ש. אנ-סקי

געזאמעלטע שריפטען

THE LIBRARIES
COLUMBIA UNIVERSITY

ש. אַנ־סקי

(שלמה־זנוויל ראַפּאָפּאָרט)

געזאַמעלטע שריפטען

ערשטער באַנד

פון אייביגען קוואַל

פערלאַג „אַנ־סקי"

ווילנאָ־וואַרשא־ניו־יאָרק תרפ"ח — 1928

אויסגעפיהרט דורכ'ן פערלאַג ש. שרעבערק.

פערקויף—געזעלשאַפט „צ ע נ ט ר א ל" וואַרשא

Printed in Poland.

893.22R18

I 1

איבערדרוקען פון די שריפטען גאנצע ווערק
אדער בעזונדערע פראגמענטען, איבערזעצען
און אויספיהרען אויפ'ן סצענע אהן דער ער-
לויבניש פון צייטאר איז שטרענג פערבאטען.

V.1

Copyright Dr. Ch. Zhytlowsky
Marquand Ave Bronxville
New-York. U. S. A.

הילע און צייכענונגען פון יוסף זיידענבייטעל.

דעם זאץ האט אויסגעפיהרט פייגע שריפטגיסער.

Druk. I. Hendlera Warszawa, Długa 26. Tel. 260 - 19

40998H

דיר

מיין טייערסטער, פריינד און חבר פון גאנצען לעבען

ד״ר חיים ב״ר יוסף זשיטלאָווסקי,

ווידמע איך דאס שענסטע און הייליגסטע פון מיין גייסטיגען לעבען, אלץ, וואס איך האב פאר די פירציג יאהר פון מיין ליטעראַרישער טעטיגקייט געשאפען אין אונזער שפראך.

נעהם צו מיין ווידמונג, ווי א שוואכען אויסדרוק פון מיין ברודערליכער ליעבע און טיעפסטער אכטונג צו דיר.

דיין

שלמה-זנוויל ראַפּאָפּאָרט.

(ש. אנ—סקי.)

דער ערשטעע באנד איז געווען געזעצט און קאָרעקטירט אונטער דער פערזענליכער השגחה פון אויטאָר. ער טראָגט נאָך אויף זיך זיין לעבעדיגען אָטעם. מיר האָבען דעריבער נישט געפונען פאַר מעגליך עטוואָס צו ענדערן אין דער קאָרעקטע, ווי אויך אין דעם גאַנצען סדר פון בוך די ביאָגראַפיע פון אויטאָר וועט אַריין אין איינעם פון די ווייטערדיגע בענדער.

די צואה־פערוואלטער.

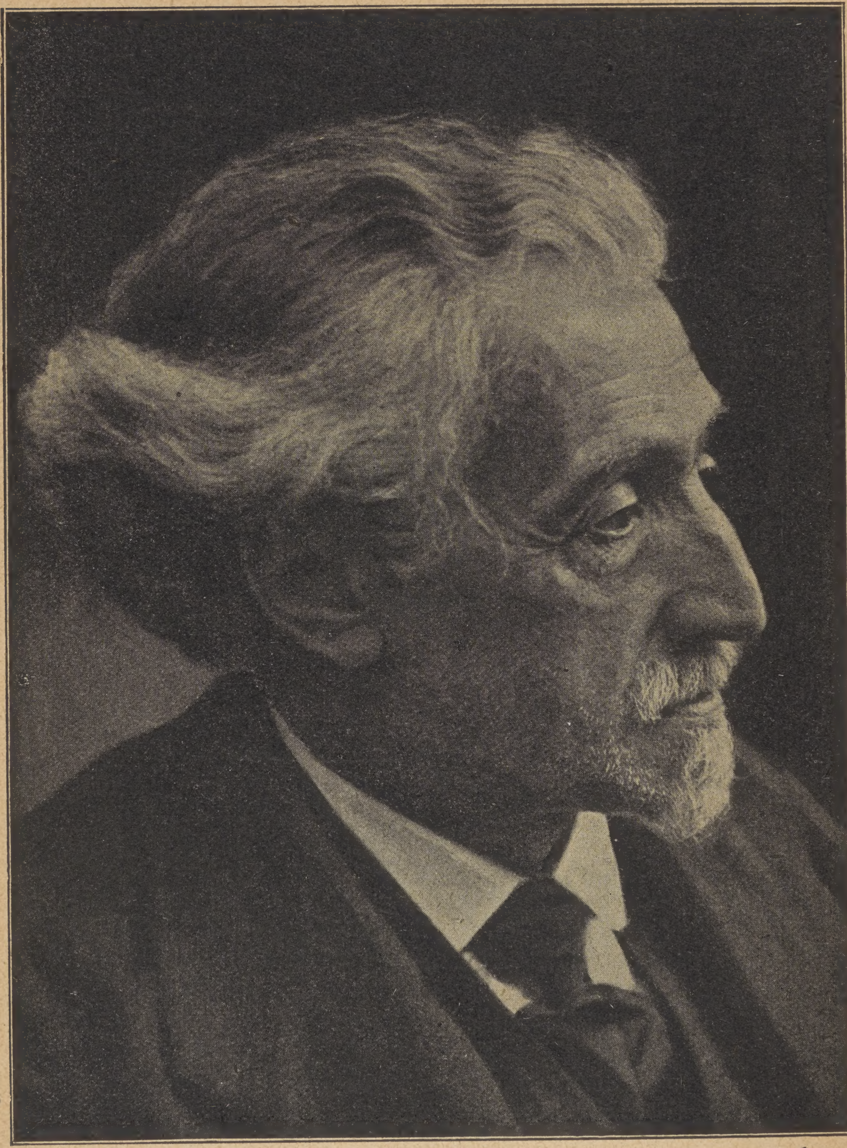

שלמה ראַפּאָפּאָרט
(ש. אַנ-סקי)

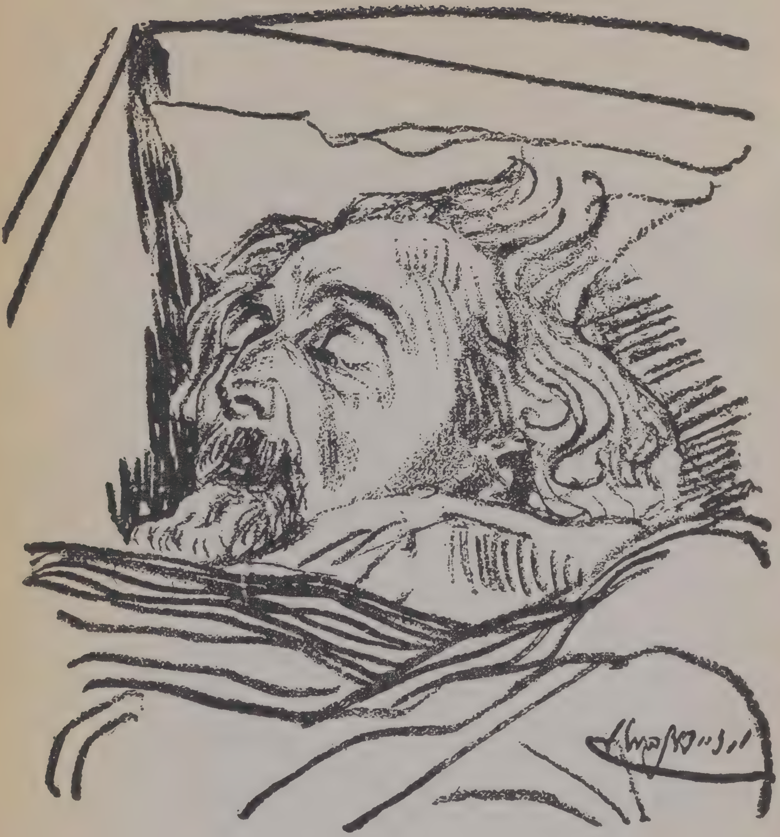

ערשטע אָבטיילונג,

פּאַרציטיקעס.

דאָס לעבען פון א מענש.

ש. אַנ-סקי.

(שלמה-זנוויל ראַפּאָפּאָרט).

געזאַמעלטע שריפטען.

אין פופצעהן בענדער.

מיט דער ביאָגראַפיע און בילדער פון אויטאָר.

אָנגעהויבען אַרויסצוגעבען דורכ'ן אויטאָר
און פאָרטגעזעצט דורך זיינע צואה-פערוואַלטער.

(ערשיענען אין טאָג פון שלושים כח כסלו תרפ"א).

וואַרשא— ניו-יאָרק

תרפח 1928

SZ. AŃ—SKI.

Zbiór utworów w piętnastu tomach,

z życiorysem i portretami autora.

Tom pierwszy:

„Z ODWIECZNEGO ŹRÓDŁA".

Warszawa, 1921

Wydawnictwo „AŃ—SKI" Warszawa—Nowy-Jork.

SH. AN—SKY.

Collection of works in fifteen volumes,

with a biography and portraits of the author.

Volume frist:

„FROM THE SOURCE OF ETERNITY".

Warsaw 1921

Publishing Company „AN—SKY" Warsaw—New-York.

א.

בשעת אַ מענש דאַרף בעשאַפען ווערען, טוט גאָט ברוך הוא געבען אַ צייכען דעם מלאך, וועלכער רופט זיך מיט דעם נאָמען „לילה" און טוט צו איהם אַזוי זאָגען:

— זיי וויסען, אַז בזה הרגע ווערט בעשאַפען דער און דער מענש פון דעם און דעם טראָפּען און ברענג איהם פאַר מיין כסא הכבוד.

און דער מלאך טוט דעם בעפעל פון דעם אַלמעכטיגען און ברענגט דעם טראָפּען צום שוועל פון כסא-הכבוד.

טוט דער אַלמעכטיגער אַרויסגעבען זיין גזר וועגען דעם מענש, וואָס דאַרף בעשאַפען ווערען: זאָל ער זיין אַ זכר, אָדער אַ נקבה, אַ שוואַכער אָדער אַ שטאַרקער, אַ רייכער אָדער אַנ'אָרימער, אַ שיינער אָדער אַ מאוס'ער.

אָבער אויב ער זאָל זיין אַ גוטער אָדער אַ שלעכטער, אַ רעכפערטיגער אָדער אַ מוטוויליגער, — דאָס בעשטימט ניט גאָט.

און הקדוש ברוך-הוא גיט אַ צייכען דעם מלאך, וואָס איז אָנגעשטעלט אויף די נשמות און זאָגט צו איהם אַזוי:

—כלי אין גן-עדן און ברענג פון גרויסען שייער יענע און יענע נשמה, וואָס האָט אַזאַ און אַזאַ אויסזעהן.

ווייל אַלע נשמות, וואָס זענען שוין בעשאַפען און דאַר-פען ערשט בעשאַפען ווערען פון ששת ימי בראשית, ביז'ן סוף כל הדורות, זענען אָנגעגרייט פון מענשען וועגען.

און דער מלאך, וואָס איז ממונה אויף נשמות ברענגט פון גרויסען שייער די אָנגעוויזענע נשמה און שטעלט זי אויף דעם שוועל פון כסא-הכבוד.

זאָגט צו איר דער אַלמעכטיגער אַזוי:

—נשמה! גיי אַריין אינם טראָפען, דרינג אַריין אין אַלע זיינע זעקס הונדערט מיט זעקס און זעכציג אברים און זאָל עס זיין דיין וואוין-אָרט, ביז עס וועט זיך אויסלאָזען די צייט פון מענשענס לעבען.

און די נשמה בוקט זיך און פאַלט אויפ'ן פנים פאַרן אַל-מעכטיגען און עפענט די לעפצען און רעדט אַרויס מיט גרויס ציטערניש און געבעט:

—האַר פון אַלע וועלטען, איך בין זעהר בענוגענט מיט דער וועלט, וואו איך געפין זיך צייט דו האָסט מיך בע-שאַפען, און אויב אויף דעם איז דיין אַלמעכטיגער ווילען, ברענג מיך נישט אַריין אין אַן'אומווירדיגען טראָפען, ווייל איך בין ריין און הייליג.

און דער אַלמעכטיגער ענטפערט דער נשמה אַזוי צו זאָגען:

—דער טראָפען, וואו איך ברענג דיך אַריין, איז אויך אַ וועלט, אַ הייליגע און אַן'אומבאַגרענצטע. און די וועלט פאַסט פאַר דיר מעהר, ווי יענע, וואו דו געפינסט זיך. און אין דער צייט פון דיין בעשאַפונג ביזטו בעשטימט געווען בלויז פאַר דעמדאָזיגען טראָפען.

און די נשמה וויינט און איהר געוויין לאָזט זיך הע-רען פון איין עק וועלט ביז'ן צווייטען. און מיט איהר צו-זאַמען וויינען אַלע אַנדערע נשמות און אויך די מלאכים און שרפים.

אָבער דער אַלמעכטיגער פערנעמט נישט זייער גע-
וויין און ברענגט אַריין איבערגוואַלד די נשמה אין דעם טראָ
פען.

רופט ער דעם מלאַך, וואָס הייסט מיט'ן נאָמען „לילה"
און בעפעהלט איהם אומצוקעהרן דעם טראָפען אין דעם אינגעווייט
פון דער מוטער, און אין דער רגע ווערט פון דעם טראָפען אַ
ולד, אַ קינד אין דער מוטערס אינגעווייט.

ב.

דער אַלמעכטיגער גיט פאַר דעם נייבעשאַפענעם ולד צוויי
מלאכים שומרים, אַ ליכטיגען און אַ טרויעריגען.

נעהמט יעדען פריה-מאָרגען דער ליכטיגער מלאָך דעם
ולד און טראָגט עס אין גן-עדן און ווייזט איהם די צדיקים,
וועלכע זיצען אין אַ גרויסען שיין מיט קרוינען אויף די קעפּ
און זענען דורכגעדרונגען מיט'ן ליכטיגען גלאַנץ פון דער שכינה.
און דער ליכטיגער מלאָך פרעגט ביים ולד:

—זעהסטו דידאָזיגע?

און דער ולד ענטפערט:

—איך זעה דידאָזיגע.

און דער מלאָך פרעגט ווידער:

—ווייסטו, ווער דידאָזיגע זענען?

און דער ולד ענטפערט:

—איך ווייס נישט, ווער דידאָזיגע זענען.

עפענט דער מלאָך זיינע לעפצען און זאָגט:

—דידאָזיגע. וועלכע דו זעהסט אין פראַכט און אין
גלאַנץ, זענען אַזוי ווי דו בעשאַפען געווען אין אינגעווייט
פון זייערע מוטערס און זענען אין צער געבוירען געוואָרען
און געלעבט אין דער וועלט צווישען שטערבליכע מענשען.
נאָר זיי האָבען געטאָן דעם ווילען פון אַלמעכטיגען, וואָס
האָט זיי בעשאַפען. דעריבער האָבען זיי זוכה געווען געקריינט
צו ווערען.

און אין אָוועגד נעהמט דער טרויי־ריגער מלאָך דעם ווּלד און טראָגט איהם אין גיהנם און בעווייזט איהם די רשעים, וועלכע מאַטערן זיך אין אייביגע ליידען און זענען פערטרונקען אין תהום פון שאַנד. און זייערע פנים׳ער זענען פאַרפינסטערט, און זייערע בליקען אָהן האָפענונג, און זייער קול איז אַ פערשטיקטער יאָמער.

און דער טרויעריגער מלאָך פרעגט ביים ווּלד:

—זעהסטו דידאָזיגע?

און דער ווּלד ענטפערט:

—איך זעה דידאָזיגע.

און דער מלאָך פרעגט ווידער:

—ווייסטו, ווער דידאָזיגע זענען?

און דער ווּלד ענטפערט:

—איך ווייס נישט, ווער דידאָזיגע זענען.

עפענט דער מלאָך זיינע לעפצען און זאָגט:

—דידאָזיגע, וועלכע דו זעהסט אין שאַנד און ליידען, זענען אַזוי ווי דו בעשאַפען געוועזען אין דעם אינגעווייד פון זייערע מוטערס און זענען אין צער געבויר׳ען געוואָרען און געלעבט אין דער וועלט צווישען שטערבליכע מענשען. אָבער זיי האָבען נישט געטאָן דעם רצון פון דעם, וואָס האָט זיי בעשאַפען, דעריבער זענען זיי פער׳משפט צו אייביגען חושך און ציינקריצעניש.

און איצט זיי וויסען, אַז דיר שטייט אויך פאָר געבוירען צו ווערען און צו לעבען אין דערזעלביגער וועלט. און דיר ווערט געגעבען דער אויסוויל אויסצוקלייבען זיך דעם וועג.

ג.

יעדען טאָג טראָגען די מלאכים, דער ליכטיגער און דער טרויעריגער, דעם נייגעשאַפענעם ווּלד און ווייזען איהם די וועלט פון איין עק ביזן אַנדערן.

און דער ולד נעהמט איין אין זיך אַלע קולות און קלאַנ־גען, אַלע פאַרבען און צייכענס, און ער זעהט און הערט אַלע פריידען און ליידען פון דער וועלט.

און יעדע נאַכט צינדען די מלאכים אָן אויפ׳ן ולד׳ס קאָפּ אַ ליכט און לערנען איהם די גאַנצע תורה און אַנטפלעקען פאַר איהם אַלע סודות, וואָס זענען פערבאָרגען פון ששת ימי בראשית אָן, און הויבען אויף פאַר זיין בליק אַ ברעג פון דעם פאָר־האַנג פון דער אייביגקייט.

און ווען עס ענדיגען זיך די ניין חדשים, קומט צום ולד דער מלאך, וואָס הייסט „לילה״ און פרעגט איהם:

—דערקענסט מיך?

און דער ולד ענטפערט·

—איך דערקען דיך.

און דער ולד פרעגט·

—נאָך וואָס ביזטו אין דער שעה געקומען צו מיר?

און דער מלאך ענטפערט איהם אַזוי צו זאָגען:

—עס איז געקומען די שעה פון דיין געבוירען ווערען. דו מוזט אַריין אין דער מענשליכער וועלט.

און דער ולד זאָגט:

—איך בין זעהר צופרידען פון דער וועלט, אין וועלכער איך געפין זיך. און אויב אויף דעם וועט זיין דער ווילען פון אַלמעכטיגען, בעט איך דיך נישט אַריינפיהרען מיך אין דער זינ־דיגער וועלט פון שטערבליכע און אומוויסענדיגע, ווייל ריין פון זינד בין איך און אַלוויסענדיג.

און דער מלאך ענטפערט איהם און זאָגט:

—די וועלט, וואוהין איך פיר דיך אַריין, איז אַ וועלט פון לעבען און רעכטפאַרטיגקייט. און בשעת דו ביסט בעשאַפען גע־וואָרען, האָט הקדוש ברוך־הוא דיך בעשטימט בלויז פאַר דער־דאָזיגער וועלט.

וויינט דער ולד. און זיין געוויין לאָזט זיך הערען פון איין עק וועלט ביז׳ן צווייטען, און מיט איהם צוזאַמען וויינען

אַלע ולדים אין די מוטערס איינגעווייטען און אויך די מלאכים און שרפים.

נאָר דער אַלמעכטיגער פערנעהמט נישט זייער געוויין.

און דער מלאָך, וואָס הייסט „לילה," לעשט אויס דאָס ליכט איבער'ן קאָפּ פון ולד און נעהמט פון איהם צו ביידע מלאכים--דעם ליכטיגען און דעם טרויעריגען. און דאַן קומט דער מלאָך „פורה"*) און גיט אים אַ שנעל איבער די ליפּצען און דער ולד פערגעסט מיט איינמאָל אַלץ, וואָס ער האָט געזעהן און געהערט. אין פון זיין מוח ווערט פערשוואונדען די תורה, וואָס ער האָט געלערנט און דאָס, וואָס ער האָט געזעהן ינטער דעם אויפגעהויבענעם ברעג פאָרהאַנג פון דער אייביגקייט. און בלויז אין די טיפע בעהעלטענישען פון זיין האַרצען בלייבט דער אָפּקלאַנג פון דעם אַלעמען, וואָס ער האָט געזעהן און געלערנט.

ד.

און דער מלאך „לילה" פיהרט איהם אַרויס איבערגעוואַלד פון זיין מוטערס אינגעוויים.

און פון דער צייט אָן גייט דער מענש דורך זיבען וועלטען.

אין דער ערשטער וועלט איז ער געגליכען צו אַ נייעם קייזער, וועלכען אַלע בעגריסען, בעגעגענען מיט פרייד און ברענגען מתנות.

אין דער צווייטער וועלט איז ער געגליכען צו אַ באָק, וועלכער פיטערט זיך אויפ'ן געמייזעכץ, שפּרינגט פרעהליך, אָהן זאָרג און פערצעהרט גראָז, וואָס ניט ער האָט פערזייהט.

אין דער דריטער וועלט איז ער געגליכען צו אַ יונגען

---

*) דער מלאָך פון שכחה (פערגעסען).

לאָשאַקעל, וואָס ווייס נישט קיין אָבהאַלט, און איז פער׳שכור׳ט פון פרייקייט און ליידענשאַפטען.

אין דער פערטער וועלט איז ער געגליכען צו אַ פלינקען פערד, וואָס לויפט פרעהליך אין שפאַן און פיהלט נישט דעם וואָגען מיט די גרינגע פאַרשוינען.

אין דער פינפטער וועלט איז ער געגליכען צו אַנ׳איי־זעל, אויף וועלכען עס איז אָנגעלאָדען משא און וועלכער געהט שווער אונטער די שמיץ פון אָנטרייבער.

אין דער זעקסטער וועלט איז ער געגליכען צו אַ הונט, וואָס שלעפּט אומפערשעמט אַלץ, וואָס ער קאָן, און בילט אויף יעדערן, ווער עס דערנעהענט זיך צו איהם.

אין דער זיבעטער וועלט איז ער געגליכען צו אַ מאַל־פע, וועלכע האָט דעם אָנבליק פון אַ מענשען און איז פאָרט נישט גלייך צו אַ מענשען, און ער פערלירט דעם שכל און אַלע לאַכען פון איהם און קיינער פאָלגט איהם נישט.

ה.

און אָט קומט אָן די שעה פון׳ם מענשענס טויט.

און ווידער קומט צו איהם דער מלאך, וואָס הייסט „לילה״ און פרעגט איהם.

—דערקענסטו מיך?

און דער מענש ענטפערט:

—איך דערקאָן דיך.

און דער מענש פרעגט:

—נאָך וואָס ביזטו אין דער שעה געקומען צו מיר?

אין דער מלאך ענטפערט און זאָגט:

—איך בין געקומען דיך צונעהמען פון דער וועלט. עס איז אָנגעשטאַנען די שעה פון דיין טויט.

און דער מענש וויל נישט אַוועקגעהן פון דער וועלט און זאָגט:

—דו האָסט מיך אַרויסגעפיהרט פון צוויי וועלטען, פון

וועלכע איך האָב נישט געוואָלט אַוועקגעהן. צו וואָס ביזטו ווידער געקומען מיך אַרויספיהרען פון דער וועלט?

און ביטער וויינט דער מענש און ער שרייט, און זיין געשריי טראָגט זיך פון איין עק וועלט ביז'ן אַנדערן, אָבער קיין לעבעדיגער מענש הערט איהם נישט, ווייל עס וואָלט צוגאַנגען געוואָרען יעדענס האַרץ. בלויז דער נאַכט־האָן הערט דאָס געשריי און ענטפערט דערויף.

און דער מלאך, וואָס הייסט „לילה", זאָגט דעם מענשען:

—זיי וויסען: איבערגוואַלד ביזטו בעשאַפען געוואָרען, איבערגוואַלד האָסטו געלעבט און איבערגוואַלד וועסטו שטאַרבען און מוזען אָבגעבען דין־וחשבון דעם מלך־מל־י־המלכים, זיין נאָמען זאָל געבענשט זיין!

און דער מלאך נעהמט צו ביים מענשען די נשמה.

די צעהן צייכענס פון משיח'ן.

א.

א) גאָט, הקדוש ברוך הוא, מיט זיין לייטזעליגקייט, האָט צוגעגרייט די רפואה פאַר דער מכה.

ב) און איידער ער האָט מיט זיין הייליגער חכמה בעשאַפען די וועלט, האָט ער בעשאַפען דעם משיח גואל צדק.

ג) כדי ער זאָל אין די טעג פון די מורא׳דיגע נסיונות מציל זיין די בעשעפענישען פון דער וועלט פון לעצטען אונ־טערגאַנג.

ד) נאָר דער אַלמעכטיגער האָט פאַרבאָרגען פון מענש־ליכע אויגען זיין שפור—דעם טאָג פון משיח׳ן אויף הונ־דערטער און טויזענדטער יאָהרען.

ה) און אין דער פינסטערער שעה פון גאָט׳ס גרימצאָרן, בעת דער בית־המקדש איז חרוב געוואָרען און דאָס פאָלק ישראל איז פאַרטריבען געוואָרען פון זייער הייליג לאַנד,—

ו) האָט משיח געטאָן צוויי טריט פון זיין פערבאָרגעניש, כדי אַראָבגעהן אויף דער וועלט און מציל זיין די איבערגע־בליבענע פון הויז יעקב.

ז) נאָר דער אַלמעכטיגער, פאַר וועלכען עס זענען אָפּען די קומע דיגע געשעהעני־שען ביז סוף כל הדורות, האָט איהם אָבגעשט,לט אויף דעם דריטען טריט און געטאָן איהם אַזוי צו זאָגען :

ח) „די זינד פון פאָלק ישראל, פון די היינטיגע און קומענדיגע דורות וועלען אַריינטאָן דיין האַלז אין אַנ׳אייזער־נעם יאָך.

ט) „און ווי ביי אַנ׳אָקס פון גרויס מיה און פיין, וועלען דיינע אויגען אויסגעלאָשען ווערען און דיין צונג וועט צוגעקלעבט ווערען צום גומען. נעמסטו אויף זיך דעם נסיון ?״

י) האָט משיח געענטפערט און געפרעגט : „וויפיל וועט דער נסיון דויערן ?״

יא) און גאָט׳ס קול האָט איהם געטאָן אַזוי צו זאָגען : „איך שווער ביי דיין לעבען—נאָר אויף אַ זיבען צאָהל פון טעג האָב איך אַרויפגעלעגט די משא אויף דיינע אַקסלען.

יב) „נאָר אויב דיין האַרץ טרויערט אויף דעם, וועל איך אין מיין גרימצאָרן אויסראָטען די יעניגע, וועלכע האַלטען־אויף דיין קומען !״

יג) און משיח האָט געענטפערט : „גאָט אַלמעכטיגער ! מיט גרויס פרייד און מיט׳ן גאַנצען האַרצען נעם איך אויף זיך די יסורים פון דער וועלט״—

יד) „נאָר עס זאָל נישט אויסגעלאָשען ווערען דאָס לעבען אַפילו פון איין־איינציגען פון דיינע קינדער.״

טו) און דער אַלמעכטיגער האָט אַרויפגעלעגט משיח׳ן אויף די אַקסלען אייזערנע באַלקען און אויף זיין האַלז אַ שווערען יאָך, אַזוי אַז זיין מעכטיגער וואוקס האָט זיך צוגעבויגען צו דער ערד.

טז) און משיח האָט אָנגעפאַנגען וויינען אונטער דער שווערקייט פון זיין איינגעבויגענעם וואוקס און האָט אויסגערופען :

יז) „גאָט אַלמעכטיגער! וויפיל-זשע איז מיין כח! וויפיל איז מיין גייסט! וויפיל איז מיין קרעפטיגקייט!"

יח) און גאָט'ס קול האָט איהם געטאָן אַזוי צו זאָגען: „מיין געליבט קינד, האָסטו דען נישט אַליין פון ששת ימי בראשית אָן מיט'ן גוטען ווילען גענומען אויף זיך די יסורים פון דער וועלט?

יט) „זיי-זשע וויסען: פון יענער שעה, זינט מיין פאָלק האָט פאַרלאָרען זיין לאַנד, בין איך נישט אַרויף אויף מיין קיניגליכען שטול.

כ) „און איבער מיין קאָפּ רוהט שטענדיג דער טוי פון שטאָק-פינסטערער נאַכט."

כא) און ווי נאָר משיח הערט די ווערטער, רופט ער בהלד אויס: „מיין צער האָט זיך געשטילט. געגוג דעם קנעכט, אַז ער איז געגליכען צום האַר!"

ב

א) יעדען טאָג מיט דעם אויפגאַנג פון מאָרגענשטערן הילט-איין דער אַלמעכטיגער זיין פנים אין טרויער און וויינט.

ב) און דאָס קול זיינס, ווי אַ קול פון אַ טויב, קלאָגט און רעדט אַזוי צו זאָגען:

ג) „וועה איז מיר! איך האָב חרוב געמאַכט מיין הויז, איך האָב פאַרברענט מיין פאַלאַץ און געשיקט מיינע קינדער זיין נע-ונד צווישען פרעמדע פעלקער!"

ד) און, וויינענדיג, לאָזט ער פאַלען פון די אויגען צוויי טרעהרען אין ים אוקינוס.

ה) און, פאַלענדיג אין ים, קלאָגען די טרעהרען, און זייער קלאָגע ווערט געהערט פון איין עק וועלט ביז דעם אַנדערן.

ו) און עס טרייסלען זיך פון דעם די הימלען און עס ציטערט די ערד.

ז) און אז משיח הערט גאָט'ס געשריי פון הימעל און פון ים אוקינוס די קלאָג פון זיינע הייליגע טרעהרען און פון דער ערד די זיפצען פון פערביטערטען פאָלק ישראל—

ח) דערנעהנט ער זיך צום אונטערשטען טרעפ פון כסא-הכבוד.

ט) און הויבט-אויף דעם בליק צו גאָט און פרעגט מיט גרויס טרויער אָהן ווערטער: „ביז וואַנען, רבונו-של-עולם?"

י) און ביי דעם אַלמעכטיגען וערען די אויגען פייכט פון גרויס רחמנות, נאָר זיין קול ענטפערט משיח'ן אַזוי צו זאָגען:

יא) „מיין געליבט קינד! עס איז נאָך נישט געקומען דיין שעה און עס האָט זיך נאָך נישט דערפיהלט די צייט פון די ערדישע כוחות."

יב) און יעדען טאָג, אום האַלבען טאָג, זיצט משיח אין דעם געשטאַלט פון אַנ'אָרימאַן ביים טויער פון שטאָט רוים צווי-שען בעטלער און קאַליקעס.

יג) זיינע בגדים זענען לומפען און דער גוף זיינער איז בעדעקט מיט וואונדען.

יד) און ער וויקעלט פונאַנדער, די האונדען איינע נאָך איינע און ענטפלעקט זיי פאַר די בליקען פון די פאַרבייגעהען-דיגע.

טו) נאָר קיינער פון די פעלקער פון דער וועלט ווענדט נישט זיין בליק צו איהם און קיינעמס האַרץ רופט זיך נישט אָב אויף זיינע וואונדען מיט אַ ציטער פון רחמנות.

טז) און יעדען טאָג, מיט דעם אויפגאַנג פון אָווענד-שטערן, שטעהט משיח מיט אָנגעגורטע לענדען, מיט'ן שטעקען אין האַנד ביים טויער פון היכל און וואַרט מיט ציטערניש אויף גאָטס בעפעהל: „געה!"

יז) נאָר עס פערשווינדען הונדערטער יאָהרען און עס

געהען דורך טייזענדטער יאָהרען און דער בת-קול שווייגט.

יח) אָבער די צייט פון משיח איז שוין נאָהנט און גאָטס טאָג דערגרייכט שוין זיין מיטעל-שטאַנד.

ג.

א) און עס וועט פאָרקומען אין די לעצטע צייטען:

ב) אַז עס וועט קומען די שעה פון משיח'ן, וועט גאָט שיקען אויף דער וועלט שווערע נסיונות,

ג) כדי אָבצוריינינגען די מענשהייט, ווי מ'רייניגט אָב אין שייער שווערע זוימען פון פּאָלאָווע.

ד) און ווי אַ גאָלדשמיד לייטערט אויס דורך אַ שטאַרק פייער גאָלד פון פסולת.

ה) און דער אַלמעכטיגער וועט שיקען אויף דער וועלט פורכטבאַרע צייכענס.

ו) און זייער צאָל וועט זיין צעהן.

ד.

א) דער ערשטער וועט זיין דער צייכען פון גרויסען פחד.

ב) דער אַלמעכטיגער וועט שיקען פון הימעל אַ שטיינער-נעם האָגעל און אַ פייערדיגען מבול.

ג) טייכען און ימים וועלען אַרויסטרעטען פון זייערע באָרטען.

ד) אויפ'ן הימעל וועלען זיך בעווייזען פייערדיגע שלאַנ-גען און לאַנג-עקיגע שטערען.

ה) די גרונדפעסטען פון דער ערד וועלען אָנהויבען צי-טערן און עס וועלען זיך לאָזען הערען שרעקליכע קולות און רעש'ן.

ו) און ווילדע חיות וועלען פערלירען דעם פּחד פאַר אַ מענשען.

ז) די בריסט פון דער ערד וועלען פערדאַרט ווערען.

ח) און אויף מענשען וועט אָנפאַלען אַ גרויסע אימה.

ט) אַלע פּנים׳ער וועלען ווערען בלייך, אַלע קנעכלעך געשטרויכעלט פון שרעק און אַלע הערצער ווייך, ווי וואַקס.

י) און עס וועלען אומגעהן מענשען, שאָקלענדיג זיך, ווי שכּור׳ע, און וועלען זאָגען:

יא) „עס זענען אָנגעשטאַנען די לעצטע טעג. עס דערנעהנטערן זיך די יסורים פון משיח׳ס צייטען!

יב) „אָ, וועה! ווער וועט אונז העלפען איבערקומען די געוויגערענס-ליידען פון די שרעקליכע טעג?“

ה

א) דער צווייטער וועט זיין דער צייכען פון זון און בלוטיגען טוי.

ב) דער אַלמעכטיגער וועט אַרויסציהען די זון פון איהר פוטערפאַס און עס וועט אָנקומען אַ שטאַרקע היץ.

ג) און די זינדיגע און אמונה-פעלשער וועלען נישט קאָנען איבערטראָגען די היץ און וועלען שרייען:

ד) „וועה צו אונז! וואוהין אַנטלויפט מען פון דער פייערדיגער זון?“

ה) און זיי וועלען זיך בעהאַלטען אין דערנער, אין גריבער און אין שפּאַלטען פון שטיינער.

ו) נאָר ערגעץ וועלען זיי נישט געפינען קיין קיהלע לינדערונג.

ז) און זיי וועלען זיך אַליין גראָבען קברים און לעגען זיך אין זיי לעבעדיגערהייט און רופען דעם טויט, ווי אַן אויסלייזער,

ח) און אַז עס וועלען פאַרבייגעהן דרייסיג היציגע טעג, וועט די זון באַהאַלטען איהר פנים.

ט) און איבער דער וועלט וועט זיך פערשפרייטען אַ שטאָק-פינסטערניש.

י) און די זינדיגע און אמונה-פעלשער וועלען אַריינעטעמען דעם חושך.

יא) און זייערע געדערים וועלען ווערען פול מיט פינ־סטערניש און די גופים באַדעקט מיט עפּוש'דיגע קרעץ.

יב) און עס וועלען זיך ביי זיי צומישען די געדאַנקען און זיי וועלען זיין שכור אָהן וויין.

יג) און די יעניגע, וואָס וועלען בלייבען ביים זינען, וועלען זיין פאַרשעמט.

יד) ווייל זיי וועלען פאַרשטעהן, אַז די צייכענס באַטייטען, אַז די גאולה פאַר דאָס פאָלק ישראל איז נאָהענט.

טו) און אַז עס וועט פאַרבייגעהן דרייסיג טעג שטאָק-פינסטערניש, וועט די זון באַקומען איהר געוועהנליכע לייכטונג.

טז) דעמאָלט וועט דער אַלמעכטיגער שיקען אַ בלוטיגען טוי און עס וועלען זיך פונאַנדערגיסען בלוטיגע טייכען און סאַזשעלקעס.

יז) די זינדיגע און אמונה-פעלשער וועלען פערגעסען דעם אונטערשייד צווישען בלוט און וואַסער, און וועלען טרינקען פון די בלוטיגע טייכען און סאַזשעלקעס.

יח) און זיי וועלען זיך קייקלען אין גרויסע וועהטאָגען און פאַרפלוכטען דעם טאָג, ווען זיי זענען פאַרנומען געוואָרען אין טראָגען.

יט) און וועלען פאַלען הויפען-ווייז, און עס וועט נישט זיין, ווער עס זאָל זיי בעערדיגען.

כ) און עס וועלען פול ווערען די שטעדט מיט עפּוש פון פגרים.

כא) און עס וועלען פאַרוויסט ווערען די מויערן און פאַלאַצען, די ערטער פון טענץ און מאָלצייטען.

ג.

א) דער דריטער וועט זיין דער צייכען פון פערזיגעלטע טייערן.

ב) דער אַלמעכטיגער וועט פערזיגלען די טויערן פון חכמה, און רעכטפאַרטיגע מענשען וועלען נישט קאָנען פערבלייבען אויף דער וועלט.

ג) און זיי וועלען זיך פערזאַמלען מחנות-ווייז, מחנות-ווייז און אַוועקגעהן אין דער מדבר.

ד) און וועלען באַזעצען זיך צווישען דערנער און אין שפּאַלטען פון פעלזען און אויף הויכע ערטער און אין נידעריגע טאָלען, וואו עס איז נישטאָ קיין מענשליכער ישוב.

ה) און זיי וועלען זאָגען צום לייב: „דו ביזט מיין ברודער!" און צום לעמפערט: „דו ביזט מיין קרוב!" ווייל זיי וועלען פאַרלירען דעם צוזאַמענבונד מיט מענשען.

ו) און אין יענע טעג וועט נישט זיין ביים פאָלק ישראל נישט קיין הערשער און נישט קיין וועג-ווייזער, נישט קיין טרייע פּאַסטוכער און נישט קיין וואָרהאַפטיגע מענער.

ז) און עס וועלען זיך פערמעהרן פאַלשע נביאים און פאָלקספערפירער.

ח) און עס וועט פערגעסען ווערען די גערעכעניש פון די גדולים, און פון זינען וועלען אויסגעמעקט ווערען די אייביגע ווערטער.

ט) עס וועלען פוסט ווערען די שולען און פער׳יתום׳ט ווערען די בתי-מדרשים, און חדרים וועלען פערוואַנדעלט ווערען אין שאַנד-הייזער.

י) עס וועלען פערזיגעלט ווערען די טויערן פון חיונה.

יא) און עס וועלען אומוואַנדערן הונגעריגע צו צעהן, צו צעהן און אויסשטרעקען לעדיגע הענד, און קיינעמס האַרץ וועט זיך נישט אָברופען.

יב) ווייל עס וועלען פערזיגעלט ווערען אויך די טויערן פון בצרימהארצינקיים.

ז.

א) דער פערטער וועט זיין דער צייכען פון גוג ומגוג.

ב) דער אלמעכטיגער וועט אויפעפענען די טויערן פון עק וועלט, און עס וועלען פון דארטען ארויסגעהן אן א צאהל חילות פון גוג ומגוג.

ג) זיי וועלען זיין נידעריגע, מזוהב׳דיגע און בלוטדור-שטיגע.

ד) און מיט זייער אויסזיכט וועלען זיי אנווארפען א פחד אויף מענשען, און מיט זייער אטעם וועלען זיי פערברענען יעדערן, ווער עס וועט זיך דערנעהנטערן צו זיי.

ה) ביי זיי וועט זיין צו צוויי קעפ און צו זיבען אויגען אין יעדערן.

ו) נעגעל וועלען ביי זיי זיין אדלערשע און ציין פון א לייב און באקביינער פון אנ׳אייזעל, און דער גאנצער גוף וועט ביי זיי זיין בעוואקסען מיט האר, ווי ביי חיות.

ז) זיי וועלען זיין גרינג און לויפען, ווי הירשען און בלוטדורשטיג, ווי שאקאלען.

ח) טיפע ימים וועלען נישט אבשטעלען זייער גאנג, ווייל זיי וועלען אויסטרינקען די וואסערן פון זיי.

ט) און געדיכטע וועלדער וועלען נישט אויפהאלטען זייער געלאף, ווייל זיי וועלען צודרעסען די בוימער מיט די ציין.

י) און עס וועלען זיך פון זיי בעהאלטען קינדער הינ-טער די מוטערס און מוטערס הינטער די מאנען און מאנען הינטער די זקנים, און זיי וועלען שרייען:

יא) „וועה צו אונז! וועה צו אונז! ווער וועט אונז מציל-זיין פון די ווילדע חילות?"

יב) און די זקנים וועלען ענטפערן: „איצט איז שוין די

גאילה נאָהענט. ווארום דער טאָג פון משיח האָט זיך דער-גהענט צו זיין מיטעלשטאַנד.

ד.

א) דער פינפטער וועט זיין דער צייכען פון דריי קסרים און פון משיח בן-יוסף.

ב) דער אַלמעכטיגער וועט אויפשטעלען פון דאָס פאָלק אדום הרשע, וואָס האָט חרוב געמאַכט דעם בית-המקדש, דריי קסרים.

ג) זיי וועלען זיין פאַלשע און זינדיגע, נאָר פערשטע-לען זיך פאַר פרומע לייט, כדי צו פאַנגען מענשליכע נשמות.

ד) און זיי וועלען אַרויסטרעטען מיט בייזע גזירות אַנט-קעגען דאָס פאָלק ישראל און וועלען נויטען יודען צו פעלשען אין גאָט.

ה) און וועלען העכערן די צינשען אין צעהן מאָל: ווער עס האָט געצאָהלט פינף, וועט צאָהלען פופציג און ווער עס האָט געצאָהלט פופציג,—פינף הונדערט. און ווער עס וועט נישט האָבען צו צאָהלען, דעם וועט מען איבערגעבען צו אַנ'-אַכזוריות'דיגען טויט.

ו) די הערשאַפט פון די דריי קסרים וועט דויערן זיבען און צוואַנציג חדשים. צו ניין, צו ניין חדשים די מלוכה כון יעדערן.

ז) דער דריטער פון די קסרים וועט איינגעמען פיל פעל-קער און חרוב מאַכען פיל לענדער און ווערען אַ מלך איבער דער גאַנצער וועלט.

ח) און ער וועט אַרויכטרעטען אַנטקעגען פאָלק ישראל מיט נאָך גרעסערע רדיפות, און יודען וועלען זיך מיגערין, ווי וואַקס פאַר'ן פייער.

ט) און צום כוף הערשונג פון דריטען קסר וועט אַרויס-קומען משיח בן יוסף.

י) ער וועט הייסען נחמיה בן חושיאל און נאָך אַ נאָמען וועט ער האָבען: מנחם בן עמיאל.

יא) און ער וועט מיט זיך ברענגען די שבטים אפרים ומנשה און אַ האַלבען שבט גד.

יב) און עס וועט זיך פאַרשפרייטען די בשורה וועגען משיח׳ס קומען, און עס וועלען זיך פאַרזאַמלען צו איהם יודען פון אַלע וייטע לענדער.

יג) און משיח בן יוסף וועט אַרויסטרעטען אַנטקעגען דעם קיסר פון אדום הרשע און פערטיליגען פון זיין היל רבי רבבות.

יד) און וועט שלאָגען צום שווערד דעם קיסר פון אדום הרשע און חרוב מאַכען זיין זינדיגע מלוכה ביז צום גרונד.

טו) און וועט אַרויסבּרענגען פון טורעם פין יוליאַנוס-קיסר די הייליגע בית-המקדש-כלים, וועלכע זענען דאָרט בעהאַלטען און וועט זיי ברייגגען אין ירושלים.

טז) און די בשורה וועגען די נצחונות פון משיח בן-יוסף וועט דערגרייכען צו די קסרים פון אַנדערע לענדער און אויף זיי וועט פאַלען אַנ׳אימה און אַ ציטערניש.

יז) און דער מלך מצרים וועט שליסען מיט משיח בן-יוסף שלום אויף אייביגע צייטען.

יח) און דער מלך אַשור וועט איהם אונטערטעניג ווערען און צאָלען צינש.

יט) און משיח בן-יוסף וועט בעצווינגען אַלע לענדער אַרום ירושלים, פון דמשק ביז אַשקלון.

א) דער זעקסטער וועט זיין דער צייכען פון שטן אַר-מילוס.

ב) דער אַלמעכטיגער שאַפט גרויסע וואונדער.

ג) אין רוים, דער הויפּטשטאָדט פון אדום הרשע, געפינט

זיך אַ געשטאַלט פון אַ שענער נקבה, אויסגעהאַקט פון ווייסען מירמעלשטיין.

ד) און אויסגעאַרבעט איז זי נישט דורך מענשליכע הענט, נאָר דער אַלמעכטיגער האָט זי אַליין בעשאַפען מיט זיין כוח.

ה) און עס וועלען קומען זינדיגע לייט פון אדום, מנובלים און אומפערשעמטע, און וועלען ליגען מיט דער שטיינערנער נקבה און וועלען זי דערוואַרימען.

ו) און דער אַלמעכטיגער וועט אָבהיטען זייערע טראָפּען אין דעם שטיינערנעם אינגעווייגט פון דער נקבה און עס וועט בעשאַפען ווערען אַ ולד.

ז) און, אַז עס וועט זיך מיידען די בעשטימטע צייט, וועט זיך שפּאַלטען דער שטיינערנער בויך און וועט אַרויסגעהן אַ בריה אין געשטאַלט פון אַ מענשען.

ח) און זיין נאָמען וועט זיין „ארמילוס.“

ט) און ער וועט האָבען אין דער הויך נײַנצעהן איילען און אין דער ברייט זעקס איילען און צווישען די אויגען אַ טפח.

י) און ער וועט האָבען צוויי קעפּ, און די האָר אויף זיי וועלען זיין רויטע, ווי קופּער.

יא) און די אויגען וועלען זיין טיפע, און די פּיאַטעס פון די פיס וועלען זיין גרינע.

יב) און עס וועט קומען ארמילוס צו אדום הרשע און וועט זאָגען: „איך בין דיין גאָט!“

יג) און די קינדער פון אדום וועלען איהם באַלד אָננעמען פאַר זייער גאָט און וועלען זיך צו איהם בוקען און וועלען איהם קרוינען פאַר אַ מלך איבער זיך.

יד) און ארמילוס וועט זיי זאָגען: „ברענגט פאַר מיר די תורות, וואָס איך האָב אייך געגעבען.“

טו) און זיי וועלען ברענגען דעם שקץ פון זייער געצענדינעריי און צוועקלעגען פאַר איהם.

טז) און וועט זאָגען: „פאַרוואָר! דאָס איז די תורה און

די געזעצען, וואָס איך האָב אייך געגעבען!"

יז) נאָכדעם וועט ארמילוס הייסען רופען משיח בן-יוסף און די קינדער פון פאָלק ישראל און וועט זיי זאָגען:

יח) "ברענגט פאַר מיר אייער תורה און זאָגט אויף מיר עדות, אַז איך בין אייער גאָט."

יט) נאָר משיח בן-יו..ף און די קינדער פון פאָלק ישראל וועלען אַריינקומען אין אַ גרויס צאָרן.

כ) און משיח בן-יוסף וועט פונאַנדערוויקלען אַ ספר-תורה און פון דאָרטען לייענען אויפ'ן קול:

כא) "איך בין גאָט, דיין גאָט, וועלכער האָט דיך אַרויס-געצויגען פון לאַנד מצרים פון הויז פון קנעכטשאַפט."

כב) "און עס זאָלען נישט זיין ביי דיר קיין פרעמדע געטער קעגען מיר."

כג) און אין דערזעלבער שעה וועט משיח בן-יוסף און מיט איהם דרייסיג טויזענד גבורים פון די גבורי אפרים אַרויסטרע-טען קעגען אַרמילוס הרשע און וועלען פון זיין חיל טויטען צום שווערד צוויי הונדערט טויזענד מאַן.

כד) דענסטמאָל וועט זיך אָנצינדען דער גרימצאָרן פון אַרמילוס, און ער וועט אַרויסרופען די ווילדע מחנות פון גוג ומגוג.

כה) און ער וועט זיי פיהרען אין דעם אַרומגעגראָבענעם טאָל,

כו) און וועט מלחמה האַלטען און וועט זיך שטאַרקען און וועט ש'אָגען דעם יודישען חיל צום שווערד,

כז) און וועט נעהמען אין געפענגעניש משיח בן-יוסף און איהם שמידען אין אייזערנע קייטען,

כח) און וועט איהם פייניגען מיט אַלע ענויים קשים און מיט אנ'אומריינער האַנד שלאָגען איהם צום שווערד.

כט) און די אָבות וועלען פון זייער רוה אַרויסגעהן קע-גען דעם געפייניגטען און געטויטען משיח בן-יוסף

ל) און וועלען איהם מיט גרויס כבוד אָבטראָגען אויף די הענד צו זיך אין מערת-המכפלה,

לא) און וועלען בעזינגען זיין מסירת-נפש פאַר דעם פאָלק ישראל.

לב) און דער אַלמעכטיגער וועט איהם מקבל-פנים זיין און וועט כאָן אַזוי צו זאָגען:

לג) „אפרים, מיין זוהן געטרייער, קינד פון מיין ליב-שאַפט, עס איז גרויס מיין רחמנות צו דיר!"

לד) און די פעלקער פון דער וועלט, אונטער דער הער-שאַפט פון אַרמילוס הרשע, וועלען אָנפאַנגען ווידער רודף זיין דאָס פאָלק ישראל מיט זייערע בייזע גזרות

לה) און וועלען זאָגען: „האָט איהר געזעהן דאָס חוצפה'-דיגע און פערהאַסטע פאָלק, וואָס איז אויפגעשטאַנען קעגען דער הערשאַפט פון אַלמעכטיגען אַרמילוס'ן און אַוועקגעזעצט אַן אייגענעם קיסר?"

לו) און אַלע שוואַכמוטיגע און אמונה-פעלשער און נישט-וואָרהאַפטיגע פון פאָלק ישראל וועלען כופר זיין אין גאָט דעם אַלמעכטיגען און אַריבערגעהן צום פאָלק פון אדום הרשע

לז) און וועלען שפּאָטען פון די יעניגע, וואָס וועלען בליי-בען שטאַרק אין זייער אמונה און וועלען זאָגען:

לח) „וואו איז די גאולה, אויף וועלכער איהר וואַרט, טפשים און משוגעים? משיח איז געפאַלען אונטערן שווערד פון אַרמילוס דעם אַלמעכטיגען, פון וואַנען זשע וועט קומען אייער אויסלייזונג?"

לט) און די איבערגעבליבענע פון הויז יעקב וועלען דורך גרויסע אַנגסט און צרות ווערען ריין, ווי גאָלד, אויסגעלייטער-טע אין שטאַרקען פייער, און הייליג, ווי מלאכים

מ) און זיי וועלען זיך דערווייטערן אין מדבר יהודה און פערבלייבען דאָרטען פינף און פערציג טעג אין תענתים און תפילות.

מא) און אַרמילוס וועט פערגרעסערן זיין קעניגרייך און וועט אַרויסטרעטען מיט אַ מלחמה קעגען מצרים און וועט איהם מנצח זיין

מב) און וועט ווענדען זיין בליק צו ירושלים, כדי נאָך אַמאָל חרוב מאַכען איהם אויף אייביגע צייטען.

ט.

א) דער זיבעטער וועט זיין דער צייכען פון דער ערשטער שאַלונג פון שופר של משיח.

ב) אויף דער ערד וועט אַראָבשטייגען דער מלאך מיכאל און וועט שאַלען אין שופר דריי מאָל.

ג) און ביי דער ערשטער שאַלונג וועלען זיך דורכדרינגען מיט פרייד אַלע זיבען הימלען, און עס וועט אויפלעבען דער פנים פון דער ערד.

ד) זיבן בליצען, צוזאַמענגעפלאָכטענע דורכאַנאַנדער, וועלען זיך לאָזען פליהען געאיילט אַקעגען דוד מלך ישראל.

ה) און דוד מלך ישראל וועט אַרויסטרעטען פון זיין הימעלשען פּאַלאַץ, און צוזאַמען מיט איהם וועלען אַרויסטרעטען אַלע שפעטערדיגע מלכים פון דאָס הויז דוד און דאָס הויז ישראל.

ו) און ביי יעדערן וועט זיין אויפ'ן קאָפּ אַ גאָלדענע קרוין, נאָר דוד המלכ'ס קרוין וועט לייכטען שטאַרקער פון אַלע.

ז) און דוד המלך וועט אַריינגעהן אין בית-המקדש, וועלכער איז אַרויפגעטראָגען אויפ'ן הימעל, און וועט זיך זעצען אויף אַ פייערדיגער קעניגליכער שטוהל

ח) און מלכי בית-דוד וועלען שטעהן ביי זיין רעכטער האַנד און מלכי בית-ישראל ביי זיין לינקער האַנד.

ט) און ער וועט אָנפאַנגען זינגען מזמורים, וועלכע קיין לעבעדיגער מענש האָט נאָך נישט געהערט.

י) און מטטרון שר הפנים, און אַלע הימלישע חילות און די שרפים און מלאכי השרת און די חיות הקודש וועלען, אַלע צוזאַמען ענטפערן:

יא) „קדוש, קדוש, קדוש, ה׳ צבאות!“ הייליג, הייליג, הייליג, גאָט פון הערשאַפט!

יב) און עס וועט אַראָבנידערן אויף דער ערד אליהו-הנביא און וועט זיך אויפהויבען אויף די בערג פון ארץ-ישראל און וועט אָנהויבען בעקלאָגען זיי.

יג) און זיין קול וועט זיך לאָזען הערען פון איין עק וועלט ביז דעם אַנדערן, און ער וועט טאָן אַזוי צו זאָגען:

יד) „בערג פון הייליגען לאַנד ישראל, ביז וואַנען וועט איהר טאָן פערבלייבען אין וויסטעניש און אומפרוכטבאַרקייט?“

טו) און נאָכדעם וועט ער צוגעבען: „פרידען קומט אָן אויף דער וועלט“.

טז) און דעם צווייטען טאָג וועט ער ווידער אויפשטייגען אויף די בערג און וועט זאָגען: „ברכה קומט אָן אויף דער וועלט.“

יז) און דעם דריטען טאָג וועט ער נאָך אַמאָל אויפשטייגען אויף די בערג און וועט זאָגען: „אַ ישועה קומט אָן אויף דער וועלט.“

יח) און אין דערזעלבער שעה וועט דער אַלמעכטיגער אין זיין גרויס גענאָד אַראָבנעהמען פון משיח בן דוד דעם שווערען יאָך פון האַלז און די אייזערנע משא פון זיינע אַקסלען.

יט) און וועט טאָן אַזוי צו זאָגען: „מיין קינד געליבטס! דיין שעה איז געקומען. געה!“

כ) און משיח בן-דוד וועט אויסגלייכען זיין איינגעבויגענעם וואוקס און וועט טאָן דעם דריטען טריט, וואָס איז אָבגעשטעלט געוועען אויף טויזענדער יאָהרען

כא) און וועט קומען אויף דער וועלט אין דעם געשטאַלט פון אַן אָרעמאַן, רייטענדיג אויף אַן אייזעל.

כב) און צוזאַמען מיט מש״ח בן-דוד וועלען קומען אליהו הנביא און די נביאים: משה, ישעיהו, ירמיה, ברוך, עזרא, חנוך און מלכי צדק.

כג) אַלע צוזאַמען, מיט משיח בן-דוד, וועלען זיי זיין ריין.

כד) און וועלען מיטברייינגען די צדיקים, וועלכע זיינען געזעסען אין מדבר יהודה פינף און פערציג טעג אין תעניתים און תפילות.

כה) און משיח בן-דוד וועט זיי אומקעהרען זייערע צו-גאַנגענע הערצער, און וו.ט אונטערהאַלטען זייערע אָפּגע-שוואַכטע הענט, און וועט שטאַרקען זייערע געשטרויכעלטע לענדען.

כו) און די קינדער פון פאָלק ישראל, די צושפרייטע אין פרעמדע לענדער, אַז זיי וועלען דערהערען די שאַלונג פון שופר של משיח, וועלען פערשטעהן, אַז עס איז געקומען די גאולה.

כז) און וועלען אויפזאַמלען זיך און קומען צו משיח בן-דוד, ווי עס שטעהט געשריבען:

כח) „און עס וועלען קומען די פערלאָרענע אין לאַנד אשור און די פערוואָגעלטע אין לאַנד מצרים.“

כט) און משיח בן-דוד און מיט איהם אליהו הנביא און די איבעריגע נביאים וועלען פיהרען די צדיקים פון מדבר יהודה און די געקומענע פון אַלע עקען וועלט — קיין ירושלים.

ל) און משיח בן-דוד וועט אויפשטייגען אויף דער איינ-ציגער טרעפּ, וואָס איז פערבליבען פון בית-המקדש, און וועט זיך זעצען אויף איהר אין טיפען טרויער.

לא) און עס וועט זיך דערוויסען ארמילוס הרשע, אַז עס איז אויפגעשטאַנען אַ מלך ביי דאָס פאָלק ישראל, און וועט אויסשרייען מיט שטאַרקען גרימצאָרן:

לב) „ביז וואַנען נאָך וועט דאָס חוצפה'דיגע און פער-האַסטע פאָלק ווידערשפּעניגען אָן מיין געבאָט!“

לג) און וועט ווידער אויפזאַמלען די חילות פון גוג ומגוג און מיט זיי אַרויסטרעטען אַ קעגען משיח בן-דוד.

לד) אוןביידע מחנות וועלען זיך צונויפקומען אין טאָל

הושפס: די פון איין זייט און יענע פון דער אַנדערער זייט.

לה) און דענסטמאָל וועט גאָט ברוך הוא, אין זיין מאַכט און גבורה, אַרויסטרעטען אַקעגען ארמילוס הרשע און זיינע חילות

לו) און וועט אַנידערשטעלען משיח בן-דוד זיך ביי דער רעכטע האַנד און די יודישע חילות ביי דער לינקער האַנד

לז) און וועט האָגלען פון הימעל מיט שטיינער און פייער-פיילען און רעגענען מיט זודיגע פעך און שוועבעל.

לח) און וועט פערטיליגען אַרמילוס'ן מיט זיינע חילות ביז צום לעצטען.

לט) און וועט פערוויסטען די קיניגרייך פון אדום הרשע ביז צום גרונד, אַז קיינער וועט נישט וויסען איהר אָרט ביז סוף כל הדורות.

יא.

א) דער צוויטער וועט זיין דער צייכען פון דער צווייטער שאַלונג פון שופר של משיח און פון תחית-המתים.

ב) דער מלאך מיכאל וועט שאַלען אין שופר צום צווייטען מאָל.

ג) און עס וועלען זיך אויפעפענען די קברים און די שטיינערנע היילען און די הילצערנע אָרונ'ס.

ד) און עס וועלען אויפשטעהן פון זייערע קברים די גע'הרג'טע און פערפייניגטע על קדוש השם.

ה) און עס וועלען לעבעדיג ווערען אַלע מתים און טויט-געבאָרענע פון ששת ימי בראשית

ו) און אַלע וועלען אויפשטעהן תחית המתים אין דעמזעלבען געשטאַלט, אין וועלכען זיי זענען געשטאָרבען.

ז) ווער עס איז ביים לעבען געוועזען אַ בלינדער, וועט אויפשטעהן אַ בלינדער, ווער אַ הינקענדיגער, וועט אויפשטעהן

אַ הינקענדיגער, און ווער אַ שטומער, וועט אויפשטעהן אַ שטו-מער.

ח) כדי אַ פריינד זאָל דערקאָנען דעם אַנדערען און אַ קרוב דעם צווייטען

ט) און כדי די שאַלקהאַפטיגע זאָלען נישט זאָגען, אַז דאָס זענען נישט אויפגעשטאַנענע תחית המתים, נאָר ניי-געבאָרענע.

י) און נאָכדעם וועלען אַלע מומים געהיילט ווערען און אַלע קראַנקע געזונד ווערען.

יא) און משיח בן-דוד און מיט איהם אליהו הנביא און די איבעריגע נביאים וועלען געהן צום קבר פון משיח בן-יוסף

יב) און וועלען איהם לעבעדיג מאַכען, און ער וועט זיך מיט גרויס כבוד שטעלען אין זייערע ריי'ען.

יג) און די מחנה פון נביאים וועט בעשטעהן פון צעהן.

יב.

א) דער נייגטער וועט זיין דער צייכען פון דער דריטער שאַלונג פון שופר של משיח און די אויסלייזונג פון גלות.

ב) דער מלאך מיכאל וועט שאַלען אין שופר צום דריטען מאָל.

ג) און עס וועלען זיך פערזאַמלען פון אַלע פיר עקען וועלט די קינדער פון פאָלק ישראל צו משיח בן דוד.

ד) און דער אַלמעכטיגער וועט אַרויספיהרען פון הינטער דעם טייך גוזן און די ווייטע שטעדט פון מדי די פער-טריבענע צעהן שבטים.

ה) און ער וועט אַרויספיהרען פון הינטער דעם טייך סמבטיון און הרי-חושך די קינדער פון משה רבנו.

ו) און משיח בן-דוד וועט פיהרען אין ארץ ישראל אַלע יודען, די, וואָס זענען געווען לעבעדיגע און די, וואָס זענען אויפגעשטאַנען תחית המתים,

ז) די נאָהענטע און די ווייטע, די צדקים און בעלי-תשובות, אַלעמען ביז דעם לעצטען.

ח) און דער אַלמעכטיגער וועט אויפשטעלען איבער משיח בן דוד'ן זיבען חופות פון טייערע שטיינער,

ט) און פון אונטער יעדער חופה וועלען ארויספלייצען צו פיר טייכען: פון מילך, פון האָניג, פון ווין און איידעלסטע בשמים.

י) און דער אַלמעכטיגער ווعט נעהמען ביי אליהו הנביא פון האַנט דעם קרוג מיט אייל

יא) און וועט זאַלבען משיח בן-דוד פאַר אַ מלך און וועט איהם אונטערפיהרען אונטער די חופות.

יב) און דער אַלמעכטיגער וועט אין זיין גרויסער הערליכקייט אַרויסטרעטען בעפאָר אַלעמען,

יג) און נאָך איהם וועט געהן משיח בן-דוד און דוד המלך מיט די איבעריגע מלאכים און נאָך זיי די נביאים.

יד) און ביי משיח'ס רעכטער האַנט וועט געהן די תורה און ביי זיין לינקער האַנט דאָס גאַנצע פאָלק ישראל,

טו) און יעדער שבט וועט זיין אַרומגערינגעלט מיט אַ ליכטיגען וואָלקען.

טז) און נאַר די געהענדיגע וועט זיך פערשפרייטען אַ לאַנד, וואָס וועט בליהען ווי גאָט'ס גן-עדן.

יג

א) דער צעהנטער וועט זיין דער צייכען פון ירושלים העליון און פון גאָטס הערשאַפט אויף דער וועלט.

ב) דער אלמעכטיגער וועט צונויפזאַמלען די בערג פון דער גאַנצער וועלט און וועט זיי צונויפלעגען איינע אויף איינע.

ג) און אויף דעם שפיץ וועט ער אויפשטעלען דעם נייעם ירושלים, ירושלים דעם העכסטען.

ד) און ער וועט איהם אַרומרינגלען מיט הויכע ערד־װענד, מיט טורעמס און טויערן פון וואונדערליכער שענקייט.

ה) און עס וועט אויסגעשטעלט ווערען דער נייער ירושלים אויף צעהן שטיינער.

ו) און דאָס איז זייערע נעמען: אדם, פטדה, ברקת, אַסמרגדי, שוהם, ישפה, ספיר, לשם, טורמאַלין, אַהללה.

ז) און דער אַלמעכטיגער וועט צוגעבען נאָך צוויי שטיינער: אָקדה און מרקיה, כדי עס זאָל זיין צוועלף, נאָך דער צאָהל פון די שבטים.

ח) און דער אַלמעכטיגער וועט אויפשטעלען דעם בית־המקדש אין זיין גלאַנץ און פראַכט.

ט) און ער וועט אין זיין הערליכקייט איבערשטייגען דעם בית ראשון פון שלמה המלך.

י) און עס וועלען בענייט ווערען די הימלען, די ערד און דאָס פאָלק ישראל.

יא) די הימלען און די ערד, וועלכע וועלען אין די מורא׳דיגע משיח׳ס טעג זיין צונויפגעלעגט, ווי אַ ספר, אָדער ווי אַ בגד, וועלען אויסגעגלייכט ווערען.

יב) און דאָס פאָלק ישראל, דורכגעהענדיג דורך שפלות און טויט, וועט ניי־געבאָרען ווערען און אויפלעבען.

יג) און דער אַלמעכטיגער וועט פערמעהרען די ליכט פון דער זון זיבען מאָל צו זיבען מאָל זיבען—און אין גאַנצען אין דרייהונדערט דרייאונפערציג מאָל.

יד) און אויף אַזויפיל וועט זיך פערמעהרען אויך די ליכט פון דער לבנה.

טו) נאָר דאָס ליכט פון די צדיקים וועט זיין דרייהונדערט דרייאונפערציג מאָל גרעסער, ווי דאָס ליכט פון דער זון אין איהר מיטעלשטאַנד.

טז) און די גאַנצע וואונדערליכע שענקייט פון דער ערד, וואָס איז פערוועלקט געוואָרען נאָך אָדם הראשונ׳ס חטא, וועט ווידער אויפבליהען.

יז) און די ערד וועט יעדען טאָג לאָזען אַרויסשפראָצען

נייע וואַקסינגען און געבען נייע פּרות.

יח) און דער אַלמעכטיגער אין זיין גרויס גנאָד וועט זיך דערבאַרעמען איבער סדום ועמורה און וועט זיי אויפשטעלען פון זייער חורבן אין זייער פריהערדיגער ב׳י.ענרער פראַנ ט

יט) און דער אַלמעכטיגער וועט אַראָבשטויסען אין א״י ביגען פלאַם פון שאול תחתיה דעם שטן המשחית מיט זיינע מחנות מקטרגים און משחיתים, און זיי וועלען דאָרטען פערפאַלען געהן אויף אייביג.

כ) און דער אַלמעכטיגער וועט שעכטען דעם מלאך המות און דאָס מענשליכע געשלעכט וועט ווערען אומשטערבליך.

יד.

א) גאָט, הקדוש ברוך-הוא, וועט אַריינטאָן אַ נייעם גייסט אין די אַלטע ווערטער און וועט געבען דעם מענשליכען געשלעכט אַ נייע תורה.

ב) און ער וועט שיקען אַלע פעלקער פון דער וועלט דעם פערשטאַנד פון אמת און רעכטפאַרטיגקייט.

ג) און ער וועט עפענען פאַר די פעלקער פון דער וועלט דעם קוואַל פון וואָהרהאַפטיגקייט און לייטזעליגקייט.

ד) כדי עס זאָל מקוים ווערען, וואָס עס איז געזאָגט געוואָרען:

ה) „און איך וועל אייך געבען אַ ניי האַרץ און אַ נייעם גייסט וועל איך אַריינטאָן אין אייך.

ו) און וועל אָבטאָן פון אייער גוף דאָס שטיינערנע האַרץ און וועל אייך געבען אַ האַרץ פון לייב און בלוט.“

דער גיהנום.

איבער אַלע זיבען הימלען,
איבער דר׳ערד און די מזלות,
איבער אַלץ, וואָס גאָט דער הערשער,
דער אַלמעכטיגער און שטאַרקער,
האָט מיט גנאָד און מיט רחמנות
זדער מיט דעם פייער-אויסברוך
פון זיין גרימצאָרן בעשאַפען —
הערשט פון אייביג אונגעענדערט
נאָר דער קאַלטער און דער שטרענגער
פסק-דין: „מדה כנגד מדה.״
אַ גאָטס-פורכטיג-פרומער לעבען
ווערט בעלויהנט מיט עולם-הבא
אין דעם ליכטיגען גן-עדן.
און פאַר עולה׳ס און עבירה׳ס
זענען אָנגעגרייט די ליידען
פון די שבע מדורי גיהנום.

טיף און פינסטער איז דער גיהנום!
דאָרטען העלפט שוין נישט קיין תשובה
און פון דאָרט טוט נישט דערגרייכען
צו די פיס פון גאָט דעם הערשער
נישט קיין טרעהר און נישט קיין תפילה.
דאָרטען רופט מען, ווי אַ חסד,
דעם ניט-זיין, דעם טויט דעם שטילען,
נאָר פאַר זינדיגע אין גיהנום
האָט דער טויט שוין נישט קיין שליטה!.
אונטער גיפטיגען געלעכטער
פון סמאָל און זיין כּתּה
טוען דאָרטען שטענדיג הילכען
זיפצען, קלאָגען און געשרייען.

צו די טויערען פון גיהנום
פיהרען דריי בעשטימטע וועגען.
איין וועג ציהט זיך דורך די תהמים
פון די אַלע זיבען ימים.
דורך דעם וויסטען טויטען מדבר
ציהט זיך, ווי חרפה-צייכען
פון אַ תלין-שמיץ, דער צווייטער.
און דער דריטער וועג, דער שלימסטער,
ציהט זיך לאַנג און שווער און פינסטער
אונטער דר׳ערד צום טיר פון גיהנים.
וואו עס זאָל אַ יוד נישט שטאַרבען,
ווי ער קומט נאָר אָב ביים פּטירה
די בעשטימטע חבלי-מות
און דעם חיבוט פון דעם קבר,
מוז ער אונטער דר׳ערד זיך קייקלען
צו אַ וועג, אין טיפען חושך,
רייסען זיך דורך האַרטע פעלזען
דורך מחיצות און דורך זומפען,

ביז ער קומט אין ארץ-ישראל,
און פון דאָרטען ציהט דער וועג זיך,
אונטער זידענדען סמבטיון,
אונטער אַלע הרי-חשך.

ביי די טויערן פון גיהנום
לויערן פיל מחנות שדים.
זיי בעגעגענען דעם זינדער
מיט אַ הילכיגען געלעכטער
און מיט ווילדע קולות:—הב—הב!

קודם-כל מוז יעדער זינדער,
ווי ער קומט נאָר, זאָגען ודוי.
יעדער חטא און יעדע עולה,
וואָס ער האָט געטאָן ביים לעבען—
בעגען גאָט, צי געגען לייטען,—
וואו און ווען ער האָט געטאָן עס,
מוז ער אַלץ אַליין דערצעהלען.
און דערביי, ווי ער דערמאָהנט נאָר
אַן׳עבירה, צי אַן׳עולה,
ווערט דערפון אַ שד בעשאַפֿען,
און ער פּייניגט שווער דעם זינדער
פאַר זיין אייגענער בעשאַפונג.

ווי עס ענדיגט זיך אַ חודש
פון די גיהנום-פורעניות,
ווערט דער גוף פון בעל-עבירה
אויף די ציין פון שלימסטען משחית
אין אַ דינעם שטויב צומאָהלען,
און עס ווערט דער שטויב געוואָרפען
אין גן-עדן אויף די וועגען,
וואו עס טרעטען די צדיקים.

נאָכדעם ווערט דער גוף פון זינדער
אויף דאָס ניי צוריק בעשאַפען.
דורך די ביטערע געשרייען
הערט זיך שטענדיג אַ יללה:
„גאָט אין הימעל איז וואָהרהאַפטיג,
און וואָהרהאַפטיג איז זיין משפט.
מיר, פאַר אונזערע עבירות,
האָבען רעכט פערדינט פורעניות.
זאָל געלויבט זיין גאָט דער הערשער
אונז אויף אייביג—שאַנד אין פנים!"

ב.

ועקס מעת-לעת, ביז שבת,
זידט און קאָכט און ברענט דער גיהנום
מיט דעם גרימצאָרן פון בורא,
און ער איז פערצוימט פאַר מחילה
און פערשלאָסען פאַר רחמנות.
אָבער ווי עס קומט נאָר שבת,
ווערט דער גיהנום באַלד בערוהיגט,
עס פערשווינדען די משחיתים,
ס'ווערט געשטילט און ווערט פערלאָשען
פון די קאַלך-אויווענס דער פייער,
און עס פליהט אַראָב אין גיהנום
פון דער הויך אַ מילדער מלאָך,
וועלכער ברענגט מיט זיך צו טראָגען
טרייסט אין מנוחה און רחמנות.
און ער פאָכעט מיט זיין פליגעל
אויף די גופים די צוברענטע,
און ער לינדערט זיי די ליידען,
און ער זאַלבט זיי מילד די וואונדען

מיט גן-עדן-אייל און בשמים,
און ער רוימט זיי איין מיט רחמים
דעם בטחון אויף מחילה.
און עס געהט אַראָב פון הימעל
אויף די זינדער אַ מנוחה
און דער גייסט פון שבת קודש.
ווי נאָר אָבער אויפ׳ן הימעל
כּוען זיך בעווייזען שטערען,
און, בעגלייט מיט אַ הבדלה,
געהט אַוועק דער שבת-קודש,
פלאַטערט אויף דער פלאַם פון גיהנום
און עס פאַנגען זיך אָן ווידער
אַלע צרות און ענוים.

נישט פאַר אַלעמען אין גיהנום
ברענגט דער מלאך פון גן-עדן
שבת-רוה און טרייסט און בשמים.
ווער עס האָט נאָר ביי זיין לעבען
מוטוויליג פערשוועכט גאָט׳ס נאָמען,
דער באַקומט נישט קיין מנוחה
אויך אויף שבת—און עס ברענגט ניט
דער גן-עדן-מילדער מלאך
און זיין מדור פון יסורים
גישט קיין טרייסט און ניט קיין באַלזאַם.

און אָט דאָס איז בעשרייבונג
פון די שבע מדורי גיהנום:

ג.

ס׳רופט זיך בור דער ערשטער מדור.

דאָרטען, אונטער גרויסע קעסלען,
ברענט אַ העליש-שטאַרקער פייער.
און עס פליסען גרויסע טייכען
פול מיט זודיג פעך און שוועבעל;
ס׳ליגען גליהענדיגע קויהלען,
גרויס ווי בערג, ווי פייער-פעלזען.
שדים, לצים און משחיתים
האָבען דאָרט אַ פּרצוף פנים
פון נחשים ועקרבים,
די, אַנטקעגען וועמעס אָנפאַל
קען נישט העלפען קיין פערשפּרעכונג.
דאָ אין מדור הילכען קולות
פון יללות און געשרייען,
דאָרט איז קעסלען און אין פלאַמען
צאַפּלען זיך אין העכסטע ליידען
לעבעדיג פערברענטע גופים.
דאָרטען טרייבט אַ שד דעם זינדער,
טרייבט מיט פייערדיגע ריטער
אויף אַ קויהל, אַ באַרג פון פייער.
און ער קלעטערט קָהן אַנ׳אָטעם,
ביז ער קומט צום רעכטען אויבען.
און פון דאָרטען פליהט ער דאַסטיג
אין אַ ים פון פעך און שוועבעל.
ווייטער צאַפּלען זיך דאָרט יענע,
וועלכע ווערען אויפגעגעסען
לעבעדיגערהייט פון ווערים;
און נאָך אַנדערע, וואָס הייגגען
אויף די פינגער, אויף די ג׳דערים,
אויף דעם צונג, דאָס האַרץ, די אויגען.
און די עקדעשען און שלאַנגען
דרעהען זיך אַרום מיט אימפּעט,

און זיי ברענגען מיט דעם עפּוש
און דעם גיפט פון זייער אָטעם.

דאָ אין דעם ערשטען מדור זענען
יענע זינדער, וועלכע האָבען
נישט מקיים געווען ריכטיג
אַלע היילינע מנהגים.
ווער עס האָט געלערנט תורה
אָהן כונה און התלהבות,
ווער עס איז נישט אויפגעשטאַנען
מיט אַנ׳אָבשיי פאַר אַ זקן,
ווער עס האָט געשענקט אַן אביון
אַ נדבה, אַ מתנה
אָהן אַ סבר פנים יפות.
דאָרטען ווערען אויך געפּייניגט
יענע ווייבער, וועלכע האָבען
נישט פערדעקט די האָר מיט צניעות,
און די קינדער נישט געלערנט
זאָגען מודה, לייענען „קריאת-שמע,“
שרייען „אמן, יהי שמי רבא.“

ד

אין דעם צווייטען מדור, שחת,
שטעהען אין אַ לאַנגער רייהע
בערג פון שניי און בערג פון פייער,
און די שדים מיט די הערנער
שליידערן די זינדער איבער
נאָכאַנאַנד פון שניי אין פייער,
און צוריק אין שניי פון פייער,
און אין יעדער הרף-עין

ווערט דער גוף פון בעל-עבירה
אי פערברענט, אי אויך פערפראַהרען.
שטענדיג איז ער דורכגעדרונגען
מיט אַ דורשט צו ליכט און וואַרעם,
מיט אַ דורשט צו קעלט און חשך.

דאָ איין מדור זענען יענע,
וועלכע האָבען זיך גע׳ספק׳ט
צווישען מצוות און עבירות,
לייכטזיניג דעם וואָרט געביטען,
שיחת חול גערעדט ביים דאַווענען.
אויך די יעניגע, וואָס האָבען
מיט אַ וואָרט, אַ שטיית, אַ שפּיצעל
שוכן-דם געווען דעם חבר
אויף אַזוי פיל, אַז אין פּנים
האָבען זיך ביי איהם געביטען
פון בזיונות אַלע פאַרבען.

ה.

דומה הייסט דער דריטער מדור.
דאָרטען, אין אַ קאַלטען, טויטען,
אונבעוועגטען, גראָהען שווייגען,
וועלכער איז געווען בעשאַפען,
איידער ס׳איז אַ קול געבאָרען,
לויערט ווי אַ ווילדע חיה
דער משונה-גרויסער פּחד,
און ער קוקט אויף אַלץ מיט אוגען,
מיט אַ בליק פון משוגעת.

דאָרטען, אין דער טויטער שטומהייט

ווערט פערוועלקט דער שטאַרקסטער פייער,
הויבט אָן פוילען, ווערט פערשימעלט.
האַרטע שטיינער, אייזען-פעלזען
ווערען אָן די גאַנצע שטאַרקייט.
זיי צוברעקלען זיך אויף שטיקער
און צושיטען זיך אָהן כח.
דורכגעדרונגען מיט דעם פחד
פון דער אונבעוועגטער שטומהייט,
היבט הער זינדער אָן צו ברעכען
פון דעם אייגען גוף די ביינער,
נאָר כדי דעם טויטען שווייגען
מיט אַ קלונג צו איבעררייסען.
גאָר עס העלפט נישט. אין דעם מדור
איז שוין יעדער קול געשטאָרבען,
אָדער נישט געווען געבאָרען.

דאָ אין קאַלטען שטומען מדור,
קומען אָב די בעלי-גאוה׳ס,
וועלכע האָבען מיט אַ שטאָלצען
און רמאות-פרומען שווייגען
צוגעדעקט דעם פוסטען נפש,
וועלכע האָבען אָהן רחמנות
צוגעקוקט אויף פרעמדע ליידען;
ווער עס האָט דעם לאו פערגעסען
פון „לא תלין פעולת שכיר״;
ווער עס האָט אָהן שאַנד געגעסען
און געטרונקען און געהוליעט
אין דער סביבה פון אביונים.

ג

טיט היון—הייסט דער פערטער
פון די שבע מדורי גיהנום.
שטיל, פאמעלעך, אהן אנ׳אויפהער,
ווערט דער זינדער איינגעזונקען
אין א זומפ פון שווערען עפוש...
שטענדיג זוכט ער זיך אנ׳אנהאלט,
אויף א רגע כאטש א תקומה,
נאר ער טוט עס נישט געפינען.
שטענדיג זעהט ער פאר די אויגען
פעלזען, צווייגען, שטארקע צוימען,
אבער ווי ער שפרייט די האנד אויס,
ווערען זיי פון איהם פערשוואונדען.
הונדערט טויזענד הענד פון לצים
טוען האסטיג איהם דערלאנגען
אויף אנ׳אנהאלט שטארקע שטעקענס.
ווי ער וויל זיי אבער נעהמען,
ווערען זיי, ווי דארע צווייגען,
גלייך צובראכען און צושאטען,
און ער זינקט און זינקט אין אבגרונד,
אהן אן אויפהאלט, אהן א תקומה.

אין דעם מדור זינקען יענע,
וועלכע האבען פאלש געשווארען,
נישט דערלאנגט א האנד פון שטיצונג
מידע, ארעמע און שוואכע;
מוטוו־ליג מיט עזות מצח
זיך געווארפען פון דעם הויכען
תורה-בעסטונג אין דעם שווארצען

שיפען אָבגרונד פון די חקירות;
די, וואָס האָבען מיט אַ חניפה,
מיט אַ בליק, אַ וואָרט, אַ תנועה,
אָרענטליכע ווייבער, בתולות,
אָנגערעדט צו בייזע מעשים.

ז.

שאול—הייסט דער פינפטער מדור.
דאָרטען פלאַקערען און ברענען
פינף-ערליי להבה-פייערס.
פליסיג איז דער ערשטער פייער:
ס׳רעש׳ען פייערדיגע טייכען
און זיי פליסען מיט אַ שטורם
אין די פייערדיגע ימים.
צווייטענס, טראָגען אום זיך דאָרטען
פייערדיגע שטורמווינטען.
דריטענס, זענען דאָרט פערהאַנען
גרויסע שרעקליכע מדבריות,
פול מיט פייער-זאַמד, ווי פונקען,
וועלכער הויבט זיך אויף און טראָגט זיך
אין געדיכטע פייער-וואָלקענס.
ס׳פאַלט ווי שניי-פלאַקען דער פערטער
און בעדעקט אי בערג, אי טאָלען
מיט אַ ברענענד-קאַלטען פייער.
און דער פינפטער איז אַ שטילער,
אַ פערגליווערטער, אַ בלאָהער.
ער איז שרעקליכער פון אַלע:
ער פערצעהרט מיט פייער—פייער
דאָ, אין פייעריגען אָבגרונד
ווערט דער ג׳נדער אַנגעגאָסען.

ווי מיט בלוט, מיט פלאַמען-פייער,
וועלכע פליסען אין די אברים,
שטורמען דאָרט מיט אַלע ליידען
און מיט העלישע יסורים.
און עס פלאַקערען און ברענען
אין דעם זינדער שוואַרצע תאוות,
שרעקליך ווילדער, ניט-געשטילטע.

דאָרטען קומען אָב די זינדער,
וועלכע האָבען נאָכגעגעבען
זייער גוף און גראָבע תאוות:
נישט געפאַסט דעם טאָג יום-כפור,
און געגעסען פסח חמץ.
דאָרטען ווערען אויך געפייניגט
די, וואָס האָבען ביי אביונים
בלוט געזויגען דורך הלואות,
און פון פרעמדע שווייס און אַרבייט
אָנגעקליבען זיך פערמעגענס;
ווער עס האָט מיט בייזען ווילען
צי אַליין, צי דורך אַ צווייטען,
בלוט אונשולדיגעס פערגאָסען;
די, וואָס האָבען קינדער-זכרים
נישט אַריינגעפיהרט דורך מילה
אין דער יודישער קהילה;
יענע ווייבער. וועלכע האָבען
נישט געהיט דעם דין פון נדה.

ח

אין דעם זעקסטען פון די שבע
מדורי גיהנום, צ ל מ ו ת.

הערשט אַ וויסטע אונבּעגרענצטע
פינסטערע און טויטע פוסטעניים,
אָהן אַ גרונד און אָהן אַן־אָנהויב,
וועלכע איז געווען בּעשאַפען
פאַר די ששת ימי בּראשית.
אין דעם מדור אָהן אַ שטח
זעהט פאַר זיך דער זינדער שטענדיג
אונגעענדערט זיך אַליין נאָר,
שטענדיג איז ער דורכגעדרונגען
מיט אַ דורשטיג־ווילדער שטרעבּונג
זיך אין זיך אַליין בּעהעפטען.
נאָר ער קען זיך נישט דערגרייכען
און ער ווייס נישט און פערשטעהט נישט:
ווער־זשע איז ער? דער, צי יענער?
אָדער בּיידע זענען מעהר נישט
ווי אַ דמיון פון אַ דריטען?

דאָ איז מדור פון צלמות,
קומען אָב די זינדער, וועלכע
האָבּען זיך אַליין גענומען
בּיי אַ קלאָרען זין דעם לעבּען;
די, וואָס האָבּען מיט לצנות,
צי מיט ספקות, צי מיט יאוש,
בּיי דעם אַנדערן אין האַרצען
אויסגערוימט, געטויט אויף אייבּיג
די אמונה אין דעם בּורא,
אין גערעכטיגקייט און אמת;
ווער עס איז געווען אַ מסור,
ווער ס׳האָט פאַלש געוויזען עדות
און אַן־אומשולדיגען מענשען
אומגעבּראַכט, פערשמוצט דעם נאָמען
דורך אַ ליגען, צי אַ בּלבּול.

ווער עס האָט דורך זנות און עולות
אָבגעמעקט ביי זיך אין פּנים
גאָט דעם הערשער׳ס דמות וצלם.
דאָרטען ווערען אויך געפּייניגט
יענע שופטים, וועלכע האָבען,
צי פאַר שוחד, צי פון פּחד,
קרום און אונריכטיג גע׳משפּט
און מיט זייער שוואַרצער פאַלשקייט
צוגעדעקט די בייזע מעשים
פון געוועלטיגער און רייכע.

ט.

און דער זיבעטער און לעצטער
פון די שבע מדורי גיהנום
האָט קיין נאָמען נישט... פערגעסען...
אין דעם גיהנום אַ גיהנום,
און אַ טויטער שטומער חושך,
וועלכער איז נאָר דאָ פערבליבען
פון די ששת ימי בראשית,
אַ געדיכטער תהום פון חושך,
וועלכער איז אין שטאַרקען שלומער
ווי אַ פעלזענשטיין פערגליווערט.
און עס ברענט אין איהם און פלאַקערט
מיט אַ העליש שוואַרצען פייער
גאָט דעם פורכטבאַרען׳ס נקמה
און זיין גרימצאָרן דער גרויסער.

דאָרטען קאָכען זיך אין קעסלען
אין אַ זידענדיגען עפּוש
די, וואָס האָבען גאָט געלעסטערט

און פערשוועכט זיין הייליג-ריינעם
און אַלמעכטיג-שטאַרקען נאָמען.
פאַר די כופרים פון דעם מדור
טוט ביי גאָט זיך נישט דערוועקען
קיין שום שוואַכער פונק פון רחמים.
ס'איז נישטאָ פאַר זיי קיין שבת,
נישט קיין יובל, נישט קיין שמיטה.
און צו זייער שטראָף אין גיהנום
איז נישטאָ קיין סוף אויף אייביג.
אַז די וועלט וועט חרוב ווערען,
וועט זיך גאָט אַפילו דערנסטמאָל
אויף די כופרים נישט דערמאָהנען!
און עס שוועבט אַ שוואַרצער פייער
אויף די טויערן פון דעם מדור,
און אין פייער—טויטע ווערטער:
„גאָט'ס פערגעסענע אויף אייביג
אין דעם טיפסטען תהום פון חושך..."

דער טורעם אין רוים.

(דעם ליכטיגען אנדענק פון י. ל. פרץ).

מורא׳דיגע
און וואונדערליכע
מעשה פון א פערכישוף׳טען
טורעם מיט פיר טויער׳ן פון אן אייזער־
נער קרוין און פון אומפערװעלקטע גראזיקע.

א.

אין רוים, דער הויפט-שטאָדט פון לאַנד אדום, איז פון אוראַלטע צייטען געשטאַנען אַ גרויסער טורעם, וואָס ס'איז ניט צו בעשרייבען זיין שענקייט. אין טורעם זענען געוועזען פיר טויערן אויף אַלע פיר זייטען וועלט. און די אַלע טויערן זענען געווען פערשפּאַרט און פעררינגעלט מיט אייזערנע ריגלען און פערשלאָסען מיט שלעסער, אַזוי אַז קיין לעבעדיגער נפש האָט נישט געקענט אַריינדרינגען אין טורעם. און קיינער האָט נישט געוואוסט, וואָס אין איהם געפינט זיך. און פון אַלטע צייטען איז געווען אַ מנהג, אַז יעדער קיסר, באַלד ווי ער איז געקרוינט געוואָרען, האָט געמוזט אויפהענגען אַ נייעם שלאָס אויף יעדען טויער און קיינער האָט נישט געוואוסט, צוליב וואָס דאָס ווערט געטאָן, נאָר אַלע האָבען עס שטרענג אָבגעהיט, ווייל אַזוי האָט זיך געפירט פון שנים קדמוניות, פון דור צו דור.

ויהי היום, איז דער מלך פון אדום געשטאָרבען. האָבען זיך פערזאַמעלט די האַרען, די פירשטען, די שטערנזעהערס

און אַנדערע גרויסע לייט, כּדי אויסצוקלויבען אַ נייעם קיסר׳ און עס האָט אין יענער צייט געוואוינט אין רוים אַ מאַן פון נידעריגען שטאַם, וועלכער האָט זיך פון שטויב דערהויבען צום העכסטען שטאַנד און געוואָרען אַ גרויסער האַר. און אַלע האָבען געפאָלגט זיין וואָרט, ווייל ער האָט געוואוסט, ווי צו בעוועלטיגען מענשליכע הערצער. און אַז מען האָט זיך פערזאַמעלט אויסצוּוועהלען אַ נייעם קיסר, האָבען אַלע בעשטימט אַרויפזעצען אויפ׳ן קיניגליכען שטול דעם מאַן פון נידעריגען שטאַם.

און די פירשטען, האַרען און שטערנזעהערס זענען אַוועק צו דעם מאַן, האָבען זיך פאַר איהם געבוקט און אַזוי געזאָגט:

—זאָל אונזער האַר לעבען אייביג! מיר האָבען דיך אויסגעוועהלט פאַר אַ קיסר איבער אונז.

און דער מאַן האָט זיי געענטפערט:

—איך וועל געבען מיין בעוויליגונג צו ווערען אַ קיסר איבער אייך נאָר מיט דעם תּנאי, אַז איהר וועט מיר צוזאָגען און וועט עס בעשטעטיגען מיט אייער חתימה און אייער זיגעל, אַז איהר וועט מקיים זיין דאָס, וואָס איך וועל פאָדערן פון אייך.

האָבען זיי איהם געזאָגט:

—זאָל אונזער האַר אַרויסזאָגען זיין ווילען, וואָס ער וועט פאָדערן פון אונז.

האָט דער מאַן זיי נאָכאַמאָל געזאָגט:

—איך שווער ביי אייערע קעפּ, אַז איך וועל נישט אויפמאַכען די לעפצען מיינע, ביז איהר וועט נישט געבען אייער וואָרט, בעשטעטיגט מיט אייער חתימה און זיגעל, אַז איהר וועט מקיים זיין די בקשה, וואָס איך האָב צו אייך.

און זיי האָבען איינגעוויליגט. און זיי האָבען אַוועקגעזעצט דעם מאַן אויפ׳ן קיניגליכען שטול, אַרויפגעלעגט אויף זיין קאָפּ אַ גאָלדענע קרוין, געקניט און געבוקט זיך פאַר איהם בין געשריען:

—אונזער קיסר זאָל לעבען אייביג!

און זיי האָבען געמאַכט אַ גרויסען מאָלצייט, און מען האָט געגעסען, געטרונקען און געפּרעהט זיך.

אויפ'ן צווייטען טאָג האָט דער נייער קיסר געלאָזען רופען צו זיך אַלע פירשטען, האַרען און שטערנזעהערס און געטאָן זיי אַזוי צו זאָגען:

—מיין ווילען איז צו וויסען, וואָס עס געפינט זיך אין טורעם מיט די פיר פאַרשלאָסענע טויערן. דערום בעפעהל איך, איהר זאָלט מיר עפענען די טויער, איך זאָל קאָנען אַריין אין טורעם און זעהן, וואָס דאָרט טוט זיך.

פון דידאָזיגע ווערטער זענען די פירשטען, האַרען און שטערנזעהערס שטאַרק דערשראָקען געוואָרען און האָבען אַלע אין איין קול געענטפערט:

—מיר פירכטען זיך זעהר צו ערפילען דעם בעגער פון אונזער הערשער! פון די אַלטסטע צייטען האָט קיין איין מאַן נישט געוואַגט צו עפענען די טויערן פון טורעם, נייערט יעדער קיסר האָט אויפגעהאַנגען נייע שלעסער אויף זיי. און אויב מיר וועלען איצט אַריבערטרעטען דעם בעפעהל פון אונזערע אבות, וועלען מיר ברענגען די גרעסטע אומגליקען אויף אונז און אונזער לאַנד.

און אַז דער קיסר האָט דערהערט די ווערטער, האָט ער זיך דערצאָרנט און אויסגעשריען:

—האָט איהר דען אַליין נישט צוגעזאָגט און באַשטעטיגט מיט אייער חתימה און זיגעל, אַז איהר וועט טאָן אַ"ז, וואָס נאָר איך וועל פון אייך פערלאַנגען? און אויב איהר וועט איצט נישט ערפילען מיין בעגער, איז אייער בלוט אויף אייער קאָפּ!

דערזעהן, אַז דער קיסר איז פעסט אין זיין ווילען, האָבען די פירשטען, האַרען און שטערנזעהערס מיט גרויס אונטערטעניגקייט געענטפערט:

—זאָל געטאָן ווערען לויט דעם וואָרט פון אונזער הערשער!

און ווי האָבען געלייזען רופען די געניטע שלעסער—באַלעבערס און געהייסען זיי אָבטאָן די ריגלען און אַראָבנעהמען די שלעסער פון איין טויער פון טורעם. און אַז דאָס איז געשעהן, איז דער קיסר מיט זיינע הויף-האַרען און דינערס אַוועק צום טורעם און האָט אויפגעעפענט דעם טויער און איז אַריין אין טורעם. אָבער ווי נאָר ער האָט אַריבערגעטראָטען דעם שוועל פון טורעם, האָט זיך דער טויער מיט אַ רעש פערשלאָסען, און קיינער פון די, וואָס זענען געוועזען מיט'ן קיסר, האָט נישט געקענט אַריין, און איז געבליבען אַליין אין טורעם.

און ער האָט אויפגעהויבען דעם בליק זיינעם און דערזעהן פאַר זיך אַ גרויסען גאָרטען אַ בליהענדיגען, ווי אַ גן-עדן, און אין איהם פיל בוימער, שען צו אָנקוקען און געשמאַק אויפ'ן טעם.

און דער קיסר איז געגאַנגען ווייטער און האָט דערזעהן אינמיטען גאָרטען אַ סאַזשעלקע מיט אַ רויטער און געדיכטער פליסונג, און ער האָט פערשטאַנען, אַז דאָס איז נישט קיין וואַסער, נייערט בלוט. און ער האָט דערזעהן, אַז אינמיטען דער סאַזשעלקע ליגט פין אויבען אויף אַנ'אייזערנע קרוין, און פון אַלע זייטען ציהען זיך פון דער ערד צו דער קרוין מענשליכע הענד, אַזוי פיל, אַז זיי זעהען אויס, ווי אַ יונג וועלדל. און פיל פון די הענד זענען צונויפגעפלאָכטען איינע מיט די אַנדערע, ווי וואָרצלען פון אַנ'אַלטען דעמב. און דער קיסר איז אַרומגעגאַנגען אַרום דער סאַזשעלקע, און ער האָט זיך שטאַרק געוואונדערט אויף דעם, וואָס ער האָט געזעהן, ווייל ער האָט נישט פערשטאַנען, וואָס בעדייטען די אויסגעשטרעקטע און צונויפגעפלאָכטענע הענד און ווי אַזוי די אייזערנע קרוין האַלט זיך פון אויבען אויף דער סאַזשעלקע און זינקט נישט צום גרונט, ווי עס געהער פאַר אַנ'אייזערנע זאַך. און ער האָט זיך אומגעקעהרט צום טויער און געוואָלט אַרויסגעהן פון טורעם, נאָר דער טויער האָט זיך נישט געע-

פענט. און דער קיסר האָט צאָרנדיג אויסגעשריען צום טויער:

—איך, קעניג פון רוים, בעפעהל דיר גלייך עפענען זיך!

און דער טויער האָט זיך געעפענט, און דער קיסר איז אַרויס פון טורעם און אומגעקעהרט זיך אין קעניגליכען פּאַלאַץ, נאָר ער האָט קיינעם נישט פערצעהלט וועגען דעם, וואָס ער האָט געזעהן.

אויפ'ן צווייטען טאָג האָט דער קיסר ווידער פערזאַמעלט די פירשטען און האַרען און שטערנזעהערס און געפּאָדערט, זיי זאָלען פאַר איהם עפ̇ענען דעם צווייטען טויער פון טורעם, און זיי האָבען ווייטער געהאַט פורכט און דער קיסר האָט ווידער גערעדט צו זיי מיט גרויס האַרטקייט, און זיי האָבען ערפילט זיין בעגער.

און דער קיסר איז אַריין אין טורעם דורך דעם צווייטען טויער, נאָר ער האָט נישט געקאָנט זעהן, וואָס אַרום איהם טוט זיך, ווייל דאָרטען איז געווען אַ טיפע פינסטערניש, ווי די פינסטערניש פון מצרים. ביים ערשטען טריט האָט דער קיסר דערשפירט אונטער די פיס מענשליכע גופים. און ער האָט זיך געבויגען און אָנגעטאַפּט זיי און דערשפירט אַז זיי האָבען נישט אָנגעוואָרען זייער וואַרימקייט. און די גופים זענען געלעגען איינער נעבען דעם צווייטען, וואו נאָר עס האָט געטראָטען זיין פוס. און ער האָט זיך געוואונדערט, וואָס די גופים, וואָס ליגען דאָ אַזוי פיל יאָהרען, זענען וואַרים און לאָזען נישט הערען פון זיך קיין שלע̇טען גערוך, ווי מתים. אין ער האָט געוואַרט, וואָס ווייטער וועט זיין. און אַז עס איז פאַרבייגעגאַנגען אַ קורצע צייט, האָבען זיך מיט אַמאָל אָנגעצונדען פיל ליכט, און עס איז געוואָרען ליכטיג, ווי ביי טאָג. און דער קיסר האָט דערזעהן, אַז ער געפינט זיך אין אַ טעמפעל פון וואונדערליכער פראַכט און זיין קומפּאָל גרייכט ביז'ן הימעל. און ער האָט פערשטאַנען, אַז דאָס איז אַ טעמפעל פון יודישען גאָט. און ווי נאָר עס איז געוואָרען ליכטיג, האָבען

די גופים, וואָס זענען געלעגען ווי טויטע, אויפגעוואַכט און האַסטיג געשטעלט זיך אויף די פיס און אָנגעהויבען תפילה טאָן מיט גרויס כּונה. און דער קיסר האָט זיך צוגעהערט און פערשטאַנען, אַז זיי טוען תפילה צום יודישען גאָט. און פון גרויסען ברען און התלהבות האָבען ביי די מענשען אָנגעהויבען פלאַקערען די פנימ׳ער און פון די לעפצען זענען געפלויגען פונקען, און אַז די תפילה האָט דערגרייכט דעם מיטען, האָבען אָנגעהויבען דורכפליהען בליצען און עס האָט זיך געעפענט דער קומפּאָל און דער קיסר האָט דערזעהן, ווי אונטער׳ן הימעל שוועבען מלאכים און לאָזען זיך אַראָב אַלץ נידעריגער צום טעמפּעל. און ווייטער האָט ער דערזעהן, אַז די מלאכים טראָגען אויף זייערע פליגלען אַ הערליכען מאַן אין ווייסע בגדים, מיט אַ ליכטיג-שיינענדען פנים. און אַז די תפילה איז געקומען צום סוף און עס איז נאָר געבליבען צו זאָגען דעם לעצטען „אמן,״ זענען די מענשען געפאַלען צו דער ערד, ווי טויטע, און עס האָט זיך געשלאָסען דער קומפּאָל און עס האָבען זיך אויסגעלאָשען די ליכט און עס איז ווידער אָנגעשטאַנען אַ פינסטערניש. און אַז עס איז געקומען די צייט פון מעריב, האָט זיך איבערגע׳חזר׳ט אַלץ, וואָס עס איז פאָרגעקומען ביי דער פריהערדיגער תפילה. און אין דערפריה האָט זיך עס ווידער איבערגע׳חזר׳ט. און דער קיסר האָט נישט געטאָן וואַרטען ביז׳ן סוף פון דער תפילה, און אַז עס איז נאָך ליכטיג געווען, איז ער אַרויס פון טורעם.

אויפ׳ן דריטען טאָג האָט דער קיסר בעפוילען, מען זאָל איהם עפענען דעם דריטען טויער, און ער איז אַריין. און ער האָט דערזעהן אַ קיילעכדיגען חדר, און אין איהם זענען די ווענד געווען געפלאַסטערט מיט שוואַרצען שטיין און אינמיטען איז געשטאַנען אַ גאָלדענער קאַפּער פון אַזאַ וואונדערליכער אַרבייט, וואָס זיין גלייכען האָט נאָך קיין מענשליך אויג נישט געזעהן. און דער קיסר האָט איהם געוואָלט עפענען, נאָר ער האָט זיך נישט געעפענט. האָט דער קיסר אויסגעשריען:

— איך, קיסר פון רוים, בעפעהל דיר עפענען זיך!

און דאָס דעקעל פון קאַפער האָט זיך אַליין אויפגעהויבען, און דער קיסר האָט דערזעהן, אַז דער קאַפער איז פול מיט גראָזען פון אַלערליי מינים, אויסגעריסענע מיט די וואָרצלען. און די גראָזען זענען גרין און דופטיג, און זייערע וואָרצלען זענען פריש און זאַפטיג. און די אַלע גראָזען זענען איבערגעבונדען פעקלעכווייז, צו צעהן, צו צעהן אין יעדערן. און דער קיסר האָט איבערגעצעהלט, און זאָרטען האָבען זיך געפונען זעכציגטויזענד פעקלעך. און ער האָט נישט געוואוסט, וואָס עס בעטייט, וואָס די אויסגעוואָרצלטע גראָזען האָבען פאַר פיל יאָהרען נישט פערלוירען זייער גרינקייט און דופט און זאַפטיגקייט. און ער האָט זיך שטאַרק געוואונדערט. און איז אַרויס פון טורעם.

אויפ'ן פערטען טאָג האָט דער קיסר בעפוילען עפענען דעם פערטען טויער. און ער איז אַריין און האָט דערזעהן אַ פּאַלאַץ פון רויטען מירמלשטיין. און ער איז אַריין אין איהם. און דאָרטען זענען געווען חדרים, אויסגעצירט מיט גאָלד און זילבער, פערל און טייערע שטיינער. און דער קיסר איז דורכגעגאַנגען זעקס חדרים און איז אַריין אין זיבעטען און ער איז געווען שענער פון אַלע. און אין איהם איז אויבענאָן געשטאַנען אַ קיניגליכער שטול, אויסגעהאַקט פון איין סאַפּפיר-שטיין. און אינמיטען חדר זענען געשטאַנען זילבערנע טישען, בעדעקט מיט גילדערנע טישטעכער. און אויף די טישען זענען געווען געגרייט די בעסטע מאכלים און די איידעלסטע ווײנען, נאָר קיין איין לעבעדיגער נפש האָט זיך נישט געפונען אין פּאַלאַץ. נאָר ווי די זון איז פערגאַנגען, האָט זיך מיט אַמאָל דערהערט אַ שטאַרקער רעש, און אַ שאַלונג פון טרומייטען און פריידגעשרייען, און אַ רעש פון טריט אין אַ טופּעריי פון רייטער. און דער קיסר האָט פערשטאַנען, אַז עס קומען אָן פיל לייט און ער האָט זיך בעהאַלטען הינטער'ן קיניגליכען שטול, כדי נישט זייענדיג בעמערקט, צו זעהן וואָס דאָ וועט פּאַסירען.

און עס האָבען זיך פונאַנדערגעעפענט די טירען פון פּאַלאַץ, און עס זענען אַריין פיל יונים, און הויפּט-פירער און פירשטען, אַלע בעוואָפענט און אין גאָלד געשטיקטע בגדים. און פאָראויס איז געגאַנגען אַ מאַן און קיניגליכע קליידער מיט אַ קרוין אויפ'ן קאָפּ. און אַלע האָבען איהם אָבגעגעבען גרויס כבוד און גערופען קיסר. און זיי זענען אַריין אין זיבעטען חדר און געזעצט זיך צו די טישען און געגעסען, געטרונקען און זיך משמח געווען. נאָך דעם מאָלצייט האָט זיך דער געקימענער קיסר געזעצט אויפ'ן קיניגליכען שטול, און אַלע זענען געפאַלען פאַר איהם אויף די פנים'ער און האָבען הויך געשריען: „זאָל לעבען אייביג אונזער גאָט דער קיסר פון דער גאַנצער וועלט!" און אַלץ, וואָס דער קיסר האָט בעפוילען, האָט מען מיט גרויס איילעניש און אונטערטעניגקייט געטאָן. און אַז עס איז צוגעשטאַנען האַלבע נאַכט, האָט זיך דער קיסר אויפגעהויבען פון זיין קיניגליכען שטול און אויסגערופען מיט אַ שטאַרקען קול:

—איך בעפעהל אייך ברייגנען די אייזערנע קרוין און אַרויפלעגען זי אויף מיין קאָפּ!

און ווי נאָר ער האָט אויסגערעדט די ווערטער, האָבען די יונים און הויפּט-לייט און הערשאַפטען זיך אַ וואָרף געטאָן אין אַראָבגעשלעפּט איהם פון קייזערליכען שטול, אַראָבגעריסען פון איהם די קיניגליכע בגדים און איהם אַליין צוריסען אויף שטיקער. אין אין דערזעלבער רגע זענען פערשוואונדען געוואָרען די הילות און די פירשטען און די שטיקער פון צופליקטען קיסר. און דער קיסר איז אַרויס פון זיין בעהעלטעניש און האָט זיך שטאַרק געוואונדערט אויף דעם, וואָס ער האָט געזעהן, ווייל ער האָט נישט פערשטאַנען, וואָס דאָס בעטייט. און איז אַרויס פון טורעם.

ב.

נאָך די אַלע געשעהענישען האָט דער קיסר געלאָזען רופען צו זיך אַלע מכשפים און שטערנזעהערס און אַנדערע חכמים און האָט זיי דערצעהלט אַלץ, וואָס ער האָט געזעהן אין די פיר טיילען פון טורעם, און האָט אַזוי געזאָגט:

—מיין ווילען איז, איהר זאָלט מיר בעשיידען אַלץ, וואָס איך האָב געזעהן. און אויב איהר וועט מיין בעפעהל נישט טאָן וועל איך אייך אַלעמען איבערגעבען צום שווערד.

און די שטערנזעהערס אין מכשפים און חכמים האָבען זיך געבוקט פאַרן קיסר און אַזוי געענטפערט:

—זאָל אונזער קיסר לעבען אייביג! מיר זענען גרייט צו טאָן דיין ווילען, נאָר דאָס, וואָס דו האָסט געזעהן אין טורעם, איז זעהר וואונדערליך. און דאָס זענען מעשים פון זעהר אַלטע צייטען און אונז וועט שווער זיין מיט אַמאָל דאָס אַלץ צו בעשיידען. דרום בעטען מיר, גיב אונז דרייסיג טעג, מיר זאָלען צייט האָבען שאַפען אונזער כשוף, פרעגען ביי אונזערע געטער, נאָכקוקען די שטערן און טרעפען אויף די איינגעווייטען פון בהמות.

און דער קיסר האָט איינגעוויליגט און געזאָגט:

—זאָל זיין לויט אייערע רייד. איך גיב אייך דרייסיג טעג צייט. און אויב איר וועט צום סוף פון די טעג נישט צעפלעקען פאַר מיר דעם סוד פון טורעם, איז אייער בלוט אויף אייער קאָפּ.

און די שטערנזעהערס אין די מכשפים און חכמים זענען אַוועק פון קיסר און געגאַנגען אין זייערע תפלות און האָבען געפרעגט ביי זייערע געטער, און געטאָן זייער כשוף, און אויסגערעכנט לויט די שטערן און די מזלות און געטראָפען אויף די איינגעווייטען פון חיות און בהמות, נאָר דער סוד פון טורעם האָט זיך נישט אַנטפּלעקט פאַר זיי. און אַז די דרייסיג טעג

האָבען זיך געמידען, זענען די מכשפים, שטערנזעהערס און חכמים אװעק אין די תּפלות פון זײערע אָבגעטער, האָבען געװײנט און געשריען און צעריסען אויף זיך די קלײדער און בעשאָטען די קעפּ מיט אַש, װײל זײ האָבען געזעהן, אַז אויף זײ האָט זיך אויסגעגאָסען דער שלימער צאָרן און זײער סוף איז נאָהנט.

אין יענער צײט האָט געװאױנט אין רוים אַ זעהר אַלטער שטערנזעהער און בײ איהם זענען געװען זיבען זיהן און אַלע מכשפים און שטערנזעהערס. און בײ זײ איז געװען אײנגעפיהרט, אַז יעדען טאָג פלעגט אײנער פון זײ קומען צום פאָטער, איהם צו געװואָר װערען און בעדינען אין דעם לעצטען פון די דרײסיג טעג איז קײנער פון די זיהן נישט געקימען צום אַלטען פאָטער. און ער האָט זיך שטאַרק געװאונדערט. און מיט די לעצטע כּוחות איז ער, אויף זײנע קולעס, אַװעק צום עלטסטען זוהן. און ער איז געקומען צו איהם אין הויז, און האָט געפרעגט:

—מיט װאָס איז הײנטיגער טאָג פערשידען פון די טעג פון אַ גאַנץ יאָהר? פאַרװאָס איז הײנט קײנער פון מײנע זיהן נישט געקימען צו מיר געװואָר װערען מיך און טאָן מײנע בעדערפענישען, װי שטענדיג?

און דער עלטסטער זוהן האָט געענטפערט דעם פאָטער און אַזױ געזאָגט:

—אָ, פאָטער! אַ מורא'דיג אומגליק האָט זיך אויסגעגאָסען אויף די קעפּ פון דײנע זיהן. זײ װיסען, אַז אײדער די זון װעט ענדיגען איהר טעגליכען גאַנג, װעט דער פאָדעם פון זײער לעבען װערען איבערגעריסען, און כּדי נישט צוקלעמען דײן האַרץ מיט ביטערע זיפצען, איז הײנט קײנער פון אונז נישט געקומען צו דיר, װי מיר טוען עס שטענדיג.

און ער האָט פערצעהלט דעם פאָטער אַלץ, װאָס מיט זײ האָט פּאַסירט. דער פאָטער האָט אויסגעהערט די װערטער פון זוהן און האָט איהם אַזױ געזאָגט:

—דער טרויער האָט צומישט די געדאַנקען ביי מיינע זיהן, און דער בעגער אָבצוגעבען כבוד דעם אַלטען פאָטער האָט פערבלענדט זייערע בליקען. האָט איהר דען פערגעסען, אַז איך בין אויך אַ שטערנזעהער? און איך מוז צוגלייך מיט אַלעמען שטעלען זיך פאַר די אויגען פון קיסר. און אָט איז מיין פאָטערליכער געבאָט: מאָרגען זאָלט איהר מיך נעהמען מיט זיך צום קיסר און שטעלען אין אייערע ציילען. און ווער וויים, וואָס דער קומענדיגער טאָג וועט ברענגען! אפשר וועט מיר אָבגליקען און איך וועל אָבטאָן דעם שווערד פון אייער האַלז און פערקעהרען אייער טרויער אין פרייד און אייערע זיפ-צענישען אין אַ געזאַנג.

און דער זוהן האָט מיט גרויס כבוד געענטפערט:

—ווי אונזער פאָטער האָט בעפוילען, אַזוי וועט זיין.

און אויף מאָרגען, בעת דער מאָרגענשטערן איז אויפגע-גאַנגען און אויפ'ן קעניגליכען הויף האָבען זיך פערזאַמעלט די שטערנזעהערס, מכשפים און חכמים און צוזאַמען מיט זיי די פירשטען און האַרען פון רוים און פיל מענשען פון פאָלק, זיי-נען געקומען אויך די זיבען זיהן פון דעם אַלטען שטערנזעהער און געבראַכט אויף די אַקסלען זייער פאָטער.

און דער קיסר איז אַרויסגעגאַנגען צו זיי געקומענע און האָט געזאָגט:

—די דרייסיג טעג, וואָס איך האָב אייך געגעבען אויף שטערנזעהעריי און כשוף, האָבען זיך געמיידט מיט דעם אויפ-גאַנג פון מאָרגענשטערן. איצט מוזט איהר אַנטפלעקען פאַר מיר דעם סוד פון די וואונדער, וואָס איך האָב געזעהן אין טורעם.

און עס איז אַרויסגעטראָטען דער גרעסטער פון די שטערנזעהערס, איז געפאַלען אויפ'ן פנים פאַר'ן קיסר און האָט אַזוי געזאָגט:

—זאָל דער קיסר לעבען אייביג! דיינע קנעכט, די מכשפים און שטערנזעהערס, האָבען פערשולדיגט אַנטקעגען דיר זייערע קעפּ. מיר האָבען געטאָן אונזער כשוף, געפרעגט ביי

אונזערע געטער, געצויבערט איבער די שטערן, געטראָפען נאָך די אינגעווייטען פון בהמות. אָבער אונז איז נישט געלונגען אַראָבצונעהמען דעם שלייער פונ׳ם סוד פון טורעם. און איצט בו מיט אונז, ווי עס איז גוט אין דיינע אויגען.

און עס האָט אויפגעפלאַקערט דער גרימצאָרן פון קיסר און ער האָט אויסגעשריען:

— איך שווער ביי מיין קאָפּ, אַז אייערע אויגען וועלען מעהר נישט זעהן די שטערן, איבער וועלכע איהר האָט נישט קיין שליטה און אייערע לעפצען וועלען נישט פרעבלען מעהר קיין בעשווערונגען, וועלכע האָבען נישט קיין בעטייט. און איידער עס וועט אויפגעהן דער אָווענטשטערן, וועלען אייערע לייבער ״ערען פערצוקט פון ווילדע חיות און צופליקט פון בלוטדורשטיגע פויגלען!

דעמאָלט איז אַרויסגעטראָטען דער אַלטער שטערנזעהער. ער האָט זיך געבוקט פאַר דעם קיסר און אַזוי געזאָגט:

— אָ, אַלמעכטיגער קיסר פון רוים! זאָל געשטילט ווערען דער פלאַקער פון דיין גרימצאָרן און זאָל אויפגעהאַלטען ווערען דער שווערד, וואָס דו האָכט פערטראָגען אבער די קעפּ פון דיינע קנעכט. די שטערנזעהערס און מכשפים זענען נישט שולדיג אין זייער אומוויסענהייט. זיי וויסען, קיסר, אַז דעם טורעם מיט די פיר טויערן האָט געבויט דער גרעסטער מכשף, וועלכער האָט געוואוסט דעם גאַנג פון די צייטען. אין כדי צו פערבאָרגען זיין כשוף-טואונג פון די שטערן און רוחות, האָט ער געבויט דעם טורעם אין יענע רגע׳ס, ווען איין טאָג זאָגט דעם אַנדערן זיינע רייד און איין נאַכט רוימט דער אַנדערער איין איהרע חלומות. אין אַזעלכע רגע׳ס ווערען פערשטאָרבען די שטראַהלען פון די שטערן, און עס ווערט אָבגעשוואַכט די הערשאַפט פון די רוחות איבער דער וועלט. און אַלץ, וואָס אין יענער צייט ווערט געטאָן, בלייבט פערבאָרגען פון די קליגסטע און טיפזיניגסטע מכשפים און שטערנזעהערס.

און עס איז געווען, אַז דער קיסר האָט אויסגעהערט די רייד פון דעם אַלטן שטערנזעהער, האָט ער זיך אָנגערו-פען און געזאָגט:

—אַלטער מאַן! דיינע רייד בעווייזען, אַז דו ביזט פער-שטענדיגער פון אַלע מכשפים און דיר זענען בעוואוסט זאַכען, וואָס זענען פערבאָרגען פון זייערע אויגען. און אויב פאַר דיר איז אַנטפּלעקט דער סוד פון טורעם, מוזטו וויסען, ווער האָט איהם געבויט און וואָס עס איז פערבאָרגען אין זיין שטיינערנעם אינגעווייד.

און דער אַלטער שטערנזעהער האָט געענטפערט:

—אָ אַלמעכטיגער קיסר פון רוים! מיט דיין גרויס חכמה האָסטו פאָראויסגעזעהן, אַז מיר זענען בעוואוסט סודות, וועלכע זענען פערבאָרגען פון די אויגען פון אַנדערע. זיי זשע וויסען, אַז דער סוד פון פער׳כשופ׳טען טורעם איז נאָר די אַלטסטע צייטען פערטרויט נאָר איין שטערנזעהער. און אַז עס קומט די שעה פון זיין טויט, גיט ער איבער דעם סוד דעם חשוב׳סטען פון די, וואָס רינגלען איהם אַרום. פונקט מיט הונדערט יאָר צוריק האָט אַנ׳אַלטער שטערנזעהער פון מדבר, שטאַרבענדיג, איבערגעגעבען מיר דעם סוד פון טורעם. איצט איז געקומען די צייט פון מיין אונטערגעהן. און איך וועהל אויס דיך פאַר דעם היטער פון סוד, ביז דו וועסט איהם איבערגעבען אַנ׳אַנדערן. בעפעהל-זשע, קיסר, אַלעמען, וועלכע שטעהען דאָ און וועלכע געפינען זין אין דיין פּאַ-לאַץ דערווייטערן זיך פון דיין קעניגליכען שטול אויף אַ מהלך פון אַ קוילען-שאָס. און דעמאָלט וועלען זיך עפענען מיינע ליפּצען.

און דער קיסר האָט בעפוילען אַלעמען, וואָס זענען געשטאַנען פאַר זיין קעניגליכען שטול און געפונען זיך אין קעניגליכען הויף, דערווייטערן זיך אויף אַ מהלך פון אַ קוילען-שאָס. און אַז דאָס איז געשעהן, האָט דער אַלטער אָנגעהויבען צו דערצעהלען.

ג

„זאָל דיר זיין בעוואוסט, קעניג פון רוים, אַז דעם טי-
דעם מיט די פיר טויערן האָט געבויט דער קיסר נמרוד
אין נישט דורך מענשליכע הענד, נאָר מיט דעם כוח פון
כשוף. אַז נמרוד האָט בעצוואונגען די גאַנצע וועלט און איז
געוואָרען אַ הערשער איבער אַלע בעשעפענישען, האָט ער גע-
זאָגט ביי זיך אין האַרצען: „איך בין גאָט.‟ און אַלע האָבען
זיך פאַר איהם געקניט און געבוקט אין געבראַכט צו איהם
קרבנות. און פירכטענדיג, אַז נאָך זיין טויט וועט אַן׳אַנדערער
בעוועלטיגען די ערד און וועט צעשטויסען די מזבחות, וואָס
זענען געשטעלט געוואָרען פאַר איהם, און וועט אויסמעקען
פון מענשליכער גדעכעניש דעם נאָמען פון נמרוד, האָט ער
אַריינגעטאָן דעם גאַנצען כוח און די מאַכט פון זיין אַלוועלט-
ליכער געוועלטיגקייט אין זיין אייזערנער קרוין. און דורך
דעם האָט זי באַקומען אַזאַ געוויכט, אַז דער גרעסטער גבור
האָט נישט געקאָנט זי ריהרען פון אָרט אַפילו אויף אַ האָר.
און נמרוד האָט אויפגעשטעלט אַרום דער קרוין אַ טורעם און
געמאַכט אין איהם פיר טויערן אויף אַלע פיר זייטען וועלט,
כדי דער טורעם זאָל זיין אָפען פאַר אַלעמען און כדי דער,
וואָס וועט אַריבערטרעטען דעם שוועל פון איין טויער, זאָל
נישט קאָנען זאָגען: „איך בין אַריין אין טורעם און ער גע-
הערט מיר.‟ נאָר כדי אָבצוהיטען די אייזערנע קרוין פון פיל
מענשליכע בליקען, האָט ער געמאַכט מיט כשוף, אַז די טויערן
זאָלען זיך עפענען בלויז פאַר מלכים און הערשער פון פעל-
קער. און אַז נמרוד איז געשטאָרבען, האָט זיך איבער אַלע
מדינות פערשפרייט דעם קלאַנג, אַז ווער עס וועט אויפהוי-
בען נמרוד׳ס אייזערנע קרוין און אַרויפלעגען זי אויפ׳ן קאָפּ,
דער וועט ווערען אַ הערשער איבער דער גאַנצער וועלט. און
עס האָבען אָנגעהויבען קומען אין רוים מלכים און הערשער

פון אַלע לענדער און יעדער האָט מיט גרויס לוסט אָנגעכאַפּט די קרוין, כדי אויפצוהויבען זי. נאָר נישט איינער האָט נישט גע־האַט די מאַכט צו ריהרען זי פון אָרט, און פון גרויס אָנשטרענגונג האָט יעדער פון די, וואָס האָבען געפּרובט הויבען די קרוין, אָנגעהויבען איינגעזונקען צו ווערען אין דער ערד, פריהער ביז די קנעכלעך, נאָכדעם ביז׳ן גאַרטל און צום סוף איבער׳ן קאָפּ, אַזוי אַז איבער דער ערד זענען געבליבען נאָר די הענד. וועלכע האָבען נישט אויפגעהערט מיט גרויס לוסט צו ציהען זיך צו דער קרוין און כאַפּען זיך ביי איהרע ברעגען. און אַזוי האָט פּאַסירט פיל צייט, און פיל מלאכים און הערשער זענען אומגעקומען. נאָר דורך דעם האָט זיך נישט געמינערט די צאָל פון די, וואָס האָבען זיך געצויגען צו דער אייזערנער קרוין.

ויהי היום, און אין לאַנד אדום איז געוואָרען קיסר אַ מאַן מיט אַ שטאַרקען ווילען און אַנ׳אומבאַרמהערציגער, מיט׳ן נאָמען נירן. און ער איז אויך, ווי אַנדערע, אַוועק אין טורעם, כדי אויפהויבען די אייזערנע קרוין. נאָר דערזעהענדיג אַרום דער קרוין פיל אויסגעשטרעקטע פון דער ערד הענד, האָט ער מיט זיין גרויס חכמה פערשטאַנען, אַז מיט דער איינציגער גבורה פון האַנד איז נישט אויפצוהויבען די קרוין. און ער האָט געטון רופען פון לאַנד מצרים די גרעסטע חרטומים און האָט זיי דערלאַנגט די שענסטע מתנות און געבעטען, זיי זאָלען איהם אַנטפּלעקען, מיט וואָס פאַר אַ כח קאָן מען אויפהויבען די אייזערנע קרוין.

און די חרטומים האָבען געטון כשוף און געענטפערט דעם קיסר נירן אַזוי:

—דורך אונזער כשוף האָבען מיר זיך דערוואוסט, אַז דעם סוד פון דער אייזערנער קרוין האָט נמרוד פערבאָרגען פון די שטערן און רוחות און האָט איהם בעהאַלטען אין דעם איינגע־ווינט פון אַ פעלז. ער האָט פערשריבען דעם סוד אויף אַ טאָ־וועל און, אַרויפפליהענדיג אויף דעם העכסטען שפּיץ פון די הרי חושך, האָט ער אויסגעהאַקט אַ לאָך אין אַ שטיין פון

באַרג, האָט אַהין אַריינגעזעצט דעם טאָוועל און מיט כשוף אַרויפגעקייקעלט אויף איהם דעם שווערסטען שטיין פון דער וועלט. און כדי קיינער זאָל נישט קאָנען אַראָבוואַרפען דעם פעלז פון טאָוועל, האָט ער אַריינגעזעצט דעם שטאַרקסטען ווינד אין אַ הייל און פער׳כשופ׳ט דעם אויסגאַנג, אַז דער ווינד זאָל נישט קאָנען אַרויס און אַראָבטראָגען דעם פעלז פון טאָוועל.

ווי נירון קיסר האָט אויסגעהערט די רייד, האָט ער אויס-געשריען:

—איך מוז בעקומען דעם טאָוועל און דערגעהן דעם סוד, וועלכער איז אין איהם פערשריבען.

און די חרטומים האָבען איהם געטאָן אַזוי צו זאָגען:

—עס איז דאָ נאָר איין מיטעל צו בעקומען דעם טאָוועל. בעפעהל, מען זאָל פאַנגען אַן אָדלער פון די הויכע בערג. גרייט צו שטאַרקע שטריק און אַ לאַנגען שטעקען. לאָז ברענגען אַ מענשען, וועלכער איז פער׳משפט צום טויט און בעפעהל אָב-האַקען איהם דעם קאָפ. נאָכדעם זעץ זיך אויפ׳ן אָדלער, צווי-שען די פליגלען, טו אָן דעם אָפגעהאַקטען קאָפ אויפ׳ן שפיץ שטעקען און שטרעק אויס דעם שטעקען פאַר זיך אַזוי, אַז דער אָדלער זאָל שטענדיג האָבען פאַר זיך די אויגען פון דעם קאָפ. און גליסטענדיג אויספיקען זיי, וועט ער פליהען נאָך דעם קאָפ. און דו ווענד אָן זיין פליהונג צו דעם העכסטען שפיץ פון די הרי-חושך. און אַז די וועסט קומען אַהין, לאָז נישט אָב דעם אָדלער, נייערט פיהר איהם מיט זיך. און אַז דו וועסט קומען צום מיטען פון שפיץ באַרג, וועסטו דערזעהן אַ הייל. וועלכע איז פערשטעלט מיט אַ פער׳כשופ׳טער טיר. דאָרטען זיצט דער פערשפאַרטער ווינד. און דו בינד זיך צו מיט דער שטריק צום שפיץ פון אַ פעלז, כדי דער ווינד זאָל דיך נישט אַראָבטראָגען. און מיט די פערשווערונגען, וואָס מיר וועלען דיר איבערגעבען, טו אָב דעם כשוף פון טיר פון הייל. און עס וועט זיך אַרויסרייסען דער ווינד, וועלכער וואָרצעלט

אויס בערג, און וועט אַראָבטראָגען דעם פעלז פון טאָוועל. און דו נעהם איהם, זעץ זיך אויף דעם אָדלער, און מיט דעם שטעקען מיט דעם אָבגעהאַקטען קאָפּ ווענד זיין פליהונג צוריק אויף דער ערד.

און נירון קיסר האָט געפאָלגט די חרטומים אוז געטאָן, ווי זיי האָבען איהם געהייסען, און ער האָט בעקומען דעם טאָוועל. און אַז ער האָט זיך אומגעקעהרט אין קייזערליכען פּאַלאַץ, האָט ער אַרויסגענומען דעם טאָוועל און דאָרט געפונען פערשריבען אויפ׳ן לשון פון בבל דידאָזיגע ווער-טער:

„פון מיר, דעם גאָט פון אַלע בעשעפעני׳שען און דעם אַלמעכטיגסטען הערשער פון דער גאַנצער וועלט, נמרוד, צום קיסר פון לאַנד אדום, נירן-של ם!

„זיי וויסען, קיסר נירן, אַז מיין קרוין איז, מעגליך, אויפ-צוהויבען נישט מיט׳ן כוח פון הענד און נישט מיט דער מאַכט פון שווערד, נייערט מיט פאַלשקייט, נאַרעריי און רמאות. כדי צו בעקומען מיין אייזערנע קרוין, שיק פונאַנדער שלוחים צו די מלכים און הערשער פון אַלע זיבעציג אומות און פעל-קער פון דער וועלט. שרייב יעדערן חניפה-בריף און לויב זיין מאַכט און חכמה. און לעג פאָר יעדען מלך, ער זאָל איינאיינעם מיט דיר, נאָר בסוד פון אַלע איבעריגע מלכים פון דער וועלט, אויפהויבען די אייזערנע קרוין, כדי איהר ביידע זאָלט צוטיי-לען צווישען זיך דעם קיניגרייך פון דער ערד. און מאַכט דאָס אַלץ מיט גרויס חכמה און אָפּגעהיט, אַז איין מלך זאָל נישט דערוויסען, אַז דו שיקסט דיינע שלוחים צו אַנדערע מלכים. און אַז די הערשער פון אַלע זיבציג אומות וועלען זיך פער-זאַמלען צו דיר, פיהר זיי אַריין יעדערן בעזונדער אין טורעם. און פיהר יעדערן מיט אַ בעזונדער וועג און שטעג צו דער אייזערנער קרוין. און אַז אַלע זיבעציג מלכים און הערשער ווע-לען זיך מיט אַמאָל צוזאַמען צונויפקומען, וועלען זיי, אָנשטאָט צו הויבען די קרוין, אָנפאַלען איינער אויף דעם אַנדערן און שלאָגען איינער דעם צווייטען צום שווערד, אַזוי, אַז אַלע ווע-

לען פאַלען טויט. און פון זייער פערגאָסען בלוט וועט ווערען אַרום דער קרוין אַ בלוטיגע סאַזשעלקע. און די קרוין וועט אַרויפשווימען פון אויבען און דעמאָלט וועסטו אויסשטרעקען דיין האַנד און אָהן שום מיה אויפהויבען די קרוין און אַרויפלע־גען אויפ'ן קאָפּ און ווערען אַ הערשער איבער דער גאַנצער וועלט.״

און אַז נירן קיסר האָט זוכּגעלייענט די אויפשריפט אין טאָוועל, האָט ער ערפילט אַלץ, וואָס אין איהם איז געזאָגט. און ער האָט אַלץ געטאָן מיט גרויס חכמה און רמאות. און אַז עס האָבען זיך פערזאַמעלט אין טורעם אַלע מלכים און הער־שער און געשלאָגען איינער דעם אַנדערן צום שווערד, אַזוי, אַז פון זייער פערגאָסענעם בלוט איז געוואָרען אַ סאַזשעלקע און די קרוין איז אַרויפגעשוואומען פון אויבען, איז נירן קיסר אַריין אין טורעם און אויסגעשטרעקט די האַנד צו דער קרוין. נאָר ער האָט נישט געקאָנט זי ריהרען פון אָרט, ווייל אויך אויבען אויף דער סאַזשעלקע פון בלוט איז זי געלעגען, ווי צוגעשמידט און האָט נישט פערלוירען איהר שווערקייט.

ד

און נירן קיסר האָט ווידער פערזאַמעלט די חרטומים פון מצרים און האָט זיי געפרעגט, פאַרוואָס איז נישט ערפילט געוואָרען, ווי עס איז אָנגעצייכענט אין נמרוד'ס טאָוועל, און די אייזערנע קרוין איז געבליבען שווער און נישט צו ריהרען זי פון אָרט, ווי פריהער.

און די חרטומים האָבען געטאָן זייער כּשוף און געגעבען נירן קיסר דעם ענטפער אַזוי:

—זיי וויסען, קיסר, אַז דו אַליין ביזט שולדיג אין דעם, וואָס די קרוין האָט נישט פערלאָרען איהר געוויכט, ווייל דו האָסט נישט ערפילט אַלץ, וואָס עס איז אָנגעצייכענט אין טאָוועל.

און נירן קיסר האָט זיך געוואונדערט און געפרעגט:

—און וואָס האָב איך אָבגעטראָטען פון דעם, וואָס עס איז אָנגעצייכענט אין טאָוועל? זאָגט מיר, און איך וועל פערריכטען מיין טעות.

און די חרטומים האָבען געענטפערט:

—דיר איז געווען אָנגעוויזען פערזאַמלען די הערשער פון אַלע זיבעציג אומות און פעלקער פון דער וועלט. דו אָבער האָסט פערפעהלט איין פאָלק און האָכט זיך נישט געווענדעט צו זיין הערשער.

און נירן קיסר האָט גענומען פאָרשען. און ער האָט געפונען פערשריבען, אַז עס זענען צונויפגערופען געווען הערשער און מלכים נאָר פון ניינאונזעכציג אומות און פעלקער, און ער האָט זיי איינציגווייז אויסגערעכענט און דערגאַנגען, אַז עס האָט געפעהלט דאָס פאָלק ישראל.

און נירן קיסר האָט צונויפגערופען די חרטומים און האָט זיי געזאָגט:

—עס זענען רעכטפערט , , פון אייערע לעפצען. באמת, נישט אַלע מלכים און הערשער האָב איך צונויפגערופען איך האָב פערפעהלט דאָס פאָלק ישראל. אָבער ווי האָב איך געקאָנט רופען דעם הערשער פון אָט דעם פאָלק, אַז עס האָט נישט קיין אייגען לאַנד און וואַנדערט אַרום צווישען אַנדערע אומות אָן אַן'אייגענעם מלך.

און די חרטומים האָבען איהם געענטפערט:

—זיי וויסען, קיסר, אַז ביז איצט האָט זיך נישט אָבגעטאָן די הערשאַפט פון הויז פון דוד המלך איבער דעם פאָלק ישראל. דערום איז אונזער וואָרט צו דיר אַזוי: פערזאַמעל צעהן מאַן, וועלכע שטאַמען פון הויז פון דוד המלך און פיר זיי אָב אין טורעם צום קרוין. און ווי נאָר זיי וועלען אויסשטרעקען די הענד צו איר, וועט זי פערלירען איהר געוויכט, ווייל עס וועט ערפילט ווערען די צאָל זיבעציג פון די אומות און פעלקער פון דער וועלט.

און נירן קיסר האָט בעפוילען אויפזוכען צעהן מאַן, וועל-כע שטאַמען פון דוד המלכ'ס הויז. און מען האָט זיי געפונען און געבראַכט פאַר'ן קיסר. און נירן האָט גערעדט צו זיי די זעלביגע ח יפה-רייד, וואָס ער האָט געשריבען צו די הערשער פון אַנדערע פעלקער. און ער האָט זיי איינגערעדט צוזאַמען מיט איהם אויפהויבען די אייזערנע קרוין.

נאָר די צעהן מאַן האָבען אַלע אין איין קול געענט-פערט:

—איבער אונזערע זינד זענען מיר פערטריבען פון אונזער לאַנד און דערוויטערט פון אונזער ערד. און אַצינדערט ווענ-דען מיר זיך מיט אונזער האַרץ און זעל צו אונזער אַלמעכ-טיגען גאָט, ער זאָל אונז שיקען משיח'ן, וועלכער וועט אויפ-שטעלען די גרויס פון הויז יעקב. נאָר נישט צו אַ קרוין פון הערשאַפט איבער דער וועלט גאַרט אונזער נשמה, נייערט צו פרידען און לייטזעליגקייט צווישען מענשען און פעלקער. דע-רום, קיסר, ווילען מיר נישט געהן אין טורעם און ווע-לען נישט אויסשטרעקען אונזערע הענד צו דער אייזערנער קרוין.

און נירן קיסר האָט גענומען איינריידען מיט חניפה-ווער-טער צו פאָלגען איהם. נאָר אַז ער האָט געזעהן, אַז זיי שטעהען שטאַרק אויף זייערס, האָט ער מיט גרימצאָרן אָבגע-פיהרט זיי מיט געוואַלד אין טורעם און דאָרט ציגעשמידט זיי מיט קופערנע קייטען ביי דער בלוטיגער סאַזשעלקע, ווייל ער האָט געהאַפט, אַז זעהענדיג פאַר זיך די קרוין, וועלען זיי בעקומען גלוסט אויפהויבען זי און וועלען אויסשטרעקען צו איר די הענד.

נאָר אָנשטאָט דעס, האָבען די מענער פון דוד המלכ'ס הויז איבערגעריבען זייערע קייטן, און דערוויטערט זיך אין מערב-זייט פון טורעם און אָנגעהויבען תפילה טאָן, אַז משיח זאָל קומען. און זייער תפילה איז געווען מיט גרויס ברען און התלהבות. און מחמת איהר גרויסער היץ, זענען בעשאַפען גע-וואָרען אַרום די צעהן מאַן פריהער ווענד און נאָכדעם אַ

קומפּאָל פון טעמפּעל, וואָס איז געווען עהנליך צום בית-המקדש. און די שוהל איז בעצירט געוואָרען מיט גרויס שענקייט און אין איהר האָבען זיך אָנגעצונדען פיל ליכט. און אַז די תפילה האָט דערגרייכט צום מיטען, האָט זיך פונאנדערגעפּענט דער קומפּאָל, און איהם אַנטקעגען האָבען זיך געעפענט די הימלען. און עס האָבען געשוועבט מלאכים און געזונגען שירה. און די מלאכים זענען געפלויגען צו משיח'ן און, אַרומרינגלענדיג, האָבען זיי איהם אַוועקגעטראָגען אויף זייערע פליגלען צו דעם אָפענעם קומפּאָל פון טעמפּעל. נאָר אַזוי ווי משיח'ס שעה איז נאָך נישט געקומען, זענען די תפילה-טוער ביים לעצטען „אמן" געפאַלען אויף דער ערד ווי טויטע, און עס האָט זיך געשלאָסען דער קומפּאָל און עס זענען אויך געלאָשען געוואָרען די ליכט, און משיח האָט זיך אומגעקעהרט אין זיין איינזאַמקייט. נאָר אַז עס איז געקומען די צייט פון דער צווייטער תפילה, האָבען די מענער פון דוד'ס הויז אויפגעוואַכט, און עס האָט זיך איבערגע'חזר'ט אַלץ ווי צום ערשטען מאָל. און אַזוי קומט עס פון דעמאָלט אָן פאַר דריי מאָל יעדען טאָג.

און נירן קיסר האָט אָבגעוואַרט אַ בעשטימטע צייט און איז אַוועק אין טורעם, זעהן, אויב עס איז געבראָכען די האַרטנעקיגקייט פון די מענער פון דוד המלכ'ס הויז. און, אַז ער האָט דערזעהן, אַז אָנשטאָט אויסצושטרעקען די הענד צום קרוין, האָבען זיי זיך אָבגעצוימט מיט די ווענד פון אַ טעמפּעל און אַריינגעטאָן זיך אין התלהבות'דיגע תפילות, האָט אויפגעפלאַקערט זיין גרימצאָרן.

און נירן קיסר האָט ווידער פערזאַמעלט די חרטומים פון מצרים און געבעטען, זיי זאָלען איהם אויפווייזען, ווי אַ

צו ברעכען דעם ווילען פון די מענער פון הויז דוד.

און די חרטומים האָבען איהם געענטפערט:

—עס איז נישטאָ קיין שום מיטעל ביי־צוקומען די קינדער פון דעמדאָזיגען פאָלק, ווייל עס איז גרויס זייער האַרטנעקיגקייט. דעריבער הער צו אונזער עצה. אָנשטאָט צו נויטען די מענער פון דוד המלה׳ס הויז אויסשטרעקען די הענד צו דער אייזענער קרוין, כדי עס זאָל דערפילט ווערען די צאָהל זיבעציג פון די אומות און פעלקער פון דער וועלט, טו בעסער אוי־סראָטען די אומה ביז דעם לעצטען, עס זאָל פון איהר קיין שריד ופליט נישט בלייבען. וועלען איבערבלייבען ניינאונזעכציג אומות, וועלכע זענען אונטערטעניג דיין געבאָט. און דעמאָלט וועט די אייזערנע קרוין פערלירען איהר געוויכט פאַר דיינע הענד.

און די עצה פון די חרטומים האָט געפונען חן אין די אויגען פון נירן קיסר, און ער האָט געפרעגט:

—מיט וואָס פאַר אַ כוח קאָן מען אויסראָטען דעמדאָזיגען פאָלק ביז׳ן לעצטען?

און די חרטומים האָבען געענטפערט:

—דעם סוד, ווי אַזוי אויסצוראָטען דעם פאָלק ישראל, קאָן דיר אַנטפלעקען נאָר אַזוינער, וואָס שטאַמט אַליין פון דעמדאָזיגען פאָלק. זיי וויסען, קיסר, אַז אין מזרח-זייט פון דיין לאַנד געפינט זיך אַ מדינה, אין וועלכער די איינוואוינער בוקען זיך צו אַנ׳אָבגעהאַקטען קאָפּ פון אַ יודען. זיי זוכען אויף אין די ווייטע מדינות אַ יודען, אַ כהן, און אַ בכור בן בכור ביז דעם זיבעטען דור, און מיט גוטע רייד און אַלערליי צוזאָגענישען פערנאַרען זיי אים צו זיך אין לאַנד און האַקען אים אָב דעם קאָפּ און לעגען איהם אונטער׳ן צונג אַ כישוף-שריפט. און דער אָבגעהאַקטער קאָפּ לעבט זיבעציג יאָהר און זאָגט נביאות. און די איינוואוינער פון דעם לאַנד בוקען זיך צו דעם קאָפּ און ברענגען איהם קרבנות און דעמפען פאַר איהם ווייראויך. און אַז עס מיידען זיך די זיבעציג יאָהר, ווערט

אָן דער קאָפּ זיין כח, און די איינוואוינער פון יענעם לאַנד, געפינענדיג אַנ'אַנדער כהן און בכור ביז דעם זיבעטען דור, וואַרפען דעם אַלטען קאָפּ אַרויס פאַר זייערע הינד. און אַט איז אונזער וואָרט צו דיר, קיסר: גיה אין יענעם מזרח-לאַנד, ברענג אַ קרבן דעם אָבגעהאַקטען קאָפּ און בעט, ער זאָל דיר זאָגען, ווי אַזוי אויסצוראָטען דעם פאָלק ישראל ביז דעם לעצטען.

און נירון-קיסר האָט פערנומען די עצה פון די חרטומים, און איז אַוועק אין מזרח-לאַנד און האָט געפונען די תפלה, וואו עס איז אויף אַ בימה געשטאַנען דער אָבגעהאַקטער קאָפּ און ער האָט איהם געבראַכט אַ קרבן און געבעטען, ער זאָל איהם זאָגען נביאות.

און עס האָבען זיך געעפענט די ליפּען פון דעם אָבגעהאַקטען קאָפּ און אָנגעהויבען נביאות זאָגען:

אָט איז געקומען אַ מאַן פון אדום,
אַ מעכטיגער קיסר פון שטאָדט רוים,
געקומען זוכען מיינע ווערטער,
אויסהערען מיין נביאה,
ווי אַזוי אויסצוראָטען דעם הויז יעקב,
ווי אַזוי צו פערטיליגען דאָס פאָלק ישראל.
ווי קאָן איך שווייגען,
אַז עס שווייגט נישט די פערשיערונג אונטער מיין צונג?
ווי אַזוי קאָן איך פערבאָרגען,
אַז מיינע ליפּען ריידען געגען מיין ווילען?
הער־זשע צו מיינע ווערטער, זוהן פון לאַנד אדום,
פערנעם מיין נביאה, מאַן פון באַרג שעיר.
אָט איז פאַר דיר דאָס פאָלק ישראל,
אַ צושפּרייטעס צווישען פרעמדע פעלקער.
געגליכען איז עס צו שפּראָצענדע גראָזען,
וועלכע פערדעקען דעם פּנים פון דער ערד.
עס איז נישטאָ קיין גרענעץ צו זייער פערשפּרייטונג
און נישטאָ קיין פערלענדונג צון זייער שטאַם.

די וואַקלען, בליהען און פערוועלקען.
נאָר אָט געהט אויף די זון,
און זיי לעבען אויף און בלהען ווידער...
נאָר זיי וויסען, זוהן פון אדום,
נויג צו דיין אויער צו מיינע ווערטער, קיסר פון רוים...
און דער אָבגעהאַקטער קאָפּ האָט ווייטער גערעדט:

—יעדער פון די קינדער פון פאָלק ישראל האָט אין דער וועלט זיין גרעזעל, און כל-זמן דאָס גרעזעלע וואַקסט און איז גרין און האָט זיין שענעם גערוך, לעבט און איז געזונד דער מענש, וואָס איז מיט איהם צוזאַמענגעבונדען. נאָר אָט הויבען אָן פערטריקענט ווערען די וואָרצלען פון גרעזעלע, און זיין שטענגעלע בויגט זיך איין און ווערט געל, און דאָס גרעזעלע ווערט-אָן זיין גערוך און זאַפט, און אין דער־עלבער שעה געהט אויס דער חיות פון גוף פון דעם מענשען, און ער ווערט געגליכען צו שכויב. און נאָך זיי וויסען, קיסר פון רוים, אַז די גרעזעלעך פון די קינדער פון פאָלק ישראל האָבען אַ בעזונדערען אויסזעהן, וואָס שיידט זיי אָב פון אַלע אַנדערע גראָזען. און כדי אויסצוראָטען דאָס פאָלק ישראל ביז דעם לעצטע, דאַרפסטו אויפזוכען די גרעזעלען פון לעבען פון זייערע קינדער: זוך זיי אין הויכע ערטער און אין נידריגע, אויף פרוכטבאַרע פעלדער און אין וויסטע מדבריות, אויף שפּיצען פון בערג און אין שפּאַלטען פון פעלזען, און געפינענדיג, רייס זיי אויס מיט'ן וואָרצעל און זאַמעל זיי און פיהר אַ חשבון פון זייער צאָהל. און אַז דו וועסט אָנקלייבען זעכציג מאָל צו צעהנטויזענד גרעזעלעך, זיי וויסען, אַז די צאָהל איז פיל, וואָרום אַזוי איז אויך די צאָהל פון די קינדער פון פאָלק ישראל, און אַז די אַלע גרעזעלעך וועלען פערוועלקען און ווערען געל, און עס וועט אויסטריקענען דער זאַפט פון זייערע וואָרצלען, דעמאָלט וועט קומען אַ סוף אויף דעם הויז יעקב און אַ פערשווינדונג פון די שבטים פון ישראל.

און אַז נירן-קיסר האָט אויסגעהערט די נביאות פון

דעם אָבגעהאַקטען קאָפּ, האָט ער זיך אומגעקעהרט אין זיין לאַנד און פונאַנדערגעשיקט אין אַלע פיר עקען וועלט זיינע קנעכט, געניטע אין פעלד-שפּראָצונגען, און האָט געהייסען זוכען און אויסרייסען מיט'ן וואָרצעל די לעבענס-גרעזלעך פון די קינדער פון פאָלק ישראל. און ער האָט זיי איבערגעגעבען די סמנים, ווי צו דערקענען די גרעזלעך. און אַז עס איז פערביייגעגאַנגען אַ בעשטימטע צייט, האָבען זיך אומגעקעהרט די קנעכט מיט הויפענס-הויפענס גראָז. און נירון-קיסר האָט גענומען צעהלען די גראָז, נאָר ער האָט זיי ניט געקאָנט איבערצעהלען.

נאָר מיט אַמאָל האָבען די גרעזלעך אָנגעהויבען אַליין דערנעהנטערן זיך איינער צו דער אַנדערער און האָבען צוזאַמען-געלאָזען פון זיך דינע פעדים און זיך אַליין איבערגעבונדען פעקלעכווייז צו צעהן, צו צעהן. און נירון-קיסר האָט זיך געפרייט, וואָס איהם וועט זיין גרינגער צו צעהלען. און אַז ער האָט אָנגעצעהלט זעכציגטויזענד פעקלעך, האָט ער געוואוסט, אַז ער האָט אויסגעראָטען די לעבענסוואָרצלען פון פאָלק ישראל ביז'ן לעצטען און ער האָט געלאָזט ברענגען פון קעניגליכען אוצר דעם שענסטען און טייערסטען גאָלדענעם קאַפער, האָט אין איהם אַריינגעטאָן די גראָז און צוועקגעטראָגען אין טורעם, און ער האָט זיך אומגעקעהרט פרעהלעך און מיט אַ גוטען געמיט, ווייל ער איז געווען זיכער איז דער פערטיליגונג פון פאָלק ישראל און אין דעם נאָהנטען דערגרייכען פון אַלוועלט-ליכער הערשאַפט.

און ער האָט אָבגעוואַרט אַ יאָהר. און דער יאָהר האָט זיך געענדיגט, איז ער אַוועק אין טורעם צו זעהן די פאַרוועלקטע גראָז. נאָר אַז ער האָט געעפענט דעם קאַפער, האָט ער דערזעהן, אַז אַלע גראָז זענען גרין און דופטיג און האָבען נישט פערלוירען דעם זאַפט פון די וואָרצלען, גלייך ווי זיי וואָלטען נישט זיין אויסגעריסען פון דער ערד.

און אַז ער האָט עס דערזעהן, האָט ער מיט אַ פייערדיגען גרימצאָרן אויסגעשריען:

—איצט זעה איך, אַז דער אָבגעהאַקטער קאָפּ האָט ... נביאות געזאָגט, און אָט שווער איך ביי מיין זעל, אַז איך וועל אויסראָטען מיט'ן שווערד דעם פאָלק ישראל, אַז פון איהם וועט קיין געדעכעניש נישט בלייבען.

און ער האָט פונאַנדערגעשיקט זיינע חילות איבער'ן לאַנד אדום און איבער אַלע אַנדערע לענדער פון דער וועלט און בעפוילען צו פערלענדען די קינדער פון פאָלק ישראל. מאַנסביל, ווייבער און קינדער, ביז דעם לעצטען, און זייער גוטס איבערגעבען צום רויב. און עס האָט זיך אָנגעהויבען זייער פערטיליגונג, און עס זענען געפאַלען פון זיי הויפענס, און זיי האָבען געטאָן צוגעהן ווי וואַקס פאַר'ן פייער.

און אַז עס איז שוין געווען נאָהנט די פערלענדינג פון פאָלק ישראל, האָבען זיך פאַר דעם קעניגליכען שטול פון נירן-קיסר בעוויזען מחנות—מחנות פון רוחות אין דער געשטאַלט פון חילות און אויבערהאַרן און פירשטען. און מיט גרויס שאַלונג פון טרומייטען האָבען זיי אָנגעזאָגט נירן-קיסר, אַז זיין וואונש איז מקוים געוואָרען, וואָרום זיי האָבען פאַר איהם איינגענומען די גאַנצע וועלט. און זיי האָבען איהם מיט גרויס כבוד אָבגעפיהרט אין טורעם און אַ פּאַלאַץ פון רויטען מירמעלשטיין, וואָס זיי האָבען אויפגעבויט. און האָבען איהם אַריינגעבראַכט אין לעצטען חדר, וואו עס איז געווען צוגעגרייט אַ מאָלצייט און עס איז געשטאַנען אַ קעניגליכער שטול אויסגעהאַקט פון איין סאַפּפיר-שטיין און מען האָט געגעסען און געטרונקען און געריהמט נירן דעם קיסר פון דער גאַנצער וועלט. נאָכדעם האָט מען איהם געזעצט אויף דעם קעניגליכען שטול און אָבגעגעבען געטליכען כבוד און געשריען: „זאָל לעבען דער הערשער פון דער וועלט, נירן-קיסר!"

און אַז עס איז אָנגעשטאַנען האַלבע נאַכט, האָט נירן-קיסר אויפגעהויבען זיך פון זיין שטול און אויסגעשריען:

—איך בעפעהל ברענגען מיר די אייזערנע קרוין און אַרויפלעגען זי אויף מיין קאָפּ!

און גלייך האָבען זיך אַלע יונים און אויבערהאַרען און

פירשטען אַ וואָרף געטאָן צו איהם, אַראָבגעשלעפּט פון קייזערליכען שטול, אַראָבגעריסען פון איהם די קעניגליכע בגדים, און איהם אליין צופליקט אויף קליינע שטיקלעך און אַ'ע זעגען פערשוואונדען געוואָרען.

און אַזוי חזרט זיך עס איבער יעדע נאַכט...

און עס איז געווען, אַז די פירשטען און האַרען פון נירנס הויף האָבען דערזעהן, אַז דער קיסר איז אַוועק אין טורעם און קעהט זיך נישט איהם צוריק און זיי האָבען פערשטאַנען, אַז מיט איהם האָט געטראָפען אַן אומגליק, האָבען זיי בעשטימט, כדי אַז מיט די ווייטערדיגע קיסרים זאָל נישט געשעהן דאָסזעלבע, צו פערשליסען אַלע פיר טויערן פון טורעם און האָבען נאָך בעשטימט, אַז יעדער נייער קיסר זאָל אויפהענגען אַ נייעם שלאָס אויף יעדען טויער, און די חרטומים און שטערענזעהערס, דורכלייענענדיג נמרודס טאָוועל, האָבען בעשטימט, אַז אויף די קומענדיגע צייטען זאָל דער סוד פון טורעם און פון אַלץ, וואָס דאָס געטראָפען מיט נירן־קיסר, זיין בעוואוסט נאָר איין חרטום, וועלכער זאָל עס איבערגעבען פאַר'ן טויט דעם חשוב'סטען פון זיינע חברים. און מען האָט געטאָן אַזוי.

ז.

און עס איז געווען, אַז דער אַלטער מכשף, וועלכער האָט די גאַנצע מעשה דערצעהלט דעם קיסר פון רוים, האָט געענדיגט צו דערצעהלען, איז ער פערשלאָפען געוואָרען און אָנגעהויבען אויסצוגיין. נאָר דער קיסר פון רוים האָט זיך געקעהרט צו איהם, האָט איהם גענומען מינטערען און בעטען, ער זאָל איהם ענטפּלעקען, פאַרוואָס די גראָז פון לעבען פון פאָלק ישראל זענען, אפילו אויסגעריסענע מיט די וואָרצלען, געבליבען פריש און זאַפטיג און, וואָס מען דאַרף טאָן, זיי זאָלען פערוועלקען און פערדאַרען.

און דער אַלטער שטערנזעהער האָט מיט גרויס פיין געעפענט די ליפּצן און מיט מיה אויסגעפּרעפּעלט:

—די גראָז האָבּען נישט פערלױרען זייער גרינקייט און זייער זאַפט דערפאַר, ווייל זיי זענען געווען איבּערגעבּונדען פעקלעכווייז... וואָלט נירן-קיסר זיי צעזייד׳ען אי נציגווייז...

און ביי די ווערטער איז דער אַלטער אוי גענאַנגען און געשטאָרבּען.

און דער קיסר פון רוים איז געאיילט אַראָב פון קעניגליכען שטול און געשווינד אַוועק אין טורעם דורך דעם דריטען טויער, און דערגעהערט זיך צום גאָלדענעם קאַפּער, און געעפענט איהם און אויסגעשטרעקט די האַנד צו די גראָז.

און עס איז געווען, אַז ער האָט גענומען אַראָבּרייסען די פעדים, מיט וועלכע עס זענען געווען איבּערגעבּונדען די פעקלעך גראָז, איז פון קאַפּער מיט האַסט ארויסגעשפּרונגען אַ קאַלבּ מיט צוויי קעפּ און מיט אַ מורא׳דיגען אויסזעהן. און, אָנשטעלענדיג אויפ׳ן קיסר פון רוים אַ פייערדיגען בּליק, האָט דאָס קאַלבּ אַרויסגעלאָזען אַ הילכיגען בּרום, ווי דער בּרום פון אַ לייבּ. און פון דעם בּרום איז דער קיסר פון רוים געפאַלען טויט, און דער טורעם איז געוואָרען פול מיט רויך, און די בּלוטיגע סאַזשעלקע האָט אָנגעהויבּען שטאַרק וויגען זיך מיט רוישענדיגע וועלען, און די אייזערנע קרוין האָט זיך איבּערגעקעהרט און איז אַראָפּ צום גרונד. און פון טעמפּעל פון די קינדער פון דוד המלך האָט זיך דערהערט דער לעצטער „אמן.“

ענדע די מעשה פון דעם טורעם

מיט די פ[illegible]ען אין

דער שטאָדט

רוים.

א זעקעלע מעהל

א.

אין די אַלטע גרייזע צייטען,
פאַר דעם חורבן בית-המקדש,
אַז די יודישע מלוכה
איז געווען אי גרויס, אי מעכטיג,
און געהערשט האָט איבער יודען
דער בעריהמטסטער און דער קליגסטער
פון די וועלט-מלכים—שלמה,
האָט אין עק ירושלים,
אין אַ חרוב׳דיגעז הייזעל,
האָט געוואוינט אַ פרוי אַנ׳אַלטע,
אַ פערביטערטע אלמנה,
און געלעבט אין נויט און הונגער.
פאַר דעם לויהן פון שווערער אַרבייט
האָט די אַלטעטשקע געקויפט זיך
אויפ׳ן מאַרק אַ ביסעל תבואה.
ביי אַ שכן אויף אַ האַנד-מיהל
האָט זי עס אַליין צומאָהלען
אין האָט אויסגעבאַקט דריי ברויטלען,
זיך אַ גאַנצע וואָך צו נעהרען.
ווי זי האָט דאָס ברויט פון אויווען

נאָר געהאַט אַרויסגענומען,
האָט זיך אויפ׳ן שוועל בעוויזען
אַ פּערזאָנטער מאַן, אַ בלאַסער,
און אַרויסגערעדט מיט טרעהרען:
—האָב, גנעדיגע, רחמנות
אויף אַנ׳אומגליקליכען מענשען!
קומען קום איך פון לאַנד אופיר.
גאַנצע אָקרענטען מיט סחורה,
בוים־איל, פּורפּור־וואָל און בשמים,
פלעג איך פיהרען צו פערקויפען.
מיט אַמאָל האָט זיך אַ שטורעם
אינ׳ם ים צושפּילט אַ בייזער,
און די אָקרענטען מיט סחורה
און מיט אַלע מיינע דינער
האָט דער תּהום פון ים פערשלונגען.
מיך אַליין נאָר האָט אַ כוואַליע
אויפן ברעג אַרויסגעטראָגען.
דריטער טאָג שוין, אַז איך בלאָנדזשע
הונגעריג, פערשמאַכט און עלענד.
שטיל־זשע איין מיט ברויט מיין הונגער.
ס׳האָט דערבאַרעמט זיך די אַלטע
אויף דעם מענשען פון לאַנד אופיר
און געגעבען איהם אַ ברויטעל..
באַלד ווי ער איז פונ׳ם הייזעל
נאָר אַרויס, האָט זיך בעוויזען
אויפ׳ן שוועל אַ מאַן, אַ צווייטער,
אַ פערוואונדעטער, אַ שוואַכער,
אין צוריסענע בגדים,
און אַרויסגערעדט פערצווייפעלט:
— גיב ברויט!.. איך בין פערשמאַכט פון הונגער!
פון אַ בלוטיגער מלחמה
בין איך דורך אַ נס אנטרונען...

בײ די הײלן בערג פון גלעד
בין איך זיך געזעסן רוהיג,
האָב געדינט מײן גאָט אין היטעל
און מײן װײנגאָרטען בעאַרבײט.
מיט אַמאָל, װי װילדע חיות,
זענען אָנגעפאַלען פלישתּים,
האָבען אַלץ פערברענט, צוטראָטען,
אַלעמען צום שװערד פערטיליגט
און מײן פרוי מיט מײנע קינדער
ביז דעם לעצטען אויסגע׳הרג׳עט.
שװער פערװאונדערט, אָהן בעװעגונג,
בין איך לאַנג אין פעלד געלעגען...
אַז איך האָב זיך אויפגעמונטערט,
האָב איך זיך געלאָזען לויפען
פון מײן חורבן און די קברים...
דריטער טאָג שוין, אַז איך בלאָנדזשע
הונגעריג, פערשמאַכט און עלענד,
שטיל-זשע אײן מיט ברויט מײן הונגער!
אויף דעם אומגליקליכען מענשען
האָט אַ בליק געטאָן די אַלטע
און, נישט טראַכטענדיג קײן רגע,
איהם דערלאַנגט דאָס צװײטע ברויטעל.
ס׳איז פאַרבײ אַ קלײנע װײלע
און די טיר פון אָרים הײזעל
האָט זיך לאַנגזאַם אויפגעעפענט
און אַן׳אַלטער, בלינדער בעטלער
האָט זיך אויפ׳ן שװעל בעװיזען.
ער האָט שטיל, מיט אַנגסט און טרערען,
אָנגעפאַנגען צו דערצעהלען:
—אַלטקײט, צרות, נויט און הונגער
האָבען אויסגענאַגט די כּוחות
פון דעם גוף און דער נשמת.

בלינד בין איך פון מוטערס טראַכט
און ערנעהר זיך פון נדבות.
פריהער פלעגט מיין איינציג טאָכטער
פאַר׳ן האַנד מיך שטענדיג פיהרען,
איצט איז זי געלעהמט געוואָרען
און איך בין געבליבען עלענד...
אין דער פינסטער, אָהן אַ פיהרער,
שטויס איך אָפט זיך אָן אויף שטיינער,
נאָר אויף ברויט זיך אָנצושטויסען
טרעפט מיר זעהר, זעהר זעלטען...
אָנגעטאַפּט אַ טיר... געעפענט,
און אַריין אַהער אין הייזעל...
און איך וויים נישט, ווער עס זיצט דאָ.
ווער ביזטו? אַ פרוי? אַ מאַנסביל?
ביזטו יונג, צי זאַט מיט יאָהרען?
נאָר איך פיהל פאַר זיך אַ מענשען,
האָב-זשע, ברודער-מענש, רחמנות
אויף אַן׳אַלטען בלינדען בעטלער
און שטיל איין מיט ברויט מיין הונגער.
דורכגעדרונגען מיט רחמנות
צו דעם בלינדען, האָט די אַלטע
איהם דערלאַנגט דאָס לעצטע ברויטעל.

ב.

שפּעטער, אַז דער אַנגסט פון הונגער
האָט ד׳אלמנה שטאַרק דערנומען,
האָט זי אָנגעהויבען זוכען
אין די ווינקעלעך פון הייזעל.
אפשר האָט זיך וואו פערוואַלגערט
כאָטש אַ שטיקעל ברויט אַ טרוקענס

נאָר געפונען האָט זי גאָרנישט.
איז זי דאַן אַוועק צום שכן,
צו אַ רייכען תבואה-הענדלער
און ביי איהם געבעטען באָרגען
מעהל אַ ביסעל אָדער תבואה.
נאָר דער שכן האָט געענטפערט:
—מעהל צו לייהען, אָדער תבואה,
און דערצו נאָך מיינע שכנים,
פייד איך אויס: עס ווערט פערפאַלען,
קומט-אויס נאָכדעם זיך צו קריגען.
איך זשע וויל מיט מיינע שכנים
לעבען פרידליך, שטיל און רוהיג.
נאָר איך האָב אויף דיר רחמנות,
געה צו מיר אין פוסטען שייער
(אָבגעשיקט פון דאָרט די תבואה
האָב איך נעכטען אין מצרים).
דאָרטען וועסטו אין די שפּאַלטען
קערנער ווייך גענוג געפינען,
אויב זיי זענען נישט צופוילטע,
קלויב זיי אויף, דיר אַ מתּנה
שענק איך זיי פון פולען האַרצען.
זיי פאַר מיר צו גאָט מתפלל.
און די אַלטע איז געגאַנגען
אין דעם שכנ׳ס פוסטען שייער
און געזאַמעלט פון די לעכער
חייך אַ ביסעל, האַלב-צופוילטע,
האָט עס ווידער אָבגעמאָהלען,
אָנגעפילט אַ קליינטשיק זעקעל
און אַהיים מיט איהם געגאַנגען.
ס׳איז געוועזען שטיל אין דרויסען
אין דער הימעל—קלאָר און לויטער.
מים אַמאָל איז אָנגעפלויגען

א משונה-ווילדער שטורם,
האָט מיט האַסט אַרויסגעריסען
ביי דער אַלטעטשקער דאָס זעקעל
און האָט עס ווי פייל פון בויגען
גלייך צום ים אַוועקגעטראָגען.
ס'איז געבליבען שטעהן די אַלטע,
שטאַרק צורודערט און פערביטערט,
און די הענד, געשטרעקט צום הימעל,
האָט זי אָנגעהויבען טענה'ן:
—גאָט, מיין פאָטער! איך טעו שטעה ניטע,
אַז איך האָב דעם לעצטען ביסען
הונגעריגע אָבגעגעבען,
האָב איך דאָך געטאָן דיין ז׳ען,—
היינט פאַרוואָס-זשע טוסט מיך שטראָפען
דורך דיין שטורם-ווינד דעם בייזען?..
נאָר עס קאָן זיין, אַז איך זינדיג...
אפשר איז דאָס פאָרגעקומען
אָהן גאָט'ס ווילען, אָהן זיין וויסען?..
ווינטען זענען גרויסע שטיפער,
ס'איז פון זיי נישט אויסצוהאַלטען,
מאַכען יעדע נאַכט געפילדער,
שרייען, לאַכען, וויינען, קוויטשען,
רייסען גוואַלדיג טיר און פענסטער...
עס ווייזט-אויס, אַז גאָט'ס בעפעהלען
טוען זיי שוין מעהר נישט פאָלגען...
און די אַלטע, אַ פערצאָגטע
איבער גאָט'ס פערשוואַכטען ווילען,
איז צוריק אַהיים געגאַנגען,
און, פערגעסענדיג דעם הונגער,
זיך געלעגט און איינגעשלאָפען.

ב

ס׳איז דער אַלטינקער צו חלום
אַ גרייז-גרויער כּאַן געקומען
און געזאָגט איהר:—וויסען זאָלסטו,
אונזער גרויסער מלך שלמה
קאָן קיין אומרעכט נישט פערטראָגען.
געה צו איהם אין גרויסען פּאַלאַץ
און דערצעהל איהם פון דער עולה,
וואָס עס האָט דער ווינד בעגאַנגען,
וועט ער איהם שוין גוט בעשטראָפען.
ס׳האָט זיך אויפגעכאַפּט די אַלטע
און דערמאָנט זיך וועגען חלום,
איז זי גלייך אַוועקגעגאַנגען
צו דעם קייזערליכען פּאַלאַץ,
האָט געבוקט זיך פאַר׳ן קעניג
און דערצעהלט איהם אַלץ כּסדר,
וואָס מיט איהר האָט זיך געטראָפען.
מלך שלמה דער בעריהמטסטער,
האָט געדולדיג אַלע טענות
אויסגעהערט און וויין געענטפערט:
—זאָרג נישט, אידענע, אויב דער ווינד נאָר
האָט גערויבט ביי דיר דיין זעקעל
אָהן דעם בורא׳ס הייליג ווילען,
וועל איך איהם שוין האַרט בעשטראָפען.
און דו וועסט בעפרידיגט ווערען
פאַר דיין היזק און דיין צער.
קוים האָט ער געענדיגט רעדען,
ווי עס האָבען זיך בעוויזען

אומבּעקאַנטע דריי פּארשוינען.
האָבּען זין צום טראָן דערנעהענט
און געפאַלען אויפ׳ן פּנים.
נאָכדעם האָט פון זיי דער עלטסטער
אָנגעפאַנגען צו דערצעהלען:
—סוחרים זענען מיר פון צדון
און מיר האַנדלען מיט געווירצען,
זאַלבּ-אייל, עלפאַנד-בּיין אין גומי.
אונזער סחורה אויף אַנ׳אָקרענט
האָבּען מיר געפיהרט, ווי שטענדיג,
צו די בּרעגען פון דיין מלוכה.
מיט אַמאָל האָט אויסגעבּראָכען
אַ משונה-ווילדער שטורם,
האָט געהויבּען בּערג פון כוואַליעס
און אין ים געגראָבּען טאָלען.
ער האָט אונזער גרויסען אָקרענט
אומגעוואָרפען, ווי אַ שפּענדעל,
נאָכדעם פלוצלונג אָנגעשטויסען
אויף אַ פעלז, אַ שפּיציג-שאַרפען
און אין דעק אַ לאָך אַ טיפע
דורכגעבּראָכען. מיט אַ רעש
האָט דאָס וואַסער אָהן אַנ׳אויפהאַלט
אָנגעפאַנגען האַסטיג פליסען
און פערגאָסען אונזער אָקרענט,
וועלכער האָט גענומען זינקען,
ווי אַ בּליי אין טיפען אָבּגרונד.
אַז מיר האָבּען פאַר די אויגען
אונזער טויט דערזעהען שוועבּען,
האָבּען מיר געקניט, געבּוקט זיך
און געפאַלען אויפ׳ן פּנים
פאַר דיין שטאַרקען גאָט אין הימעל

און געגעבען איהם אַ נדר:
אויב ער וועט פון טויט אונז שיצען
און וועט אונזער אָקרענט רעטען,
וועלען מיר אַ גאַנצען דריטעל
פון דאָס גוטס, וואָס מיר פערמעגען,
ברענגען דיר און איבערגעבען,
זאָלסט עס אָרימע צוטיילען.
ווי מיר האָבען נאָר געגעבען
אינזער נדר, האָט דער שטורם
גלייך געשטילט זיך און דער אָקרענט
איז אַוועקגעלאָפען האַכטיג
צו די ברעגען פון דיין הערשאַפט.
ווי מיר זענען נאָר פון אָקרענט
אויף דער טריקעניש געקומען,
האָבען מיר געבראַכט אַ קרבן
און מיר האָבען אויסגערעכענט,
וואָס עס טרעפט אָן אונזער סחורה.
עס איז איסגעקומען ריכטיג
דרייסיג טויזענד שקלים זילבער.
און אַ דריטעל, צעהען טויזענד,
האָבען מיר געבראַכט צוטראָגען,
דיר אין האַנד עס אָבצוגעבען...
און דער עלטסטער פון די סוחרים
האָט דערלאַנגט דעם מלך שלמה
דאָס געשאַנק, אַ זעקעל שקלים.

ד.

אויסגעהערט די סוחרים שווייגענד
האָט דער קליגסטער מלך שלמה,

און דערנאָך גענומען פרעגען:
—איך וואָלט זעהר וועלען וויסען,
ווי אַזוי האָט אָבגעשטעלט זיך
פון דעם וואַסער-שטראָם די פליסונג
דורך דער לאָך אין דעק פון אָקרענט?
—גרויסער קעניג!—האָט געענטפערט
איינער פון די צדון-הענדלער,—
עס האָט זיך אַרויסגעוויזען,
אַז די לאָך אין דעק פון אָקרענס
איז געווען פערשטאָפּט איינגאַנצען
מיט אַ זעקעל מעהל אַ קליינעם.
איך האָב איהם מיט זיך גענומען.

און ער האָט דערלאַנגט דעם קעניג
מעהל אַ זעקעלע אַ נאַסען.

מיט אַ וואונק האָט מלך שלמה
צוגערופען די אלמנה
און בעוויזען איהר דאָס זעקעל.
—איז דאָס נישט דאָסזעלבע זעקעל,
וואָס דער שטורם-ווינד דער ווילדער
האָט ביי דיר אַרויסגעריסען?
—יאָ, דאָס זעקעלע איז מיינער—
האָט די אַלטיטשקע געענטפערט,—
נאָר דאָס מעהל אין איהם פערנעצט און
און פערפוילט און טויג אויף גאָרנישט.
—זעהר ריכטיג!—האָט געענטפערט
מיט אַ שמייכעל מלך שלמה,
נאָר דערפאַר, מיין ליבע אַלטע,
וועסטו, אָנשטאָט איהם, בעקומען
פון מיין האַנד אַן׳אַנדער זעקעל...
און ער האָט דערלאַנגט דער אַלטער
פאַר איהר מעהל דאָס זעקעל שקלים

נאָר די אָרימע אלמנה
האָט די שקלים נישט גענומען
און האָט שטיל געזאָגט דעם קיסר:
—ליבער האַר! בעהאַלט דיין זילבער.
איך האָב שוין מיין לוין בעקומען...

צווייטע אָבטיילונג.

חסידיש

אָבגעלאַכט.

...איך מוז אײַך זאָגען דעם אמת, איך האָב אָנגעװאָרען דעם חשק צו דערצעהלען אײַך מעשיות. און װײסט איהר פאַר־װאָס? װײל איהר בעקומט פון מײנע מעשיות אַ צו־גרויסע התפעלות.

מוצאי־שבת האָב איך אײך דערצעהלט, װי דער רב הקדוש האָט מיט די װערטער „מתיר אסורים" אין שמונה־עשרה צוהאַקט די אײזערנע טירען פין אַ תפיסה און בעפרײט יודען, װאָס זענען דאָרט געזעסען איבער אַן עלילת־דם, רחמנא־ליצלן. אַז איהר האָט דערבײ געגלאָצט מיט די אויגען, געשמוצערט מיט די ליפען און געשריען: „װאָס פאַר אַ מופת!" איז פאַר מיר געװען אַזוי גוט, װי איהר װאָלט זאָגען: „דאָס, װאָס יו־דען װערען געפײניגט אין תפיסה איבער אַ בלבול—איז אַ זאַך „כּדרך־הטבע," און דאָס, װאָס זײ זענען בעפרײט געװאָרען, איז אַ „נס." האָט איהר, הײסט דאָס, פון מײן ספור אַרויסגעדרונ־גען, אַז דער בורא, כּביכול, האָט אײנגעפיהרט אין דעם סדר העולם עולות װי אַ דרך הטבע, נאָר דאָס גליק איז, װאָס עס זענען דאָ צדיקים, װעלכע זענען מתקן זײנע עולות דורך נסים. זעהט איר, אין װאָס פאַר אַ זומפ, רחמנא־ליצלן, מען קאָן אַרײנ־קריכען דורך איבעריגע התפעלות?..

אַלזא—װעט איהר דאָך מיך פרעגען: אויב פּשט נסים

ומופתים, אין וואָס-זשע בעשטעהט דער כח פון צדיקים? וועל איך אייך ענטפערען, אַז זייער כח איז טאַקי גאָרנישט אַזוי גרויס, ווי איר מיינט. נישט גרעסער ווי דער כח פון אַ מלאך. אַזוי ווי מלאכים זענען נישט מעהר ווי שלוחים, אַזוי זענען צדיקים אויך נאָר מקיים די שליחות פון הקדוש ברוך הוא. אַ העכערער פיהרט אויס אַ וויכטיגערע זאַך, אַ קלענערער—אַ גרינ-גערע, און דאָס איז גאָר. קיינער ווייזט נישט קיין מופתים. נישטאָ קיין נסים! אַלץ געהט כדרך-הטבע.

נאָר אַז איך זאָג, אַז אַ חסיד'ישע מעשה דאַרף מען צו-הערען אָהן התפעלות, הייסט עס נישט, אַז מען קאָן זי צוהערען מיט אַ גרינג געמיט, ווי אַ בבא-מעשה, פון אַ רב מיט אַ רבי'-צין. אַקוראַט פערקעהרט. אַדרבא, ווייל מען טאָר פון איהר נישט האָבען קיין התפעלות, מוז מען זי צוהערען מיט קאָפּ, דאַרף מען זיך אין איהר אַריינלעגען. אַ חסיד'ישע מעשה דאַרף מען לערנען, ווי מען לערנט אַ בלאַט גמרא, און אפשר נאָך טיפער...

און איצטער הערט אַ מעשה פון בעל-שם-טוב.

א.

איינמאָל, אין אַ ווינטער-צייט, אין אַ יומא דפגרא, איז דער בעל-שם-טוב מיט זיין היילינגער חבריא זיך געזעסען, גע-טרונקען תקון, געררויכערט די לולקעס, געזונגען און דערביי אַ ביסעל געשמועסט. געשמועסט האָבען זיי, ווי זייער שטייגער איז געווען. וועגען וואָס עס האָט זיך געמאַכט, נאָר אין זייערע רייד איז געלעגען אַ מאָדנער כח: וועגען וואָס זיי האָבען נישט גערעדט, אַפילו וועגען די טיפסטע ענינים פון קבלה, האָט עס יעדערער פערשטאַנען. אין יעדען וואָרט זייערן זענען גע-ווען, פע..ער צו אַלע ליי מדרגות טון פערשטאַנד.

און אין דעם איז געלעגען דער סוד, וואָס זייער קול האָט זיך געהערט פון איין עק וועלט ביז דעם אַנדערן.

אַז מען טרינקט תּקון און מען זינגט, איז מען מכתּמא פרעהליך. און אַז מען איז פרעהליך—לאַכט מען.

גיט אַ זאָג ר׳ דוד לייקעס:

—שחוק איז אַ גרויסע זאַך, מיט שחוק של שמחה קען מען דינען דעם בורא, מעהר ווי מיט געוויין.

הערט איהם אויס דער בעל-שם-טוב און רעדט אַרויס, ווי פאַר זיך:

—עס איז דאָ אַ מדרגה נאָך אַ העכערע פון שחוק של שמחה. דאָס איז, אַז נישט דו לאַכסט, נאָר אַז מען לאַכט פון דיר...

אָבגעזאָגט און קיין וואָרט נישט מעהר.

כאַפּען אונטער די תּלמידים די נייע רייד, פערטיפען זיך אין זיי, ווי זיי וואָלטען פונאַנדערוויקלען אַ ספר-תּורה.

רופט זיך אָב ר׳ וואָלף קיצעס:

—אַז איך לאַך מחמת שמחה, האָב איך נאָר רחבת-הנפש, אָבער אַז מען לאַכט פון מיר, ווער איך בבחינת ספסל, אַ מין ביינקעל אונטער די פיס, אויף וועלכען דער, וואָס לאַכט, קאָן זיך שטעלען, כּדי אויפהויבען זיך העכער. און דאָס גופא ברענגט שוין מיך צו אַ העכערער מדרגה.

טרעט אַרויס אַנטקעגען איהם ר׳ דוד פירקעס:

—ניין! זאָגט ער.—דאָס האָט גאָר אַנ׳אַנדער טעם. אַז מען לאַכט פון מיר, בעווייזט, אַז דאָס, וואָס איך האָב געטאָן אָדער געזאָגט, איז אַ חידוש פאַר דעם, וואָס לאַכט, און וויבאַלד איך האָב עפּיס מחדש געווען אין דער וועלט, האָב איך זיך דערמיט אויפגעהויבען אויף אַ העכערער מדרגה.

רופט זיך אָב מיט זיין שוואַכען קול ר׳ בער מעזערי-טשער:

—צחוק,—זאָגט ער,—איז בגמטריה „נצחון.“ אַזוי ווי נצחון קאָן זיין נאָר צום סוף פון מלחמה און איז זיך סומך בלויז אויף דעם, וואָס איז געווען, איז ער בבחינת עבר. און אַזוי

ווי אין שחוק של נצחון ליגט די מדה פון אַכזריות, איז ער אויך בבחינת גשמיות. דעריבער איז דער צד שכנגדו, דער, פון וועמען מען לאַכט, איז אַ מדרגה פון עתיד און רוחניות.

טוט דער בעל-שם-טוב אַ שמייכעל און רופט זיך אָב:

—ווייסט איהר, וואָס? מיר וועלען זיך אַ ביסעל דורכפאָהרען, וועט מען מסתמא אינטערוועגענס וואו עס איז פון אונז אָבלאַכען, וועט איהר אַליין תופס זיין, וואָס עס ליגט אין דעם פאַר אַ טעם.

און די חבריא איז קאָנטעט. דורכפאָהרען זיך מיט דעם בעל-שם-טוב איז פאַר איהר געווען אַ יום-טוב, ביי אַזעלכע נסיעות פלעגט מען שטענדיג זעהן חדושים.

הייסט מען אַלעקסען שפאַנען.

ב.

אַנדערע מיינען, אַז אין אַלעקסען האָט געשטעקט אַ הויכע זאַך. נאָר דאָס איז אַ טעות. געווען אַ פשוט'ער פויער, ווי אַלע פויערים, דערצו אַ שכור. נאָר ער האָט געהאַט אין זיך די מדה, אַז ער האָט געפאָלגט אָהן רייד און שאלות. האָט דער בעל-שם-טוב איהם געהייסען זיך זעצען מיט'ן רוקען צום פערד, האָט ער זיך געזעצט. וואָלט ער איהם הייסען שפאַנען דאָס פערד מיט'ן עק פאָראויס און דעם קאָפּ צום וועגעל, וואָלט ער עס געטאָן מיט תמימות און איהם וואָלט אַפילו אין זינען נישט איינפאַלען פרעגען אַ קשיא. און נישט דערפאַר, ווייל ער האָט פערשטאַנען, אַז ביי דעם בעל-שם-טוב דאַרף מען קיין קשיות נישט פרעגען, נאָר פשוט, ווייל ער איז נישט מכוגל-געווען צו קשיות. און נישט מסוגל איז ער געווען, ווייל ער האָט נישט דערגרייכט צו דער מדרגה פון ר צ ו ן. עס איז

אַפילו דאָ אַ כברה, אַז אין דעם דמות פון אַלעקסען איז געווען דער גולם פון דעם מרה״ל מפּראָג. נאָר ווי די מעשה איז, אָבער דער בעל-שם-טוב האָט שטאַרק געהאַלטען פון אַלעקסען פאַר זיין פאָלגען אָהן קשיות און פלעגט אַנ׳אַנדערש מאָל אַפילו הייסען דיי תלמידים לערנען זיך פון איהם די מדה. איינמאָל, אַז ער האָט זיך פערטיפט אין דעם ענין פון שתי-הקצוות הנוגעים ואינם נוגעים זה בזה, האָט ער אַרויסגעזאָגט:

—די העכסטע מדרגה פון רוחניות דאַרף ברענגען צו דעם זעלבען בטול-הרצון ובטול-היש, צו וועלכען עס האָט געבראַכט אַלעקסען די נידעריגסטע מדרגה פון גשמיות.

שפּאַנט אַלעקסי דאָס פערדעל אין אַ שליטען און מע פאָהרט. וואוהין?—דאָס איז שוין דעם פערדעלס דאגה. אַלעקסי זיצט זיך איינגעטוליעט אין פעלץ מיט׳ן רוקען צום פערד און שלאָפט. דער פראָסט ברענט און סמאַליעט. דער שניי קרעכצט, שרייט און סקריפּעט אונטער׳ן שליטען, דער ווינט גייט און די בוימער אין וואַלד פּלאַצען מיט אַ שיסעריי. און די חבריא—וואָלט עס ווען ריהרען. אַפילו דער חלוש ר׳ בער מעזעריטשער פערגעסט צו פערוויקלען דעם שאַל אַרום האַלז. מ׳איז פערטיפט אין אַ ויכוח. וועגען וואָס? וועגען שכר ועונש.

דער בעל-שם-טוב הערט זיך צו, טוט, ווי ס׳איז סדר איז, אַ שיימכעל, און זאָגט זיך, ווי פאַרבייגעהענדיג:

—אַז עונש איז מכפּר אויף אַן עבירה, איז דאָך שכר מכפּר אויף אַ מצוה...

ווערען די תלמידים מיט אַמאָל אַנטשוויגען.

גיט אַ געשריי ר׳ דוד פורקעס:

—אויב דורך שכר. קען בטל ווערען די מצוה, דאַרף מען נישט קיין שכר געננוג די הנאה של מצוה!

שטעלט איהם אָב ר׳ וואָלף קיצעס:

—ווערט דאָך הנאה שכר?

זאָגט זיך שטיל ר׳ בער מעזעריטשער:

—דאַרף מען זיך אָבטאָן אויך פון דער הנאה, זאָל נישט

זיין קיין מצוה און נישט קיין שכר, נאָר זאָל זיין קיום רצונו של הקדוש ברוך הוא, ווי דער איינציגער מקור פון חיות, דאָס הייסט: „יחי בהם“.

פרעגט ר׳ דוד לייקעס:

—היינט ווי-זשע דאַרף מען פערשטעהן דעם ענין פון עבירה?

שווייגען אַלע. מען ווייס נישט, וואָס צו ענטפערען. שטעלט זיי אונטער די פלייצע דער בעל-שם-טוב:

—וויבאַלד,—זאָגט ער,—עס קען זיין אַ מענש אָהן מצוות, קען דאָך זיין אַן עבירה אָהן אַ מענשען.

און ברייגנט אַ פסק:

—„ויפן כה וכה וירא כי אין איש“—פניות כה וכה איז דער תבנית פון עבירה, און וויבאַלד אָבגעטאָן אַן׳עבירה, איז וירא כי אין איש, זעהט מען, אַז ס׳איז נישטאָ קיין מענש, וואָרום ער פערלירט דעם חיות און ווערט בבחינת מת.

גיט אַ ברום דער תולדות:

—און תשובה?

ענטפערט דער בל-שם-טוב:

—תשובה איז תחית המתים.

ג.

אָבגעשמועסט—און מען פאָהרט ווייטער. מיט אַמאָל שטעלט זיך אָב דאָס פערדעל. אָבגעשטעלט, איז אָבגעשטעלט, מסתמא דאַרף אַזוי זיין, כאָטש מען שטעהט אין מיטען וואַלד. קריכט מען אַרויס פון שליטען. דערווייל איז מנחה-צייט—דאַווענט מען מנחה. מיט אַמאָל דערזעהט מען פון דער ווייטען עמיצער פאָהרט אַ קעגען. קוקט מען זיך צו—עס פאָהרען צוויי פאַר-

שוינען. פון ווייטען ווייזען זיי אויס ווי קינדער. קומען זיי נעהנטער, זעהט מען, ס׳איז אַ בחור מיט אַ בתולה, זיצען צו-געטוליעט איינער צום אַנדערן, זענען כמעט פערפראָהרען, און דאָס פערדעל—אַ פּגר, קוים וואָס עס שלעפּט זיך. שטעלט מען אַב דאָס פערדעל, מען נעהמט אַראָב די יונגע-לייט פון שלי-טעל, מען טרייסעלט זיי אויף, מען גיט זיי אַביסעל חיות, מען דערקוויקט זיי מיט אַ פּאָר טראָפּען משקה, קומען זיי צו זיך. פרעגט מען ביי זיי, ווער זיי זענען און וואוהין זיי פאָהרען? צעוויינען זיי זיך. אַז זיי בערוהיגען זיך, דערצעהלט דער בחור:

ער און די בתולה האָבען געדינט ביי אַ קרעטשמער, ווי אַ משרת און אַ דינסט. אַזוי ווי זיי זענען ביידע עלענדע יתומים, האָבען זיי אָבגערעדט חתונה האָבען און געוואָרען חתן-כלה. דערווייל מאַכט זיך, אַז די קרעטשמערין ווערט שטאַרק אין כעס אויף דער דינסט און הויבט זי אָן צו שלאָגען און פייניגען, און כאָטש ער איז אַליין אַ קנעכט, שטעלט ער זיך איין פאַר דער כלה, ווערט שוין שטאַרק אין כעס דער קרע-טשמער, שלאָגט זיי און טרייבט זיי ביידען אַרויס אויפ׳ן גאַס. חיות ווי זיי האָבען געהאַט פערדינט עטליכע רענדליך, האָבען זיי געקויפט דאָס פערד און שליטעל און געלאָזען זיך אין דער וועלט אַריין. פאָהרען זיי שוין אַזוי עטליכע וואָכען פון אָרט צו אָרט און קענען זיך נישט צושלאָגען צו אַ ברעג. דערווייל אויסגע-בראַכט ביז דעם לעצטען גראָשען און שוין צוויי טעג אין מויל נישט געהאַט—און דאָ האָט זיך נאָך געשטאַרקט דער פּראָסט, האָבען זיי שוין אינגאַנצען פערלוירען די כוחות...

גיט מען זיי עסען. און אַז זיי זעטיגען זיך אָן, פרעגט מיט רגיזה דער תולדות:

—ווי אַזוי-זשע פאָהרט דאָס אַ בחור מיט אַ בתולה אָהן אַ שומר?

פערשעמט זיך די בתולה און דער בחור הויבט זיך אָן צו פערענטפערן.

כוט דער בעל-שם-טוב אַ שמייכעל און רופט זיך אָב:

—וועלען מיר צופאָהרען צו אַ קרעטשמע און שטעלען זיי אַ הופה.

זעצט מען זיך אין די שליטענס, און ר׳ וואָלף קיצעס געהט אַריבער אין שליטען פונ׳ם בחור מיט דער בתולח פאַר אַ שוכר—פאָהרט מען ווייטער. געוועדט אַ קורצע צייט, שטעלען זיך אָב די פערד ביי אַ קרעטשמע. דערזעהען דער בחור מיט דער בתולה די קרעטשמע, דערקענען זיי באַלד, אַז דאָס איז די זעלבע, וואו זיי האָבען געדיענט, און זיי ווערען פערציטערט, און זיי חדוש׳ן זיך שטאַרק, וואָס זיי האָבען געקאָנט אַזוי גיך קומען אַהער צוריק.

דערווייל געהען אַרויס פון קרעטשמע דער בעל-הבית מיט דער בעל־הבית׳טע, דערזעהען זיי זייער משרת מיט דער דיענסט, ווערען זיי שטאַרק אין כעס און צושרייען זיך:

—ווייטער געקומען צו שלעפען זיך אַהער, הולטייעס! אייער פוס זאָל דאָ נישט זיין!

הויבט אָן דער בעל-שם-הקדוש זיי בערוהיגען:

—איהר האָט נישט וואָס צו בייזערן זיך. דאָס האָבען מיר זיי מיטגענומען און פיהרען זיי מיט אונז.

צולאַכט זיך די קרעטשמערין:

—געכאַפט,—זאָגט זי,—אַ טייערע מציאה!

און דער בעל-שם-הקדוש זאָגט ווייטער:

—אַזוי ווי דער בחור מיט דער בתולה זענען חתן-כלה, ווילען מיר זיי דאָ ביי אייך שטעלען אַ חופה.

צולאַכט זיך דער קרעטשמער. געקומען גראָד צו איהם שפּילען חתונה די הולטייעס, וועלכע ער האָט אַרויסגעטריבען! און ער הייסט דעם בעל-שם-הקדוש פאָהרען ווייטער.

רופט זיך אָב רוהיג דער בעל-שם-הקדוש:

—ניין, מיר וועלען שטעלען די חופה טאַקי נור ביי אייך. און איהר וועט זיך מטריח זיין צוגרייטען אַ פיינע וועטשערע.

כאַפּען זיך שוין דער קרעטשמער מיט דער קרעטשמערקע פאַר די זייטען פון געלעכטער. גאָך אַ פיינע וועטשערע צו-גרייטען!

—יאָ,—חזר'ט איבער דער בעל-שם-הקדוש,—איהר וועט צוגרייטען אַ פיינע וועטשערע, מיט די שענסטע מאכלים, מיט די בעסטע ווינען, און איך וועל אייך בעצאָהלען, וויפיל דאָס וועט אָנטרעפען.

גיט דער קרעטשמער אַ פרעג אויף ציקאַוועס:

—און וויפיל, לערך, וועט איהר בעצאָהלען?

—וויפיל איהר וועט פערלאַנגען.

און דער בעל-שם-הקדוש ווייזט אַ הויפען רענדלעך.

דערזעהען די רענדלעך—הערט מען אויף צו לאַכען. גיט דער קרעטשמער אַ קוק אויף דער קרעטשמערין, גיט זי אַ קוק אויף איהם. פאַלט זיי ביידען אַיין אין זינען, אויב דאָס זענען נישט גע׳גנב׳עטע רענדלעך. און ביידע ענטפערן באַלד זיך אַליין אויף דעם: „עס איז נישט אונזער דאגה!“ און דער קרעטשמער רופט זיך אָב:

—אויב איהר וועט טאַקי גוט בעצאָהלען, וועלען מיר צוגרייטען אַ וועטשערע, ווי איהר פערלאַנגט.

געהט מען אַריין אין קרעטשמע, מען גרייט זיך צו דער חופה. און, ווען אַלץ איז פאַרטיג, שטעלט מען די חופה. און דער בעל-שם-הקדוש איז אַליין מסדר קדושין, נאָכדעם געהט מען צום טיש, און מען זעצט דאָס פּאָר פאָלק אויבענאָן און מען עסט, מען טרינקט און מען איז זיך משמח.

ד.

נאָך די שבע ברכות הויבט זיך אויף דער בעל-שם-הקדוש און זאָגט צו דער חבריא:

—מען דארף דאָך שענקען דעם פּאָר-פאָלק דרשה-געשאַנק.

און רופט אויס:

—איך שענק זיי אָט די קרעטשמע מיט די אַלע כלים, מיט די אַרומיגע בנינים, מיט די פערד, מיט די בהמות, מיט די שאָף, מיט די רינדער.

דערהערען דאָס דער קרעטשמער מיט דער קרעטשמערקע—
ברעכען זיי אויס מיט אַ שטאַרקען געלעכטער. און זיי שיקען
רופען די פויערן פון דאָרף, זיי זאָלען קומען אָנקוקען די פיינע
קאָמעדיע.

און דער בעל-שם-הקדוש מיט דער חבריא טוען זיך זייערס.
נאָך דעם בעל-שם-הקדוש הויבט זיך אויף דער „תולדות“.
—און איך,—זאָגט ער,—שענק דעם פּאָר-פּאָלק דעם וואַלד,
וואָס איז ביי דער קרעטשמע.

—און איך שענק די שטיינערנע מיהל, וואָס איז ביים
טייך,—רופט זיך אָב ר׳ בער מעזעריטשער.

—און איך שענק דעם ברייז-הויז,—רופט זיך אָב ר׳ וואָלף
קיצעס.

און ר׳ דוד לייקעס שענקט דעם שייער מיט תבואה, וואָס
געפינט זיך ביים דוכס אין הויף, און ר׳ דוד פירקעס שענקט
הונדערט פעסער וויין פון דוכס וויינקעלער.

אַזוי שענקט דאָס אָב יעדער פון דער חבריא זיין דרשה-
געשאַנק. און ביי יעדען אויסרוף קייקלען זיך פאַר געלעכטער
דער קרעטשמער, די קרעטשמערין און די פויערן. לכוף גערעט
דער קרעטשמער אַליין צו צום טיש און שרייט אויס אויפן קול
מיט אַ גרויס געלעכטער:

—און איך שענק דעם פיינעם פּאָר-פּאָלק די צעהן טויזענד
רענדלעך ראַטהע, וואָס דער דוכס האָט היינט בעקומען פון זיי-
נע קרעטשמער!

וויל די קרעטשמערין נישט אָבשטעהן פון מאַן און שרייט
אויך אויס מיט אַ געלעכטער:

—און איך שענק דער גערצאָטענער כלה דעם טייערן
בראָש מיט די אוירינגלעך, וואָס די דוכסע טראָגט אויף זיך!
רופט זיך אָב צו זיי דער בעל-שם-הקדוש:

—אפשר וועט איהר שענקען עטוואָס פון אייער אייגען?
[illegible] זיי האָבן דאָך פאָרט גערדיענט ביי אייך פיעל יאָהרען.
לאַכט זיך אויס דער קרעטשמער.

נאָר די קרעטשמערין רופט זיך אָב מיט ליצנות:

—שענק זיי די חורבה, וואָס שטעהט הינטערן דאָרף!

צולאַכען זיך אַלע. די חורבה איז מיט אַן איינגעפאַלענעם דאַך, אָהן טיר און פענסטער.

—און מעהר שענקט איהר נישט?—פרעגט דער בעל-שם-הקדוש.

—מעהר נישט.

טוט דער בעל-שם-הקדוש אַ זיפץ, הויבט זיך אויף און בעצאָהלט פאַר דער וועטשערע מיט שהערע רענדלעך, און איז מוסיף נאָך אַ רענדעל פאַר דעם טישטוך, וועס איז געגרייט אויפ׳ן טיש.

און ער רופט-צו דעם יונגענמאַן און הייסט איהם:

—נעהם צונויף אין טישטוך אַלע מאכלים און משקאות, וואָס זענען פערבליבען פון דער וועטשערע, און נעהם עס צו זיך אין שליטעל און זעץ זיך מיט דיין ווייב און פאָהר לשלום.

פרעגט איהם דער יוגגערמאַן:

—וואוהין?

ענטפערט איהם דער בעל-שם-הקדוש:

—רעכטס. און ווייטער וועט דיך דער אויבערשטער פיהרען.

און מעהר זאָגט ער קיין וואָרט נישט. און זעצט זיך צוזאַמען מיט דער חבריא אין שליטען—און מען פאָהרט צוריק. און מ׳האָט נישט קיין צייט אומקוקען זיך, ווי מען איז שוין אין בעדושיבוזש.

ה׳

און דער יונגערמאַן פאָלגט, וואָס דער בעל-שם-הקדוש האָט איהם געהייסען, נעהמט צונויף אין טישטוך די שיריים פון דער וועטשערע, זעצט זיך מיט׳ן ווייב אין שליטען און פאָהרט. און דער קרעטשמער מיט דער קרעטשמערין מיט די פויערן פון

דאָרף בעגלייטען זיי מיט ליצנות-ווערטער און זלזולים. און זיי פאָהרען און ווייסען נישט, וואָס מיט זיי איז געשעהן. און זיי דוכט זיך, אַז אַלץ איז געווען אַ חלום. נאָר זיי דערמאָנען זיך, ווי מען האָט אָבגעלאַכט פון זיי, קלעמט זיי דאָס האַרץ און זיי צעוויינען זיך.

דערווייל הויבט שוין אָן צו טאָגען. און, אַז עס ווערט נאָר ליכטיג, שטעלט זיך מיטאַמאָל אָב דאָס פערדל און וויל ווייטער נישט געהן. קריכט אַראָב דער יונגערמאַן פון שליטען, וויל אויפזוכען אין וועלדיל אַ לאָזינע צו שמייסען דאָס פערד, דערזעהט ער פון דערווייטען, אַז אויפן שניי ליגט אַ מענש. געהט ער צו נעהנטער, זעהט ער, אַז עס איז אַ יונגער פריץ, ליגט אַ דערפראָרענער, נאָר ער לעבט נאָך. רופט דער יונגערמאַן צו דאָס ווייב, און זיי נעמען זיך וועקען דעם יונגען פריץ און ריי־בען איהם מיט שניי. עפענט ער אויף די אויגען. דערמאָנט זיך דאָס ווייבעל, דאָס זיי האָבען אין טישטוך וויין פון דער וועטשערע, לויפט זי צום שליטעל, ברענגט פון דאָרט וויין און גיסט איהם אין מויל אַ פּאָר טראָפּען, כּדי איהם מחיה צו זיין, קומט ער צו זיך און בעט מיט אַ שוואַך קול, מען זאָל איהם געבען עסען. דערמאָנט זיך דאָס ווייבעל, דאָס זיי האָבען אין טישטוך פיל מאכלים פון דער וועטשערע און זי גיט איהם עסען. און ער עסט, ווי אַ הונגעריגער, און טרינקט אויס אַ גאַנצע פלאַש וויין. און, אַז ער זעטיגט זיך אָן, דערצעהלט ער, וואָס מיט איהם האָט פּאַסירט.

ווייזט זיך אַרויס, אַז ער איז דעם דוכּס איין-איינציגער זוהן. נעכטען איז ער אַרויסגעפאָהרען אויפ'ן יאַגד, האָט דאָס פערד זיך צויאָגט, אַראָבגעוואָרפען איהם פון זיך און אַנטלאָפען. איז ער געבליבען אַליין אין וואַלד—און וואָס ווייטער ער געהט, פערבלאָנדזשעט ער אַלץ טיפער אין וואַלד. שרייט ער, נאָר קיינער הערט נישט. האָט ער אַזוי אָבגעבלאָנדזשעט אַ מעת-לעת, ביז ער האָט זיך אויסגעשלאָגען פון די כּוחות, פון גרויס מידקייט, הונגער און קעלט איז ער געפאַלען און כּמעט פער-פראָרען געוואָרען.

און ווי ער דערצעהלט דאָס אַזוי, לאָזט זיך מיטאַיאָל הערען אַ קול פון טרומייטען, שטאַרקע געשרייען אוז אַ טופּעריי פון פערד. און באַלד קומט אָן אַ מהנה רייטער מיט קאַרע־טען, און ווי די רייטער דערזעהען דעם יונגען דוכּס, ווערט ביי זיי אַ גרויסע פרייד. און זיי לויפען צו און קושען איהם די הענד, און זיי נעהמען און טראָגען איהם צום קאַרעט און זע־צען איהם אַריין, און מיט אַ רעש און אַ טרומייטעריי פאָהרען זיי געשווינד אַוועק.

און דער יונגערמאַן מיטן ווייב בלייבען אין מיטען וואַלד. און זיי ווייסען ווייטער נישט, וואָס מיט זיי איז געשעהן. און זיי דוכט זיך ווידער, אַז אַלץ איז געווען נישט מעהר, ווי אַ חלום.

ו.

און אַז מען ברענגט דעם יונגען דוכּס אין הויף, לויפען איהם אַרויס אנטקעגן דער אַלטער דוכּס מיט דער דוכּסה, און זיי קושען און האַלזען איהם און הייסען מאַכען אַ גרויסען מאָל־צייט. און די שמחה איז נישט משער צו זיין.

און ווען מען בערוהיגט זיך אַ ביסעל, דערמאָנט זיך דער יונגער דוכּס אָן די יונגע מאַן און ווייב, וואָס האָבען איהם מציל געווען פון טויט, הייסט ער זיי רופען. נאָר קיינער ווייס נישט, וואו זיי זענען. שיקט מען גלייך פיל רייטער זיי אויפ־צוזוכען. געפינט מען זיי, און מען ברענגט זיי מיט גרויס פּאַ־ראַד אין הויף, און מען פיהרט זיי גלייך אַריין אין גרויסען זאַל. און דער דוכּס מיט דער דוכּסה דאַנקען זיי פיעל מאָל, וואָס זיי האָבען מציל געווען זייער איינציגען זוהן פון טויט. און דער אַלטער דוכּס פרעגט, ווער זיי זענען? דערצעהלט דער יונגערמאַן, אַז ער מיט זיין ווייב האָבען געדיענט ביי דעם און דעם קרעטשמער און ער האָט זיך צוביינזערט אויף זיי און

אַרויסגעטריבען אויפֿן פראָסט. ווערט דער דוכס שטאַרק אין כעס און שרייט אויס:

—דערפֿאַר, וואָס דער קרעטשמער האָט אייך אַרויסגעטריבען, שענק איך אייך לצמיתות די קרעטשמע, וואו ער זיצט, מיט אַלע כּלים, מיט די אַרומיגע בנינים, מיט די פערד, מיט די בהמות, מיט די שאָף, מיט די רינדער.

רופט זיך אָב די דוכסה:

—און איך שענק זיי דעם וואַלד, וואָס ביי דער קרעטשמע. זאָגט דער יונגער דוכס:

—און איך שענק זיי די שטיינערנע מיהל, וואָס ביים טייך און דעם ברייט-הויז, און דעם שייער מיט תּבואה און הונדערט פעסער ווײַן פון אונזער ווײַנקעלער.

רופט זיך ווייטער אָב דער אַלטער דוכס:

—זיי דאַרפֿען דאָך האָבען אויף דער ערשטער צייט מזומנים, שענק איך זיי די צעהן טויזענד רענדלעך ראַטהע, וואָס איך האָב נעכטען בעקומען פון מיינע קרעטשמער.

און די דוכסה איז דערצו מוסיף:

—אַזוי, ווי דאָס ווייבעל האָט ערשט חתונה געהאַט, דאַרף זי דאָך האָבען צירונג.

און זי נעהמט אַראָב פון זיך די ברילִיאַנטענע בראָש מיט די ברילִיאַנטענע אויערינגלעך און טוט עס אָן דעם ווייבעל.

און דער יונגערמאַן מיט דעם ווייבעל שטעהען צודולט פון דעם גרויסען גליק, וואָס זיי האָט געטראָפען, און זיי דוכט זיך, אַז דאָס איז אַ חלום. און ווען זיי קומען צו זיך, הויבען זיי אָן דאַנקען פֿאַר די פיינע מתּנות, און דער אַלטער דוכס פרעגט דעם יונגענמאַן, וואָס נאָך ער וויל? דערמאָנט זיך דער יונגערמאַן אָן דעם קרעטשמער מיט דער קרעטשמערין, האָט ער אויף זיי רחמנות און ער זאָגט:

—און וואו-זשע וועלען זיך אַהינטון דער קרעטשמער מיט דער קרעטשמערין?

צולאַכט זיך דער דוכס:

—עס איז דיין דאגה צו זאָרגען וועגען זיי?

רופט זיך אָב די דוכסה מיט אַ געלעכטער צום דוכס:
—שענק זיי די חורבה, וואָס שטעהט הינטערן דאָרף!
צולאַכען זיך אַלע.

הערען דער יונגערמאַן מיט דעם ווייבעל דעם געלעכטער, און זיי דוכט זיך, אַז דאָס לאַכען נאָך דער קרעטשמער מיט דער קרעטשמערין מיט די פויערן פון דאָרף, און זיי פערקלעמט דאָס הארץ און זיי צעוויינען זיך...

ווען מ'האָט אין אַ צייט אַרום ביים בעל-שם-הקדוש ביים טיש גערעדט וועגען דער מעשה, האָט ער זיך אָבגערופען:
—„גם בצחוק יכאב לב", אפילו בשעת מ'האָט געלאַכט פון מיר, האָט מיר דאָס האַרץ וועה געטון אויף די, וואָס האָבען געלאַכט. אויף זיי איז נעביך געוועזן אַ צווייענדיגער רחמנות.
און ער האָט געטון אַ שווערען זיפץ...

אויף דער וואַך.

„ותשובה ותפילה וצדקה
מעבירין את רוע הגזרה".

א.

דער גזר־דין.

אין די הייליגע און פורכטבאַרע עשרת ימי תשובה ווערט פאַר גאָט ברוך־הוא געעפֿענט דאָס גרויסע בוך פון אַלע מעשים פון דער וועלט, און אין איהם ווערט געלייענט וועגען אַלץ, וואָס עס איז געטון געוואָרען דורך מענשען און דורך פעלקער. אַלץ ווערט געשאַצט און גערעכענט, געוואויגען און געמאָסטען. און הקדוש ברוך־הוא טוט משפט׳ן די וועלט און אַלע איהרע בע־שעפעניסען. און אין בוך פון לעבען ווערט פאַרצייכענט און פאַרשריבען אַלץ, וואָס מוז פאָרקומען מיט איטליכען און מיט אַלעמען.

און אין דער שעה פונם פורכטבאַרען משפט קומט פאַר ביים אונטערטרעפ פונ׳ם כסא־הכבוד אַ שטאַרקע מלחמה צווישען די הייליגע מלאכים און די כחות פון דער טומאה פאַר דעם

גורל פונ׳ם „איינציגען פאָלק״. און הצה איז צום פאָלק ישראל, אויב די פינסטערע כּחות זענען מנצח! דעמאָלט ערוואַרטען אים אַלערליי צרות און רדיפות, בלבולים און הריגות, אָבער דער אַלמעכטיגער מיט זיין גרויסען גנאָד האָט געגעבען דעם זינדיגען מענשען די מעגליכקייט אפילו שוין נאָכן משפט צו לינ-דערען אָדער אינגאַנצען אומבייטען צו גוטען דעם גזר-דין דורך תּפילה, תשובה און צדקה.

נאָר איידער די תּפילה, תשובה און צדקה קומען פאַר׳ן כּסא הכּבוד, מוזען זיי דורכגעהן דעם פאָדערשטען פּאַלאַץ, וואו עס ווערט בעשטימט זייער טהרה און קדושה. און, אויב אין זיי געפינט זיך חלילה דער קלענסטער פּגם, קומט דער שטן מיט זיין כּתה, פערשליסען די שערי שמים און דערלאָזען זיי נישט צום כּסא הכּבוד.

העכער פון אַלץ איז תשובה. נאָך איהר געהט תּפילה און די לעצטע איז צדקה. אָבער אין פאָדערשטען פּאַלאַץ קומען זיי אַריין אין אַן אַנדער סדר. צום ערשטען קומט אָן צדקה, ווייל איהר צייט ענדיגט זיך, ווי נאָר יום-כּפּור הויבט זיך אָן. נאָך צדקה געהס תשובה און די לעצטע, צו נעילה, קומען אָן די תּפילות.

אין יענעם יאָהר איז די מלחמה פאַר׳ן גורל פון פאָלק ישראל געווען אַ שטאַרקע און אַ פאַרביטערטע. געווען איז עס אין די צייטען פון דעם ריעז צווישען ריעזען, דעם בעל-שם-הקדוש, וועלכער האָט געהערשט איבער מלאכים און שרפים און מיט תקיפות אַ דעה געזאָגט אין די עולמות העליונים. און דער שטן מקטרג, ציטערענדיג פאַר דעם בעל-שמ׳ס גבורה, האָט אָנגעגורט די לענדען, אָנגעשטרענגט זיין פינסטערען כּח און, צוטרעפענדיג די רגע פון גאָטס גרימצאָרן, ווען די טויערן פון רחמים זענען געשלאָסען, איז ער אַרויסגעטראָטען מיט דער גאַנצער מאַכט פון דער סטרא אחרא און אַרויסגעשטעלט זיין אומבאַרמהאַרציגען קטרוג אויפ׳ן פאָלק ישראל. און ער האָט גובר געווען!... און עס איז בעשטימט געוואָרען אַנ׳אומגעוועהנליך שרעקליכער גזר-דין.

און די הימעלשע כחות, פערציטערטע פון דעם, וואָס עס איז געשעהען, האָבען נישט געוואַגט אַרויסצוטרעטען קעגען דעם גזר. און, פאַר גרויס פחד, האָבן זיי פערבאָרגען דאָס געשעהעניש פון ליכטיגען בליק פון הייליגען בעל-שם-טוב.

אין מעדזשיבוזש האָט מען אויפגענומען יום-כפור פאַרפריה. שוין ערב יום-כפור זענען די יודען געוועזן דורכגענומען מיט דער גרויסער און פורכטבאַרער הערליכקייט פונ'ם הייליגען טאָג, האָבען אָבגעשטויסען פון זיך אַלע וועלטליכע דאגות, אָבגעטרייסעלט די לעצטע שירים פון וואָכעדיגקייט. אום האַלבען טאָג זענען פון מאַרק פערשוואונדען די פויערשע פוהרען. אייליג זענען געשלאָסען געוואָרען איינע נאָך די אַנדערע די קראָמען. נאָך די קראָמען, די הייזער. און, וואָס מעהר עס איז פערשוואונדען געוואָרען די וואָכעדיגע אַלטעגליכקייט, האָט אַלץ מעהר אויפגעלעבט די הייליגע שוהל. ווי צעהנדליגע שטראָמען, האָבען זיך פון אַלע זייטען געצויגען צו דער שוהל יודען, פרייע פון אַלע וועלטליכע מחשבות און זאָרגען; אייניגע—שוין אין קיטלען, מיט ווערקסענע ליכט אין די הענד. צווישען די אָרטיגע יודען זענען געווען פיעל קרעטשמערס, וועלכע זענען פון די אַרומיגע דערפער געקומען מיט ווייב און קינדער אין שטאָדט אויף ימים-נוראים. געזונטע און שטאַרקע, ענליכע מיט'ן פנים און די בגדים צו די פויערים, זענען זיי געגאַנגען שטיל און אונטערטעניג.

די שוהל, געדעקט מיט שטרוי, אַ נידעריקע און אַנ'אָרימע, האָט ברייט פונאַנדערגעעפענט איהרע טירען אַנטקעגען די קינדער, וואָס האָבען זיך צו איהר געצויגען. אויפ'ן שוהל-הויף זענען געשטאַנען צייטלענווייז אָרימעלייט און קאַליקעס מיט אויסגעשטרעקטע הענד, עס זענען געשטאַנען בעלי-בתים מיט פושקעס און טעלערס, זאַמלענדיג געלד אויף אַלערליי קהל'שע הצטרכות'ן. און די יודען, וואָס זענען געגאַנגען אין שוהל, האָבען, יעדערער נאָך זיין יכולת, געטיילט נדבות, געוואָרפען מטביות אין די פושקעס און טעלערס. מיט אַ ליבליכען שמייכעלע און פון פולען האַר-

צען האָט יעדער געגעבען זיין נדבה. עס האָבען זיך געשאָטען אין די הענד פון די אָרימעלייט, געקלונגען אין די פושקעס און טעלערס יודישע גראָשענדלעך און צווייערלעך.

ביסלעכווייז איז פוסט געוואָרען דער שוהל-הויף. עס זענען פערשוואונדען די אָרימעלייט און די צדקה-זאַמלער. און די לעצטע נדבה איז געווען אַ גראָשענדעל, וואָס אַ בלינדע בעטלערין האָט אַראָבגעלאָזען אין אַ צדקה־פושקע.

און דאָס גאַנצע לעבען איז אַריבער אין שוהל, וועלכע איז פול געוואָרען מיט ליכט און התלהבות. אייניגע זענען געשטאַנען הונדערטער יודען אין קיטלען און שטיל מתפלל געווען; אייניגע זענען געשטאַנען הונדערטער הויכע און גלייכע ליכט, וואָס האָבען זיך מיט געלע פלאַטערענדיגע פלעמעלעך געצויגען אין דער הויך. און אַלץ און אַלע זענען ווי פערגליווערט געוואָרען, וואַרטענדיג אויף דער ערשטער בשורה פון דעם הייליגען יום-כפור—אויף „כל-נדרי”...

אין פריהמאָרגען איז דער הייליגער בעל-שם-טוב נאָך געווען רוהיג, מיט אַ פרעהליכען געמיט און אַ ליכטיגען פנים האָט ער געבענשט די תלמידים, דעם עולם און די קינדער, וואָס די עלטערן האָבען געבראַכט צו איהם. נאָר, וואָס מעהר דער טאָג האָט זיך געצויגען צום אָווענד, איז אַלץ אומרוהיגער געוואָרען דער געמיט פון בעל-שם. ביים פערפאַסטען איז ער געזעסען, אין דער סביבה פון זיינע תלמידים, אומבעוועגט מיט אַנ'אַראָבגעלאָזענעם קאָפּ, אין אַ שווערען שווייגען, און האָט כמעט נישט צוגעריהרט זיך צום עסען. נאָר איין מאָל האָט ער אויפגעהויבען דעם קאָפּ און דורכגעדרונגען מיט'ן בליק ר' דוד פירקעס, וואָס האָט געדאַרפט זאָגען פאַר'ן עמוד „כל-נדרי”. און, אונטער דעם שאַרפען בליק פון הייליגען רבי'ן, איז ר' דוד פירקעס געוואָרען פערציטערט און האָט ווידער און ווידעראַמאָל פערטיפט זיך אין די בעהאַלטענסטע חדרים פון האַרצען און געזוכט, אויב דאָרטען איז נישטאָ קיין פגם. נאָר ער האָט נישט געפונען.

און ווען דער הייליגער בעל-שם איז אַרויס פון שטוב צו

געהן אין שוהל אַריין און האָט אויפגעהויבּען דעם בּליק און דערזעהן, אַז דער הימעל איז אינגאַנצען בּעדעקט, ווי מיט אַ שטאָלענעם פאַנצער, מיט דיקע, פינסטערע וואָלקענס, האָט איהם אָנגענומען אַ גרויסער פּחד. און, ווען ער איז אַריין אין שוהל און געשטעלט זיך אויף זיין אָרט, נעבּען עמוד, האָט זיך זיין פּנים בּעדעקט מיט אַ וואָלקען, וואָס איז געווען שווערער און פינסטערער פון די וואָלקענס אויפ׳ן הימעל.

און די תּלמידים האָבּען מיט אימה ופּחד נאָכגעקוקט יעדער תּנועה פונ׳ם רבּי׳ן, און בּיי זיי איז אַלץ שווערער געוואָרען דאָס געמיט. נאָר, גלויבּענדיג אין דעם גרויסען כּח פונ׳ם הייליגען בּעל-שם, האָבּען זיי זיך געשטאַרקט אין בּטחון, האָבּען געוואַרט און געהאָפט...

ר׳ דוד פּירקעס, אָבּגעשיידט פון דער וועלט, אויסגעטאָן פון גשמיות, מוכן ומזומן זיך מקריב זיין פאַר דעם כּלל ישׂראל, איז געשטאַנען בּיים עמוד און געוואַרט אויף דעם וואונק פון בּעל-שם אָנצוהויבּען „כּל נדרי“.

אָבּער דער הייליגער בּעל-שם איז געשטאַנען, ווי פערשטיינערט. זיין פּנים, אָהן אַ שום תּנועה, איז געווען וויים ווי קאַלך, בּעדעקט מיט קאַלטען שוויים. און איבּער די בּאַקען האָבּען גערונען צוויי שטראָמען טרעהרען.

און געשוויגען, ווי ער וואָלט פערגעסען, וואו ער געפינט זיך און וואָס פאַר אַ שעה עס איז. און אַלע אַרום איהם האָבּען אין שרעק געוואַרט, איינהאַלטענדיג דעם אָטעם. און עס זענען פאַרבּייגעגאַנגען מינוטען, וואָס האָבּען אויסגעוויזען, ווי שעה׳ן, און עס זענען דורכגעגאַנגען שעה׳ן, וואָס האָבּען אויסגעוויזען, ווי יאָהרען, און דער בּעל-שם האָט אַלץ נישט געגעבּען קיין צייכען. און די אומרוהיגקייט איז אַריבּער אין אַ שרעק, און די שרעק איז אַריבּער אין אַנ׳אימה. און אין הונדערטער הערצער איז געוואַקסען אַ וועהטאָג, וועלכער איז געווען בּרייט צו רויסצורייסען זיך, ווי אַ הילכיגער יאָמער.

ב.

צדקה.

שניי-ווייסע מלאכימ׳לעך, מילדע און שטילע, זענען פון אַלע זייטען צונויפגעפלויגען זיך אין פּאָדער-פּאַלאַץ, געבראַכט אַהין יודישע נדבות, געטראָגען שפּייז און בגדים, גראָשענדלעך און צווייערלעך. און אַלץ, וואָס זיי האָבען געבראַכט, האָט געשיינט ווי גינגאָלד, געלויכטען ווי דימענטען, און מיט פרייד געצויגען זיך צום כסא הכבוד. און די מלאכימ׳לעך האָבען בעהוטזאַם געזאַמעלט יעדעס ברעקעלע ברויט, יעדעס פּעזימל פון די צוריסענע בגדים, יעדעס קלענסטע מטבעה׳לע און צוזאַמענגעלעגט עס. נאָר דאָס בערגעל איז געווען אָרים און קליין, ווייל אָרים און געפאַלען איז געווען דאָס פאָלק ישראל.

און אַז דער לעצטער מלאכ׳ל האָט געבראַכט די לעצטע נדבה, דעם גראָשענדל פון דער בלינדער בעטלערין,—האָט זיך אויפ׳ן שוועל פון פּאָדער-פּאַלאַץ בעוויזען דער שטן מקטרג, אַ דרייסטער, אַ נצחונ׳דיגער: ער האָט מיט׳ן שוואַרצען פליגעל צוהאַקט דעם פאָרהאַנג, און עס האָט זיך ענטפּלעקט אַ בילד, אין וועלכען אין איין הרף-עין האָבען זיך געביטען טעג און וואָכען, חדשים און יאָהרען.

געווען אַ קרעטשמער, אַ מטופל מיט אַ גרויסען געזינד. די געשעפטען זענען ביי איהם געגאַנגען אַלץ ערגער און ערגער, און, ווען עס איז געקומען די צייט צאָהלען דעם פּריץ ראַטע, האָט ער נישט געהאַט מיט וואָס. מיט גרויס מיה האָט ער אויסגעבעטען ביים פּריץ, ער זאָל איהם וואַרטען די ראַטע, ביז׳ן קומענדיגען טערמין, צוזאָגענדיג צו בעצאָהלען מיטאַמאָל פאַר צוויי יאָהר. אָבער, ווען עס איז אָנגעקומען דער נייער טערמין, האָט ער ווידער נישט געהאַט מיט וואָס צו צאָהלען.

און דער פריץ איז בייז געוואָרען און האָט, לויט'ן דרך פון יענע צייטען, אַריינגעזעצט אין גרוב דעם קרעטשמערס גאַנצע געזינד. נאָר איהם אַליין האָט ער געלאָזען פריי, כּדי ער זאָל קאָנען בעקומען געלד אויף אויסלייזען דאָס ווייב און קינדער פון געפענקעניש. און ער האָט אָנגעזאָגט דעם קרעטשמער, דאָס ער גיט איהם דריי חדשים צייט, און, אויב יענער וועט צום נייעם טערמין נישט ברענגען קיין אויסקויף-געלד, וועט מען אויפהערען אַראָבלאָזען זיין ווייב און קינדער ברויט און וואַסער אין גרוב אין זיי וועלען אויסגעהן פון הונגער און דורשט. דער קרעטשמער האָט זיך געלאָזען איבער דער וועלט קלייבען נדבות. ער איז געגאַנגען פון שטאָדט צו שטאָדט, פון דאָרף צו דאָרף, אומעטום דערצעהלט וועגען דעם אומגליק, וואָס איהם האָט געטראָפען. און יודען, רחמנים בני רחמ״ים, האָבען איהם געגעבען נדבות. נאָר זיי האָבען איהם נישט געקאָנט העלפען אין דער פולער מאָס, ווייל דער חוב דעם פריץ איז געווען גרויס און די יודען זענען געווען אָרים. דער קרעטשמער איז געגאַנגען איין וואָך און אַ צווייטע, איין חודש און אַ צווייטען. און ער האָט זיך דערוויטערט פון דער היים. און עס איז מיעד געוואָרען זיין גוף, און ס'האָבען זיך אָנגעהויבען אונטערברעכען ביי איהם די פיס. און געזאַמעלט האָט ער אינגאַנצען עטליכע רענדלעך, אַ קליינעם טייל פון דעם, וואָס איהם איז געווען נויטיג. און דעם קרעטשמער האָט אָנגענומען אַ גרויסער יאוש.

איינמאָל, ווען ער איז געגאַנגען אין וועג, אַ הונגעריגער און אַ מידער, האָט זיך מיטאַמאָל דערהערט אַ רעש, אַ קנאַקעריי פון בייטשען און אַ טופעריי פון פערד. ער האָט קיין צייט גע-האַט אַרומקוקען זיך, ווי עס זענען מיט אַ שטורם אָנגעקומען רייטער-קאָזאַקען, און נאָך זיי האָט זיך געטראָגען אַ קאַרעט, געשפאַנט מיט אַכט פערד „נאַ-שפּיץ“. איינער פון די קאָזאַקען האָט מיט אַ שמיץ פון דער נאַהייקע אַראָבגעשליידערט דעם קרעטשמער פון וועג אין אַ ראָוו, און די קאָזאַקען זענען גע-פלויגען ווייטער. נאָר דער פריץ, פירשט סאַנגושקאָ, וואָס איז געזעסען אין קאַרעט, האָט געהייסען אָבשטעלען זיך און בעפוי-

לען אויפחויבען דעם יודען און ברענגען צום קארעט.

ווען מען האָט דעם צובלוטיגטען קרעטשמער צוגעפיהרט צום קארעט, האָט דער פירשט איהם געפרעגט, פון וואַנען ער איז און וואו ער געהט? דער קרעטשמער האָט דערצעהלט וועגען דעם אומגליק, וואָס איהם האָט געטראָפען.

דער פירשט האָט איהם אויסגעהערט און געפרעגט:

—וויפיל צייט געהסטו איבער דער וועלט קלייבען נדבות?

— צוויי חדשים.

—וויפיל האָסטו געזאַמעלט?

—צעהן רענדלעך.

—און וויפיל דאַרפסטו בעצאָהלען דעם פריץ?

—דריי הונדערט...

דער פירשט האָט זיך פונאַנדערגעלאַכט, האָט געהייסען דעם דיענער אָבצעהלען אין אַ זעקעל דריי הונדערט רענדלעך, האָט אַ וואָרף געטון דאָס זעקעל גאָלד דעם קרעטשמער און איז שנעל אַוועקגעפאָהרען ווייטער.

ווי נאָר דער פירשט סאַנגושקאָ האָט אַ וואָרף געטון דאָס זעקעלע גאָלד, האָט איהם גלייך אונטערגעכאַפּט דער שטן מקטרג און אַ שליידער געטון אויף דעם בערגעל פון די יודישע נדבות. און די רענדלעך האָבען מיט אַ גאָלדענעם שיין און אַ גאָלדענעם קלונג צושאָטען זיך איבער'ן פּאָדער־פּאַלאַץ, און פון זייער שיין זענען מיטאַמאָל אויסגעלאָשען געוואָרען די יודישע גראָשעגדלעך און צווייערלעך, געוואָרען קליין און אָרים. און דער שטן האָט זיך שוין צוגעגרייט מיט אַ שטויס פון פוס אַרויסצוּוואַרפען פון פּאָדער-פּאַלאַץ די יודישע נדבות.

אין דער זעלבער רגע האָט דער בעל-שם, ווי ערוואַכענדיג, אַ קעהר געטון זיך צו די מענשען אין קיטלען, וועלכע זענען געשטאַנען פערגליווערטע פון שרעק, און האָט הויך אַ פרעג געטון:

—וואו איז דער מאַלאָיאַראָווער קרעטשמער? זאָל ער צו-גיין אַהער!

עס האָט אַ ציטער געטון די שול. ערשיטערט פון דער אומגעריכטער פראַגע, און יעדערן איז געקומען אין געדאַנק, אַז דער מאַלאָיאַראָווער קרעטשמער איז מסתמא בעגאַנגען אַ שווערע זינד, איבער וועלכער מען קאָן נישט אָנהויבען „כל נדרי״, און הונדערטער בייזע בליקען האָבען זיך געווענדט צום קרעטשמער.

פון וואַנט האָט זיך אָבגעטיילט אַ שטאַרקער, געזונטער יוד, מיט אַ פערגרעבטען פנים. ער האָט זיך מיט אַ נאַאיווער שרעק אומגעקוקט, געמאַכט עטליכע טריט און געבליבען אויף זיין אָרט, נשתומם און אָבהענדיג.

—אַהער קום, האָב קיין מורא נישט!—האָט איהם מיט אַ ליבליכען בליק דער בעל-שם בעפוילען.

טרעטענדיג מיט זיינע גרויסע, פויערשע שטיוועל, איז דער קרעטשמער אונזיכער צוגעגאַנגען צום בעל-שם.

—חיים,—האָט זיך דער בעל-שם צו איהם געווענדעט,—זאָג מיר, דו האָסט געקענט דעם פירשט סאַנגושקאָ׳ס רויטליכען הונד?

דער קרעטשמער איז מטושטש געוואָרען פון דער אומגע-ריכטער פראַגע און נישט געקאָנט ענטפערן, נאָר ווען דער בעל-שם האָט איבערגע׳חזר׳ט זיין פראַגע, האָט ער געענטפערט:

—דעם פירשט׳ס רויטליכען הונד? ווער האָט איהם נישט געקענט? אַלע האָבען איהם געקענט.

—דערצעהל אָקאָרשט, וואָס מיט איהם האָט פאַסירט.

—געווען איז עס אַנ׳אויסגעצייכענטער הונד,—האָט אָנגע-הויבען דער קרעטשמער,—דער פירשט האָט בעצאָהלט פאַר איהם טויזענד רענדלעך און איז אין ערגעץ אָהן איהם נישט געפאָהרען און נישט געגאַנגען. נאָר איינמאָל, ווען צום פירשט זענען גע-קומען זעהר חשוב׳ע געסט און דער הונד האָט זיך אַ וואָרף געטון אויף זיי בילען, האָט דער פירשט מיט גרויס כעס גע-כאַפּט די ביקס, האָט אויסגעשאָסען און גע׳הרג׳עט דעם הונד.

—גע׳הרג׳עט?—האָט זיך פערוואונדערט דער בעל-שם.—ווי האָט איהם נישט פערדראָסען אַזאַ טייערער הונד? ער האָט דאָך

בעצאָהלט פאַר איהם טויזענד רענדלעך!

—אַ גרויסען ווערט האָט ביי סאַנגושקאָ'ן טויזענד רענד־לעך! פאַר איהם האָט עס קיין שום ווערט נישט!—האָט גענענס-פערט דער קרעטשמער.

דער הייליגער בעל-שם האָט זיך אויסגעגלייכט, געווענדעט זיך צו די אַרום שטעהענדיגע און אַרויסגעזאָגט הויך:

—איהר הערט, יודען! ביים פירשט סאַנגושקאָ האָבען טוי-זענד רענדלעך קיין שום ווערט נישט, און בפרט דרייהונדערט רענדלעך, דאָס איז ביי איהם כאין ואפס און ביי יודען איז יע-דער גראָשענדעל בעגאָסען מיט ביטערען שווייס... ר' דוד, זאָג „כל נדרי"!

און ווי נאָר דער הייליגער בעל-שם האָט אַרויסגערעדט די ווערטער, זענען די גאָלדענע רענדלעך געוואָרען טונקעל און קליין, און די יודישע מטבע'לעך האָבען ווידער אָנגעהויבען לייכ-טען, ווי ליכטיגע שטערענדלעך. און דער גראָשענדעל פון דער בלינדער בעטלערין האָט זיך דער ערשטער אַ ציה געטון אין דער הויך, האָט צוהאַקט דעם פּאָרחאַנג און אַוועק צום כסא־הכבוד. און נאָך איהם האָבען זיך אויפגעהויבען אַלע יודישע נדבות.

און אין דעם פוסטען פּאָדער-פּאַלאַץ איז דער שטן גע-בליבען שטעהן דערנידערט און פערשעמט.

ג.

תשובה.

די גאַנצע נאַכט פון יום-כפור האָבען יודען פערבראַכט אין שול, נישט צוגעמאַכט מיט קיין אויג און געזאָגט תהילים. און אַ גאַנצע נאַכט האָט זיך געטראָגען אין הימעל צום פּאָדער-פּאַלאַץ די יודישע תשובה. עס האָבען זיך געטראָגען זיפצען און קרעכ-

צען, קלאָגען און געוויינען, חרטות און סגופים. עס האָבען זיך געטראָגען ווידו'ס פון צובראָכענע הערצער, קרעכצען פון בע-זיגטען ווילען; עס האָבען זיך געטראָגען אָבגעריסענע פון דער נשמה, אויסגעלייטערטע דורך פיין און צער, זינד און חטאים. און דאָס אַלץ האָט זיך זונויפגעגאָסען אין אַ מוזיק פון אַ נישט-ערדישען לויב-ליעד דער ליכטיגקייט און רעכטפאַרטיגקייט.

און ווען דער לעצטער פונק פון תשובה איז אַריין אין פאָדער-פּאַלאַץ, האָט זיך ווידער בעוויזען דער שטן-מקטרג און האָט מיט אַ קאַלטער אכזריות אויסגעשריען:

—אויב דעם פירשט'ס הונד האָט דורכגעפיהרט צום כסא-הכבוד די יודישע נדבות, טאָ זאָל דער זעלבער הונד עדות זאָגען וועגען יודישער תשובה.

און אין דערזעלבער רגע האָט זיך אין פאָדער-פּאַלאַץ בע-וויזען דער רויטליכער הונד, אַ געשלאָגענער און פערוואונדעטער. און פאַר איהם איז געשטאַנען דער פירשט, אַ בייזער און אַ דראָהענדער. און דער הונד, ציטערנדיג, מ'זאָל איהם ווייטער נישט שלאָגען, איז געקראָכען צו די פיס פון פירשט, געלעקט איהם די הענד, געקוקט איהם אין די אויגען מיט אַ שקלאַפישער אונטערטעניגקייט און געצויגען אַ קלעגליכען יאָמער. און דער שטן האָט אונטערגעכאַפּט דעם הונד'ס יאָמער, ציטערניש און שקלאַפיש-אונטערטעניגע בליקען, האָט עס אַ שליידער געטון צו דער יודישער תשובה און אויסגערופען:

—געהט דען נישט דעם הונד'ס …אג פון דעם זעלבען מקור, וואָס די יודישע תשובה? זאָל…ען… י מלאכים טראָגען צום כסא-הכבוד די הינטישע זיפצען און …נטערטעניגע בליקען צוזאַמען מיט די מענשליכע. זיי האָבען דעם זעלבען ווערט...

ביי דעם ערשטען אוי…ג פון פריהמאָרגען, אַז ס'הויבט זיך אָן וועבען דער פאָדים פון גאָט'ס …ייטזעליגקייט, האָט זיך ר' וואָלף קיצעס געשטעלט ביים עמוד צו זאָגען שחרית. נאָ… ער האָט נאָך קיין צייט געהאַט אָנצוהויבען, ווי דער הייליגע… בעל-שם, אַראָ…וואַרפענדיג דעם טלית פון פנים, האָט זיך 8

קעהר געטון צום עולם און הויך געפרעגט:

—פאַרוואָס האָט דאָס אַ יוד געפאַסט דעם צעהנטען אָב?

און זעהענדיג, אַז קיינער ענטפערט איהם נישט, האָט ער איבערגע'חזר'ט:

—איך וויל מ'זאָל מיר ענטפערן: פאַרוואָס האָט דאָס אַ יוד געפאַסט דעם צעהנטען אָב?

נאָר דער עולם האָט געקוקט איינער אויף דעם אַנדערן און קיינער האָט נישט געוואוסט וואָס צו ענטפערן.

דעמאָלט איז דער בעל-שם אַראָב פון זיין אָרט און אַוועק צום טיר, וואו עס זענען געשטאַנען די אָרעמע און עלענדע. און, צוגעהענדיג צו אַנ'אַלטען אָרימאַן, האָט ער איהם אַרויפגע-לייגט די האַנד אויפ'ן פלייצע און געזאָגט:

—איהר האָט געהערט, וואָס איך האָב געפרעגט? דערצעהלט זשע! פאַרוואָס האָט אַ יוד געפאַסט דעם צעהנטען אָב?

דער אַלטער אָרימאַן האָט אומגעקעהרט דאָס פנים פון וואַנט צום בעל-שם, האָט אויף איהם פערוואונדערט אַ בליק גע-טון און שטרענג געענטפערט:

—איך האָב נישט וואָס צו דערצעהלען, און נישטאָ צו-ליב וואָס...

—אָבער איך דאַרף איהר זאָלט דערצעהלען!—איז גע-שטאַנען אויף זיינס דער בעל-שם.

—אויב איהר דאַרפט, טאָ דערצעהלט, איך וויל נישט!—האָט געענטפערט מיט עקשנות דער אָרימאַן, און אומגעקעהרט זיך ווידער צום וואַנט.

דער בעל-שם האָט אַ שמייכעל געטון און, ווענדענדיג זיך צום עולם, געזאָגט:

—הערט, יודען, אַ מעשה. אָבער איך וויל, אַז קיינער פון אייך זאָל נישט דורכלאָזען קיין איין וואָרט פון דעם, וואָס איך וועל דערצעהלען.

אין שול איז געוואָרען אַ טויטע שטילקייט און אַלע בלי-קען האָבען זיך געווענדעט צום בעל-שם:

—היינטיגעס יאָהר, תשעה באב,—האָט אָנגעהויבען דער

בעל-שם — איז אַנ'אַלטער יוד, אַנ'אָרימאַן, אַ מידער פון תענית, פון היץ און פון אַ לאַנגען וועג, פערגאַנגען אין אַ דאָרף אָבּרוהען זיך אין אַ יודישער קרעטשמע, דער קרעטשמער איז נישט געווען צו הויז און די קרעטשמערין איז געשטאַנען ביים אויווען, אַרויסגענומען גטבּאַקטע בּרויטלעך און געלעגט אויף אַ בּרעט אָבּקיהלען. דערזעהענדיג דעם אָרימאַן, איז זי אַוועק אין צווייטען חדר, האָט געבּראַכט פון דאָרט אַ גראָשען און געגעבּען איהם אַ נדבה. דער אָרימאַן האָט אָבּגעדאַנקט און, אָבּרוהענדיג זיך אַ בּיסעל, אַוועק ווייטער. אין אַ קליינע צייט אַרום האָט זיך די קרעטשמערין געכאַפּט, ווען איהר פעהלט אַ בּרויטעל. זי האָט נישט געוואוסט, אַז זי האָט מיט'ן קלייד אַראָבּגעוואָרפען פון בּרעט דאָס בּרויטעל און ער האָט זיך אונטערגעקייקעלט אונטער'ן אויווען. און זי האָט חושד געווען דעם אָרימאַן, אַז ער האָט גע'גנב'עט דעם בּרויטעל. ווען דער קרעטשמער האָט זיך אומגעקעהרט אַהיים, האָט זי איהם דערצעהלט וועגען דער גנבה. דער קרעטשמער איז געוואָרען שטאַרק אין כעס און נאָכגעלאָפען דעם אָרימאַן. אויפ'ן וועג אין צווייטען דאָרף האָט ער איהם אָנגעיאָגט, אָנגעהויבּען זידלען פאַר דער גנבה און געמאָהנט ער זאָל אומקעהרען דאָס בּרויטעל. דער אָרימאָן האָט געשוואוירען, אַז ער האָט דאָס בּרויטעל נישט גע'גנב'עט. דער קרעטשמער האָט איהם אַרומגעזוכט און, נישט געפינענדיג די גנבה, האָט ער אויסגעשריען מיט אַ ווילדען כעס:

—ווּעניג, וואָס דו בּיזט אַ גנב, האָסטו נאָך אום תשעה-באב אויפגעפרעסען דאָס גע'גנב'עטע בּרויטעל!

און ער האָט שטאַרק געשלאָגען דעם אָרימאַן.

אַ לאַנגע צייט איז געלעגען דער געשלאָגענער, צובּלוטיגטער יוד אויפן וועג. ווען ער איז געקומען צו זיך, איז שוין געווען פאַרנאַכט. ער האָט אָבּגעדאַוועט מנחה און אַוועקגעשלעפּט זיך אין נאָהנטסטען דאָרף און ווידער אַריין אין אַ קרעטשמע. דער קרעטשמער האָט איהם פאָרגעלעגט אָבּפאַסטען זיך, נאָר ער האָט זיך אָבּגעזאָגט און אָהן אַ הפסקה האָט ער געפאַסט אויך דעם צווייטען טאָג, דעם צעהנטען אָב...

און דער בעל־שם האָט ווידער בעקוקט דעם עולם און געפרעגט:

—איהר האָט גוט געהערט, וואָס איך האָב דערצעהלט?

דעמאָלט האָט דער אַלטער אָרימאַן אַ קעהר געטון זיך צום בעל-שם און אויסגעשריען מיט רוגזה:

—וואָס ווילט איהר פון מיר? ווי האָב איך געקאָנט אַנ-דערש טון? עס איז בעגאַנגען געוואָרען אַ גרויסער חטא: אַ יוד האָט חושד געווען אַנ'אומשולדיגען יודען אין גנבה און אויפגע-הויבען אויף איהם די האַנד. אָבער דער קרעטשמער האָט דאָך נישט געוואוסט פון זיין זינד, ער האָט נאָך גערעכענט, אַז ער טוט אַ מצוה, וואָס ער שטראָפט אַ גנב און אַ זינדיגער. און, נישט וויסענדיג זיין זינד, האָט ער נישט געקאָנט תשובה טון. אָבער איך האָב דאָך געוואוסט פון זיין זינד. ווי זשע האָב איך געקאָנט אויף דעם נישט תשובה טון? האָב איך געפאַסט דעם צעהנטען אָב און געבעטען דעם אויבערשטען, ער זאָל מוחל זיין דעם קרעטשמער זיין אומשולדיקע זינד...

—אויב אַזוי,—האָט זיך אָבגערופען פרעהליך דער בעל-שם,—טאָ וואָס-זשע שוויגט ר' וואָלף קיצעס? דאָך צייט צו זאָ-גען שחרית!

און, ווי נאָר דער אַלטער אָרימאַן האָט געענדיגט זיינע ווערטער, האָבען די יודישע תשובות אָנגעהויבען לייכטען, ווי פריהער, און האָבען זיך, ווי אַ ריח נחוח, אַ ציה געטון צום כסא-הכבוד.

און דער שטן, אָהנמעכטיג אין זיין ווילדען כעס, איז גע-בליבען אַליין אין פאָדער-פּאַלאַץ אַנ'אָבגעשטויסענער און אַ פער-שעמטער...

ד.

תפילה.

דער הייליגער בעל-שם האָט מתפלל געווען. ער האָט אינגאַנצען געפלאַקערט פון שמחה און התלהבות. און די ווערטער פון זיינע תפלות, פינקלענדיגע און שטאַרקע, ברענענדיגע אין זייער זיסקייט, מילדע אוז ליידענשאַפטליכע, האָבען זיך געטראָגען אין דערהויך, ווי שנורען פלאַמענדיגע דימענטען. און נאָך זיי האָבען זיך געצויגען די תפלות פון איבעריגען עולם. און דעם גאַנצען טאָג האָבען זיך פון אַלע עקען וועלט געטראָגען יודישע תפילות צום פאָדער-פּאַלאַץ.

דאָס יודישע פאָלק האָט מתפלל געווען. עס האָבען געקלונגען ווערטער, גרויע און אימה׳דיגע, וועלכע קיין איין אַנדערע שפּראַך אין דער וועלט האָט נישט בעשאַפען; עס האָבען זיך בעגאָסען יללות פון טויזענד-יאָהריגע ליידען, וועלכע קיין איין פאָלק אין דער וועלט האָט נישט איבערגעליטען. עס האָבען געדונערט הערליכע פּזמונים פון אַ פאָלק, וואָס איז שטאָלץ אויף זיין אויסגעוועה׳לטקייט, וואָס איז זיכער אין זיין אומשטערבליכקייט. עס האָבען זיך געטראָגען ווערטער—לויתנ׳ס, משונה-גרויסע, וואָס האָבען אַרומגענומען אַלץ, וואָס עס לעבט, אַלץ, וואָס עס איז בעשאַפען, פון אַ זעמדעלע, ביז די ווייטסטע וועלטען. אין אַ וואונדערליכען בלומענקראַנץ האָבען זיך דורכגעפלאָכטען די שטילסטע און הכנעה׳דיגע אָנערקענונגען פון דער בעגרענצטקייט פון מענשליכען פערשטאַנד, פון דער ווערטלאָזיגקייט פון מענשליכען לעבען, וואָס טראָגט זיך אַרום ווי אַ פאַרביילויפענדיגער שאָטען, ווי אַ פערשווינדענד וואָלקענדעל, ווי אַן אָבנאַרענדער חלום—האָבען זיך דורכגעפלאָכטען מיט די מוטערליך-צאַרטע טרייסטונגען דעם פערטרויערטען און קלאָגענדיגען אַלמעכטיגען און אייביגען.

און, ווען עס האָט דורכגעקלונגען די לעצטע תפלה און עס איז געקומען די שעה פון נעילה, ווען עס דאַרפען פערשלאָסען ווערען די טויערן פון גרעסטען היכל, האָט זיך אויפן שוועל פון פאָדער-פּאַלאַץ ווידער בעוויזען דער שטן. אַ רוהיגער אין זיין פינסטערער ענטשיידענהייט און, מיט ווערטער, שאַרפע, ווי שטאָל, און גרויזאַמע, האָט ער אָנגעפאַנגען זיין קטרוג:

—איך בין געקומען בעשולדיגען גנבים פון ווערטער. אַלע תפילות, וואָס שוועבען דאָ, זענען בעשאַפען דורך מענשען פון אַלטע, פריהערדיגע דורות. ווערטער, וואָס זענען געבוירען געוואָרען אין האַרצען פון איין מענשען, קאָנען נישט זיין קיין תפלה אויף די לעפצען פון אַ צווייטען. האָט דען דער בעשעפער צוליעב דעם געגעבען אַ מענשען אַ שכל און פערשטאַנד, ער זאָל, ווענדענדיג זיך צו זיין הערשער, איבער׳חזר׳ן, ווי אַ טויטען ווידערקלאַנג, ווערטער, פערגליווערטע פון טויזענדער יאָהרען? נאָר, אויב דעם בעשעפער איז ניחא צו נעהמען, ווי אַ לעבעדיגע תפילה, די אַלטע ווערטער פון טויטע לעפצען, ווערטער, אָבגעריבענע, ווי אַנ׳אַלטע מטבע פון אַ טויזענדיאָהריגען שמוש,—פאָדער איך, אַז צום כסא-הכבוד זאָלען צוגעלאָזען ווערען נאָר יענע תפילות, וועלכע זענען אַרויסגעזאָגט געוואָרען מיט דער שטרענגסטער אָבהיטונג פון אַלע דינים און מנהגים. עס מוזען אָבגעוואָרפען ווערען, ווי פסול׳ע און אומווירדיגע, יענע תפילות, אין וועלכע עס איז דורכגעלאָזען געוואָרען על-פי-טעות אַ וואָרט, אַרויסגעזאָגט געווען אַ גרייז; אין וועלכע עס זענען נישט אָבגעהיט געוואָרען אַלע כונות; תפילות, וועלכע זענען איבערגעריסען געוואָרען דורך אַ זייטיג וואָרט, אַ פרעמדע מחשבה, אַנ׳איבריגען ריהר; תפילות, ביי וועלכע עס האָט זיך אַ ביסעל אַראָבגערוקט פון די פּלייצעס דער טלית, פון קאָפּ די יאַרמולקע. גאַנצע תפילות געפין איך דאָ אין פאָדער-צימער נאָר צוויי. דאָס יענען תפילות פון צוויי גרויסע רבנים, וועלכע האָבען אָבער איינעם דעם אַנדערן אַריינגעלעגט אין חרם. אָט די צוויי תפילות וועל איך דורכלאָזען צום כסא-הכבוד, און די איבריגע וועל איך אַרויסוואַרפען, ווי פסול׳ע און פערשוועכטע.

און דער שטן איז אַנטשוויגען געוואָרען. און אין פּאָדערפּאַלאַץ האָט זיך פערשפרייט אַ שווערע פינסטערניש. און די תפלות, וואָס האָבען נאָר־וואָס געפלאַקערט, הייליגע און ליכטיגע, זענען פערלאָשען און פערוועלקט געוואָרען, און שווער, ווי טויטע, אָנגעהויבען אַראָבזינקען אין דער פינסטערניש. נאָר די צוויי תפלות פון די גרויסע רבנים האָבען געפלאַקערט מיט אַ בייזען פייער און געשפּריצט מיט פונקען און סם.

און די טויערן פון הימעל האָבען זיך אַ ריהר געטון אויף זייערע ריגלען און אָנגעהויבען לאַנגזאַם צונויפגעהן זיך, פערשלאָסען צו ווערען ביז דעם קומענדיגען יאָהר.

אין אַ ווייטען ווינקעל פון שול איז געזעסען יענקעל דער קרעטשמער, וואָס האָט זיך אפילו צווישען די קרעטשמער גערעכענט פאַר אַ גראָבען עם-הארץ. ביי איהם איז געווען אַ בן-יחיד, אַ יונגעל פון אַ יאָהר צוועלף, וועלכער איז געווען אַזוי פערגרעבט, אַז מען האָט איהם בשום-אופן נישט געקאָנט אויסלערנען דעם אלף־בית. יענקעל האָט מורא געהאַט, ווען ער לאָזט איבער דעם יונגעל אַליין אין דאָרף, וועט ער עסען אום יום-כפור, האָט ער איהם גענומען מיט זיך און געהאַלטען נעבען זיך אין שול. דער יונגעל האָט די גאַנצע צייט געזעהען, ווי הונדערטער מענשען, אויסשפּרייטענדיג די הענד אין דערהויך, קלאָגען און בעטען מיט גרויס האַרציגקייט,—און אין זיין שטומער נשמה האָט זיך אויך אויפגעוועקט אַן׳אומבעוואוסטזיניגער דורשט צו ערהויבונג און צו תפלה. נאָר, נישט וויסענדיג קיין שום הייליגען וואָרט, האָט ער נישט געהאַט מיט וואָס אויסצודריקען זיינע געפיהלען און ער האָט געשוויגען און געמאַטערט זיך.

אַראָבלאָזענדיג די האַנד אין קעשענע, האָט ער דאָרט געפונען אַ ליימענע פייפעל, מיט וועלכער ער האָט געפייפט אין פעלד, צונויפרופענדיג די בהמות. און איהם האָט זיך פאַרגלוסט אַ פייף צו טון. ער האָט געזאָגט צום פאָטער:

—טאַטע! איך האָב מיט זיך אַ פייפעל. איך וועל אַ פייף טון!

דער פּאָטער האָט אויף איהם אָנגעשריען און שטרענג פערבאָטען צו פייפען. אָבער דער ווילען צו פייפען האָט זיך ביים יונגעל אַלץ געשטאַרקט, און אין אַ קליינער צייט אַרום האָט ער ווידער געבעטען דעם פּאָטער, ער זאָל איהם ערלויבען צו פייפען. דער פּאָטער האָט נאָך שטרענגער אָנגעשריען אויף איהם און געדראָהט צו שלאָגען. אָבער, ווען מען האָט אָנגעהויבען מוסף און די שול האָט זיך ווידער צוגאָסען אין געבעט, האָט זיך ביים יונגעל דער דורשט צו פייפען אַזויפיל געשטאַרקט, אַז ער האָט אויסגעשריען צום פּאָטער:

—טאַטע! איך קאָן זיך נישט איינהאַלטען! איך וועל אַ פייף טון!

דעמאָלס האָט דער קרעטשמער אָנגעטאַפּט ביים יונגעל דאָס פייפעל אין קעשענע, האָט זי פון דרויסען פערקוועטשט אין האַנד און נישט אָבגעלאָזט די גאַנצע צייט פון מוסף.

פון דעם ליידענשאַפטליכען דורשט אויסצוגיסען זיין גייסט אין אַ גרויסען און שטאַרקען קול, האָט דער יונגעל איינגאַנצען געציטערט, האָט זיך ביטער געמאַטערט און פון די אויגען האָבען זיך ביי איהם געגאָסען טרעהרען.

נעילה האָט געוועהנליך געזאָגט דער בעל-שם אַליין.

ווען ער איז צוגעקומען צום עמוד און אויפגעהויבען די אויגען צום הימעל, איז ער פערציטערט געוואָרען פון דעם, וואָס ער האָט דערזעהען. און ער האָט זיך אויפגעהויבען צו די הויכע פּאַלאַצען און איז צוגעקומען צום פאָדער-פּאַלאַץ און געוואָלט אַהין אַריין. נאָר די טויערן זענען געווען צוגעמאַכט און אויף זיי איז געהאַנגען אַ שווערער שלאָס, און דער בעל-שם האָט געפּרובט איהם אַראָבנעמען, נאָר ער האָט נישט געקאָנט. און ער איז אַוועק אין די אַנדערע פּאַלאַצען. נאָר דאָרט האָט געהערשט אַ גרויסע מהומה און קיינער האָט איהם נישט געקאָנט העלפען. און ער האָט בעגעגענט זיין רבי'ן און זיך געווענדעט צו איהם מיט אַ געשריי:

—רבי! דאָס יודישע פאָלק שטעהט אין אַ גרויסער סכנה!

העלפט מיר אַריינדרינגען אין פּאָדער-פּאַלאַץ!

נאָר דער רבי האָט מיט אַ געוויין געענטפערט, אַז ער קאָן איהם נישט העלפען, און דער בעל-שם איז אַוועק צו אליהו הנביא און אָנגעהויבען בעטען ער זאָל איהם עפענען די טויערן פון פּאָדער-פּאַלאַץ. און אליהו הנביא האָט איהם געענטפערט:

—די טויערן פון דעם פּאַלאַץ האָט קיינער קיין רשות נישט צו עפענען, חוץ יעקב אבינו, געה צו איהם!

און דער הייליגער בעל-שם איז אַוועק צום גן-עדן, נאָר דער מלאך מיט דעם צווייִשאַרפיגען חרב-המתהפכת האָט איהם פערצוימט דעם וועג. און אין דער גרעסטער פערצווייפלונג האָט דער בעל-שם אויסגעשריען:

—יעקב! יעקב! ענני, ענטפער מיר!

און עס איז פערציטערט געוואָרען די שול פון בעל-שם'ס געשריי. און עס האָט אַ ציטער געטון יענקעל דער קרעטשמער, מיינענדיג, אַז דער בעל-שם רופט דאָס איהם, איז ער אויפגעשפּרונגען פון אָרט, און האָט דערביי אָבגעלאָזען די פייפעל, וועלכע ער האָט געהאַלטען פון דרויסען פערקוועטשט אין האַנד.

און ווי נאָר דער יונגעל האָט דערפיהלט, אַז די קעשענע איז איהם פריי, האָט ער אַרויסגעכאַפּט די פייפעל, האָט זיך צוגעזויגט צו איהם מיט די ליפּען און האָט אַרויסגעגעבען אַ שטאַרקען און אַ לאַנגען פייף, אין וועלכען ער האָט אויסגעדרוקט די גאַנצע התלהבות און הייליגע אָנשטרענגונג פון זיין שטומער נשמה.

און דער פייף פון דעם יונגעל האָט דורכגעהאַקט אַלע הימלען, איז אַריין מיט שטורם אין פּאָדער-פּאַלאַץ, האָט אָבגעוואָרפען דעם שטן-מקטרג, האָט אָנגעצונדען די פערלאָשענע תפלות און מיט זיי צוזאַמען אַוועקגעטראָגען זיך צום כסא-הכבוד.

און ווען די תפלות האָבען זיך בעהעפט מיט דער יודישער תשובה און צדקה און האָבען דערגרייכט צום אונטערטעפ פון כסא-הכבוד, האָט דער אַלמעכטיגער זיי אויסגעשטרעקט זיין

גאָלדענע ר״ט, און איבערגעצויגען צו זיי דעם פאָדעם פון לייט־זעליגקייט, און צוגענומען זיי אין זיין שויס. און אין דער זעלבער רגע איז דער פורכטבאַרער גזר־דין געבראָכען געווען און פערביטען געוואָרען אויף אַ לייטזעליגען און באַרמהאַרציגען.

ווי נאָר אין שול האָט דורכגעהילכט דעם יונגעלס פייף, האָט דער בעל־שם אָנגעהויבען זאָגען נעילה. און ער האָט געדאַווענט מיט גרויס פרייד און התלהבות.

און אַז מען האָט אָבגעדאַווענט מעריב און דער עולם איז אַרויס פון שול, איז דער הימעל געווען לויטער און אויף איהם האָט געשוועבט אַ פולע לבנה. און דער הייליגער בעל־שם האָט מהדש געווען די לבנה און האָט מיט פרייד געזאָגט דעם עולם, וואָס האָט איהם אַרומגערינגלעט:

—איך האָף, אַז מיר האָבען אויסגעבעטען ביי גאָט אַ גוט יאָהר, אַ רוהיגען און אַ פרעהליכען, אַז קיין איין טראָפּען יודיש בלוט וועט נישט פערגאָסען ווערען!

און דער עולם האָט אויף דעם געענטפערט:

—אמן!

א דין־תורה מיט גאט.

...אין געשעהען איז די מעשה
גאָר נישט לאַנג, אין יענע צייטען,
װען עס האָט די װעלט געקלונגען
מיט די מופתים פון דעם צדיק,
פון דעם רב, ר׳ אלימלך.

אין אַ בייזער שעה אויף יודען
האָט דער קיסר פון רומעניען
מיטאַמאָל געמאַכט אַ גזירה.
אַז אין אַ משך פון אַ חדש
זאָל נישט בלייבן אין זיין הערשאַפט
קיין שום זכר פון אַ יודען.

עס פערשטעהט זיך, אַז די גזירה
האָט די יודען שטאַרק ערשיטערט,
מי ט׳ געװיינט, געקלאָגט, געשריען,
מי ט׳געמאַכט אַ תענית צבור
און געריסען קברים, װעלטען.

נאָר דאָס אַלץ האָט נישט געהאָלפען:
בייזע רוחות, מקטרגים,
וועלכע לויערן אויף יודען,
האָבען נישט דערלאָזט צום בורא
גישט קיין טרער און נישט קיין תפילה.
נאָר איין יוד אין גאַנץ רומעניען
ס׳ נישט געפאַסט און נישט געשריען.
און געווען איז דאָס רב פייוועל,
אַ בעוואוסטער יוד, אַ זקן,
וועלכער איז דעם גאַנצען לעבען
אָבגעזעסען אין בית-המדרש
אויף גמרא און אויף פוסקים.
אַז רב פייוועל האָט דערוואוסט זיך
פון דעם קיסר׳ס בייזען גזר-דין,
האָט ער אויך זיך שטאַרק דערשראָקען
און געוואָלט שוין נעהמען וויינען...
מיט אַמאָל האָט איהם בעלויכטען
דעם געדאַנקען אַ מחשבה.
ער ט׳אַ כאַפּ געטון אַ חומש,
האָט אַריינגעקוקט מיט אימפעט
און האָט אויסגעשריען תיכף:
—סטייטש! וואָס הייסט: אַ גזר פון קיסר?
על פי דין פון אונזער תורה
האָט דער גזר קיין שום ממשות!
און געשווינד,—אַ פייל פון בויגען,—
איז ער גלייך אַוועקגעלאָפען
(שפעט ביינאַכט איז דאָס געוועזען)
צו דעם רב, (אין יענע צייטען,
האָט געהערשט אין גאַנץ רומעניען
דער בעוואוסטער גרויסער צדיק
פון ליזענסק, רב אלימלך),
האָט אים אויפגעוועקט פון דרעמעל

און מיט היץ געגומען שרייען:
—„רבי! פסק'נט אַ דין-תורה!
קלאָר ווי טאָג איז דאָך געשריבען
אין דער תורה, אַז די יודען
זענען קנעכט דעם בורא עולם,
היינט, ווי שטעלט זיך איין אַ קיסר
מאַכען גזירות געגען יודען?!
און דערהויפט, איך פרעג אייך, רבי,
ווי דערלאָזט דאָס גאָט אין הימעל
די משונה בייזע עולה?!
—וואָס זשע ווילסט דו, רבי פייוועל?!—
פרעגט ביי אים רב אלימלך.
—ס'טייטש, וואָס וויל איך? אַ דין-תורה
מיט דעם בורא פאַר דעם גזר-דין!
—הער, מיין זוהן,—האָט איהם געענטפערט
רוהיג רבי אלימלך,—
זאָגען מוז איך דיר, בפירוש,
אַז איך רעכען פאַר אַ העזה
צו בעשולדיגען דעם בורא,
אַז ער איז אַ דין מעקם;
מאָהנען גאָט צו אַ דין-תורה
איז דערצו נאָך אַ סכנה...
נאָר, פון אַנדער צד, פערשטעה איך,
אַז דו געהסט אויף מסירת נפש
פאַר אַ גרויסער קהילה יודען,
און דעריבער בין איך מסכים
אָנצונעהמען די דין-תורה.
נאָר אום האַלבער נאַכט, פערשטעהט זיך,
איז פאַר דעם די צייט נישט פאַסיג;
קום-זשע מאָרגען, נאָך ותיקון.
אין דער זעלבער נאַכט, גאָר פלוצים,
זענען מיטאַמאָל געקומען

געסט צו רבי אלימלך:
דריי רבנים און צדיקים.
צווישען זיי איז אויך געוועזען
דער בעל מופת און דער צדיק,
דער בעוואוסטער רב פון אַפטע.
האָט זיי רבי אלימלך
פאָרגעלעגט, מיט איהם צוזאַמען
אָנטיילנעהמען אין דעם משפט,
און זיי האָבען איהם געגעבען
זייער הייליגע הסכמה.

מאָרגען פריה, אַז רבי פייוועל
איז געקומען צו דעם משפט
האָבען אַלע פיר רבנים
אָנגעטון אויף זיך טליתים,
און עס איז דער גרויסער בית דין
צוגעטראָטען צום דין-תורה.

—רבי פייוועל!—האָט דער אַפטער
אויסגערופען,—פיער רבנים
זענען גוזר, דו זאָלסט זאָגען,
וואָס דו האָסט פאַר אַ מין טענה
צו דעם בורא כביכול?

נאָר רב פייוועל איז געשטאַנען
בלייך, צוטומעלט און דערשראָקען.

—ניין, רבותי... ניין, איך קאָן נישט...—
האָט ער ציטערנד געשטאַמעלט.—
כ'האָב מיין גאַנצען מוט פערלאָרען...
פון די נעכטיגע התלהבות
איז קיין זכר נישט געבליבען...

נאָר אויף דעם האָט איהם געענטפערט
מיט אַ תקיפות, שטרענג דער אַפטער:

—איך, דער אַפטער, גיב דיר כח,
דעה, בינה און התלהבות!

זיי בטוח, אין דעם משפט
וועט נישט זיין קיין נשיאת פנים!

און רב פייוועל האָט בעקומען
מיטאָמאָל אַ גרויס התלהבות
און האָט אָנגעהויבען טענה׳ן.
קודם כל האָט ער אַ פסוק
אויפגעוויזען אין דער תורה.
נאָכדעם האָט ער אָנגעהויבען
ברענגען ראיות פון גמרא,
און פון פוסקים, און פון אַלפס.
ער האָט קלאָר ווי דער טאָג בעוויזען,
אַז דער בורא האָט לחלוטין
נישט געטאָרט דעם גזר דערלאָזען.

דאָ האָט איינער פון די שופטים
זיך געפרובט אויף אַ המצאה:

—אפשר וואָלט איהר, רבי פייוועל,—
האָט ער שטיל זיך אָבגערופען,—
איינגעוויליגט אָנצוקלאָגען
נישט דעם בורא, נאָר דער קיסר?

—וואָס מיר קיסר? ווער מיר קיסר?—
האָט מיט כעס אויסגערופען
רבי פייוועל,—הערסט אַ מעשה!
וואָס האָב איך פאַר אַ געשעפטען
מיט דעם קיסר פון רומעניען?
וואָס איז ער? אַ טיפה סרוחה!
מיט דעם בורא, כביכול,
נור מיט איהם וויל איך זיך לאָדען!

דאָ האָט זיך פון זיין הסיבה
אויפגעהויבען שטאָלץ דער אַפּטער
און האָט רוהיג, ווי אַ ריכטער,
אויסגערופען:

—זאָל דער בורא
געבען אונז אַ קלאָרען ענטפער
אויף רב פייוועלס קלאָרע טענות!
רופט זיך אָב רב אלימלך:
—איך וועל געבען אייך דעם ענטפער:
ס'איז געוויס נישטאָ קיין ספק,
דאָס גערעכט איז רבי פייוועל,
אַז אחינו בני ישראל
זענען קנעכט פון בורא עולם
און אַז קיינער, הוץ דעם בורא,
האָט קיין רעכט נישט זיי צו שטראָפען,
נאָר פאַ מעג דאָך זיי דער בורא
שטראָפען, ווי מען שטראָפט עבדים,
דורך אַ פרעמדע האַנד, לערך...
—ניין! ער טאָר נישט!—פאַלט אַריין איהם
היציג אין די רייד רב פייוועל,—
זענען דען ביי גאָט די יודען
מעהר נישט קנעכט? האָט איהר פערגעסען,
אַז עס שטעהט: „כי בנים אתם"?
קינדער זענען מיר ביים בורא!
נו, און קינדער שטראָפט אַ טאַטע
נור אַליין און נישט דורך פרעמדע!
—היינט, ווי קומט זשע דאָס, וואָס טיטוס
האָט פערברענט דעם בית-המקדש?—
גיט אַ פרעג רב אלימלך.
—גוט געזאָגט! דער בית-המקדש
איז געווען דאָך גאָטס אַ דירה,
האָט ער איהם געמאַגט פערברענען,
און אָט איצטער, ווי מיר ווייסען,
האָט דער אויבערשטער חרטה
און ער קלאָגט און שרייט ככרוכיא:
„וועה איז מיר! איך האָב מיין פאַלאַץ

מיט מיין אייגען האַנד צובראָכען
און געמאַכט פון איהם אַ חורבה!"
—לאָז זיך זיין! איך בין שוין מוחל
דיר דעם חורבן בית-המקדש,
—רופט זיך אָב רבי אלימלך,—
נאָר, בערעכען זיך אַ שטייגער.
ווי די יודען זענען זינדיג!
וויפיל מאָל האָט זיי דער בורא
אי מיט גוטען, אי מיט בייזען
אָנגעזאָגט, זיי זאָלען טראַכטען
וועגען תשובה און פערלאָזען
זייערע שאַלקהאַפטע וועגען—
האָט דען וואָס עס איז געהאָלפען?
סוף כל סוף, איז גאָט געוואָרען
מלא כעס אויף די יודען
און אַרויס פון אַלע כלים...
—סטייטש: אַרויס פון אַלע כלים!!"—
שרייט מיט אימפעט אויס רב פייוועל,—
וואָס איז דאָס פאַר אַ דבורים?
אויב מיר וועלען דאָס דערלאָזען,
קאָן דאָך גאָט דער בורא עולם,
אַז זיין גרימצאָרן צוקאָכט זיך,
חרוב מאַכען אַלע וועלטען
און פערטיליגען די מענשען!
—און ער קאָן טאַקי, וואָס מיינסטו!—
רופט זיך אָב רב אלימלך.
—ניין, ער קאָן נישט! ניין, ער טאָר נישט!!—
עקר'ט ווייטער רבי פייוועל.—
וואָס איז דאָס? לית דין, לית דיין?
האָבען מיר דען נישט קיין תורה?!...
הערט רבותי! איך בין מתרה,
אַז איך טרעט נישט אָב פון דאַנען

ביז איהר וועט אַ גזר נישט מאַכען,
אַז דער בורא, גלייך ווי אַלע,
מוז מקיים זיין די דינים
פון דער תורה...
נאָר דער אַפּטער
האָט געענדיגט די וכוחים.
ער ט׳ פון אָרט זיך אויפגעהויבען,
האָט די באָרד אַ גלעט געגעבען
און אַרויסגערעדט מיט תקיפות:
—אַלץ איז קלאָר! גענוג צו טענהן.
נאָכדעם האָט ער צוגעגעבען:
—ביי משפטים איז אַ מנהג,
ווען, וויבאַלד נאָרביידע צדדים
זענען פאַרטיג מיט די טענות,
הייסט דער בית דין זיי אַרויסגעהן
פון דעם בית-דין-שטיבעל ביידען!
אויב זשע ווער פון ביידע צדדים
ווייזט דערביי אַרויס עקשנות,
וויל מיט גוטען נישט אַרויסגעהן,—
מוז ער פריהער קנס בעצאָהלען
און דערנאָך פיהרט איהם דער שמש
פאָרט אַרויס פון בית-דין-שטיבעל
מיט בזיונות, פאַרן אויער...
רבי פייוועל, זייט זשע מוחל!
גם כן דו, אדון עולמים,
מוזט פון דאַנען אויך אַרויסגעהן...
כאַפּט זיך אויף רב אלימלך:
—סטייטש, עס שטעהט דאָך אין דער תורה
דייטליך: „כבודו מלא עולם״,—
היינט, ווי קאָן זשע גאָט, איך פרעג אייך,
זיך דערווייטערן פון דאַנען
כאָטש אפילו אויף אַ רגע?

ביי אַ ווײַלע שווייגט דער אַפּטער.
נאָכדעם הייבט ער אויף מיט רוגזה
אַ געדיכטע ברעם, אַ גרויע,
גיט אַ ברום און זאָגט זיך רוהיג:
—נו, וויבאַלד עס שטעהט געשריבען
דייטליך: „כבודך מלא עולם",
זענען מיר דיר, בורא, מתיר,
זאָלסט דערוויַיל מיט אונז פערבלייבען.
נאָר מיר זאָגען דיר בפירוש,
אַז אין אונזער פּסק דין קדוש
וועט נישט זיין קיין נשיאות פּנים:
מוזט געדענקען, אַז די תורה
איז שוין מעהר נישט אויפן הימעל:
האָסט זי אונז אַראָבגעגעבען...

ס'האָט דריי טעג און נעכט געדויערט
די ישיבה פון דעם בית דין.
און עס האָבען דאָרט געדונערט
פייער־היציגע וכוחים,
און עס האָבען זיך געשאָטען
קל-וחומר'ס, גזרה שוה'ס
און הלכות, און ענינים,
און נוטריקנ'ס און רמזים
פון קבלה און פון זוהר,
פון בעל שם'ס געצעהלטע ווערטער
און פון טיפע סתרי תורה.
ס'האָט דריי טעג און נעכט געדויערט
די מחלוקת... די רבנים
האָבען זיך צוהיצט, צושריען
און געקריגט זיך, און געשאָטען
מיט זלזולים און מיט חרמות.
איין דעם אַנדערן געהרופען:

„שייגעץ!“ „שנעק!“ און „עם הארץ!“
סוף כל סוף איז מען געקומען
צו אַ פשרה, אַז דער בורא
האָט דעם שלימען גזר פון קיסר
על פי טעות נאָר דערלאָזען
און בכן האָט קיין ממשות
דעם רומעניער קיסר׳ס גזירה,
און זי מוז גלייך בטל ווערען.
און דעם פסק דין האָט אַ סופר
אָנגעשריבען אויף אַ פּאַרמעט.
אַלע הייליגע רבנים
האָבען זיך אויף איהם גע׳חתמ׳ט
און מען האָט אין אָרון-קודש
צווישען אַלע ספרי תורה׳ס
איינגעטאָן דעם פסק-דין-פּאַרמעט...

איין מעת לעת איז נאָר פערגאַנגען,
און די גזרה פון דעם קיסר
איז געוואָרען בטלו אמן!

דער אפּטער רב און ניקאָלאַי
דער ערשטער.

ניקאָלאַי דער 1-טער איז געווען אַ פערקאָלטער שונא נישט אַזוי פון יודען, ווי פון יודישקייט. זיין גאַנץ לעבען האָט ער נאָכגעזוכט תהבולות, ווי אַזוי עוקר מין השורש צו זיין די יודי-שע אמונה און ברענגען יודען, רחמנא לצלן, צום שמד. צו-ליב דעם האָט ער בעשטימט אַרויסצוגעבען דריי גזירות. ערש-טענס, פערברענען די גמרות און אַלע אַנדערע הייליגע ספרים; צווייטענס—פערווערען יודען אָבהיטען שבת און, דריטענס, נוי-טען יודען אָבשערען באָרד און פאות און אָנטון קורצע בגדים. די אַלע דריי גזירות האָט ער מיט דער אייגענער האַנד אָנגע-שריבען, נאָר ער האָט נאָך נישט צוגעלייגט צו זיי דעם קייזער-ליכען זיגעל.

אין דער זעלבער נאַכט האָט מען מגלה געווען דעם אַפ-טער ר׳ וועגען גרויסען אומגליק, וואָס האַלט ביים אויסגיסען זיך אויף יודען.

אויף מאָרגען פריה האָט דער אַפטער פערזאַמעלט אַלע זיינע חסידים און, נישט דערצעהלענדיג זיי וועגען חלום, גענומען

פונאַנדערפרעגען ווען, אין וועלכען טאָג און אין וועלכער שעה יעדער פון זיי איז געבוירען געוואָרען. צווישען די חסידים האָט זיך געפונען איינער, וואָס איז געבוירען געוואָרען אין דעם זעלבען טאָג און שעה, וואָס ניקאָלאַי דער 1-טער. דעמאָלט האָט דער אַפּטער געהייסען גלייך אויפנייען בגדי מלכות, אַקוראַט אַזעלכע, ווי ניקאָלאַי טראָגט (נאָר, פערשטעהט זיך, אָהן שעטנז און פון פּראָסטע געוואַנט, עס זאָל קאָסטען ביליגער); האָט געהייסען מאַכען פון פּאַפּיר אַ קייזערליכע קרוין און דערקאַזען אַ גרויסען שווערד. נאָכדעם האָט ער געהייסען מאַכען אַ קייזערליכען שטוהל און אַוועקשטעלען איהר אין שול אויפ'ן בימה. און אַליין האָט ער אָנגעשריבען אויף דריי פּאַפּירען די דריי בעפעהלען, וואָס ניקאָלאַי האָט אָנגעשריבען.

ווען אַלץ איז פאַרטיג געווען, האָט דער אַפּטער צוגערופען דעם חסיד, וואָס איז געבוירען געוואָרען אין איין טאָג און שעה וואָס ניקאָלאַי, געהייסען איהם אָנטון די בגדי מלכות, אַרומגורטען די לענדען מיט'ן שווערד און זעצען זיך אויפ'ן קייזערליכען שטוהל, און ביי די זייטען פון שטוהל האָט ער אַוועקגעשטעלט צוויי חסידים, געקליידעט, ווי יונים, מיט בלויזע דעגענס, און נעבען דעם קייזערס שטוהל האָט ער אַוועקגעלעגט אויפ'ן טיש די דריי בע-עהלען. די איבריגע חסידים האָט ער שטרענג אָנגעזאָגט, אַז, וואָס זיי וועלען נישט הערען און זעהען, זאָלען זיי קיין וואָרט נישט אַרויסרעדען און קיין תנועה נישט מאַכען, ווען נישט, וועלען זיי זיין אין אַ גרויסער סכנה.

ווען אַלץ איז געווען צוגעגרייט און דער חסיד אין די בגדי מלכות איז געזעסען אויפ'ן קעניגליכען שטוהל, איז אַריין אין שול דער אַפּטער רב אין דער יום-טוב'דיגער זשופּיצע, האָט זיך פון דער ווייטען טיעף פערנייגט פאַר דעם פערשטעלטען ניקאָלאַיען און, צוגעהענדיג נעהנטער, אויסגעשריען:

—עס זאָל לעבען אונזער האַר, דער קייזער ניקאָלאַי, ירום הודו!

און ער האָט אַ וואונק געגעבען צו די חסידים, זיי זאָלען איהם נאָכטון. און אַלע האָבען אויסגעשריען:

—עס זאָל לעבען אונזער האַר, דער קייזער ניקאָלאַי, ירום הודו!

דער פערשטעלטער ניקאָלאַי האָט שטרענג אַ קוק געטון אויפ׳ן אַפּטער רב און מיט רוגזה געפרעגט:

—ווער ביזטו?

דער אַפּטער האָט זיך פערנויגט נאָך טיעפער און מיט גרויס אונטערטעניגקייט געענטפערט:

—אדוני המלך! איך בין דיין קנעכט, יהושע השעל, דער רב פון אַפּטע.

ווי דער פערשטעלטער ניקאָלאַי האָט דערהערט די ווערטער, איז ער אויפגעשפרונגען און מיט אַ ווילדען גרימצאָרן אויסגעשריען:

—ווי האָסטו, פער׳עפּוש׳טער וואָרים, פערהאַסטער, שמוציגער יודליק, געוואַגט צו דערנעהנטערן זיך צו מיין קעניגליכען שטוהל?!

די איבריגע חסידים, דערהערענדיג, ווי זייער חבר זידעלט דעם רבי׳ן, האָבען זיך זעהר דערשראָקען און אָנגעהויבען איהם ציהען פאַר׳ן פּאָלע. נאָר די פערשטעלטע יונים, וואָס זענען געשטאַנען, ווי אַ וואַך, ביים קעניגליכען שטוהל, האָבען זיך אַ וואָרף געטון אויף זיי מיט די בלויזע דעגענס, און וואָלטען זיי צושעדיגט, ווען זיי וואָלטען זיך נישט צולאָפען און בעהאַלטען אין די ווינקעלעך.

דער אַפּטער רב האָט זיך ווידער פערנויגט און געענטפערט:

—אַדוני המלך! איך האָב זיך דערוואַגט דערנעהנטערן צו דיין קעניגליכער שטוהל, ווייל איך בין געשיקט דורך אַ גאַנצען פאָלק פאַלען דיר צו די פיס.

דער פערשטעלטער ניקאָלאַי האָט אַ געשריי געטון:

—רייד!

און דער אַפּטער רב האָט אָנגעהויבען:

—אַדוני המלך! מיין געבעט איז וועגען מיין זעל און מיין בקשה איז וועגען מיין פאָלק. דו האָסט אָנגעשריבען אַ בעפעהל

צו פערבערענען אונזער גמרא און אַלע הייליגע ספרים. דער-מיט וועסטו אַריינוואַרפען יודען אין אַ תּהום פון צער און אַנגסט. האָב רחמנות, צורייס דעם בעפעהל!

דער פערשטעלטער ניקאָלאַי האָט אויסגעשריען מיט צאָרן:

—איך האָב בעשטימט עוקר מין השורש זיין די יודישע אמונה—און וועל עס אויספיהרען!

האָט זיך אָבגערופען דער אַפּטער:

—דו וועסט עס נישט אויספיהרען! פריהער פאַר דיר האָבען מעכטיגע מלכים, הערשער איבער דער גאַנצער וועלט, אויפגעהויבען זייער האַנד אויף דעם יודישען גלויבען, אָבער זיי האָבען איהם נישט בייגעקומען, נאָר אַרויסגערופען געגען זיך דעם אַלמעכטיגענס צאָרן און זענען שווער בעשטראָפט געוואָרען.

אויסשפרייטענדיג די הענד, האָט ער צוגעגעבען מיט אַ געוויין:

—אַדוני המלך! דער אַלמעכטיגער גאָט האָט דיר אָבגעגלויבט די שעפּעלעך פון הויז יעקב,—און דו וועסט דאַרפען איהם אָבגעבען דין וחשבון פאַר זיי! קוק אָן אויף דעם אַנגסט און צער פון פאָלק ישראל! זיין בית המקדש איז חרוב, זיין לאַנד האָבען צוגענומען פרעמדע, און אַליין בלאָנקעט ער אַרום אַ פערלאָזענער און אַ געטריבענער צווישען די פעלקער פון דער וועלט. ער האָט נישט קיין אייגענע אָנפיהרער און בעשיצער. דאָס איינציגע, וואָס ביי איהם איז פערבליבען פון זיין אַמאָליגען גרויס, איז זיין הייליגע תּורה, וועלכע איז איהם טייערער פאַר'ן לעבען, שטרעקסטו איצטער אויס דיין האַנד זי אויך אָבנעהמען ביי איהם. דערמאָן זיך, קייזער, וואָס נתן הנביא האָט דערצעהלט דוד המלך וועגען דעם מוטווילליגען רייכען, וואָס האָט אָבגענומען ביים אָרימאַן זיין איינציג שעפעלע...

דער פערשטעלטער ניקאָלאַי איז געזעסען מיט אַנ'אַראָבגעלאָזענעם קאָפּ און געשוויגען. מיט אַמאָל האָט ער אויפגעהויבען דעם קאָפּ און געזאָגט:

—האָסט רעכט, אַלטער מאַן! דעם בעפעהל וועל איך פערניכטען!

און ער האָט גענומען פון טיש דעם ערשטען בעפעהל און צוריסען אויף שטיקלעך.

דער אַפּטער האָט זיך דערנענטערט נאָך אויף אַ טריט צום קעניגליכען שטוהל, האָט זיך נידריק פערנויגט און מיט גרויס אונטערטעניגקייט געזאָגט:

—אַדוני המלך! וויבאַלד דו האָסט זיך דורכגעדרונגען מיט גנאָד צום פאָלק ישראל און האָסט איהם געלאָזען זיין תורה, טאָ שטער זשע איהם נישט מקיים זיין איהר געבאָט. דו האָסט אָנגעשריבען אַ בעפעהל, וואו דו פערבאָטסט יודען אָבהיטען שבת און דער פירטער געבאָט פון דער תורה בעפעהלט: „געדענק דעם טאָג פון שבת צו פערהייליגען איהם״.

דער פערשטעלטער ניקאָלאַי האָט מיט צאָרן אַ בליק געטון אויף דעם אַפּטער, נאָר גאָרנישט געזאָגט, גענומען דעם צווייטען בעפעהל און צוריסען איהם.

דעמאָלט איז דער אַפּטער צוגעגאַנגען נאָך אויף אַ טריט צום קעניגליכען שטוהל און ווידער געזאָגט:

—אַדוני המלך! דו האָסט אָנגעשריבען נאָך אַ בעפעהל, אַז יודען זאָלען אָבשערען באָרד און פאות און אָנטון קורצע קליידער. ווייז אַרויס דיין גרויס גנאָד און צורייס אויך דעם בעפעהל!...

דער אַפּטער האָט נאָך קיין צייט נישט געהאַט ענדיגען די רייד, ווי דער פערשטעלטער ניקאָלאַי האָט אויסגעשריען מיט גרויס גרימצאָרן:

—מיר האָבען דערעסען דיינע רייד, עזות'דיגער, פערהאַסטער יודיליק!

און, אוישפרינגענדיג פון זיין קעניגליכער שטוהל, האָט ער זיך אַ וואָרף געטון אויפ'ן אַפּטער רב, האָט איהם געגעבען צוויי פעטש, אָנגעכאַפּט פאַר דער זשופּיצע און אַרויסגעוואָרפען אויפ'ן גאַס. בשעת מעשה איז ביים פערשטעלטען ניקאָלאַי אַראָבגעפאַלען פון קאָפּ די קרוין. און, ווי נאָר זי איז אַראָבגעפאַלען, איז ער געבליבען שטעהן אויף איין אָרט אין מיטען שול, ווי אַ מענש, וואָס פערשטעהט נישט, וואָס מיט איהם איז פאָרגעקומען.

די איבעריגע חסידים האָבען זיך אַ וואָרף געטהון צו איהם און גענומען איהם זידלען, וואָס ער האָט אויפגעהויבען די האַנד אויפ'ן רבי'ן. נאָר דער חסיד האָט געשוואוירען, אַז ער געדענקט גאָרנישט. און, ווען מען האָט איהם דערצעהלט, ווי ער האָט געזידעלט און געשלאָגען דעם רבי'ן, האָט ער זיך ביטער צו־וויינט.

אין דער צייט איז אַריין צוריק אין שול דער אַפּטער מיט אַ פערבלוטיגטען פּנים. ער איז צוגעגאַנגען צום חסיד, וואָס איז געווען פערשטעלט פאַר ניקאָלאַי'ען, האָט איהם אַרויפגעלעגט די האַנד אויפ'ן אַקסעל און פרעהליך געזאָגט:

—וויין נישט און זיי זיך נישט מצער, מיין זוהן! מיר האָבען זאַלבענאַנד אָבגעטהון אַ שווער, אָבער אַ פיין שטיקעל אַר־בייט. אַ שאָד נאָר, וואָס ביי דיר איז פאַר דער צייט אַראָבגע־פאַלען פון קאָפּ די קרוין.

אין דער זעלבער צייט, וואָס דער אַפּטער רב איז געשטאַנען פאַר דעם פערשטעלטען ניקאָלאַי, איז דער אמת'ער ני־קאָלאַי געזעסען אויף זיין כסא מלוכה און איבערגעלייענט די בעפעהלען, קלויבענדיג זיך צולעגען צו זיי זיין זיגעל. און בשעת ער האָט זיי געלייענט, זענען דורכגעגאַנגען אין זיינע געדאַנקען אַלע יענע ווערטער, וואָס דער אַפּטער רב האָט גערעדט צום פערשטעלטען ניקאָלאַי, און ער האָט חרטה געהאַט אויף די ערשטע צוויי גזירות און צוריסען די צוויי בעפעהלען. און צום דריטען האָט ער צוגעלעגט דעם זיגעל. און, ווען די גזירה איז אַרויס און מען האָט געצווינגען יודען שערען באָרד און פאות און אָנטהון קורצע בגדים. האָט מען געוויינט, געפאַסט און מרעיש עולם געווען. און קיינער האָט נישט געוואוסט, אַז עס איז פאָרגעשטאַנען אַ פיל שרעקליכערע גזירה, וועלכע דער אַפּטער רב האָט מבטל געווען.

שפּעטער, אַז דעם אַפּטער איז אויסגעקומען צו ריידען וועגען ניקאָלאַי'ען, האָט ער אַרויסגעזאָגט:

—ער איז גאָרנישט אַזאַ רשע, ווי איך האָב געטראַכט...

א שטרענגער פסק־דין.

[illegible]

א.

חסידים האָבען בקבלה, אַז דער רבי, ר׳ שלום-שכנא פּאָהרעבישטשער, דעם הייליגען מעזעריטשער מגיד׳ס אייניקעל, האָט געהאַט אַ נצוץ פון דער נשמה פון דוד המלך ע״ה. און זיין זוהן, דער גרויסער ר׳ ישראל רוזשינער, האָט געהאַט די נשמה פון שלמה המלך ע״ה. און באמת, איז ביי זייביידען, ביים פאָטער און ביים זוהן, געווען אַ הדרת פנים פון מלכים: הויכע, שלאַנקע, מיט לויכטענדע פנים׳ער, מיט גרויסע שטערנס, מיט שאַרפע, דורכדרינגענדע בליקען—עס האָט זיי נאָר געפעהלט קרוינען אויף די קעפ! נישט אומזיסט האָט ניקאָלאַי דער ערש-טער, ימח שמו, דאָס גאַנצע לעבען גערודפט דעם רוזשינער. ער האָט מורא געהאַט, יודען זאָלען אים נישט זאַלבען פאַר אַ מלך!

און נישט נאָר מיט׳ן פנים זענען די ביידע צדיקים גע-ווען ענהליך צו מלכים. זייער גאַנץ אויפפיהרונג איז געווען דורכגעדרונגען מיט אַזאַ תקיפות, ברייטקייט און איידעלקייט, וואָס מען קאָן זעהן נאָר ביי מלכים. די גרעסטע פוילישע מאַג-

נאָטען, די פּאָטאָצקיס און די ראַדזיווילס, פלעגען פאָהרען צו זיי לערנען זיך מדות און הנהגות און זענען נשתומם געווען פון זייער אויפפיהרונג.

ר׳ שלום-שכנא איז געזעסען אין אַ פּאַלאַץ, וועלכען עס האָבען געמעגט מקנא זיין די גרעסטע פירשטען. די חדרים זענען געווען בעצירט מיט גאָלד און זילבער און בעמאָלט מיט די שענסטע ציורים. ביים טיש האָט שטענדיג געשפּילט אַ קאַפּעלע פון די בעסטע כּלי-זמרים. אַרויספאָהרען פלעגט דער רבי נישט אַנדערש, ווי אויף זעקס פערד נאַשפּיץ, אַקוראַש, ווי פּאָטאָצקי, להבדיל.

אויף וויפיל ר׳ שלום-שכנא האָט זיך אויפגעפיהרט ברייט, קאָן מען זעהן פון דעם, וואָס בלויז צוס וויינקעלער זענען ביי איהם געווען צוגעשטעלט פיער משרתים. זיין וויינקעלער איז געווען איינער פון די גרעסטע אין דער מדינה. אין איהם האָבען זיך געפונען הונדערטערליי מינים וויינען. יעדער יום-טוב, יעדער יומא דפגרה, יעדע שמחה האָט זיך געהאַט זיין בעזונדער וויין, און יעדער וויין האָט געהאַט זיינע כּונות אין צרופים, מיט וועלכע דער רבי פלעגט זעהר פיעל מתקן זיין. דאָס זעלבע איז געווען אויך מיט רויכערן. אין אַ בעזונדער חדר האָבען זיך געפונען כּל המינים טיטונען—און יעדער מין האָט געהאַט זיין צייט, זיינע כּונות און זיין בעזונדער ליולקע-ציבוק. אין חדר האָבען זיך געפונען ביי הונדערט ליולקעס, פון וועלכע עס האָט גערויכערט בלויז דער רבי אַליין, און נאָך עטליכע צעהנדליק ליולקעס, מיט וועלכע ער פלעגט מכבד זיין רויכערן די חשוב׳-סטע געסט. אויף דעם זענען אויך ממונה געווען צוויי משרתים. זיי האָבען געדאַרפט וויסען, ווען וועלכע ליולקע צו דערלאַנגען, ווי און מיט וועלכען טיטון זי אָנצושטאָפּען.

ר׳ שלום-שכנא איז געגאַנגען אָנגעטון ווי אַ מאָנאַרך. נישט, חס ושלום, אויפ׳ן פּריצישען שטייגער, אַלץ יודישליך, ווי געהעריג. נאָר די בגדים זענען געווען פון די טייערסטע זיידענס און אַטלאַסען, גענייט ביי די בעסטע שניידער, זיי זענען געלעגען אויף איהם, ווי אויסגעגאָסען און האָבען געפינקעלט פון ציכטיג-

קיים. דער רבי האָט פון זיינע חסידים אויך געפאָדערט, זיי זאָלען געהן אָנגעטהון זויבער און ציכטיג. ער פלעגט זאָגען: „אַזוי ווי מען דאַרף האַלטען ריין דעם גוף, ווייל ער איז אַ לבוש צו דער נשמה, אַזוי דאַרף מען האַלטען ריין אַ בגד, ווייל ער איז אַ לבוש צום גוף“.

און דער גאַנצער תּוכן פון דער ברייטער און רייכער הנהגה איז בעשטאַנען אין דעם, וואָס פון די אַלע תּענוגים האָט דער רבי קיין שום הנאה נישט געהאַט. גערדאַרפט האָט ער די גאַנצע עולם הזה, כּדי מיט איהר מלחמה האַלטען אַנטקעגען דער סטרא אחרא. ער האָט עס אַמאָל אַזוי מפרש געווען:

—ווען איך בעגעגען דעם „מנוּבּל“, שלעפּ איך איהם נישט אין בית-המדרש, ווי עס איז אָנגעוויזען אין גמרא. איך רייס ביי אים אַרויס די בייטש און שמייס איהם אַזוי לאַנג מיט זיין אייגענער בייטש, ביז ער פערלירט דעם חשק צו וואָיעווען מיט מיר און אַנטלויפט.

הייסט עס, אַז די גאַנצע הנהגה מיט איהרע עולם-הזה תּענוגים, איז געווען נאָר אַ מיטעל אַראָבצושלאָגען דעם „בּעל-דבר“ די פליגעל, ווייזען, אַז מען קאָן אויסנוצען לשם שמים אפילו יענע מיטלען, מיט וועלכע דער יצר-הרע פערפיהרט מענשען אין תּהום.

ביי יענער צייט זענען די חסידים געווען גאָר אַנדערע ווי איצט. צווישען זיי זענען געווען נישט ווייניג לומדים, מופלגים, בעלי קבלה, וועלכע זענען געזעסען על התורה ועל העבודה. נאָר פיעל מעהר זענען געווען פּראָסטע יודען, דאָרפס-לייט, קרעטשמער, וועלכע האָבען זיך אויפגעפיהרט זעהר פּראָסט, אויפ׳ן פּויערשען אופן, גערעדט צווישען זיך גוי׳איש און מיט זייער אויסזעהן האָבען זיי ווייניג זיך אונטערגעשיידעט פון די אַרומיגע פּויערים. אויף שמחות, איבערהויפּט אויף חתונות, פּלעגען אָט די חסידים געוועהנליך נאָכמאַכען די שטיק און קונצען, וואָס די דאָרפס-לייט פיהרען אויס אויף זייערע חתונות, פלעגען זיך איבערטון פאַר קאָזאַקען, בעוואָפּענען זיך מיט ביקסען און

שווערדען, פלעגען אַרומפאָהרען רייטענדיג, שיסען אין דער לופ־טען וכדומה.

דער רבי פלעגט מיט אַ שמייכעל זיך צוקוקען צו די אַלע מעשים און נישט זאָגען דאַגעגען. ער אַליין האָט אויך ליב גע־האַט אַנ׳אַנדערש מאָל צו רעדען גוי׳איש, זינגען אַ חסידיש ליע־דעל מיט גוי׳עשע ווערטער. בשעת דער העכסטער דבקות אין דאַווגען, פלעגט ער אָפט אויסשרייען צו גאָט: „מאָי קאָכאַני!!“

ב.

איבערהויפט האָט ר׳ שלום-שכנא אַרויסגעוויזען זיין ברייט־קייט ביי דער התונה פון זיין גרויסען זוהן, ר׳ ישראל׳צע. ווע־גען דער חתונה האָבען גאַנצע דורות נאָכדעם געהאַט צו דער־צעהלען מעשיות און מופתים. אויף איהר זענען זיך צונויפגע־פאָהרען זעכציג ווייסע „זשופיצעס“—און די תורה, וואָס מען האָט דאָרט געזאָגט, די חדושים, וואָס מען האָט אויפגעטון, סיי בנגלה, סיי בנסתר, וואָלטען קלעקען נאָך אויף אַ ש״ס.

צוזאַמען מיט די גרויסע צדיקים, גדולי הדור, זענען זיך אויף דער חתונה צונויפגעפאָהרען פון דער גאַנצער סביבה הסידים, איבער צעהן טויזענד מאַן. עס פערשטעהט זיך, אַז אין שטע־טיל האָבען זיך פאַר זיי נישט געפונען קיין דירות, נאָר דאָס האָט נישט אויסגעמאַכט. עס איז געווען זומער-צייט און די אַלע חסידים האָבען זיך בעזעצט אין געצעלטען אַרום שטאָדט, אין די וועלדער און אויפ׳ן פרייען פעלד. וועגען שפייז איז נישט גע־ווען וואָס צו זאָרגען. די דאָרפשע חסידים האָבען אָנגעבראַכט מיט זיך פון כל-טוב, אַז ס׳האָט געקלעקט אי פאַר אַלע חסידים, אי פאַר׳ן רבי׳ס הויף. און עס איז נאָך פיעל איבערגעבליבען.

די חתונה האָט געדויערט צוויי וואָכען און די גאַנצע צייט האָט נישט אויפגעהערט די שמחה. ביים רבי׳ן אין הויף איז געגאַנגען איין סדרה. מען האָט געזאָגט תורה, געפיהרט פייער־דיגע פלפולים און געפראַוועט סעודות מיט מוזיק און טענץ. און

אין וואַלד, ביי די חסידים, איז זיך געגאַנגען אַנ׳אַנדער סדרה. דאָרט האָט מען זיך ווייניגער פערנומען מיט תורה און מעהר אָבגעגעבען זיך די עולם-הזה ענינים. עטליכע הונדערט חסידים, פערקליידעט פאַר קאָזאַקען, בעוואָפענט מיט שווערדען און ביק-סען, זיצען אויף זייערע פערד אומגעפאָהרען איבער׳ן שטעדטיל, געשאָסען אין דער לופט און געמאַכט קולות, כדי מען זאָל ווי-סען, אַז „לא יגום ולא יישן שומר ישראל״ (די קאָזאַקען האָבען זיך גערעכענט פאַר דער שומרים-וואַך פון חתן, ר׳ ישראל).

אין שטעדטיל פאָהרען די „קאָזאַקען״ צו די מאָלצייטען. די איבריגע צייט שפאַצירט מען זיך גלאַט אַרום איבער דער געגענד, מען לאָזט זיך איועק איבער׳ן שליאַך, מען שפיעלט אין איבעריאָגענישען. קומט מען צו אַ דאָרף, פאָהרט מען אריין אַהין מיט אַ שטורם, מיט אַ געפילדער, מיט אַ שיסעריי. מען שרעקט איבער אויף טויט די קינדער, די הינער, חזירים, די פיה. עס ווערט אַ יללה, אַ קוויטשעריי, אַנ׳איינגעלאַף. און די „קאָזאַקען״— מעהר ווי דאָס דאַרפען זיי נישט,—טראָגען זיך דורך ביז׳ן עק דאָרף, רייסען פאַרבייגעהענדיג אַראָב מיט די שווערדען אַ פּאָר בונטלעך שטרוי פון די סטערטעס,—און צוריק צו זיך אין וואַלד. לויפען אַרויס די גוים פון די הייזער, הויבען אָן נאָכיאָגען זיי, נאָר וואו? ווען? די „קאָזאַקען״ זענען שוין פערשוואונדען.

טרעפט זיך אַ מעשה, אַז אַ חברה „קאָזאַקען״ בעגעגענט אַ סטאַדע גענז. דערמאָנט מען זיך, אַז כאָטש אויף שבת איז דאָ גענוג פלייש, נאָר קיין עופות זענען נישטאָ. שפּרינגט מען אַראָב פון די פערד און מען כאַפּט אַ פּאָר צעהנדליג גענז, מען קעהרט זיך אום צו זיך און מען דערצעהלט מיט אַ געלעכטער וועגען דער גבורה, וואָס מען האָט בעוויזען: זאָל עשו וויסען, וואָס עס הייסט אַ יודישער „קאָזאַק״! דערמאָנט מען זיך אָבער, אַז פון גזילה טאָר מען קיין הנאה נישט האָבען, זאַמעלט מען צונויף פיר-פינף גילדען און מען שיקט אָב אין דאָרף, ווי געצאָהלט פאַר די גענז. זענען די פויערים העכסט צופריעדען, זיי האָבען זיך שוין מיאש געווען פון די גענז, און מיטאַמאָל בעקומט זיך פאַר זיי בע-צאָהלט און נאָך אַזאַ גרויסער: פאַר פיר-פינף גענז אַ גילדען!

נאָר די חסידישע „קאָזאַקען" בענוגנען זיך נישט מיט דעם, כּדי אײנגאַנצען מפייס צו זײן די פויערים, פיהרט מען נאָך אַוועק אין דאָרף אַ פעסעלע י"ש. פערזאַמעלט זיך דאָס גאַנצע דאָרף און די „קאָזאַקען" זענען מכבד אַלעמען מיט בראָנפען; זאָלען די ערלים וויסען, וואָס פאַר אַנ'אײדעל פאָלק יודען זענען! טרינקט מען צוזאַמען, און אַז מען ווערט שכור—הויבט מען אָן זינגען. חסידים זינגען זײערע הײליגע נגונים, און די פויערים זײערע, להבדיל. דערגעהט עס צו טענץ. טאַנצט מען צוזאַמען און דערבײ קושט מען זיך, ווי ברידער...

ג.

דעם טאָג פון דער חופּה זענען די „קאָזאַקען" פון דער פריה צָן געווען אויף די פערד און אַרומגעריטען איבער'ן שטאָדט. צו דער חופּה-וועטשערע, וועלכע איז געווען געגרײט אויפ'ן רבּי'ס הויף פאַר קרובים און חשוב'ע געסט, זענען די „קאָזאַקען" אַרומגעריטען אַרום הויף, געזונגען ליעדער און געשאָסען אין דער לופט. שפּעט בײנאַכט, ווען די חופּה-וועטשערע האָט זיך געענדיגט, האָט מען געגרײט טישען פאַר די „קאָזאַקען", און די סעודה האָט זיך פערצויגען ביז'ן העלען טאָג. עס פערשטעהט זיך, אַז קײן משקה האָט נישט אויסגעפעהלט און די „קאָזאַקען" האָבען געמאַכט אַ גוטע כּוסה.

אויפגעהויבען זיך פון טיש, זענען אײניגע אַוועק דאַווענען, אַנדערע האָבען זיך געלעגט שלאָפען. נאָר די איבריגע האָבען זיך אַרויפגעכאַפּט אויף די פערד, כּדי דורכצושפּאַצירען זיך אין דעם לויטערן פריהמאָרגען.

צווײ „קאָזאַקען", יחיאל קאָמאַרני און זעליג חײקעס, גראָד חשוב'ע יודען און וואויל-לערנער, זענענדיג גוט בגילופין, האָבען זיך אַ לאָז געטון אַריבעריאָגען אײנער דעם אַנדערן. רײטענדיג אַזוי, זענען זײ צוגעפאָהרען צו אַ דאָרף.

ווי אומעטום אין דער געגענד, איז בײם אַרײנפאָהר אין

דאָרף געשטאַנען אַ סלופּ מיט אַ סטאַטוע. דער סלופּ איז געווען אונטערגעפוילט און געשטאַנען שטאַרק אָנגעבויגען אויף אַ זייט. יחיאל קאָמאַרני האָט זיך אַ לאָז געטון מיט אימפּעט צום סלופּ און מיט'ן שווערד גענומען איהם אונטערהאַקען, זעליג חייקעס האָט זיך שטאַרק דערשראָקען און גענומען אָפּהאַלטען דעם חבר:

—וואָס טוסטו?—האָט ער אויסגעשריען.—די ערלים וועלען דערזעהן, וועלען זיי דיך אויף שטיקער צורייסען!

—לאָז מיך!—האָט געענטפערט היציג יחיאל—איך בין זיך מוסר נפש! אין מיר איז די נשמה פון ירבעם בן נבט, און איך מוז מתקן זיין, וואָס ער האָט געפעלשט און פוגם געווען.

און האָט ווייטער געהאַקט, ביז דער סלופּ איז איינגעפאַלען.

צוויי שקצים, פאַסטוכער, האָבען פון דער ווייטען דערזעהען, וואָס יחיאל טוט, און זענען מיט אַ געשריי געלאָפען אין דאָרף, אָנזאָגען עס. די פויערים האָבען געכאַפּט העק און קאָסעס און אַ לאָז געטון זיך צום אָרט, וואו דער סלופּ איז געשטאַנען, נאָר יחיאל איז שוין געווען פערשוואונדען. די פויערים האָבען זיך צוגעגרייט איהם נאָכיאָגען, נאָר דער אַלטער גלח פון דאָרף, דערוויסענדיג זיך וועגען דער מעשה, האָט זיי אָבגעהאַלטען:

—אין שטעדטיל—האָט ער געזאָגט—זענען דאָ אָנגעפּאָהרענע יודען מיט ביקסען און שווערדען. ווי וועט איהר זיך שטעלען אַנטקעגען זיי? זיי וועלען נאָך אייך שלאָגען מכות רצח.

—וואָס-זשע דען? פערשווייגען אַזאַ נבלה?—האָבען געשריען די פויערים.

—ניין!—האָט געענטפערט דער גלח—איך האָב אַן'אַנדער עצה, אַ בעסערע. איך ווייס, אַז זייער רבי איז אַ רעכטפאַרטיגער און גאָטספאָרכטיגער מאַן, ווע לען מיר בעסער ווענדען זיך צו איהם און דערצעהלען די גאַנצע מעשה, וועט ער שוין אַליין גוט בעשראָפען דעם פערברעכער.

די פויערים האָבען איינגעשטימט און זענען בראש מיט'ן גלח אַוועק אין שטעדטיל. געקומען צום חויף, האָבען זיי געפּאָ-

דערט. מען זאָל זיי צולאָזען צום רבּי'ן, האָט מען זיי צוגעלאָזט.

דער גלח איז אַרויסגעטראָטען פאָראויס, האָט זיך טיעף פערנויגט און אַזוי געזאָגט:

—גרויסער און הייליגער מאַן! פאַר די צוויי וואָכען, זינט עס זענען זיך אויף דיין זוהנס חתונה צונויפגעפאָהרען טויזענדער יורישע קאָזאַקען, האָבּען מיר קיין בּערוהטע מינוט נישט, סיי בּייטאָג, סיי בּיינאַכט. דיינע קאָזאַקען פאַלען-אָן אויף די דערפער, צושרעקען די ווייבּער און קינדער, רייסען אַראָבּ די דעכער, צוטרייבּען די עופות און טוען-אָן אַנדערע הזיקות. נאָר מיר פערשטעהען, אַז איהר האָט זיך אייערע מנהגים, פון וועלכע איהר קאָנט נישט אָבּטרעטען. האָבּען מיר, צוליבּ דיין כּבוד, געליטען און געשוויגען. אָבּער היינט אינדערפריה האָט איינער פון דיינע קאָזאַקען אָבּגעטון אַ מעשה, וועלכע מיר קאָנען שוין נישט פערשווייגען. ער איז צוגעפאָהרען צו אונזער דאָרף און אונטערגעהאַקט אַ סלופּ מיט אַ הייליגער סטאַטוע. די פויערים האָבּען געוואָלט איהם דעריאָגען, נאָר איך האָבּ זיי אָבּגעהאַלטען און פאָרגעלעגט, געהן דערצעהלען דיר די גאַנצע מעשה, און דו אַליין זאָלסט בּעשטראָפען דעם שולדיגען.

—ווייסט איהר, ווער איז דער קאָזאַק, וואָס האָט אָבּגעטון די מעשה?—האָט געפרעגט דער רבּי.

די פויערים האָבּען געענטפערט, אַז זיי האָבּען נאָר געזעהן, ווי ער איז אַנטלאָפען אין שטעדטיל, און ווער ער איז, ווייסען זיי נישט.

—גוט!—האָט זיך אָבּגערופען דער רבּי,—איך וועל חוקר ודורש זיין די מעשה. אויבּ עס וועט זיך אַרויסווייזען, אַז אייערע רייד זענען ריכטיג, וועל איך שטרענג בּעשטראָפען דעם „קאָזאַק".

ער האָט אַרויסגעפיהרט די פויערים מיט'ן גלח אין הויף, אַוועקגעזעצט זיי בּיי אַ טיש, געהייסען דערלאַנגען זיי כּבוד, בּראָנפען און פערבּייסעכץ. אין דער זעלבּער צייט האָט ער געשיקט צוויי שמשים צו די „קאָזאַקען", דערגעהן, ווער האָט געטון די מעשה. די שמשים האָבּען זיך אומגעקעהרט מיט דער

ידיעה, אַז דאָס האָט געטון יחיאל קאָמאַרני. דער רבי האָט איהם צוגערופען און געפרעגט, ווי אַזוי איהם איז איינגעפאַלען אָבצוטון אַזאַ זאַך. האָט יחיאל געענטפערט דאָס זעלבע, וואָס ער האָט געזאָגט זיין חבר, זעליג חייקעס, אַז אין איהם איז די נשמה פון ירבעם בן נבט, און ער האָט געוואָלט מתקן זיין, וואָס יענער האָט פוגם געווען.

דער רבי האָט איהם נישט געענטפערט און געהייסען וואַרטען. נאָכדעם האָט ער בעפוילען אויסרופען, אַז אַלע „קאָזאַקען" זאָלען זיך פערזאַמלען צו איהם אין הויף, וואו עס וועט פאָרקומען דער משפט איבער יחיאל קאָמאַרני. ווען די „קאָזאַקען" האָבען זיך פערזאַמעלט, האָט דער רבי געהייסען זיי אויסשטעלען זיך אין אַ האַלבער ראָד און אַוועקגעשטעלט יחיאל'ן אין דער מיט.

די חסידים-„קאָזאַקען" האָבען זיך בעאונרוהיגט פונ'ם גאַנצען פאַראַד. איבערהויפט, ווען זיי האָבען דערזעהן אויפ'ן הויף די פויערים מיט'ן גלח און האָבען בעמערקט, אַז ביים רבי'ן איז זייער אַ שטרענגער אויסדרוק אויפ'ן געזיכט. ווער וויים, אפשר, מפני דרכי שלום, גרייט ער זיך שטרענג צו בעשטראָפען יחיאל'ן!

—חסידים-„קאָזאַקען", אויך איהר, פויערים, מיט אייער גלח!—האָט אויסגערופען דער רבי אויף גויש מיט אַ פייערליכער שטים—מיינער אַ „קאָזאַק" האָט היינט אָבגעטון אַ מעשה, וואָס פערלויפט זיך נישט. ער האָט אונטערגעהאַקט אַ סטאַטוע. דערפאַר וועל איך אים בעשטראָפען מיט דער שווערסטער שטראָף, וואָס עס קאָן נאָר געבען פאַר אַ חסיד אַ „קאָזאַק"!

די חסידים-קאָזאַקען זענען געשטאַנען דערשראָקענע. יחיאל איז געווען בלייך, ווי קאַלך.

—יחיאל קאָמאַרני!—האָט אויסגערופען מיט אַ שטרענגען קול דער רבי.—דערפאַר, וואָס דו האָסט אָבגעטון אַזאַ מעשה, נעהם איך ביי דיר אָב אויפ'ן גאַנצען לעבען דאָס רעכט צו זיין אַ „קאָזאַק"! פון היינט אָן טאָרסטו מעהר נישט טראָגען קיין קאָזאַצקע בגדים און קיין שווערד! און, כדי מיין פסק-דין זאָל גלייך בעשטעטיגט ווערען און זיין בעוואוסט דער גאַנצער וועלט, בע-

פעהל איך מיינע „קאָזאַקען”, ווי זאָלען גלייך אַראָבריסען פון יחיאל'ן זיינע קאָזאַקען-בגדים, צונעהמען ביי איהם דעם שווערד, און אַלע זאָלען אויסרופען הויך, אויפ'ן קול, דריי מאָל: „א ו י ס קאָזאַק!”

ביי די חסידים-„קאָזאַקען” איז אַראָבגעפאַלען אַ שטיין פון האַרצען, נאָר זיי האָבען געמאַכט טרויעריגע פנימ'ער, ווי ערשי- טערט פון דעם שטרענגען פסק-דין. יחיאל האָט פערדעקט דאָס פנים מיט ביידע הענד, אַזוי, אַז עס האָט אויסגעוויזען, אַז ער איז שטאַרק פאַרשעמט און וויינט פון צער און בושה.

צוויי „קאָזאַקען” האָבען זיך אַ וואָרף געטון צו יחיאל'ן און אַראָבגעריסען פון איהם דעם קאָזאַקען-פעלצעל. אַלע איבריגע האָבען הויך אויסגעשריען:

—א ו י ס קאָזאַק! א ו י ס קאָזאַק! א ו י ס קאָזאַק!

די פויערים זענען געווען שטאַרק צופרידען פון דער שטרענגער שטראָף און גענומען נקמה פון יחיאל'ן. דער גלח, שטאַרק גערירט, איז צוגעגאַנגען צום רבי'ן און מיט אַ קול, אין וועלכען עס האָבען געציטערט טרעהרען, האָט ער געזאָגט:

—הייליגער מאַן! איך האָב געחאוסט, אַז דו וועסט דעם שולדיגען שטרענג בעשטראָפען, נאָר אויף אַ ז אַ שטרענגער שטראָף האָב איך זיך נישט גערעכנט!...

דריטע אָבּטיילונג.

מתנגדיש.

צווייטע גרופּע.

א.

ווייט-ווייט, אויף יענעם זייט ים, אין דער ענגלישער מלוכה, האָט געוואוינט ר׳ משה מאָנטעפיאָרע. געווען איז ער אַ גדול בישראל, און זיין נאָמען האָט געקלונגען פון איין עק וועלט ביז דעם אַנדערן. ער איז געווען אַ משנה למלך ביי דער ענגלישער קיסרין, און אָהן זיין עצה פלעגט זי אַ טריט נישט מאַכן. פאַר איהם זענען געפאַלען אויפ׳ן פנים די גרעסטע פירשטען און האַרען. אפילו קיסרים פון אַנדערע קעניגרייכען פלעגען איהם אָבגעבען גרויס כבוד.

די רייכקייט פון ר׳ משה מאָנטעפיאָרע איז געווען נישט צו משער זיין. ער האָט געהאַט פיעל ברונעמס מיט קוועקזילבער, און מען האָט פון זיי געשעפט טאָג און נאַכט מיט פולע עמער און זיי האָבען זיך נישט אויסגעשעפט. און קוועקזילבער, ווי עס איז ידוע איז טייערער פאַר געווערהנליכען זילבער. אַנדערע זאָגען, אפילו טייערער פאַר גאָלד. קאָן מען שוין דערפון דריינגען, ווי רייך ער איז געווען! געוואוינט האָט ער אין אַ קייזערליכען פאַלאַץ, וואָס איז געווען בעצירט מיט גאָלד און

זילבער, טייערע שטיינער און פערל. ער האָט געהאַט הונדערטער קנעכט, און אַרויספאָהרען פלעגט ער נישט אַנדערש, ווי אין א גאָלדענער קאַרעטע, מיט אַ שפּאַן פון אַכט פערד נאַשפּיץ, און פאַר איהם פלעגען לויפען גען-געהער און אויסשרייען: „מאַכט אַ וועג פאַר אונזער הערשער מאָנטעפיאָרע!"

נישט דורך זיין גרויסער מאַכט און רייכקייט האָט ר' משה מאָנטעפיאָרע בעקומען אַ נאָמען אין דער גאַנצער וועלט, נאָר דורך זיינע לייטזעליגע מעשים און דורך זיין מסירת-נפש פאַר'ן כלל-ישראל. האָט זיך נאָר וואו, כאָטש אין עק וועלט, געטראָפען אַנ'אומגליק מיט יודען, איז פאָרגעקומען, רחמנא-לצלן, אַ פּאָגראָם, אַ בלבול, אַ גירוש אָדער אַנ'אַנדער גזירה,—האָט ער זיך גלייך געשטעלט ווי אַ לייב צו שיצען זיינע ברידער, איז געלאָפען צו דער קיסר'טע, געפאַלען איהר צו די פיס און געבעטען הילף, איז געפאָהרען צו קיסרים פון אַנדערע מלוכות, האָט געשאָטען מיט גאָלד און נישט בערוהיגט זיך, ביז ער האָט נישט מבטל געמאַכט די גזירה. צוגלייך מיט דעם, איז ער געווען אַ גרויסער נדבן: האָט געבויט שולען און ישיבות, האָט אויסגעהאַלטען טויזענדער יודען, וואָס זענען געזעסען און געלערנט, האָט געהאָלפען אָרימע, געשטיצט געפאַלענע, געווען אַ פאָטער פאַר אלמנות און יתומים. און צו דעם אַלעמען איז ער געווען טאַקע זעהר פרום, האָט מקיים געווען מיט גרויס פורכט אַלע געבאָטען.

נאָר, אַזוי, ווי אין דער וועלט קאָן דאָך נישט זיין, אַז אַ מענש זאָל נישט האָבען אַ וועלכען עס איז חסרון, האָט ר' משה מאָנטעפיאָרע'ן אויך עפּעס געפעהלט. געפעהלט האָט איהם למדות...

קיין עם-הארץ איז ער, חס-ושלום, נישט געווען! אדרבה! האָט גוט פערשטאַנען אַ בלאַט גמרא, יעדען טאָג געלערנט אַ בעשטימטען שיעור, און נישט גלאַט זיך געלערנט, נאָר טאַקע מיט תוספות און מהרש"א, ווי עס געהער צו זיין. נאָר... אין זיין לערנען איז נישט געווען, ווי זאָגט מען דאָס, קיין פערשפּיצטקייט, קיין טיפקייט, עס האָט אין איהם געפעהלט די

שאַרפקייט, דער ברען... און ר׳ משה מאָנטעפיאָרע האָט עס פערשטאַנען און האָט זיך שטאַרק מצער געווען פון דעם.

ב.

אין דערזעלבער צייט, ווען איבער דער וועלט האָט גע-קלונגען דער שם פון ר׳ משה מאָנטעפיאָרע, האָט געוואוינט אין דער שטאָדט מינסק, אויף דער ליטע, דער גאון ר׳ גרשון תנחום. געווען איז ער אויך אַ גדול בישראל און געהאַט אַ שם אין דער גאַנצער וועלט. ער האָט געוואוסט אויסוועניג גאַנץ ש״ס; עס איז נישט געווען אַזאַ ספר, וואָס ער זאָל נישט געהאַט דורכגעלערנט, און נישט געווען אַזאַ הלכה, אין וועלכער ער זאָל עפּיס נישט מחדש זיין. אין איהם האָבען זיך געשטאַרקט קוואַלען פון קוועקזילבער פון חכמה, און, וויפיל ער האָט פון זיי נישט געשעפּט, זענען זיי געווען פול ביז די ברעגעס. ער האָט אויך געבויט גרויסע פּאַלאַצען פון סברות און חידושים און האָט זיך פריי אַרומשפּאַצירט איבער די סעדער און ווייגערטנער פון די פּרעכטיגסטע אגדות. זיינע רוחניות׳דיגע אוצרות האָט ער אויך פונאַנדערגעגעבען מיט פולע הויפענס. האָט אָנגעזעטיקט און געמאַכט אָנטרינקען הונגעריגע און דורשטיגע צו גאָטס וואָרט.

נאָר ר׳ גרשון תנחומ׳ן האָט אויך עפּיס געפעהלט... ביי זיין חכמה און גרויסקייט איז ער געווען אַ מורא׳דיגער אביון. ער האָט בעקומען געהאַלט, ווי אַ רב, צוויי גילדען די וואָך און, זענענדיג אַ מטופל מיט אַ גרויס געזינד, האָט ער געליטען דחקות און הונגער.

ג.

ויהי היום, האָט דערגרייכט צו ר׳ משה מאָנטעפיאָרע דער קלאַנג וועגען ר׳ גרשון תנחום. האָט ר׳ משה מאָנטעפיאָרע

בעשטימט נעהמען איהם פאַר אַ מלמד צו זיך. און, ווען ר׳ משה מאָנטעפיאָרע בעשטימט עפּיס, איז איהם, פערשטעהט זיך, נישט שווער דאָס אויסצופיהרען. האָט ער זיך נישט לאַנג מיישב גע־ווען, האָט בעפוילען איינשפּאַנען אַכט פערד אין דער גילדענער קאַרעטע און אַוועקגעפאָהרען קיין מינסק. און פאָהרענדיג, האָט ער, ווי זיין געוועהנהייט איז געווען, געוואָרפען פון די פענסטער פון קאַרעטע הויפענס רענדלעך אויףביידע זייטען וועג. און ער האָט זיך אפילו נישט אומגעקוקט, ווער עס קלויבט זיי אונטער, אַ יוד, צי אַ גוי: איהם איז אַלץ איינס!

איהר דאַרפט וויסען, אַז פון דער ענגלישער מלוכה ביז מינסק איז אַ מהלך־רב. אָבער, וואָס פאַר אַ ווערט האָט דאָס, אַז מען פאָהרט אויף אַכט פלינקע פערד! עס געהט דורך עטלי־כע טעג,—און ר׳ משה מאָנטעפיאָרע איז שוין אין מינסק. האָט זיך אָבגעשטעלט אין מיטען מאַרק און פרעגט, וואו וואוינט ר׳ גרשון תנחום? ווייזט מען איהם אָן אַ קליין אַלט הייזעלע אין אַ זייטיג געסעל הינטער'ן שול־הויף. געהט ר׳ משה מאָנטעפיאָרע אַהין, קומט אַריין אין שטוב און זעהט: ר׳ גרשון זיצט ביי אַ ספר און לערנט. נעהט צו איהם צו ר׳ משה מאָנטעפיאָרע און זאָגט:

—רבי! זאָל אייך זיין בעוואוסט, אַז איך בין משה מאָנ־טעפיאָרע!

ווי ר׳ גרשון תנחום האָט דערהערט די ווערטער, האָט ער זיך געשווינד אויפגעהויבען פון אָרט, האָט געמאַכט די ברכה „שחלק מכבודו לבשר ודם" און געגעבען דעם אורח שלום.

ר׳ משה מאָנטעפיאָרע האָט איהם געענטפערט שלום און געזאָגט:

—זאָל אייך זיין בעוואוסט, ר׳ גרשון תנחום, אַז איך האָב בעשטימט נעהמען אייך צו זיך פאַר אַ רבי'ן. אייער געזינד וועל איך אַרויסגעבען, וויפיל איהר איז נויטיג אויף איהרע בע־דערפענישען, און אייך וועל איך נעהמען מיט זיך. איהר וועט וואוינען ביי מיר אין פּאַלאַץ, וועט זיצען ביי מיין טיש און וועט פון מיין האַנד בעקומען אויף אַלע אייערע הצטרכות, אויף

אַ בגד און שיך, אויף אַ באָד און אויף שמעק-טאַבאַק.

ר׳ גרשון תנחום הערט די רייד און ווייס נישט וואָס צו ענטפערן. אַז ר׳ משה מאָנטעפיאָרע איז געקומען נאָך איהם אין אַ גילדענער קאַרעטע—ווי קאָן ער איהם אָבזאָגען! נאָר פונדעסטוועגען ענטפערט ער, אַז ער דאַרף זיך מיישב זיין מיט׳ן ווייב, און נעהמען רשות פון דער קהלה. און, ווען ער טוט דאָס, צעהלט אָב ר׳ משה מאָנטעפיאָרע דער משפחה טויזענד רענדלעך מזומן געלד, זעצט אַוועק ר׳ תנחום׳ן צו זיך אין דער גילדענער קאַרעטע, און מען פאָהרט אין אַ גוטער שעה.

ד.

ווען מען קומט אין דער ענגלישער מלוכה, פיהרט ר׳ משה מאָנטעפיאָרע ר׳ גרשון תנחום׳ן קודם-כל איבער זיינע גיטער. ער ווייזט איהם די ברונעמס מיט קוועקזילבער, שטעדט און דערפער, פעלדער און וועלדער, סעדער און וויינגערטנער, און ער זאָגט צו איהם:

—רבי! הויבט-אויף די אויגען און קוקט: אַלץ, וואָס איהר זעהט אַרום זיך און נאָך ווייטער,—איז עס מיינס!

ר׳ גרשון תנחום קוקט און וואונדערט זיך: איהם איז קיינמאָל נישט איינגעפאַלען אין זינען, אַז איין מענש זאָל קאָנען האָבען אַזויפיל גיטער.

נאָכדעם ברענגט איהם ר׳ משה מאַנטעפיאָרע צו זיך אין פּאַלאַץ און פיהרט איהם איבער אַלע חדרים. און איין חדר איז שענער פאַר׳ן אַנדערן, און אַלע זענען זיי בעצירט מיט גאָלד און זילבער, טייערע שטיינער און פערל, און זענען בעהאַנגען מיט די טייערסטע טעפּיכען. עס קוקט זיך אַרום ר׳ גרשון תנחום, און איז נשתומם. אַזאַ שענקייט האָט ער קיינמאָל, אפילו אין חלום, נישט געזעהן.

און ר׳ משה מאָנטעפיאָרע פיהרט איהם אַריין אינ׳ם גרעסטען זאַל. און דער זאַל לייכט פון דימענטען און בריליאַנטען

און אויפ'ן באַלקען איז אויסגעמאָלט די זון מיט דער לבנה מיט אַלע מזלות און זיי דרעהען זיך אום נאָך דער צייט נאָך. און אין דער גאַנצער לענג פון זאַל שטעהען זילבערנע טישען, בע-דעקט מיט גילדענע טישטיכער. און אויף די טישען זענען גע-גרייט די שענסטע מאכלים און עס שטעהען אין קריסטאָלענע פלעשער די בעסטע ווײנען. און ביים טיש זיצען: פון איין זייט די גרעסטע פירשטען, גראַפען און האַרען, און פון דער אַנדער זייט—די רייכסטע און שענסטע יודען פון דער ענגלישער מלוכה. און צעהנדליגער קנעכט בעדיענען זיי. און, ווי נאָר ר' משה מאָנטעפיאָרע געהט אַריין, כאַפּען זיך אַלע אויף פון די ערטער, פערנויגען זיך טיעף פאַר איהם און שרייען-אויס אין איין קול:

—זאָל לעבען אונזער האַר, ר' משה מאָנטעפיאָרע!

אז ר' גרשון תנחום זעהט, וואָס פאַר אַ גרויס כבוד מען גיט אָב ר' משה מאָנטעפיאָרע'ן, ווערט ער אינגאַנצען פערצי-טערט. און, ווען די קנעכט דערלאַנגען איהם די בעסטע שפייזען, קאָן ער נישט נעהמען די לעפעל, ווייל איהם ציטערן הענד און פיס פון גרויס פחד פאַר דער רייכקייט, גדלות און כבוד פון ר' משה מאָנטעפיאָרע.

ה.

נאָכ'ן עסען, ווען די פירשטען, גראַפען און שררות זענען אַוועקגעגאַנגען, האָט זיך ר' משה מאָנטעפיאָרע אויפגעהויבען פון אָרט און אויסגערופען מיט ברייטקייט:

—און אַצינד זאָל גרשון תנחום אונז זאָגען תורה!

ר' גרשון תנחום וויל זאָגען תורה, נאָר ער קאָן פון גרויס שרעק דאָס מויל נישט עפענען. און ר' משה מאָנטעפיאָרע וחזר'ט איבער זיין בעפעהל:

—זאָל ר' גרשון תנחום זאָגען תורה!

און ר' גרשון תנחום טוט זיך אָן אַ כח און הויבט אָן שטיל, מיט אַ ציטערדיגען קול זאָגען תורה. און ר' משה מאָנ-

טעפיאָרע הערט איהם צו. און וואָס ווייטער ער הערט, ווערט ער אַלץ מעהר נתפעל פון זיין גרויסער למדות.

און ר׳ גרשון תנחום טוט זיך ווידער אָן אַ כח. און מיט אַמאָל פערגעסט ער וועגען אַלע גיטער פון ר׳ משה מאָנטעפיאָ-רע. און פון זיינע געדאַנקען ווערען פערשוואונדען די ברונעמס מיט קוועקזילבער, די פעלדער און וועלדער, די סעדער און ווייַנגערטנער. זיין קול הערט אויף צו ציטערן, און ער פער-טיעפט זיך אין די ריזיגע וועלדער פון הלכה. און ר׳ משה מאָנ-טעפיאָרע הערט איהם צו און איז נשתומם פון דער גרויס פון זיין חכמה.

און ר׳ גרשון תנחום טוט זיך ווידער אָן אַ כח. און ער פערגעסט וועגען דעם פאַלאַץ מיט די בעצירטע חדרים, וועגען די טייערסטע שפייזען, וועגען די פירשטען און גראַפען און וועגען גאַנצען כבוד, וואָס מען האָט אָבגעגעבען ר׳ משה מאָנטע-פיאָרע׳ן. און זיין קול ווערט שוין הויך און שטאַרק, און מיט ברייטקייט שוועבט ער איבער די גן-עדן-גערטנער פון דער אגדה. און ר׳ משה מאָנטעפיאָרע איז שוין אויפגערודערט און הערט זיך צו מיט גרויס פחד.

און, ווען ר׳ גרשון תנחום טוט זיך איינגאַנצען אָב פון דער אַרומיגער וועלט, הויבט ער זיך אויף ביז די העכסטע בערג-שפיצען פון דער תורה און לאָזט זיך אַראָב אין איהרע טיעפ-סטע אָבגרונדען, און זיין פנים פלאַקערט, און דאָס קול זיינס דונערט, ווי אַ געשריי פון אַ לייב. און ר׳ משה מאָנטעפיאָרע, אַרומגעכאַפט מיט אַנ׳אימה, קאָן שוין נישט זיצען אויפ׳ן אָרט, און איהם ציטערן הענד און פיס...

ר׳ משה מאָנטיפיאָרע
און ניקאָלאַי דער ערשטער.

אַז די ענגלישע מלכּה איז נאָר־וואָס אַרויף על כּסא המלוכה און האָט געדאַרפט געקרוינט ווערען, האָט זי געמאַכט אַ גרויס מאָלצייט און פערבעטען אויף איהם אַלע מלכים און פירשטען פון דער גאַנצער וועלט, כּדי צו בעקענען זיך מיט זיי. גערופען האָט זי אויף דעם מאָלצייט אויך די גרעסטע לייט, די גראַפען און מיניסטאָרען פון איהר אייגען לאַנד און בּראשם, פערשטעהט זיך, דעם העכסטען פון איהרע יועצים און מיניסטאָרען, ר' משה מאָנטעפיאָרע.

ווען מען איז זיך צונויפגעקומען אויף דעם מאָלצייט און דער עולם איז כּון די טייערסטע ווייגען אַריין אין אַ „הויכער מדרגה״, האָבען די מלכים אָנגעהויבען דערצעהלען וועגען זייערע קעניגרייכען. איינער האָט זיך בעריהמט דערמיט, וואָס זיין לאַנד איז גרויס; דער אַנדערער, וואָס ער האָט פיל גאָלד און זילבער; דער דריטער האָט זיך בעריהמט מיט זיין כּח און מיט זיינע תכסיסי מלחמה, דער פירטער—מיט זיין חכמה.

איז אַרויסגעטראָטען דער רוסישער קיסר, ניקאָלאַי דער

ערשטער און זיך אָבגערופען:

—מיין לאַנד איז דאָס גרעסטע אין דער וועלט, מיין פאָלק, אויף וועלכען איך געוועלטיג, איז, ווי דער זאַמד אין ים, וואָס קאָן נישט געצעהלט ווערען מחמת זיין גרויטען צאָהל. און מיט אַלץ בין איך רייך. נאָר איין חסרון איז דאָ: אין מיין לאַנד געפינען זיך זעהר פיעל יודען, און איך ווייס נישט, ווי פון זיי פטור צו ווערען.

האָט דערהערט די ווערטער ר׳ משה מאָנטעפיאָרע און איהם האָט עס שטאַרק פערדראָסען. איז ער צוגעגאַנגען צו ני־קאָלאַיען, האָט זיך טיעף פערנויגט פאַר איהם און געזאָגט:

—אדוני המלך, ניקאָלאַי! ווי איך פערשטעה, ביזטו נישט קאָנטענט, וואָס ביי דיר אין מלוכה געפינען זיך פיעל יודען. אויב אַזוי, קאָנסט דו זיך גרינג פון זיי בעפרייען.

—ווי אַזוי?—פרעגט ניקאָלאַי.

—גאָר פשוט: פערקויף זיי מיר. איך וועל דיר בעצאָהלען פאַר יעדען יודישען נפש, זאָל עס זיין אַ זקן, צי אַ קינד, סיי אַ מאַן, סיי אַ פרוי, צו דריי רובל באַרעס געלד, אַסיגנאַציעס.

—און דו וועסט די יודען צונעהמען פון מיין לאַנד?

—אַלע ביז איינעם!

האָט זיך ניקאָלאַי שטאַרק דערפרעהט, דאָך אַ גאָלדען גע־שעפט! פטור ווערען פון אַלע יודען און דערצו נאָך בעקומען אַ פעטע מטבעה.

האָט ער גלייך מסכים געווען און מען האָט אָבגערעדט, אַז אין דריי חדשים אַרום וועט מאָנטעפיאָרע קומען אין רוסלאַנד, וועט בעצאָהלען לויט דעם רעכנונג און צונעהמען צו זיך אַלע יודען.

אומקעהרענדיג זיך אַהיים, האָט ניקאָלאַי צונויפגערופען אַלע מיניסטאָרען און סענאַטאָרען און זיי געזאָגט:

—איך האָב געמאַכט אַ טייער געשעפט: פערקויפט אַלע יודען צו דריי רובל אַסיגנאַציעס פאַר אַ נפש, אין באַרעס געלד.

ווען די מיניסטאָרען און סענאַטאָרען האָבען דאָס דערהערט, האָבען זיי זיך געכאַפּט פאַר די קעפּ און אויסגעשריען:

—גוואַלד, אדוני המלך, וואָס האָסטו געטון! איצט בעקומען מיר דאָך פון יעדען יודען, סיי אַ מאַנסביל, סיי אַ פרוי אָדער אַ קינד, דורכשניטליך, צו פערציג רובל ריוח יעדען יאָהר! וועסטו דאָך בדיל הדל ווערען, אַז דו וועסט זיי אַוועקגעבען פאַר דעם מקח.

האָט ניקאָלאַי פערשטאַנען, אַז ער האָט זיך אָבגענאַרט און פרעגט:

—וואָס-זשע טוט מען?

האָבען די מיניסטאָרען און סענאַטאָרען אָנגעהויבען טראַכטען, ווי אַזוי צו מאַכען, אַז מען זאָל נישט דאַרפען אָבגעבען די יודען. האָט זיך איין מיניסטער אָבגערופען:

—אדוני המלך! איך האָב געפונען אַנ׳עצה, די יודען זאָלען בלייבען ביי אונז. אַ יודען קאָן מען דאָך דערקענען לויט דעם, וואָס ער טראָגט אַ באָרד און פאות און געהט אין לאַנגע בגדים. גיב אַרויס אַ בעפעהל, אַז אַלע יודען זאָלען אָבשערען באָרד און פאות און אָנטון קורצע בגדים. וועט דעמאָלט קיינער נישט דערקענען, דאָס זיי זענען יודען. און, ווען מאָנטעפיאָרע וועט קומען, וועסטו איהם אָבגעבען די קאַראַאימען און וועסט זאָגען, אַז קיין אַנדערע יודען זענען נישטאָ אין דיין לאַנד.

איז די עצה געפעלען געוואָרען ניקאָלאַיען און ער האָט גלייך אַרויסגעגעבען אַ בעפעהל, אַז אַלע יודען מוזען אָבשערען באָרד און פאות און אָנטון קורצע בגדים.

ווען ר׳ משה מאָנטעפיאָרע איז אין דער בעשטימטער צייט געקומען אין פעטערבורג און אַוועק מיט דעם קאָנטראַקט אין קיסר׳ס פאַלאַץ, איז צו איהם אַרויסגעגאַנגען אַ מיניסטער און געזאָגט:

—פאַר אמת׳ע יודען רעכענען מיר די קאַראַימען און קיין אַנדערע יודען זענען ביי אונז טאַקי נישטאָ. ווילסטו—נעהם די קאַראַאימען און בעצאָהל נאָכ׳ן רעכנונג.

האָט ר׳ משה מאָנטעפיאָרע גלייך פערשטאַנען, אַז מען וויל איהם נישט אָבגעבען די יודען. איז ער געוואָרען שטאַרק

ברוגז, האָט זיך נישט געזעגענט און אָבגעפאָהרען צוריק.

אויף שבת האָט ער זיך אָבגעשטעלט אין ווילנאָ.

אין יענער צייט איז אין ווילנאָ געווען אויבערהאַר דער גראַף פאָטאָצקי. ווען ער האָט זיך דערוואוסט, אַז עס איז געקו־מען ר׳ משה מאָנטעפיאָרע, איז ער אַוועק מקבל-פנים זיין איהם.

ר׳ משה מאָנטעפיאָרע האָט איהם אויפגענומען מיט גרויס כבוד. ווי זיי זיצן אַזוי און רעדן, קומט-אָן פון פעטערבורג אַ רייטער און דערלאַנגט ר׳ משה מאָנטעפיאָרע אַ שטאַמפּעט פון ני־קאָלאַיען. ר׳ משה מאָנטעפיאָרע האָט גענומען דעם שטאַמפּעט, באַ־קוקט איהם פון אַלע זייטען און אַוועקגעלעגט אויפ׳ן טיש.

רופט זיך אָב גראַף פאָטאָצקי:

—פאַרוואָס לייענסטו נישט דעם שטאַמפּעט? כבוד-המלכות פאָדערט, מען זאָל אַ קיסר׳ליכען שטאַמפּעט גלייך עפענען.

ענטפערט איהם ר׳ משה מאָנטעפיאָרע:

—איך קאָן דעם שטאַמפּעט נישט אָב׳חתמ׳ענען, ווייל אום שבת איז שטרענג פערבאָטען צו טון וועלכע נישט איז מלאכה.

נעהמט גראַף פאָטאָצקי דעם שטאַמפּעט און וויל איהם אויפ־חתמ׳ענען, נאָר ר׳ משה מאָנטעפיאָרע האַלט איהם אָב און זאָגט:

—דו ביסט אַ גרויסער האַר און דערצו מיין גאַסט. קאָן איך נישט דערלאָזען, אַז דו זאָלסט דערנידעריגען דיין כבוד און עפענען מיינע בריף.

רופט אַריין גראַף פאָטאָצקי זיינעם אַ דינער און הייסט איהם עפענען דעם שטאַמפּעט. און ווי נאָר דער דינער האָט איהם אויפגעעפענט, איז ער אויפ׳ן אָרט געפאַלען אַ טויטער, ווייל דער שטאַמפּעט איז געווען פול מיט אַ שטאַרקען סם.

ווי ר׳ משה מאָנטעפיאָרע האָט דאָס דערזעהן, האָט ער גלייך געהייסען שפּאַנען און אום שבת אַוועקגעפאָהרען. קומענדיג אַהיים, איז ער גלייך אַוועק צו דער מלכה, איז איהר בעפאַלען צו די פיס און דערצעהלט אַלץ, וואָס מיט איהם האָט פּאַסירט. די מלכה איז שטאַרק אין כעס געוואָרען און אָנגעהויבען אַ מלחמה מיט ניקאָלאַיען.

דערפון האָט זיך אָנגעהויבען דער סעוואַסטאָפּאָלער קריג.

מסירת נפש.

א.

—וואָס וויל איך? איך וויל, איהר זאָלט ריידען קלאָרע רייד, גאַנצע ווערטער! איך וויל, איהר זאָלט מיר בעווייזען, אין וואָס בעשטעהט אייער יודישקייט! אָט, וואָס איך וויל!

אַ הויכער יונגערמאַן מיט אַ פנים פון אַ מיטעלאַלטערישען אַסקעט, מיט אַ שוואַרצער באָרד, שוואַרצע ברענענדיגע אויגען און נערוועזע בעוועגונגען, האָט אַרויסגעשאָסען די ווערטער הויך, ענטשידען, און אַרומגעקוקט די גאַנצע סביבה מיט אַ בליק פון דרייסטען אַרויסרוף.

ווי אַנ׳ענטפער אויף זיינע רייד, האָבען זיך דערהערט אויסגעשרייען:

—טענצער! פערדרעהטער מח! פאַר דיין שאלה ביזטו דאָך ווערט מען זאָל דיך קורע כדג זיין! ווי געפעלט אייך אַ שאלה: „אין וואָס בעשטעהט אונזער יודישקייט?”

—אונזער יודישקייט בעשטעהט אין דעם, וואָס מיר זענען צווינע, ווי אַלע יודען פון ששית ימי בראשית, פון מתן תורה אָן:

—אונזער יודישקייט בעשטעהט אין דעם, וואָס מיר זענען

מקיים אַלץ, וואָס גאָט האָט אונז געבאָטען!

דער שוואַרץ-בערדיגער איז ביי דער לעצטער פראַזע אויפ-געשפרונגען פון אָרט.

—אָ! אָט דאָס נאָר האָב איך געוואָלט פון אייך הערען! דאָס האָב איך געדאַרפט!—האָט ער אויסגעשריען מיט אַ טאָן פון נצחון—איצט האָט איהר אַליין בעוויזען, וואָס פאַר אַ יודען איהר זייט. „איהר זייט מקיים אַלע געבאָטען!" ווער איז מקיים אַ געבאָט? אַ שכר-יום, אַ קנעכט, אַן׳עבד כנעני! די, וואָס מאָהנען געצאָהלט פאַר זייער דיענסט אָדער האָבען מורא פאַר דעם בעל-הבית׳ס שטעקען.

—אָבער וואָס-זשע ווילסטו? וואָס? וואָס?

—וואָס וויל איך? איך וויל וויסען, וואו איז אייער נשמה? וואו איז אייער ברען, וואו איז אייער התלהבות? וואו איז אייער מסירת נפש? וואו?

דער וכוח איז פאָרגעקומען ביים אַלטען ר׳ לייוויק׳ן אין זיין רייך צוגעקליבענעם, אויפ׳ן יודישען שטייגער, זאַל. ר׳ לייוויק, דער גרעסטער גביר אין שטאָדט, האָט געהאט אַ שם פון אַ לאַנד-חכם, האָט זיך גערעכענט פאַר אַ גרויסען ירא שמים און געווען דערביי אַ האַרטער מתנגיד. ער האָט אויסגעגעבען דאָס לעצטע אייניקעל, און אויף דער חתונה איז זיך צונויפגעפאָהרען די גאַנצע משפחה, די זיהן, אייניקלעך, פעטערס און אַנדערע קרובים,—אַלץ שטרענגע מתנגדים, פרומאַקעס, בעלי-תורה. אַלע מיט אַ הדרת-פנים, שטאַטיגע, זאַטע מיט זיכערע און קאָנטעטע פנים׳ער, מיט דיקע בייכער, מיט אַנ׳אויסזעהן פון מענשען, וואָס טרעטען קיינעם נישט אָב דעם וועג. צווישען זיי האָט זיך געפונען ר׳ לייוויק׳ס אַ פלימעניק, אַ פייערדיגער חסיד. די גאַנצע צייט האָט ער זיך געאַמפערט דאָ מיט דעם, דאָ מיט יענעם פון די מתנגדים. נאָך דער חופה-וועטשערע האָט ער זיי אַלעמען אַרויס-גערופען אויף אַ וכוח. יענע האָבען אָנגענומען דעם אַרויסרוף.

דעם חסיד׳ס לעצטע ווערטער האָבען דערוועקט ביי די מתנגדים אַ טיעפען צאָרן:

—וואָס פאַר אַ ברען דאַרפסטו? וואָס פאַר אַ התלהבות?—

האָט אויסגעשריען אַנ'אַלטער מאַן מיט אַ גרויסער פונאַנדערגע־קעמטער באָרד, מיט אַ ברייטען זיידענעם גאַרטעל אויפ'ן דיקען אויסגעשטעלטען בויך,—דו ביזט פון זינען אַראָב!

—איהר ווייסט, וואָס ביי איהם הייסט „ברען", „התלהבות",—האָט זיך אָבגערופען נאָך איינער, אַ יונגערער,—שפּרינגעניש אין דאַוונען, קוויטשען און קנאַקען מיט די פינגער! אָט אין דעם בעשטעהט זיין מסירת־נפש. און אַז אַ יוד פערברענגט דאָס גאַנצע לעבען על התורה ועל העבודה, איז דאָס איהם ווענינ.

—ווענינ!—האָט אויסגעשריען איינגעשפּאַרט דער חסיד.—תורה און עבודה איז מיר ווענינ! עס איז קאַלט! נישטאָ אין דעם קיין נשמה, קיין אמת'ער מסירת־נפש!

—וויטער מסירת־נפש! וואָס פאַר אַ מסירת־נפש דאַרפסטו, וואָס?

—וואָס פאַר אַ מסירת־נפש עס זאָל נישט זיין, נאָר אין איהם זאָל ליעגען אַ התלהבות, אַ גרייטקייט מקריב זיין דאָס לע־בען. און ביי אייך, מתנגדים, איז עס נישטאָ. איהר זענט נישט מסוגל דערצו.

—ער איז אַראָב פון זינען! משוגע, ר"ל!

—לאָזט מיך צו איהם,—האָט זיך מיטאַמאָל דערהערט אַ רוהיגער, אַ ביסעל מידער קול פון ר' לייוויק'ן, וואָס איז אַריינ־געקומען אין מיטען וכּוח און אַ ווײַלע זיך צוגעהערט פון דערווייטען.

דערזעהן דעם בכבוד'יגען זקן, דעם זיידען, האָט מען גע־מאַכט אַ וואַרע דורכצולאָזען איהם אין מיטען רעדעל.

ר' לייוויק, מיט אַ ברייטער דורכזיכטיגער זילבערנער באָרד, וואָס האָט פערדעקט די גאַנצע ברוסט, מיט געדיכטע גרויע ברע־מען, פון אונטער וועלכע ס'האָבען אַרויסגעקוקט קלוגע לעבהאַפ־טע אויגען, איז מיט מידע טריט אַריין אין רעדעל און איבער־געחזר'ט:

—לאָזט מיך צו איהם. איך וועל פּרובען מיט איהם אַנ־דערש ריידען. איך פערשטעה, וואָס ער וויל, און ער וועט מיך אויך פערשטעהן.

אַראָבלאָזענדיג זיך אין ברייטען פאָטעל, האָט ער אַ קוק

געטון אויפ'ן חסיד מיט אַ רוהיגען, פאַרשענדען בליק און געזאָגט:

—אויף וויפיל איך האָב דיך פערשטאַנען, רעכענסטו, אַז אַ מתנגד קאָן זיין אַ גרויסער למדן, אַ ירא שמים, אפילו אַ צדיק תמים, נאָר ער איז נישט מסוגל אויף מסירת-נפש? יאָ? אַזוי האָב איך דיך פערשטאַנען?

—יאָ! אַזוי!—האָט געענטפערט דרייסט דער חסיד.

—אויב אַזוי, טאָ הער-זשע, וואָס איך וועל דיר דערצעה-לען. נאָר איך וויל, דו זאָלסט מיך אויסהערען מיט קאָפּ!

—איך וועל אייך אויסהערען מיט קאָפּ—האָט איינגעשטימט דער חסיד.

ר' לייוויק האָט פערנומען אין האַנד די גאַנצע פונאַנדער-געקעמטע באָרד, האָט זי דורכגעלאָזט דורך דער האַנד און אָנ-געהויבען:

—זאָג מיר, האָסט עפּיס געהערט וועגען ר' איטשעלע מאָ-נאַסטירשצינער?*).

—ניין, נישט געהערט!

—עס פערשטעהט זיך! ווי קומט ער צו וויסען וועגען ר' איטשעלע מאָנאַסטירשצינער!—האָבען זיך דערהערט איראָנישע אויסגעשרייען—אָט, ווען מען זאָל ביי איהם פרעגען וועגען עפּיס אַ חסידישען קונצענמאַכער, אַ טענצער, וואָלט ער וועגען איהם דערצעהלט גאַנצע בערג מיט מופתים. און וועגען ר' איטשעלען איז ער דען מחויב עפּיס צו וויסען?

—שאַ! טומעלט נישט! לאָזט מיך אַליין מיט איהם ריידען—האָט זיי אָבגעשטעלט ר' לייוויק.

דער חסיד האָט זיך אָנגעלעהנט אָן הויכען ווענטעל פון אַ שטוהל און צוגעגרייט זיך אויפמערקזאַם הערען. זיינע געגנער האָבען ענג אַרומגערינגעלט ר' לייוויק'ן, און אויף זייערע פּנימ'-

*) אַזוי האָט מען גערופען דעם בעראָוסטען גביר און שתדלן ר' יצחק זאַלקינד פון סמאָלענסק, געבוירען אינ'ם שטעדטעל מאָנאַסטירשצינע (געשטאָרבען אין 1880,—90 יאָהר אַלט).

ער הָאט זיך אויסגעדריקט די טיעפע איבערצייגונג, אַז ר׳ לייוויק וועט מנצח זיין דעם חסיד.

ר׳ לייוויק איז אַ ווײַלע געזעסען שווייגענדיג, פערטיעפט אין די ערינערונגען פון ווייטען עבר, נאָכדעם האָט ער אָנגעהויבען לאַנגזאַם, ווי מען דערצעהלט אַ מעשה:

ב.

—„ר׳ איטשעלע מאָנאַסטירשטשינער, זכרונו לברכה, איז געווען אַ שטרענגער מתנגד. קיין מורא׳דיגער למדן איז ער נישט געווען, נאָר געווען שטאַרק פרום. געפיהרט האָט ער די גרעסטע געשעפטען, געהאַלטען פּאָדריאַדען פון קאַזנאַ און געווען אַ גרויסער עושר. זיין פערמעגען האָט מען געשאַצט אין פינף מאָל ת׳ אלף רובל אַסיגנאַציעס. ר׳ איטשעלעס נאָמען האָט געקלונגען איבער׳ן גאַנצען לאַנד, אויף צעהן גובערניעס, אויף הונדערטער מייל אַרום. און בעקומען האָט ר׳ איטשעלע אַזאַ שם נישט פאַר זיין גביר׳שאַפט, אפילו נישט פאַר זיין צדקה, נאָר בלויז פאַר זיין גרייטקייט צו געהן אויף מסירות-נפש פאַר׳ן כלל-ישראל. האָט נאָר וואו געטראָפען אַנ׳אומגליק, אַ גזירה, אַ בלבול—האָט מען געוואוסט, אַז מען דאַרף, קודם-כל, לויפען צו ר׳ איטשעלע׳ן—און ער האָט קיינעם נישט אַבגעזאָגט איבערהויפּט האָט ער אַרויסגעוויזען זיין מסירת-נפש ביי דער „אַמטשיסלאַווער גזרה”.

„בשעת די אַמטשיסלאַווער מעשה איז געשעהן, האָט ר׳ איטשעלע געוואוינט אין סמאָלענסק. ער איז דעמאָלט שוין געווען אַ גביר אדיר און געלעבט ווי אַ מאַגנאַט. ביי איהם זענען געווען צעהנדליגער משרתים, הונדערטער משולחים, אַרום איהם האָבען זיך געריבען אָהן אַ צאָהל יודען—און אַלע האָבען געלעבט און געשפייזט געזינדען. אַ האַנד האָט ער געהאַט אַ ברייטע און נישט געזשאַלעוועט קיין געלד אויף אַ דבר מצוה. אין שטוב ביי איהם האָט מען געגעסען אויף זילבער און גאָלד. מען האָט אפילו געזאָגט, אַז ביי איהם זענען געווען זילבערנע פאַ־

מאָיניצעס. ער האָט געהאַט פיעל פערד און קאַרעטעס און פלעגט אַרויספאָהרען, ווי אַ׳אמת׳ער מאַגנאַט.

„איינמאָל, אין שטאָק-נאַכט, אַז אַלע זענען געשלאָפען, האָט זיך דערהערט אין טויער אַ שטאַרקע קלאַפעריי, אַז אַלע דיענער האָבען זיך אויפגעכאַפט מיט שרעק אין געמיינט, אַז עס איז אַ שריפה אָדער אַנ׳אַנדער אומגליק. איינער פון די דיענער איז געלאָפען עפענען דעם טויער. דאָרט האָט ער געטראָפען אַנ׳אַלטען מאַן, אַ הויכען, מיט אַ לאַנגער גרויער באָרד, אין אַ שטריימעל. און, ווי נאָר דער זקן האָט דערזעהן דעם דיענער, האָט ער אָנגעהויבען ריידען מיט גרויס היץ:

—„וועק-אויף די רגע ר׳ איטשעלע׳ן. עס געהט וועגען דעם לעבען און טויט פון אַ גאַנצער יודישער קהלה!... מען טאָר קיין רגע נישט פערלירען!

„דערהערט אַזעלכע רייד פון אַנ׳אַלטען מאַן אין אַ שטריימעל, האָט דער דיענער פערשטאַנען, אַז עס איז נישט קיין קלייניגקייט. ער האָט אַריינגעפיהרט דעם גאַסט אין הויז און אַליין אַוועק צו ר׳ איטשעלע׳ן אין שלאָף-צימער, האָט איהם אויפגעוועקט און דערצעהלט, וואָס עס האָט פאַסירט. ר׳ איטשעלע איז אויפגעשטאַנען, געשווינד אָנגעטון זיך, אַרויס צום גאַסט, געגעבען איהם שלום און געפרעגט, וואָס אַזוינס איז געשעהן. און דער אַלטער מאַן האָט דערצעהלט.

—„איך בין דער רב פון אַמטשיסלאַוו*), און אונזער קהלה האָט מיך געשיקט צו אייך, בעטען, איהר זאָלט זי ראַטעווען פון אַ מורא׳דיגען אומגליק... מיט עטליכע וואָכען צוריק האָט זיך אויפ׳ן מאַרק צוקריעגט אַ סאָלדאַט מיט אַ יודענע. די קריעג איז אַריבער אין אַ געשלעג. עס זענען אָנגעלאָפען סאָלדאַטען (ביי אונז אין שטעדטיל שטעהט אַ פאָלק), זענען זיך צונויפגעלאָפען אויך יודען, און עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ מהומה. מיטאַמאָל, מען ווייס נישט פון וואַנען, האָט זיך דערהערט אַ שאָס, און איינער פון די סאָלדאַטען איז געפאַלען אַ טויטער. אַלעמען האָט

---

*) מסטיסלאַוול.

אָנגעכאַפּט אַ שרעק. עס זענען זיך באַלד פונאַנדערגעלאָפען אי די יודען, אי די סאָלדאַטען. ביי דער אויספאָרשונג האָט מען, פערשטעהט זיך, די גאַנצע שולד אַרויפגעוואָרפען אויף די יודען און גלייך געשיקט אַ שטאַפעט קיין פּעטערבורג צום קיסר, אַז יודען זענען אָנגעפאַלען אויף סאָלדאַטען, געשלאָגען זיי און איינעם דער׳הרג׳עט צום טויט. בקצור,—יודען זענען בעגאַנגען אַ מרידה במלכות, רחמנא לצלן! נעכטען איז אָנגעקומען צוריק פון קיסר אַ שטאַפעט מיט׳ן בעפעהל: אויסשטעלען אויפ׳ן מאַרק אַלע יודען, מנער ועד קטן, דעם צעהנטען אָבגעבען אין סאָלדאַטען, מעג ער זיין דריי יאָהר אָדער אַכציג יאָהר אַלט, דעם פינפטען דאָ גופא אויפ׳ן מאַרק שמייסען אָהן רחמנות און, ווי אַ הוספה, אַוועקשטעלען אויף אַ האַלב יאָהר אין אַלע יורישע הייזער אַ שווערען „פּאָסטאָי״ פון סאָלדאַטען. קורץ גערעדט—אַ תל פון אַ גרויסער יודישער קהלה! מען האָט, פערשטעהט זיך, קודם-כל אַוואָרף געטון זיך אין די שולען, געוויינט, געבעטען, גוזר-תענית געווען. מען האָט צונויפגערופען אַנ׳אסיפה. עטליכע אָנגעזעהענע בעלי-בתים זענען אַוועק צו די שררות פון שטאָדט און האָבען מיט גרויס מיה און פאַר אַ גרויסער מתנה גע׳פועל׳ט, מען זאָל אויף אַ וואָך-צוויי אָבלעגען דאָס אויספיהרען פונ׳ם גזר-דין. די אסיפה, ווירער, האָט בפה אחד אָנגענומען, איך זאָל גלייך פאָהרען צו אייך בעטען, איהר זאָלט זיך שטעלען פאַר אונז. פריהער גאָט, דערנאָך איהר. ביי אייער בעקאַנטשאַפט אין די הויכע פענסטער, קאָנט איהר אַלץ פועל׳ן. און אָט בין איך געקומען צו אייך, ר׳ איטשעלע. ראַטעוועט אונזער קהילה פון דער שרעקליכער גזירה, און די גרויסע מצוה וועט אייך ביישטעהן, וואו איהר וועט זיך קעהרען און ווענדען...

„אַזוי האָט דערצעהלט דער רב. זיין קול האָט געציטערט און טרעהרען האָבען זיך ביי איהם געגאָסען פון די אויגען.

—„רבי! זענט איהר זיכער, אַז מען האָט אויף די יודען געמאַכט אַ בלבול, אַז זיי זענען נישט שולדיג אין סאָלדאַטס בלוט?

—„איך בין זיכער, ר׳ איטשעלע. בערעכענט נאָר, ווי-

אַזוי האָבּען יודען געקאָנט איהם שיסען? וואו האָבּען יודען געוועהר?

—„פונדעסטוועגען וואָלט איך וועלען, איהר זאָלט מיר שווערען, אַז אויף די יודען איז נישטאָ דעם סאָלדאַטס בלוט.

„דער רב איז אויפגעשטאַנען און אַרומגעקוקט זיך. ר׳ איטשעלע האָט פערשטאַנען, וואָס ער זוכט, און אַריינגעפיהרט איהם אין צווייטען חדר, וואו עס איז געשטאַנען אַן ארון-קודש. דער רב האָט אַרויסגענומען אַ ריינינקייט און אויף איהר געשוואוירען, אַז יודען זענען ריין פונ׳ם סאָלדאַטס בלוט.

„מעהר האָט ר׳ איטשעלע נישט געפרעגט, האָט צוגערדפען אַ דיענער, געהייסען שפּאַנען פיר פון די בּעסטע פערד אין אַ קאַרעטע און אַ זאָג-געטון צום רב:

—„רבּי, מיר פאָהרען קיין פּעטערבּורג.

„אין דעמזעלבען פריהמאָרגען זענען זיי אָבּגעפאָהרען.

„פון סמאָלענסק קיין פּעטערבּורג איז אַ מהלך פון זעקס הונדערט וויאָרסט, און זיי זענען דאָס דורכגעפאָהרען אין דריי מעת-לעת. מען איז נישט געפאָהרען, נאָר געפלויגען, ווי אַ פייל פון בויגען.

„ר׳ איטשעלע איז געפאָהרען קיין פּעטערבּורג נישט גלאַט אַזוי, אין דער וועלט אַריין. ער האָט געהאַט אַ צוטריט צו די גרעסטע שררות און געווען אויסגעבּונדען מיט דעם גרעסטען מיניסטער קוקרינ׳ען*). קוקרין האָט איהם זעהר ליעב געהאַט, אַנדערש נישט אָנגערופען, ווי „מיין איצקע”, פלעגט איהם אָבּגעבּען קאַזיאָנע פּאָדריאַדען און האָט פון איהם שטאַרק געהאַלטען. ער פלעגט אפילו אָפט מיט איהם מישב זיין זיך וועגען די וויכטיגסטע מלוכה-ענינים.

„אין פּעטערבּורג איז ר׳ איטשעלע פערפאָהרען אין אַנ׳אכסניה, האָט דאָרט געלאָזען דעם רב און אַליין אַוועק צו קוקרינ׳ען. קוקרין האָט איהם, פערשטעהט זיך, אויפגענומען מיט גרויס כבוד, אַריינגעפיהרט אין שענסטען זאַל, אַוועקגעזעצט און

*) קאַנקרין, פינאַנץ-מיניסטער בּיי ניקאָלאַי דעם 1-טען.

געפרעגט, וואָס ער בעגעהרט? ר׳ איטשעלע האָט איהם דער־צעהלט די גאַנצע מעשה און געבעטען, ער זאָל בעהילפיג זיין, אַז די גזרה זאָל אָבגעשאַפט ווערען.

„קוקרין האָט אויסגעהערט ר׳ איטשעלען, האָט שטאַרק פער־קנייטשט דעם שטערען און געזאָגט:

—„הער, איצקע! דו ווייסט דאָך, אַז פון דיינעטוועגען בין איך גרייט צו טון אַלץ אין דער וועלט. נאָר אין דעם ענין קאָן איך דיר נישט העלפען. דער קיסר איז מלא אף וחימה. ער וויל וועגען אַמטשיסלאַווער מעשה נישט הערען, און קיינער וועט זיך נישט וואַגען דערמאָנען איהם וועגען דעם.

„נאָר ר׳ איטשעלע איז נישט געוועזען קיין בטלן, און דער ענטפער האָט איהם נישט איבערגעשראָקען. ער האָט געוואוסט, ווי מען דאַרף רעדען מיט שררות און מאַגנאַטען.

—„אַדוני קוקרין!—האָט ער אַ זאָג געטון—דאָס איז פאַר מיר קיין ענטפער נישט. דו מוזט ראַטעווען די אַמטשיסלאַווער קהלה. און, אויב דו וועסט נאָר וועלען, וועסטו דאָס קאָנען אויס־פיהרען. און, אויב דו וועסט דאָס אויספיהרען, בין איך דיין בעל-חוב אויף דורי דורות!... דו פערשטעהסט מיך?

„יוען קוקרין האָט דערהערט אַזעלכע ווערטער, האָט ער זיך געלאָזט אומגעהן איבער׳ן זאַל און טראַכטען. אַ היבשע ווייַלע געטראַכט, נאָכדעם אָבגעשטעלט זיך פאַר ר׳ איטשלען און אַ זאָג-געטון:

—„דער איינציגער, ווער עס וואָלט געקאָנט העלפען, איז דער נאַסלעדניק. ער איינער קאָן זיך וואַגען צוטרעטען צום קיסר וועגען דעם ענין. איך וועל פרובען רעדען מיט דעם נאַסלעדניק. ער איז אַן׳אוהב-ישראל, אפשר וועט ער זיך אָננעהמען פאַר די אַמטשיסלאַווער יודען. מאָרגען וועל איך דיר געבען אַ תשובה.

„מיט דעם איז ר׳ איטשעלע פון איהם אַוועקגעגאַנגען.

„דעם זעלבען טאָג אין אָוועגד, ווי ר׳ איטשעלע האָט נאָר אָבגעדאַווענט מעריב, קומט מיט אַמאָל צו איהם אויף דער אכסניה קוקרין אַליין, בכבודו ובעצמו, געהט אַריין אין שטוב און זאָגט פרעהליך:

—„נו, איצקע! איהר האָט אַ גרויסען גאָט! דער נאַסלעדניק האָט אייגעוויליגט צו רעדען מיט'ן קיסר. נאָר פריהער וויל ער זיך זעהען מיט דיר און מיט'ן רב. מאָרגען דריי אַ זייגער קומט צו מיר. איך וועל אייך אָבפיהרען אין קיסר'ס פּאַלאַץ און פאָר-שטעלען דעם נאַסלעדניק.

„עס איז גרינג צו פערשטעהן, וואָס ר' איטשעלע און דער רב האָבען איבערגעלעבט די נאַכט. זיי האָבען די גאַנצע נאַכט קיין אויג נישט צוגעמאַכט און תפילה געטון. אויף מאָרגען האָ-בען זיי געפאַסט. אינדערפריה האָבען זיי זיך טובל געווען, אָנ-געטון ריינע וועש, בקצור—צוגעגרייט זיך. אין דער בעשטימטער שעה זענען זיי אַוועק צו קוקרינ'ען. ער האָט זיי אין זיין קאַ-רעטע אָבגעפיהרט אין קיסר'ס פּאַלאַץ און, פאָהרענדיג געלערנט, ווי מען דאַרף שטעהן פאַר'ן נאַסלעדניק.

„אין פּאַלאַץ האָט ער זיי צריינגעפיהרט אין אַ גרויסען זאַל, וואָס איז געווען בעצירט מיט גאָלד און זילבער, האָט זיי אַוועקגעשטעלט אויף איין אָרט און געהייסען וואַרטען. און אַליין איז ער אַוועקגעפאָהרען.

„ר' איטשעלע און דער רב זענען געבליבען אין זאַל. און דער זאַל איז פול מיט מיניסטאָרען און גענעראַלען, סענאַטאָרען און גראַפען, און אַלע שטעהען שטיל, „נאַ וויטיאַזשקו". און ביי די טהירן שטעהען צו צוויי סאָלדאַטען מיט בלויזע שווערדען. און אויף ר' איטשעלען איז אָנגעפאַלען אַ גרויסער פחד.

„ער האָט זיך אומגעקוקט אויפ'ן רב, זעהט ער, דער רב איז גאָר צו'אַנדערער געוואָרען. פריהער איז ער געווען אַנ'איינ-געבויגענער, אַ פערזאָרגטער, און איצט שטעהט ער אויסגעגלייכט. די באָרד איז ביי איהם ווי לענגער געוואָרען, דאָס פנים בלייך, ווי קאַלך, אָבער אַ רוהיגער, און אין די אויגען לייכט זיך אַ התלהבות, ווי ביי אַ מענשען, וואָס האָט זיך אָבגעשיידט פון דער וועלט. און די ליפּען בעוועגען זיך שטיל. נאָך אַ גרעסערער פחד איז אָנגעפאַלען אויף ר' איטשעלען, און ער האָט שטיל אַ פרעג געטון דעם רב:

—„רבי, איהר זאָגט ודוי?

„דער רב האָט צוגעשאָקעלט מיט'ן קאָפּ, האָט ר' איטשעלע אויך אָנגעהויבען זאָגען ודוי.

„מיט אַמאָל האָט זיך פונאַנדערגעעפענט די טיר פון נאַסלעדניקס פּאָקאָיעס, און אַנטקעגען. אין צווייטען חדר, האָט זיך ווידער געעפענט אַ טיר, און ווייטער אין דריטען חדר, אין פירטען. אַזוי האָבען זיך געעפענט צוואַנציג טירען פון צוואַנציג חדרים, איינע נאָך די אַנדערע. און, ווען די צוואַנציגסטע טיר האָט זיך געעפענט, האָט זיך אין איהר בעוויזען דער נאַסלעדניק. ער איז געווען אָנגעטון פון קאָפּ ביז די פיס אין גאָלד, און אויפ'ן קאָפּ איז ביי איהם געווען אַ גילדענע קרוין.

„דער נאַסלעדניק האָט זיך געלאָזט געהן דורך די צוואַנציג חדרים צום זאַל, וואו ר' איטשעלע און דער רב זענען געשטאַנען. אין אָנהויב האָט ער אויסגעוויזען קליין. נאָר, וואָס נעהנטער ער איז געקומען, איז ער געוואָרען אַלץ העכער, אַלץ גרעסער, אַלץ אימה'דיגער.

—„ר' איטשעלע! ער ריהרט נישט אָן מיט די פיס די ערד,—האָט שטיל אַרויסגערעדט דער רב.

„און ר' איטשעלע האָט אויך דערזעהן, אַז דער נאַסלעדניק שוועבט, נישט אָנריהרענדיג מיט די פיס אָן די פּאָדלאָגע. ביי ר' איטשעלען האָט פערכאַפּט דער אָטעם, איהם איז פינסטער געוואָרען אין די אויגען...

„און דער נאַסלעדניק קומט אַלץ נעהנטער, נעהנטער.

—„ברוך אתה ה' אלקנו מלך העולם שחלק מכבודו לבשר ודם!—האָט אַרויסגערעדט ר' איטשעלע, און געפאַלען חלשות.

ג.

ר' לייוויק האָט אָבגעעטעמט, אַ ווײלע געשוויגען און דערצעהלט ווייטער:

„ווען ר' איטשעלע איז געקומען צו זיך, האָט ער זיך געפונען אין אַ בעט אין זעהר אַ רייכען חדר, און אַרום איהם זע-

נען געשטאַנען די גרעסטע דאָקטוירים און געגעבען איהם שמעקען די שטאַרקסטע רפואות. האָט זיך ר׳ איטשעלע דערמאָנט, וואָס מיט איהם האָט פּאַסירט, און האָט זיך שטאַרק דערשראָקען. אַ קלייניגקייט, פאַלען אין חלשות פאַר׳ן פּנים פון נאַסלעדניק! נאָר מעהר פאַר אַלץ האָט איהם וועה געטון דאָס האַרץ, וואָס ער האָט נישט אַרויסגעזאָגט דעם נאַסלעדניק זיין בקשה און דורך דעם קאָן, חס ושלום, אומקומען אַ יודישע קהלה. פון גרויס קלעמעניש האָט ער זיך צעוויינט. אין דער צייט קומט אַריין אין חדר קוקרין, אַ פרעהליכער, און זאָגט:

—„האָסט נישט וואָס צו וויינען, איצקע! אייער גאָט האָט זיך ווידער אָנגענומען פאַר אייך. אַלץ איז אויסגעקומען צו גוטען. דער נאַסלעדניק איז געווען געריהרט, וואָס דו ביזט געפאַלען חלשות. ער האָט וועגען דעם דערצעהלט דעם קיסר און דער קיסר האָט געזאָגט: „אַ מענש, וואָס פאַלט חלשות, זעהענדיג דאָס פּנים פון אַ בן מלך, וועט נישט לייגען. ברענגט איהם צו מיר!“ און, ווי נאָר דו וועסט זיך שטעלען אויף די פיס, וועל איך דיך פאָרשטעלען דעם קיסר, און דו וועסט איהם אַליין וועגען אַלץ דערצעהלען.

„צוויי טעג איז ר׳ איטשעלע אָבגעלעגען אין בעט און דאָקטוירים האָבען געהאַלטען אין איין געבען איהם טראָפּענס צו שטאַרקען דאָס האַרץ. אויפ׳ן דריטען טאָג האָט איהם קוקרין אָבגעפיהרט צום קיסר...

„וואָס שייך דעם רב, האָט דאָס בעגעגעניש מיט׳ן נאַסלעדניק אַזוי געווירקט אויף איהם, אַז ער איז קראַנק געוואָרען, און ר׳ איטשעלע האָט איהם אויף זיינע פערד אָבגעשיקט אַהיים.

„ווי ר׳ איטשעלע האָט שפּעטער דערצעהלט, האָט ער זיך פאַר׳ן קיסר אַ סך מעהר דערשראָקען, ווי פאַר׳ן נאַסלעדניק. איבערהויפּט האָט ער זיך דערשראָקען פאַר זיין בליק. עס איז דאַך ידוע, אַז ביי ניקאָלאַיען איז געווען אַזאַ בליק, פון וועלכען די שטאַרקסטע מענשען פלעגען פאַלען חלשות און מעוברת׳ע ווייבער פלעגען מפּיל זיין. ווען נישט די שטאַרקע טראָפּענס, וואָלט ר׳ איטשעלע געוויס נישט אויסגעהאַלטען.

„ווי נאָר ניקאָלאַי האָט דערזעהען ר׳ איטשעלען, האָט ער מיט כעס אויסגעשריען:

—„ווי אַזוי האָט איהר, זשידעס, זיך געוואַגט הרג׳ענען מיינעם אַ סאָלדאַט!

„ר׳ איטשעלע האָט זיך טיעף-טיעף פערנויגט און געענט-פערט:

—„אדוני המלך! יודען זענען נישט שולדיג אינ׳ם בלוט פון דיין סאָלדאַט. מען האָט אויף זיי געמאַכט אַ בלבול.

—„מיר האָט מען פאָרגעשטעלט, אַז יודען האָבען איהם גע׳הרג׳עט. איך גלויב מיינע טשינאָוניקעס.

—„אדוני המלך!—האָט ווידער געזאָגט ר׳ איטשעלע,—דיינע טשינאָווניקעס זענען נישט מעהר, ווי מענשען, און קאָנען אַ טעות האָבען. שיק פון זיך אַ גרויסען גענעראַל, ער זאָל אויפ׳ן אָרט אויספאָרשען די זאַך, און דער אמת וועט זיך אַרויסווייזען.

„דער קיסר איז אַ ווײלע אַרומגעגאַנגען איבער׳ן חדר פערטראַכט און געשוויגען. מיטאַמאָל האָט ער זיך אָבגעשטעלט פאַר ר׳ איטשעלען, אַ קוק געטון איהם גלייך אין די אויגען, אַז ביי איהם איז דאָס בלוט פערגליווערט געוואָרען אין די אָדערן, און געפרעגט:

—„און וואָס וועט זיין, ווען דער גענעראַל, וועלכען איך וועל שיקען, וועט אויך געפינען, אַז די יודען האָבען גע׳הרג׳עט דעם סאָלדאַט? מיט וואָס וועסטו ענטפערן דערפאַר, וואָס דו האָסט אָבגענאַרט מיך, דיין קיסר?

—אדוני המלך!—האָט איהם דערויף געענטפערט ר׳ איטשע-לע,—מיט וואָס קאָן איך, נידריגער וואָרים, ענטפערן פאַר דיר, אַלמעכטיגער קיסר? נאָר, ווען דו פרעגסט, מוז איך דיר ענט-פערן. אויב עס וועט זיך אַרויסווייזען, אַז איך האָב דיך, מיין קיסר, אָבגענאַרט, לעג איך אַרויף אויף זיך אָט די שטראָף: איך האָב מיין אייגענס פינף מאָל ת׳ אלפים רובל—נעהם־צו דאָס אַלץ ביז איין פרוטה אין קאַזנאַ. ווייטער, האָב איך זיבען זיהן—בעפעהל אָבגעבען זיי אַלעמען אין סאָלדאַטען. און מיך אַליין בעפעהל צו שמיעדען אין קייטען און פערשיקען קיין סיביר.

„דער ענטפער איז, ווייזט אויס, געפעלען געוואָרען דעם קיסר. ער איז זיך ווידער דורכגעגאַנגען איבער'ן חדר, איז צוגעגאַנגען צו ר' איטשעלען, אַרויפגעלעגט איהם די האַנד אויף דער פלייצע און געזאָגט:

—„פאָהר אַהיים. נאָך היינט שיק איך אַרויס קיין אַמטשיסלאַוו אַ גענעראַל אויספאָרשען די זאַך, און, אויב עס וועט זיך אַרויסווייזען, אַז יודען זענען באמת אונשולדיג, וועט פון זיי די שטראָף אַראָבגענומען ווערען. זיי וויסען, אַז פאַר מיין הערשאַפט האָט נאָך נישט געטראָפען, אַז אַנ'אונשולדיגער זאָל בעשטראָפט ווערען.

„נו, וואָס איז דאָ ווייטער צו דערצעהלען? קיין אַמטשיסלאַוו איז אַוועקגעפאָהרען אַ גרוסער גענעראַל, איז דאָרט אָבגעזעסען דריי וואָכען, האָט חוקר ודורש געווען די גאַנצע מעשה און קלאָר געמאַכט, אַז ביי אַ סאָלדאַט האָט אומגערן אויסגעשאָסען אַ ביקס און גע הרג'עט אַ צווייטען סאָלדאַט. די שטראָף איז פון די יודען אַראָבגענומען געוואָרען, און זיי האָבען בעשטימט אויף דעם טאָג אַ יום-טוב לדורי דורות. דער יום-טוב קומט-אויס אינ'ם טאָג פון יאָהרצייט נאָכ'ן רב. קומענדיג אַהיים, האָט ער געצויגען נאָך אַ חודש און איז געשטאָרבען. פאַר'ן טויט האָט ער זיך צעוויינט, וואָס ער איז נישט געשטאָרבען אין פאַלאַץ פאַר'ן נאַסלעדניק: „דעמאָלט וואָלט איך דאָך געשטאָרבען על קדוש השם“,—האָט ער גע'טענה'ט.“

ד.

ר' לייזויק האָט געענדיגט דערצעהלען און אַנטשוויגען געוואָרען. געשוויגען האָבען אויך די אַרומשטעהענדע. נאָכדעם האָט ר' לייזויק אויפגעהויבען דעם בליק, אַ קוק געטון אויפ'ן חסיד און אַ פרעג געטון:

—נו?

—נו?—האָבען זיך אָנגערופען אין איין קול די מתנגדים.

דער חסיד האָט רוהיג, מיט אַ זיכערן בליק בעקוקט אַלע-מען און זיך געווענדעט פון זיין צד צו ר׳ לייוויק׳ן מיט דער-זעלבער פראַגע:

—נו?

דאָס האָט אַלעמען אויסגעוויזען פאַר דער גרעסטער עזות. אפילו ר׳ לייוויק איז ברוגז געוואָרען און געזאָגט מיט רוגזה:

—וואָס פרעגסט דו: „נו?" איך בין געווען זיכער, אַז דו וועסט פערשטעהן, צוליב וואָס איך דערצעהל צוויי שעה די מעשה מיט ד׳ איטשעלע׳ן, מיט אַמאָל פרעגסטו: „נו?"

—איך האָב גוט פערשטאַנען, וואָס איהר האָט דערצעהלט,— האָט געענטפערט דער חסיד,—נאָר איהר האָט מיר גאָרנישט, להלוטין גאָרנישט דערוויזען מיט דער מעשה.

—נישט דערוויזען?

—נישט דערוויזען!... ר׳ איטשעלע האָט, פערשטעהט זיך, געטון אַ גרויסע זאַך, געגאַנגען אויף קדוש השם. נאָר פאַר מיר איז קיין שום ספק נישט, אַז, בשעת ער איז געשטאַנען פאַר׳ן מלך און האָט זיך מוסר נפש געווען מיט התלהבות, איז ער אין דער רגע געווען אַן אמת׳ער חסיד. וואָרום, ווען ער וואָלט דאַן זיין אַ מתנגד, פון וואַנען וואָלט זיך ביי איהם גענומען דער ברען, דאָס מסירת נפש?

נאָכוואָרט.

די „אַמטשיסלאַווער גזירה", וועלכער איז בעשריבען אין פאָריגער ערצעהלונג, פערנעמט אַ בעזונדער אָרט צווישען די גזירות פון XIX יאָהרהונדערט. נישט קוקענדיג אויף דעם, וואָס די גזירה איז געווען נישט אַ כלל-יודישע, נאָר בלויז אַן אָרטיגע,

און האָט נאָך זיך נישט געלאָזען קיין בלוטיגען צייכען, האָט זי שטאַרק צוגעצויגען די אויפמערקזאַמקייט פון פאָלק און אַרום איהר האָבען זיך געשאַפען פיעל לעגענדען. די סיבה דערפון איז דאָס, וואָס די „אַמטשיסלאַווער גזירה״ איז איינע פון די זעלטענסטע, וועלכע האָבען געהאַט אַ גוטען פינאַל פאַר יודען. דאָס פאָלק האָט אין דעם איינגעזעהן אַ נס און פערגלייכט עס מיט׳ן נס פון פורים. פאַר דער גזירה האָט מען אפילו איינגעשטעלט לדורי דורות אַ תענית מיט אַ יום-טוב, ווי אסתר תענית און פורים.

אין „אַמטשיסלאַווער גזירה״ האָבען זיך געפונען פיעל עלעמענטען פון „מגילת אסתר״: אַ מלך, אויב נישט אַזאַ טפּוש, ווי אחשוורוש, איז נאָך אַ גרעסערער שונא ישראל, אַ גזירה אויף אַ גאַנצער קהילה יודען, אַ המן (דער גענעראַל ביביקאָוו) און אַ מרדכי, אינ׳ם פערזאָן פון ר׳ איטשעלע מאָנאַסטירשצינער. געפעלט האָט נאָר אַנ׳אסתר. און די פאָלקס-פאַנטאַזיע האָט, צוליב אַ פולער אַנאַלאָגיע מיט׳ן נס פון פורים, זי אויך בעשאַפען, אפילו אַרויסגעשטעלט זי, ווי אַנ׳ערציהונגס-קינד פון „אַמטשיסלאַווער מרדכי״.

די לעגענדע דערצעהלט, אַז ביי ר׳ איטשעלע מאָנאַסטירשצינער איז געווען אַנ׳ערציהונגס-קינד, אַ פויליש מיידעל, אַ יתומה, וועלכער׳ס עלטערן זענען אומגעקומען בשעת׳ן פוילישען אויפשטאַנד פון 1831 יאָהר. ווען דאָס מיידעל איז אויפגעוואַקסען, איז זי אָנגעקומען אַלס הויז-פערוואַלטערין צום גראַף טאַטישטשעוו, וועלכער איז געווען אַ קרוב למלכות. ווען עס האָט זיך געטראָפען די „אַמטשיסלאַווער גזירה״, האָט ר׳ איטשעלע קודם כל געווענדעט זיך צו זיין ערציהונגס-טאָכטער, זי זאָל בעטען טאַטישטשעוו׳ן איינשטעלען זיך פאַר די אַמטשיסלאַווער יודען. נאָר זי האָט געענטפערט, אַז זי קאָן דאָ נישט העלפען, וויל טאַטישטשעוו איז אַ גרויסער שנא ישראל.—ווירקען אויפ׳ן גראַף,—האָט זי געזאָגט,—קאָן מען נאָר דורך זיין ווייב, וועלכע האָט אַ גרויסע שוואַכקייט צו טייערע צירונג...

איז ר׳ איטשעלע געפאַלען אויף אַזאַ המצאה. ער האָט זיך פערקליידעט פאַר אַ יובעליר-סוחר און אַוועקגעטראָגען דער

גרעפין אַ פּאָר ברילִיאַנטענע אוירינגלעך, וואָס זייער ווערט איז געווען 50,000 רובל אַסיגנאַציעס. דערזעהענדיג די אוירינגלעך איז די גרעפין פערציטערט געוואָרען, אַזוי זענען זיי איהר געפעלען געווען, זי האָט געפרעגט דעם מקח. ר׳ איטשעלע האָט געענטפערט:

—איך וויל פאַר די אוירינגלעך 5000 רובל, נאָר, אַזוי, ווי דו ביסט אַ פרוי, קאָן איך זיי דיר נישט פערקויפען אָהן דעם הסכם פון דיין מאַן. איך וועל זיי לאָזען ביי דיר, דו זאָלסט זיי ווייזען דיין מאַן. אויב ער וועט איינשטימען זיי צו קויפען, וועל איך אַליין דורכקומען אין מקח מיט איהם.

ווען די גרעפין האָט בעוויזען טאַטישטשעוו׳ן די אוירינגלעך און געזאָגט, אַז דער סוחר פערלאַנגט פאַר זיי בלויז 5000 רובל, האָט טאַטישטשעוו אויסגעשריען:

—דאָס שמעקט מיט שוחד! איך וויל זיי נישט קויפען!

נאָר עס איז נישט אַזוי גרינג בייצוקומען אַ ווייב. די גרעפין איז אַזוי לאַנג צוגעשטאַנען צו איהם, ביז ער האָט איינגעשטימט זעהען זיך מיט׳ן סוחר.

ווען ר׳ איטשעלע איז געקומען, האָט דער גראַף שטרענג געפרעגט איהם:

—וואָס בעגעהרסטו פון מיר?

—איך בעגעהר,—האָט געענטפערט ר׳ איטשעלע,—דו זאָלסט אויסהערען פון מיר צוויי ווערטער.

—נו, רייד! אָבער נאָר צוויי ווערטער, נישט מער!—האָט איינגעשטימט דער גראַף.

ר׳ איטשעלע האָט איהם דערלאַנגט די אוירינגלעך און געזאָגט:

—נעם, שוויג.*)

*) דער עפּיזאָד איז, ווייזט אויס, אַריינגעטראָגן אַהער פון איין אַנדער, אויך פּאָפּולערער, לעגענדע, וועגן דער אונטערקויפונג פון אַ שררה. דאָס וואָרט „שוויג“ איז דאָ ניט פּאַסיג און איז סותר דעם גאַנצן תוכן פון דער לעגענדע. דאָ האָבן געפּאַסט די ווערטער: „נעם, העלף.“

דער גראַף האָט צוגענומען די אוירינגלעך און געזאָגט:

—זיי וויסען, אַז איך בין דער גרעסטער שנא ישראל. נישט אומזיסט הייס איך „טאַטישטשעוו״. דאָס איז, ווייל איך שטאַם פון טיטוס הרשע. נאָר וואָס, קאָן איך מאַכען, אַז אייער גרויסער גאָט האָט געזאָגט וועגען אייך: „וגם בהיותם בארץ אויביהם לא מעסתים ולא געלתים לכלותם להפיר בריתי אתם״ (אפילו אין זייער זיין אין דאָס לאַנד פון זייערע פיינד, האָב איך זיי נישט פערמיאוסט און נישט פעראַכטעט צו פערלענדען זיי און צו צושטערען מיין בונד מיט זיי). זאָג, מיט וואָס קאָן איך דיר העלפען?

ר׳ איטשעלע האָט איהם דערצעהלט פון אָנהויב ביז׳ן סוף די מעשה מיט דעם אַמטשיסלאַווער בלבול. דער גראַף האָט איהם אויסגעהערט און געענטפערט:

—דער איינציגער, ווער עס קאָן אייך העלפען, אין דער נאַסלעדניק. איך וועל מיט איהם איבערריידען וועגען דעם.

אויף מאָרגען האָט טאַטישטשעוו גערופען ר׳ איטשעלען און איהם געזאָגט:

—דער נאַסלעדניק האָט איינגעוויליגט העלפען אייך. נאָר אַזוי, ווי עס איז אונמעגליך ווענדען זיך צום קיסר מיט אַ בקשה וועגען דעם, ווייל ער איז זעהר אויפגעבראַכט אויף די אַמטשיסלאַווער יודען, האָבען מיר בעשטימט אַזוי צו טון: דער נאַסלעדניק וועט זיך פאָרשטעלען, אַז ער איז כלומרשט קראַנק און וועט זיך לעגען אין בעט. איך וועל זיצען נעבען זיין בעט און פיהרען מיט איהם אַ געשפרעך. ווען דער קיסר וועט קומען איהם געוואָהר ווערען און וועט פרעגען, וועגען וואָס מיר שמועסען, וועט דער נאַסלעדניק דערצעהלען דעם גאַנצען אמת וועגען דער אַמטשיסלאַווער מעשה און בעטען, ער זאָל בעגנעדיגען די יודען. און, כדי דו זאָלסט וויסען, וואָס דער קיסר וועט ענטפערן, וועל איך דיך אַוועקשטעלען הינטער דער טיר פון נאַסלעדניקס שלאָף-צימער.

און אַזוי איז געוועזן געטאָן. דער נאַסלעדניק האָט זיך פערשטעלט, אַז ער איז קראַנק, געלעגט זיך אין בעט און טאַ-

טישטשעוו האַט זיך געזעצט נעבען איהם. ר' איטשעלען האַט ער אַוועקגעשטעלט אין ווינקעל, הינטער דער טיר. אַז ניקאָלאַי איז געקומען געוואָהר ווערען דעם זוהן און געפרעגט, וועגען וואָס ער שמועסט מיט טאַטישטשעוו'ן, האָט דער גאַסלעדניק איהם דערצעהלט דעם אמת וועגען אַמטשיסלאַווער בלבול און געבעטען אַראָבנעמען די שטראָף פון די יודען.

—נישקשה!—האָט געענטפערט ניקאָלאַי,—ווען אפילו דאָס מאָל וועלען זיי אומזיסט בעשטראָפט ווערען, וועט דאָס פאַר זיי נישט פערפאַלען גיין.

האָט זיך דער גאַסלעדניק צעוויינט און גענומען בעטען דעם פאָטער ער זאָל בעגנעדיגען די פער'משפט'ע יודען. ניקאָלאַי איז אויפגעשפרונגען פון אָרט און אויסגעשריען:

—אַלע זשידעס צוזאַמען זענען נישט ווערט דיין איין טרעהר! איך וויל נישט, דו זאָלסט איבער זיי נעמען זיך דאָס געזונד! טו מיט זיי, וואָס דו ווילסט!

און איז געשווינד אַרויס פון חדר, אַ קלאַפּ-געבענדיג מיט דער טיר. בשעת ער האָט זי געעפענט, האָט זיך ענטפלעקט ר' איטשעלע. דער קיסר האָט איהם נישט בעמערקט, נאָר ר' איטשעלע האָט זיך אַזוי דערשראָקען, אַז ער איז געפאַלען חלשות. דער גאַסלעדניק האָט גלייך געשיקט אין אַמטשיסלאַוו דעם ערשטען מיניסטער, אורוסאָוו'ן. ער האָט אויסגעפאָרשט די מעשה און פעסטגעשטעלט, אַז יודען זענען אונשולדיג, און מען האָט פון זיי אַראָבגענומען די אַרויפגעלייגטע שטראָף.

פֿירטע אָבטיילונג.

אלערליי.

צווי פּרוכת'ן.

די אַלטע שולען, איבערהויפּט אין וואָלין און גאַליציען, שטעלען מיט זיך פאָר עכטע מוזעאומס פון אונזער פערהייליגטען אַלטערטום: אין זיי געפינען זיך די זעלטענסטע אַנטיקען אין זילבער און מעש, פון האָלץ און שטאָפען. פון די אַלע שאַצבאַרע זאַכען, וועלכע איך האָב געזעהן אין די אַלטע שולען, האָבען אויף מיר דעם שטאַרקסטען איינדרוק געמאַכט צוויי פּרוכת׳ן, וואָס האָבען זיך געפונען אין צוויי קליינע שטעדטליך אין וואָלין. די פּרוכת׳ן זענען געווען זעהר אַלטע. קיין קינסטלערישע ווערט האָבען זיי נישט געהאַט, נאָר דערפאַר זענען מיט זיי פערבינדען צוויי זעהר ריהרענדע לעגענדעס פון אַמאָליגען יודישען פּאַטריאַרכאַלישען לעבען.

איינער פון די פּרוכת׳ן איז געווען זעהר אַ שאַצבאַרער. אויף דיקען ברוינעם סאַמעט איז געווען אויסגענייט מיט פּערויל: „יום מימים הוחס, יום כפור המיוחס״, און אַ ביסעל נידריגער— די ווערטער: „פּתיחת נעילה״. איבער די אויפשריפטען זענען געווען אויסגעזעצט, איינגעפּאַסט אין גאָלד, אַלערליי קווייטען פון

גרויסע און קליינע דימענטען און רובינען. דער צווייטער פרוכת איז געווען גאָר אַנ'אָרימער. ער איז בעשטאַנען פון עטליכע צו-זאַמענגענייטע שטיקער אַלטע שטאָף, אַ מין ראַצעמאָרע, וואָס פלעגט געהן אויף ווייבערשע קליידער. ער האָט נישט געהאַט קיין שום בעצירונגען, נאָר אונטען האָט זיך געפונען אַ האַלב-אָבגעבליאַקירטע אויפשריפט, אויסגעשטיקט מיט רויטען וואָל: „לזכרון נשמת האשה הקדושה והטהורה, מרת ברײנה, אשת ר' ישראל שמש". ביידע פרוכת'ן האָט מען אויפגעהאַנגען אויף די אָרון-קודש'ן בלויז יום-כפור.

א.

ר' נחמן פריידעס איז געווען דער גביר פון שטעדטיל ד. ער האָט געפיהרט אַ גרויסען האַנדעל מיט לייפציג, געשיקט אַהין בריקעס מיט סחורה און פערדיענט מטמונים געלד. אַזוי ווי ער איז געווען נישט קיין אויפגעקומענער עושר, נאָר געשטאַמט פון רייכע עלטערן און דערצו געווען אַ גרויסער מיוחס, האָט ער זיך אויפגעפיהרט ברייט און איידעל, ווי עס פּאַסט פאַר אַנ'איינ-געפונדעוועטען גביר. ער האָט געהאַט די ערשטע דעה אין אַלע קהל'שע ענינים, פלעגט אַרויסטרעטען, ווען עס איז נויטיג גע-ווען, ווי אַ שתדלן פאַר'ן פריץ, אָדער פאַר דער מלוכה-מאַכט. ביי איהם פלעגט מען איינלעגען נדן און יתומים-געלד. געהאַט האָט ער אַנ'אָפענע האַנד: זיין נדבה איז אַלעמאָל געווען די ערשטע און די שענסטע. יום-טובים און ימים-נוראים פלעגט ער קויפען די טייערסטע עליות און כבודים. אויף איינינע פון זיי האָט ער געהאַט אַ מין חזקה, איבערהויפט אויף „פתיחת נעילה" יום-כפור. צום ערשטען מאָל האָט דער פאָטער זיינער געקויפט פאַר איהם דעם כבוד, ווען ער איז געוואָרען אַ חתן. פון דע-מאָלט אָן האָט ער אין משך פון כמעט פופציג יאָהר איינמאָל נישט דורכגעלאָזט דעם כבוד פון „פתיחת נעילה". אין אָנהויב האָט ער געצאָהלט פאַר דעם איין גילדון. שפעטער האָט ער

אליין אַלץ מוסיף געווען, ביז עס האָט דערגרייכט צו פיער גילדון. דער שמש פלעגט אפילו יעדעס מאָל פאַר נעילה אַרויפגעהן אויף דער בימה און אויסרופען מיט׳ן סקאַרבאָווען נגון: „פ—פ—יער גילדען פתיחת נעילה!“, נאָר דער אויסרוף האָט לחלוטין נישט בעדייט, אַז עמיצער קאָן מוסיף זיין און אויסדינגען ביי ר׳ נחמנ׳ען זיין כבוד דאָס וואָלט קיינעם נישט געקאָנט איינפאַלען אין זינען.

האָבען אָבער ביי ר׳ נחמנ׳ען אויף דער עלטער אָנגעהויבען געהן שלעכט די געשעפטען. איינמאָל איז ביי איהם געווען אַ שרפה, דאָס צווייטע מאָל האָט מען איהם אָנגעזעצט אויף אַ היבשען סכום געלד. ווידער אַמאָל איז געוואָרען אַ גרויסער זול, און ער האָט געמוזט פערקויפען זיין סחורה בחצי חנם. פון יאָהר צו יאָהר איז איהם געגאַנגען אַלץ ערגער און ערגער, ביז ער איז געוואָרען אַ יורד, האָט נישט געקאָנט מעהר שיקען קיין סחורה אין לייפציג, געמוזט אָבזאָגען זיינע משולחים און דינער און אפילו מצמצם זיין אין דער חיונה. נאָר ער האָט זיך בעמיהט מיט אַלע כחות צו פיהרען דעם פריהערדיגען שטאַט מיט די פיינע נדבות און טייערע עליות. הגם אין שטאָדט האָט מען געוואוסט, אַז ר׳ נחמן איז אַ יורד, האָט מען פונדעסטוועגען נישט פערלוירען צו איהם דעם פריהערדיגען צוטרוי און נישט אויפגעהערט בעציהען זיך צו איהם, ווי צום שטאָדט-גביר.

אין דער צייט, ווען ר׳ נחמנ׳ען איז געגאַנגען אַלץ ערגער און ערגער, האָט אין שטעדט׳ל אָנגעהויבען וואַקסען אַ נייער גביר. דאָס איז געווען אַ יונגערמאַן, ר׳ נחמנ׳ס אַ משרת׳ס אַ זהן. געהייסען האָט ער מרדכי בענציעס, נאָר פאַר זיין רשעות און גראָבקייט האָט מען איהם געגעבען אַ צונעמעניש: „מרדכי-המן“. ווען ער איז געוואָרען שטאַרק רייך, האָט ער אָנגעהויבען אויפפיהרען זיך ווי אַ גביר, געקויפט אַ שטאָט אין מזרח, אָנגעהויבען געבען שענע נדבות און מישען זיך אין קהל׳שע ענינים. ער האָט זיך בעמיהט אין אַלץ נאָכצוטון ר׳ נחמנ׳ען.

אַלע האָבען געזעהן, אַז ער פערמעסט זיך פערנעהמען ר׳ נחמנ׳ס אָרט, דעם אָרט פון שטאָדט-גביר. אַלעמען האָט עס

שטאַרק פערדראָסען. נאָר וואָס קאָן מען דאָ מאַכען? ווער עס האָט די מאה, דער האָט די דעה.

ווען עס איז געקומען יום־כפור און, פאַר נעילה, איז דער שמש, אַרויף אויפ׳ן בימה, און דורכגעזונגען זיין געוועהנליכען פּזמון: „פיער גילדען פתיחת נעילה״,—האָט זיך מיט אַמאָל דער־הערט אַ הייזעריגער, ענטשידענער אויסרוף:

—פינף גילדען!

איבער׳ן שוהל האָט זיך דורכגעטראָגען אַ ציטער. אַלע האָ־בען פערשטאַנען, ווער דאָס האָט אויסגערופען און אַלע האָבען געפיהלט, דאָס דער אויסרוף בעדייט, אַז ר׳ נחמן האַלט שוין אַזוי שלעכט, אַז מרדכי־המן האָט פערלוירען יעדען אָבשיי צו איהם און וויל לפני כל עם ועדה דערנידעריגען איהם און פער־שעהמען זיין אָרט. די בעלי־הבתים זענען געווען שטאַרק אויפ־געבראַכט אויף דעם נייעם גביר פאַר זיין חוצפה, נאָר אַריינ־מישען זיך אין דעם ענין האָט קיינער נישט געוואַגט. ווען צוויי לייבען ראַנגלען זיך, דאַרף מען שטעהן פון דער וויטען און נישט מישען זיך.

ביי ר׳ נחמנ׳ען אויפ׳ן פנים האָט זיך בעוויזען אַ קרענק־ליכער שמייכעל. ער האָט דערפיהלט דעם קלאַפּ, וואָס ער האָט בעקומען פון זיין געגנער, נאָר ער האָט נישט געוואָלט זיך אונ־טערגעבען און האָט שטיל אַרויסגערעדט:

—זעקס גילדון...

—צעהן גילדון!—האָט אויסגעשריען מרדכי־המן.

ר׳ נחמן איז בלייך געוואָרען: צעהן גילדען איז פאַר איהם שוין געווען אַ וויכטיגע מטבע. נאָר ער האָט עס נישט אַרויס־געוויזען און ווידער מוסיף געווען אַ גילדען:

—עלף...

—פופצעהן גילדון!

און עס איז אַוועק אַ שטייגעניש. ר׳ נחמן האָט מוסיף געווען צו איין גילדען, און מרדכי־המן צו פיער. ר׳ נחמן האָט געפיהלט, אַז ער איז צו־וויט פערקראָכען, אַז ער איז נישט אימשטאַנד צו בעצאָהלען דעם אָנגעבאָטענעם סכום, נאָר ער האָט

פשוט נישט געקאָנט אָבּשטעלען זיך. עס איז געווען העכער פון זיינע כחות, אָבּגעבּען דעם געגנער, דעם עם הארץ און חצוף, אַ כבוד, וועלכען ער האָט פופציג יאָהר געהאַלטען. און ער האָט מוסיף און מוסיף געווען.

—הונדערט גילדון!

ר׳ נחמן האָט שוין לאַנג פערלוירען דעם בּאָדען אונטער די פיס. ער איז געווען בּלייך, ווי קאַלך, און געהאַלטען בּיי חלש׳ן. נאָר די ליפּען האָבּען, געגען זיין ווילען, אַרויסגערעדט:

—הונדערט מיט איין גילדון...

אין שול איז געווען אַן׳אימה׳דיגע שטילקייט. אַלע האָבּען פערשטאַנען, אַז ר׳ נחמן, אָנבּאָטענדיג בּיז איבּער הונדערט גילדען, איז זיך מוסר נפש. און, אויף וויפיעל עס איז געשטיגען דאָס מיטגעפיהל צום אַלטען געפאַלענעם גביר, אויף אַזוי פיעל איז געוואַקסען די אויפרעגונג געגען דעם אויפגעקומענעם עושר פאַר זיין חוצפּה און אכזריות. מען האָט געשוויגען, אָבּער די מאָס איז געווען איבּערפולט, ס׳וואָלט גענוג געווען נאָר איין טראָפּען, אַז די אַלגעמיינע אויפרעגונג זאָל אויסבּרעכען אין צאָרנדיגע קולות און זידלערייען געגען מרדכי-המנ׳ען.

מרדכי-המן האָט זיך וועניג גערעכענט מיט דער אַלגעמיינער שטימונג. ווי נאָר ר׳ נחמן האָט אַרויסגעזאָגט: „הונדערט מיט איין גילדון״, האָט ער זיך אַ ריס-געטון פון אָרט, אַרויפגעלאָפען אויף דער בּימה, אַ פּאַטש געגעבּען איבּער׳ן טיש און אויסגעשריען:

—רבּותי! איך בּין מוסר ומודיע, אַז ר׳ נחמן האָט נישט געטאָרט אָנבּאָטען אַזאַ סכום, ווייל ער איז נישט בּיכולת איהם מסלק צו זיין!

אַזאַ בּעליידיגונג דעם אַלטען חשוב׳ן ר׳ נחמן האָט די שול נישט געקאָנט דערליידען. דער עולם איז אויפגעשפּרונגען פון די ערטער, אַ לאָז-געטון זיך צו דער בּימה, און עס האָט אויסגעבּראָכען אַ שטורם פון געשרייען:

—דאָס איז אַ חוצפּה!

—שפיכת דמים!

—גראָבער יונג!

—אכזר!

מרדכי-המן איז בײ זיך נישט אַראָבגעפאַלען. ער האָט עטליכע מאָל אַ פּאַטש-געטון איבער'ן טיש און אויסגעשריען:

—זאָל ר' נחמן אַליין זאָגען, אויב ער איז אימשטאַנד מאָרגען צו בעצאָהלען הונדערט גילדען? אויב ער זאָגט עס צו, טרעט איך באַלד אָב און לאָז איהם „פּתיחת נעילה".

אין שול איז ווידער געוואָרען טויט-שטיל. אַלע בליקען האָבען זיך געווענדט צו ר' נחמנ'ען.

דערהערענדיג מרדכי-המנ'ס אויסרוף, האָט ר' נחמן זיך האַסטיג אויפגעהויבען און געוואָלט עטוואָס זאָגען. נאָר מיט אַמאָל איז בײ איהם איבער'ן פּנים דורכגעלאָפען אַ צוק, דער קאָפּ האָט זיך נידריג אָנגעבויגען און ער אַליין האָט זיך אָהנ-מעכטיג אַראָבגעלאָזט אויפ'ן באַנק און געבליבען זיצען מיט אַנ'-אַראָבגעהאנגענעם קאָפּ, ווי אַ בעזיגטער און אַ פער'משפּט'ער.

מרדכי-המן איז געשטאַנען אויף דער בימה אַ שטאָלצער, מיט אַ פערר'סענעם קאָפּ. ער האָט בעפעהלעריש אַ זאָג-געטון דעם שמש:

—רוף־אויס, אַז „פּתיחת נעילה" איז געבליבען פאַר ר' מרדכי בענצעס פאַר הונדערט גילדון.

ר' נחמנ'ס ווייב, שפרה-דבורה, וועלכע האָט אין דער ווײ־בערשער שול געהאַט אַ שטאָדט אין מזרח, נעבען פענסטערל אין דער מאַנסבילשער שול, האָט פון דער ערשטער מינוט אָן זיך אַריינגעצויגען אינ'ם גערענגעל צווישען איהר מאַן מיט מרדכי-המנ'ען. זי האָט איבערגעלעבט די זעלבע געפיהלען, וואָס ר' נחמן, האָט גוט געוואוסט, אַז ער טאָר נישט אָנבאָטען קיין גרוי־סען סכום. און פונדעסטוועגען האָט זי געציטערט, ער זאָל נישט אַנטשוויגען ווערען און נישט איבערלאָזען „פּתיחת נעילה" פאַר'ן געגנער. יעדעס מאָל, ווען ר' נחמן פלעגט אָנבאָט'ען אַ גילדען, האָט זי צוגעשאָקעלט מיט'ן קאָפּ, ווי זי וואָלט געבען אויף דעם

איהר הסכמה און נעהמען אויף זיך אַ טייל פון דער פעראַנטוואָרטליכקייט.

ווען מרדכי-המן האָט געמאַכט דעם לעצטען אָנפאַל און ר' נחמן האָט זיך אַראָבגעלאָזט אויף דער באַנק אַ נידערגעשלאָגענער און אַ בעזיגטער, איז שפרה-דבורה געבליבען שטעהן אַנ'ערשיטערטע. נאָר זי איז גלייך געקומען צו זיך, אָבגעקעהרט זיך פון פענסטערל און געשווינד אָנגעהויבען אַראָבנעהמען פון זיך די צירונג: דאָס אויסגעזעצטע מיט דימענטען שטערן-טיכעל, דעם גאָלדענעם ציטער-פעדער, די לאַנגע, דריי-גאָרנדיגע רובינען-אויערינגלעך און, לסוף, דעם פערמואַר מיט די אַכט שניר גרויסע, געצעהלטע פעריל. זי האָט עס אַלץ פערבונדען אין אַ טיכעל און, אַרויסרוקענדיג דעם קאָפּ פון פענסטערל, האָט זי אויסגערופען:

— מיין גאַנץ צירונג גיב איך אָב פאַר מיין מאַנ'ס „פתיחת נעילה"!

און האָט אַ וואָרף געטון אויפ'ן טיש פון בימה דאָס טיכעל מיט'ן צירונג.

דער עולם אין שול האָט אין אָנהויב נישט פערשטאַנען, וואָס דאָ איז פאָרגעקומען. נאָר אויף דער בימה איז אַרויף אַ יונגערמאַן און האָט אויסגעשריען:

— ר' נחמנ'ס ווייב האָט געשענקט פאַר איהר מאַנ'ס „פתיחת נעילה" איהר גאַנץ צירונג!

און, פונאַנדערבינדענדיג דאָס טיכעל, האָט ער גענומען ווייזען דעם עולם דאָס צירונג.

דער עולם איז געווען איבעראַשט און ענטציקט. ביי אַלעמען איז ווי אַ שטיין אַראָב פון האַרצען. עס האָבען זיך דערהערט אויסגעשרייען פון פרייד פאַר ר' נחמנ'ען און פון נקמה איבער מרדכי-המנ'ען. מרדכי-המן, אַ מטושטוש'ער, האָט אַרויסגעמורמעלט:

— אויב אַזוי, איז אַנ'אַנדער זאַך... טרעט איך אָב ר' נחמנ'ען דעם „פתיחת נעילה"...

נאָר מען האָט זיך שוין נישט געגוויטיגט אין זיין אָבזאָג.

אויף מאָרגען נאָך יום-כּפּור איז וועגען דעם ענין געווען אַנ'אסיפה. די פערזאַמעלטע בּעלי-בּתּים האָבּען איינגעפונען, אַז דאָס צירונג איז ווערט צעהן מאָל מעהר, ווי הונדערט גילדען און האָבּען פאָרגעלעגט אומקעהרען ר' נחמנ'ס ווייבּ איהר רייכען געשאַנק. נאָר זי האָט זיך אָבּגעזאָגט עס צוריקצונעהמען: דאָס, וואָס איז געשענקט אויף אַ דבר-מצוה, נעהמט מען נישט צוריק. דעמאָלט האָט די אסיפה אָנגענומען אַ החלטה, אַז, כּל-זמן ר' נחמן וועט לעבּען, זאָל „פּתיחת נעילה״ געהערען צו איהם אָהן אַ שום געצאָהלט, און אַז דאָס צירונג זאָל מען נישט פערקויפען, נאָר מען זאָל מיט די פּעריל, דימענטען און רובּינען אויסהעפטען אויפשריפטען און בּעצירונגען אויף אַ פּרוכת. אין דאָס פּרוכת זאָל מען אויפהענגען אויפ'ן אָרון-קודש בּלויז יום-כּפּור צו נעילה. די גאַנצע מעשה מיט'ן געשאַנק פונ'ם צירונג, ווי אויך די החלטה פון דער אסיפה זענען געווען פערשריבּען „בּעט בּרזל ועופרת״ אין פּנקס, כּדי דאָס זאָל פערבּלייבּען לדורי דורות. דער פּנקס איז פערבּרענט געוואָרען, נאָר דער פּרוכת איז גאַנץ געבּליבּען.

ב.

בּריינע די שמש'טע איז געבּוירען געוואָרען און אָבּגעלעבּט דאָס גאנצע לעבּען אויפ'ן שול-הויף, אין אַ קליין הייזעלע, וואָס האָט אָנגעהערט צום שמש. בּריינעס פאָטער איז געווען אַ שמש אין דער אַלטער שול און, ווען ער איז געשטאָרבּען, האָט זיין אָרט פערנומען בּריינעס מאַן. זי אַליין איז געווען אַ שמש'טע אין עזרת-נשים.

בּריינע איז געווען אַ שטילע און גאָטספורכטיגע אשה. זי האָט געוואוסט אויסווענדיג פיעל שענע תחנות און האָט זיי געזאָגט מיט אַזאַ האַרציגקייט, אַז, ווער עס האָט זיי צוגעהערט, האָט געמוזט וויינען. זי האָט אויך געוואוסט פיעל פרומע מעשיות. און, איבּערהויפּט, אַלע מעשיות, וואָס האָבּען געהאַט אַ

שייכות צו דער אַלטער שול. זי האָט געוואוסט, אַז די שול איז נישט קיין געבויטע, נאָר אַ געפונענע, אַנ׳אויסגעגראָבענע פון אונטער דער ערד. ווען מען האָט זי געפונען, איז אין איהר גע-זעסען אַנ׳אַלטער מאַן מיט אַ לאַנגער באָרד און געלערנט. גע-ווען איז עס אליהו הנביא. געוואוסט האָט זי, אַז די שול האָט נישט מורא פאַר פייער: וויפיל שריפות עס זענען געווען אין שטעדטיל, האָט זי זיך קיינמאָל נישט אָנגעצונדען. געוואוסט האָט זי די צייט, ווען מתים קומען אין שול דאַווענען און ווען מלאכים זאָגען דאָרט שירה. געקוקט האָט זי אויף דער שול, ווי אויף דאָס העכסטע הייליגטום, נאָך גאָט און דער הייליגער תורה. זי האָט געוואוסט, אַז דער בית-המקדוש איז געווען זעהר שען, נאָר זי האָט זיך נישט געקאָנט פאָרשטעלען, ער זאָל זיין שענער פאַר דער אַלטער הילצערנער שול.

ברײנע האָט ליב געהאַט די שול מיט אַ טיפער, האַרצי-גער ליעבע. פאַר איהר איז די שול געווען, ווי אַ לעבעדיג בעשעפעניש, וואָס האָט זיינע געפיהלען, קאָן ליעב און פיינד האָבען, בעוויליגען אָדער ברוגז זיין. אָבגעבענדיג דער שול איהר מיה און ליעבשאַפט, איז ברײנע זיכער געווען, אַז זי, ברײנע, איז אויך ליעב און נאָהנט דער שול. קיין קדיש האָט זי נישט געהאַט, (נאָר איין אויסגעגעבענע טאָכטער), אָבער זי האָט גע-האָפט, אַז די שול וועט זיין פאַר איהר אַ מליץ יושר און בע-זאָרגען פון איהרטוועגען אַנ׳אָרט אין ליכטיגען גן־עדן. ווען ברײנעס מאַן, ישראל דער שמש, איז געשטאָרבען, האָט זי איהם אָנגעזאָגט, ער זאָל דאָרט, אויפ׳ן עולם-האמת, דערצעהלען, אַז זי האָט דאָס גאַנצע לעבען אָבגעגעבען דער הייליגער שול...

אַלטע לייט האָבען נישט געדענקט אַזאַ טרוקענעם און בייזען הערבסט, ווי אינ׳ם יאָהר פון דער גרויסער שריפה. דעם גאַנצען חודש אלול איז דער הימעל געווען פערכמורעט מיט גרויע וואָלקענס, נאָר קיין איין טראָפּען רעגען איז נישט געפאַלען. דערפאַר האָבען געבלאָזען שטאַרקע ווינטען. איבערהויפּט איז דאָס וועטער געווען אַ שטורמדיגס ערב יום-כפור. דער ווינט

האָט פּשוט געוואָרפען מענשען פון די פיס, און מיט גרויס מיה האָט מען זיך געקאָנט דערקלייבען צום שול. ווען דער חזן האָט געזאָגט „כל-נדרי", איז זיין קול פערהילכט געווען דורך דעם ווילדען פייפעניש פון ווינט דרויסען.

ווי נאָר דער חזן האָט געענדיגט „כל-נדרי", האָט זיך פון גאַס דערהערט אַ האַרצרייסענדער געשריי: „עס ברענט! ראַטע-וועט!" צוגלייך מיט דעם האָט אין די פענסטער פון שול אַ בלענד-געטון דער פלאַם פון אַ נאָהנטער שרפה. דער עולם האָט זיך אַ לאָז געטון אַרויס פון שול און דערזעהן, אַז אויפ'ן דריי-טען הויף ברענט אַ שפּייכלער מיט היי. דער שפּייכלער האָט פאָרגעשטעלט מיט זיך אַ גרויסען פייער-שייטער, וועלכען דער שטורם-ווינט האָט געריסען אין אַלע זייטען, פונאַנדערטראָגענדיג איבער'ן שטעדטיל מיליאַסען פונקען און גאַנצע שטיקער פייער. באַלד האָבען זיך אָנגעכאַפּט אַרום און אַרום, אין די נאָהנטע און ווייטע גאַסען, פיעל הייזער.

מיט געשרייען און יללות זענען זיך צולאָפען די מתפּללים איבער'ן שטעדטיל, יעדערער צו זיין הויז, ראַטעווען די קינדער און דאָס ביסעל האָב-און-גוטס.

ברײנע איז אַרויסגעלאָפען פון שול צוזאַמען מיט אַלעמען און אַ וואָרף-געטון זיך צו איהר הייזעל, וואָס איז געווען נעהנטער צו דער שרפה, ווי די שול. זי האָט גענומען ראַטעווען דאָס בעטגעוואַנד. געמאַכט אַ גרויסען פּאַק און אַרויסגעטראָגען פון שטוב. וועגען דער שול האָט ברײנע אין דער ערשטער מי-נוט אפילו נישט אַ טראַכט געטון: די שול ברענט דאָך נישט, קאָן נישט ברענען. ברײנע איז אַזוי זיכער געווען אין דעם, דאָס זי האָט זיך געקליבען אַריבערטראָגען איהרע הויז-זאַ-כען אין שול. נאָר, ווען זי איז אַרויס פון שטוב מיט'ן פּאַק בעט-געוואַנד, האָט זי דערזעהן, אַז די וואַנד פון שול רויכערן זיך, אַז די שינדלען פונ'ם דאַך האָבען זיך אָנגעכאַפּט און פון אונטער דאַך שלאָגט אַרויס אַ געדיכטער רויך. אַ סימן, אַז אויפ'ן בוידעם האָבען זיך אָנגעכאַפּט די בערג שמות, וועלכע זענען דאָרט געלעגען.

בריינע איז געבליבן שטעהן אויפ׳ן אָרט אַנ׳ערשיטערטע, און נישט געגלויבט די אייגענע אויגען. ווי אַזוי קאָן דער פייער האָבן אַ שליטה איבער דער שול? אַ היבשע וויילע איז זי געשטאַנען, ווי אַ פערגליווערטע, קוקענדיג מיט ברייט-פונאַנדערגעעפענטע אויגען אויף דער שול. מיט אַמאָל האָט זי האַסטיג אַ וואָרף-געטון דעם פאַק בעט-געוואַנד, אויסגעשפרייט די הענד און מיט אַ קול פון העכסטער פערצווייפלונג, גענומען שרייען!

—די שול ברענט! גוואַלד, יודען, ראַטעוועט! די שול ברענט!

אויף איהר געשריי האָבן זיך אָבגערופען עטליכע ישיבה-בחורים און אַ פרוש, וועלכער האָט געלערנט אין שול. זיי האָבן געוואָלט אַריינלויפען אין שול ראַטעווען די ספרים. נאָר, ווי זיי האָבן געעפענט די טיר, האָט פון דאָרט אַ שפאַר געטון אַ געדיכטער, שטיקענדער רויך, און זיי זענען אָבגעשפרונגען צוריק. איינער פון זיי האָט זיך אָבגערופען:

—פערפאַלען! מען וועט שוין די שול נישט אָבראַטעווען!

בריינע איז נאָך אַלץ געשטאַנען אַנטקעגען שול. זי האָט נאָך אַלץ נישט פערשטאַנען, וואָס דאָ קומט פאָר. איהר מח האָט נישט געקאָנט אַרומנעמען דעם גאַנצען אומגליק, וואָס האָט דאָ געטראָפען און וועלכער האָט זיך איהר פאָרגעשטעלט שרעקליכער, איידער דער חורבן בית-המקדש. וואָס וועט זיין, ווען די שול וועט פערברענט ווערען? ווי וועט דאָס שטעדטיל און אפילו די גאַנצע וועלט קאָנען האָבן אַ תקומה? און זי, בריינע? וואָס וועט זיין מיט איהר? ווי וועט זי קאָנען לעבען און אָטעמען אָהן דער שוהל?

און מיט אַמאָל איז פאַר איהר קלאָר געוואָרען, אַז דאָס אונמעגליכסטע איז פאָרגעקומען. די הייליגע שול, וועלכע איז מיט הונדערטער יאָהרען צוריק געפונען געוואָרען אַ געבויטע און אויף וועלכער דער פייער האָט די גאַנצע צייט נישט געהאַט קיין שליטה, ברענט איצט, ווי אַ געוועהנליכער הילצערנער בנין. און אין אַ וויילע אַרום וועט פון דער שול בלייבען בלויז אַ באַרג גליהענדע קוילען און אַש.

בריינע האָט דערפיהלט, ווי אַ הייסער שטראָם האָט זיך צעגאָסען איבער איהר אַ גאַנצען לייב. אין האַרצען האָט אויפ- געפלאַמט אַ געפיהל פון התלהבות און מסירת נפש. און, נישט געדענקענדיג זיך, האָט זי אויסגעשריען:

—אַז די שול ברענט, וויל איך אויך ברענען!!

און זי האָט זיך אַ וואָרף געטון פאָראויס, דורך דעם שטיקענדען רויך, וועלכער האָט קוילענווייז אַרויסגעשלאָגען פון שול-טיר, און איז אַריינגעלאָפען אין דער ברענענדער שול...

די שול האָט אָבער פאָרט נישט אָבגעברענט. בשעת די שרפה האָט זיך שטאַרק פונאַנדערגעפלאַקערט און אַרומגעכאַפּט אַ האַלב שטעדטיל, האָט מיט אַמאָל אַ גאָס געטון אַ שלאַקס רע- גען, אַ מבול, וועלכער האָט אין עטליכע מינוטען פערלאָשען די גאַנצע שרפה. אין שול האָט אָבגעברענט דער דאַך און עס זע- נען פון דרויסען אַרומגעברענט געוואָרען די וואנד. אינעווייניג אָבער איז אַלץ נעבליבען גאַנץ.

ווען דער עולם האָט זיך אַ ביסעל בערוהיגט און מען איז אַריין אין שול, האָט מען דאָרט געפונען בריינע'ן אַ דערשטיקטע פון רויך. זי איז געלעגען אויף דער ערד מיט אויסגעשפרייטע הענד צום אָרון-קודש. מען האָט זי פערעכנט פאַר אַ קדושה, וועלכע איז אומגעקומען על קדוש-השם, און מקבר געווען זי מיט גרויס כבוד.

כדי צו פעראייביגען איהר אָנדענקען, האָט מען פון איהר ראַצעמאָרענעם קלייד אויפגענייט אַ פרוכת, וועלכען מען הענגט אויף עד היום נאָר יום-כפור.

דער בעל תשובה,

(פון סלאווישען פאָלק־שאַפונג).

ת.

עס האָט געוואוינט געלעבט אין אַ דאָרף אַ רייכער פויער מיט זיין ווייב. אַלץ איז ביי זיי געווען אין פולער מאָס, אי תבואה, אי פיה. איינס האָט זיי נאָר אויסגעפעהלט — קינדער. האָבען זיי זיך שטאַרק מצער געווען. האָט זיך גאָט אויף זיי דערבאַרעמט, און אויף די עלטערע יאָהרען איז ביי זיי געבאָרען געוואָרען אַ זוהן. דער רייכער פויער מיט'ן ווייב האָבען זיך זעהר געפרעהט און האָבען דאָס קינד שטאַרק געצערטעלט: עסען און טרינקען געגעבען איהם פון דאָס בעסטע, שלאָפען געלעגט אויף דאָס ווייכסטע. אַז דאָס קינד איז אונטערגעוואַקסען, האָבען זיי איהם צו קיין אַרבייט נישט צוגעלאָזען. די שכנים האָבען געפרעגט דעם רייכען פויער, פאַרוואָס ער געוועהנט נישט זיין זוהן צו אַרבייטען, האָט ער געענטפערט:

—זאָלען אָרימע לייט נויטען זייערע קינדער אַרבייטען, און איך דאַרף עס נישט. מיין גוטס און האָב וועט סטייען פאַר מיין זוהן אויפ'ן גאַנצען לעבען, ער זאַל קאָנען ליעגען אויפ'ן אויוען און גאָרנישט טון.

די שכנים האָבען געשאָקעלט מיט די קעפּ, נאָר נישט אנטקעגען געענטפערט. ווער האָט עס חשק איינרייסען מיט אַ שכן, בפרט נאָך מיט אַ רייכען?

דעם רייכען פויערס זוהן איז געוואַקסען נישט אויף טעג, נאָר אויף שעות. ער איז אויסגעוואַקסען אַ הויכער און אַ גרויסער, אַ שטאַרקער און אַ געזונטער, אַזוי, אַז קיינער אין דאָרף האָט נישט געקאָנט שטעלען זיך קעגען איהם. נאָר געווען איז ער אַנ'אייגענוויליגער, האָט נישט געפאָלגט פאָטער און מוטער און מעיז געווען אין פנים אַלטע לייט.

איינמאָל איז ער אַוועק אויסערן דאָרף שפּאַצירען און פערקליבען זיך טיעף אין וואַלד. מיט אַמאָל זעהט ער, אויף אַנ'אָפענעם פעלדעל זיצט אַ חברה יונגעלייט אַרום אַ גרויסען קעסעל. מען עסט, מען טרינקט און מען זינגט פרייליכע לידער. איז ער צוגעגאַנגען צו זיי און געזאָגט:

—גאָט העלף, גוטע לייט!

די לייט פון דער חברה האָבען איהם פערוואונדערט זָנגעקוקט און איינער פון זיי האָט זיך אָבגערופען:

—מיר יאָגען זיך נישט נאָך גאָטס הילף... און גוטע לייט זענען מיר נישט פאַר יעדערן... און ווער ביסטו?

האָט דעם פויערס זוהן געענטפערט:

—איך בין פון דעם און דעם דאָרף, דעם און דעם רייכען פויערס זוהן... און איהר ווער זענט אַזוינע?

האָט ווידער איינער פון דער חברה געענטפערט:

—מיר זענען פרעהליכע לייט. מיר שפּאַצירען איבער די גרויסע וועגען און קוקען אויס גוטע געסט. בעגעגענט זיך אונז אַ פעטער פריצ'ל אָדער אַ רייכער סוחר'ל, שיקען מיר באַלד אָב זיין נשמה צו גאָט. און פאַר דער טרחה נעמען מיר צו אַלץ, וואָס ביי איהם געפינט זיך אין וואָגען... פערשטעהסטו?

—עס איז נישט שווער צו פערשטעהן! איהר זענט גזלנימלעך!—ענטפערט דעם פויערס זוהן.—איך האָב שוין לאַנג געזוכט אַ בעגעגעניש מיט אייך, געוואָלט זין מיט אייך בעקענען.

די גזלנים קוקען אויף איהם און וואונדערן זיך. זיי זענען

נישט קיין שוואַכינקע, און ער ווייזט אויס שטאַרקער פאַר זיי אַלעמען. טראַכטען זיי: אָט אַזאַ יונג וואָלט געפּאַסט פאַר אונ-זער חברה. און איינער זאָגט:

—מיר פיהרען אַ פרעהליך לעבען. מיר אַקערן נישט און זייען נישט, און האָבען שטענדיג אַ רייכען שניט. עס טרעפט, אַז מען כאַפּט ביי עמיצען פון אונז אַראָב דעם קאָפּ, בעקלאָ-גען מיר איהם נישט, נאָר מיר מאַכען נאָך איהם אַ פיינע הזכרה, מיט פעטע עסענס און גוטען ווין. די טעג איז אונזער הויבט-מאַן אַריינגעפאַלען צו די פריצים אין די הענד און מען האָט איהם אָבגעטון זיין רעכט, מאַכען מיר איצט נאָך איהם אַ הזכרה. טרעט אַריין אין אונזער חברה. אויב עס וועט זיך אַרויסווייזען, אַז דו ביזט שטאַרקער און מוטיגער פאַר אונז אַלע-מען, וועלען מיר דיך מאַכען פאַר אונזער הויבט-מאַן.

דעם פויערס זוהן האָט גלייך איינגעוויליגט. מען האָט גע-קלאַפּט איבער די הענד און אָבגערעדט, אַז ער וועט גאָר אַרי-בערגעהן אַהיים און מאָרגען קומען צוריק און אַריינטרעטען אין דער חברה.

ער איז אַוועק אַהיים, אַריין אין פרוכט-גאָרטען און אויס-געשניטען פון אַ באַרן-בוים אַ גראָבע דובינקע, אַזאַ, מיט וועלכע עס בענוצען זיך גזלנים.

ער איז אַריין מיט דער דובינקע אין שטוב. דאָרט האָט זיך געפונען אַליין די מוטער זיינע. האָט ער איהר געזאָגט:

—זיי געזונד, מאַמינקע! איך געה אַוועק פון אייך אויף שטענדיג.

—וואו אַהין געהסטו, זוהנעלע?—האָט זיך דערשראָקען די מוטער.

—איך בין צוגעשטאַנען צו אַ חברה גזלנים און געה מיט זיי גזלנ'ען.

האָט זיך די מוטער שטאַרק צעוויינט און גענומען בע-טען זיך:

—אויף וועמען וועסטו אונז פערלאָזען, זוהנעלע? געה נישט!

—ניין, מאַמינקע, איך האָב שוין אַ וואָרט געגעבען און מוז געהן.

האָט זיך די מוטער אַ וואָרף געטון צו איהם, אָנגעכאַפּט ביים האַנד און לאָזט איהם נישט געהן. רייסט ער זיך פון איהר און שרייט:

—לאָז מיך בעסער מיט גוטען! ווען נישט, וועל איך דיך הרג'ענען!

אָבער זי לאָזט איהם אַלץ נישט. האָט ער מיט זיין דובינקע דערלאַנגט איהר איבער'ן קאָפּ. איז זי געפאַלען אַ טויטע.

ער איז אַוועקגעגאַנגען. אין עק דאָרף בעגעגענט איהם דער פּאָטער און פרעגט:

—וואוהין געהסטו, זוהנעלע?

—איך געה אַוועק פון דיר, פּאָטערל. איך בין צוגעשטאַנען צו אַ חברה גזלנים און געה מיט זיי גזלנ'ען.

האָט איהם דער פּאָטער אָנגעכאַפּט און גענומען בעטען, ער זאָל נישט געהן צו די גזלנים. דער זוהן האָט געריסען זיך פון איהם און אויסגעשריען:

—לאָז מיך מיט גוטען, פּאָטערל! די מוטער האָט מיך נישט געלאָזען, האָב איך זי גע'הרג'עט. אויב דו וועסט מיך נישט אָבלאָזען, וועל איך דיך אויך הרג'ענען!

דער פּאָטער האָט איהם נאָך שטאַרקער אָנגעכאַפּט. האָט ער מיט זיין דובינקע אויך דעם פּאָטער גע'הרג'עט.

און איז אַוועק צו די גזלנים.

ב.

דעם פויערס זוהן האָט זיך בעליעבט די גזלנים, און זיי האָבען איהם געמאַכט פאַר זייער הויבט-מאַן. דרייסיג יאָהר איז ער געווען מיט זיי צוזאַמען, גע'גזל'ט און גע'רצח'נט אויף די גרויסע וועגען און זעהר פיעל מענשליך בלוט פערגאָסען.

אַלע גזלנים פון דער חברה זענען געוועזן עם הארצים,

קיין אלף-בית נישט געקענט. אויף וואָס דאַרף אַ גזלן קענען לייענען? נאָר איינער פון זיי האָט געקענט לייענען. האָט דער הויבט-מאַן בעמערקט, אַז אָט דער גזלן געהט אַלע נאַכט אַוועק טיעף אין וואַלד, און קיינער ווייס נישט, וואָס ער טוט דאָרט. איז איהם געוואָרען טשיקאַווע די מעשה און ער איז איינמאָל איהם נאָכגעגאַנגען. האָט ער דערזעהען, אַז דער „לייענער" האָט זיך פערקליבען טיעף אין וואַלד, געזעצט זיך אונטער אַ בוים, אָנגעצונדען אַ ליכטעל און גענומען לייענען אויפ'ן קול אַ בוך. און אין בוך איז געווען בעשריבען, וואָס פאַר אַ שטראָף עס קומט אויף יענער וועלט פאַר יעדען זינד. וואָס עס קומט פאַר גזילה, וואָס פאַר רציחה און וואָס פאַר אַנדערע מעשים.

דעם הויבט-מאַן האָט עס שטאַרק פערנומען און ער איז צוגעגאַנגען צום גזלן. ווען יענער האָט איהם דערזעהען, האָט ער זיך שטאַרק דערשראָקען און געמיינט, אַז ער וועט איהם הרג'ענען: ווי קומט אַ גזלן צו לייענען אַזעלכע ביכער? נאָר דער הויבט-מאַן האָט איהם בערוהיגט און געזאָגט:

—לייען מיר דאָס בוך פון אָנהויב ביז'ן סוף. איך וויל וויסען אַלץ, וואָס אין איהם איז געשריבען.

זענען זיי אַזוי געזעסען אין וואַלד די גאַנצע נאַכט ביז טאָג. איינער האָט געלייענט און דער אַנדערער האָט צוגעהערט.

אינדערפריה האָט דער הויבט-מאַן זיך אומגעקעהרט צוריק אויף זיין אָרט, האָט צונויפגערופען אַלע גזלנים און האָט זיי געזאָגט:

—דרייסיג יאָהר האָב איך מיט אייך צוזאַמען גע'גזל'ט און גע'רצח'נט, נאָר פון היינט אָן בין איך מער נישט אייער הויבט-מאַן. דאָס גאַנצע געלד און זילבער, וואָס איך האָב אָנגעראַבעוועט, גיב איך אייך אָב, און ווייטער טוט, ווי איהר פערשטעהט: ווילט איהר, טוט תשובה, ווילט איהר, געהט צוריק אין דאָרף און הויבט אָן לעבען ווי פריהער, ווילט איהר, פערבלייבט גזלנים, ווי געווען. און איך געה אין דער וועלט זוכען אַ תשובה אויף מיינע זינד.

ג.

דער הויבט-מאַן האָט גענומען זיין דובינקע און אַוועק אין צאָהנטסטען דאָרף. דאָרט איז אַקוראַט אין דער צייט אין קלוי-סטער פאָרגעקומען די תפילה. ווען זי האָט זיך געענדיגט און דער גלח איז אַרויס פון קלויסטער, איז דער הויבט-מאַן צו איהם צוגעגאַנגען און געזאָגט:

—פאָטערל! איך בין אַ גרויסער זינדיגער, איך קום צו דיר בעטען, דו זאָלסט מיר געבען אַ תשובה.

—אין וואָס בעשטעהט דיין זינד?—פרעגט דער גלח.

—מיין זינד בעשטעהט אין דעם, וואָס איך האָב גע-הרג'עט פאָטער און מוטער, דרייסיג יאָהר גע'גזל'ט און גע-רצח'נט און פערגאָסען פיעל מענשליך בלוט.

דער גלח האָט אַ טראַכט געטון און געענטפערט:

—גרויס איז דיין זינד, און פאַר איהם איז קיין תשובה נישטאָ!

—בעטראַכט זיך גוט, פאָטערל! אפשר וועסטו געפינען פאַר מיר אַ תשובה, מעג זיך זיין זעהר אַ הארבע!—האָט זיך געבע-טען דער גזלן.

—ניין! נישטאָ פאַר דיר נישט קיין תשובה, נישט קיין אויסלייזונג! געה אַוועק פון מיר, זינדיגער!

האָט דער גזלן גענומען און מיט זיין דובינקע גע'הרג'עט דעם גלח.

ער איז אַוועק אין צווייטען דאָרף צום גלח און געבעטען ביי איהם אַ תשובה.

—אין וואָס בעשטעהט דיין זינד?

—מיין זינד בעשטעהט אין דעם, וואָס איך האָב גע'הרגעט פאָטער און מוטער, דרייסיג יאָהר גע'גזל'ט און גע'רצח'ענט, פערגאָסען פיעל מענשליך בלוט און גע'הרג'עט אַ גלח, ווייל ער האָט מיר נישט געגעבען קיין תשובה.

דער גלח האָט אַ טראַכט געטון און געענטפערט:

—גרויס איז דיין זינד, און פאַר איהם איז קיין תשובה נישטאָ.

—בעטראַכט זיך גוט, פאָטערל! אפשר וועסטו געפינען פאַר מיר אַ תשובה, מעג זיך זיין זעהר אַ האַרבע!—האָט זיך געבעטען דער גזלן.

—ניין! נישטאָ פאַר דיר נישט קיין תשובה, נישט קיין אויסלייזונג! געה אַוועק פון מיר, זינדיגער!

האָט דער גזלן איהם אויך גע׳הרג׳עט.

ער איז אַוועק אין אַ דריטען דאָרף צום גלח, יענער האָט איהם אויך קיין תשובה נישט געגעבען, האָט ער איהם אויך גע׳הרג׳עט.

אַזוי איז ער געווען אין עלף דערפער און גע׳הרג׳עט עלף גלחים.

געקומען אין צוועלפטען דאָרף. דאָרט איז געווען אַ יונ־גער, געלערנטער גלח. ער האָט אויך געפרעגט ביים גזלן:

—אין וואָס בעשטעהט דיין זינד?

—מיין זינד בעשטעהט אין דעם, וואָס איך האָב גע׳־הרג׳עט פאָטער און מוטער, דרייסיג יאָהר גע׳גזל׳ט און גע׳־רצח׳נט, פערגאָסען פיעל מענשליך בלוט און גע׳הרג׳עט עלף גלחים, ווייל זיי האָבען מיר נישט געגעבען קיין תשובה. וועסטו מיר נישט געבען קיין תשובה, וועל איך דיך אויך הרג׳ענען.

דער גלח האָט אַ טראַכט געטון און געענטפערט:

—עס איז דאָ פאַר דיר אַ תשובה... קום מיט מיר.

ער איז אַוועק מיט איהם צו זיך אַהיים, געהייסען איינ־שפּאַנען אַ פערד אין וועגעל, געזעצט זיך מיט׳ן גזלן און אַוועק־געפאָהרען טיעף אין וואַלד דאָרט זענען זיי אַראָבגעגאַנגען, און דער גלח האָט געפרעגט דעם גזלן:

—מיט וואָס האָסטו גע׳הרג׳עט פאָטער און מוטער, דרייסיג יאָהר גע׳רצח׳נט און גע׳הרג׳עט די עלף גלחים?

—אָט מיט דער דובינקע. איך האָב זי אויסגעשניטען פון אַ באַרן־בוים.

—נעם די דובינקע און זעץ זי אַריין טיעף אין דער ערד,— האָט געהייסען דער גלח.

נאָכדעם האָט ער זיך ווידער געזעצט אין פוהרעל מיט'ן גזלן און אַוועקגעפאָהרען צום טייך. דאָרט האָט ער געהייסען דעם גזלן אַראָבשטייגען און געזאָגט:

—שטעל זיך אויף די קניה, נעם-אָן פון טייך אַ פול מויל וואַסער און קריך אויף אַלע פיער צוריק אין וואַלד, צום אָרט, וואו דו האָסט איינגעגראָבען די דובינקע, און בעגיס זי מיט דעם וואַסער פון מויל. נאָכדעם קריך אויף אַלע פיר צוריק צום טייך, נעם ווידער אָן וואַסער און קער זיך אום צו דער דובינקע און בעגיס זי. אַזוי חזר איבער טאָג נאָך טאָג און יאָהר נאָך יאָהר, ביז די דובינקע וועט זיך צונעמען, און אויף איהר וועלען אויסוואַקסען בלעטער און דערנאָך בּאַרען. און, ווען אַלע בּאַרען וועלען ווערען רייף און אַראָבפאַלען,—וועט דעמאָלט אַראָבפאַלען פון דיר דיין זינד.

געזאָגט, פערקירעוועט דעם פערדעל און אַוועקגעפאָהרען אַהיים.

דער גזלן איז געבּליבען אַליין און גענומען אויסדערפילען די תשובה, וואָס דער גלח האָט איהם אַרויסגעגעבען. ער איז געקראָכען אויף אַלע פיר פון וואַלד צום טייך און פון טייך צום וואַלד, און אַלץ בעגאָסען די דובינקע.

עס זענען פאַרבּיי חדשים און יאָהרען. געשפּייזט האָט זיך דער בעל-תשובה מיט יאַגדעס, שוואָמען און קרייטעכער און פערבראַכט ווינטער-צייט אין אַ געצעלט פון צווייגען. אַזוי זענען פאַרבּיי דרייסיג יאָהר. דער בעל-תשובה איז געוואָרען זעהר אַלט און שוואַך. פון דעם קריכען האָט זיך בּיי איהם אויף די קניה אַראָבגעריבען דאָס פלייש בּיז די ביינער. גאָר ער האָט נישט אויפגעהערט צו דערפילען דעם געבאָט פון גלח.

אויפ'ן דרייסיגסטען יאָהר האָט זיך די דובינקע צונומען. אויף איהר זענען אויסגעוואַקסען פיעל בּאַרען. סוף זומער זענען אַלע בּאַרען אַראָבגעפאַלען, חוץ צוויי, די גרעסטע, וועלכע זענען געבּליבען הענגען אויפ'ן בוים.

האָט זיך דערמאָנט דער גלח וועגען דעם בעל-תשובה, וועלכען ער האָט געלאָזען אין וואַלד, און איז געפאָהרען איהם געוואָר ווערען.

ווען ער האָט דערזעהען דעם פונאַנדערגעוואַקסענעם באַרן־בוים, פון וועלכען אַלע באַרן, חוץ צוויי, זענען אַראָבגעפאַלען, האָט ער געזאָגט דעם זינדיגען:

—אַלע דיינע זינד זענען פערגעבען געוואָרען, חוץ דאָס, וואָס דו האָסט גע'הרג'עט פאָטער און מוטער. טו ווייטער תשובה, וועט גאָט זיך אויף דיר דערבאַרימען און וועט דיר דעם זינד אויך מוחל זיין.

און אַוועקגעפאָהרען צוריק אין דאָרף.

ד.

דער בעל־תשובה איז ווידער אַוועקגעקראָכען אויף אַלע פיר צום טייך. מיט אַמאָל האָט ער דערזעהן, אַז איבער'ן טייך שווימט אַ שיפעל און אין איהם זיצט אַ מענש. דרייסיג יאָהר האָט ער קיין לעבעדיגען נפש נישט געזעהען, און דאָ דערזעהט ער אַ מענש אויף אַ שיפעל. האָט ער זיך שטאַרק פערוואונדערט.

פערוואונדערט האָט זיך אויך דער שיפער, דערזעהענדיג, ווי אַ מענש קריכט אויף אַלע פיר צום טייך און נעמט אָן וואַסער אין מויל. ער איז צוגעפאָהרען צום ברעג און געפרעגט:

—ווער ביזטו? און וואָס טוסטו דאָ?

האָט דער בעל-תשובה געענטפערט:

—איך בין אַ בעל-תשובה און קויף אויס מיינע גרויסע זינד... און ווער ביזטו?

—און איך בין אַ נאָכקוקער.—האָט געענטפערט דער שיפער.

—וואָס הייסט דאָס, אַ „נאָכקוקער"?

—איך בין אָנגעשטעלט פון פריץ נאָכצוקוקען שטילערהייט נאָך זיינע פויערים. איך הער זיך צו אונטער די פענסטער, וואָס זיי רעדען וועגען פריץ, קוק זיך צו צו זייערע מעשים און דער־צעהל דאָס אַלץ דעם פריץ. ער בעשטראָפט שטאַרק די פויערים,

וועלכע טראַכטען בייז וועגען איהם. און מיך בעלוינט ער זעהר גוט, גיט מיר עסען און טרינקען און שענקט מיר מתנות. לעב איך אַ גוטען טאָג.

ווי דער בעל-תשובה האָט דערהערט די ווערטער, האָט אין איהם אויפגעקאָכט דאָס האַרץ.

„זאָל איך בעדאַרפען נאָך דרייסיג יאָהר קריכען אויף אַלע פיר און בעגיסען דעם בוים, אָבער איהם וועל איך הרג'ענען און וועל אויסלייזען אַ דאָרף מענשען פון זייער מערדער!—האָט ער ביי זיך בעשטימט.

ער האָט זיך געווענדט צום שיפער און געזאָגט:

—שוין דרייסיג יאָהר, ווי איך זיץ דאָ אין וואלד און האָב קיין לעבעדיגען מענש נישט געזעהן. מיר ווילט זיך זעהר דורכ-שיפען זיך אַ ביסעל איבער'ן טייך. גיב מיר אויף אַ ווײלע דיין שיפעל מיט דער וויאָסלע.

—דו האָסט קיין כח נישט צו האַלטען זיך אויף די פיס, חי-זשע ווער זיך שיפען?—האָט געזאָגט דער נאָכקוקער.

—אָט, אדרבא, גיב מיר די וויאָסלע, ווערסטו זעהן.

דער נאָכקוקער האָט איהם דערלאַנגט די וויאָסלע. ער האָט זיך אַ שטעל געטון אויף די פיס און דערלאַנגט מיט דער וויאָ-סלע דעם נאָכקוקער איבער'ן קאָפּ אַזאַ שטאַרקען קלאַפּ, אַז יע-נער איז געפאַלען אין שיפעל אַ טויטער.

דער בעל-תשובה האָט אָבגעשטויסען מיט'ן פוס דאָס שי-פעל, האָט אָנגענומען אין מויל וואַסער און אַוועקגעקראָכען צום בוים. ער האָט געטראַכט, אַז ער וועט דאַרפען נאָך פיעל יאָה-רען בעגיסען דעם בוים, כדי אויסצוקויפען די נייע זינד, נאָר ער האָט קיין חרטה נישט געהאַט אויף דעם, וואָס ער האָט געטון.

ווען ער איז געקומען צום בוים, האָט ער דערזעהן, אַז די צוויי לעצטע בערען זענען אַראָבגעפאַלען... פון גרויס פרייד, וואָס גאָט האָט מוחל געווען אַלע זיינע זינד, איז ער געשטאָרבען.

דיזעלבע נאַכט האָט זיך דעם גלח גע'חלומ'ט אַ חלום:

„געה און זיי מקבר מיט גרויס כבוד דעם בעל-תשובה, אַלע זיינע זינד זענען פערגעבען געוואָרען.”

און דער גלח האָט איהם מקבר געווען מיט גרויס כבוד.

אינהאלט

פון

ערשטען באנד.

ערשטע אָבטיילונג

פאַרצייטינעס.

	זייט
דאָס לעבען פון אַ מענש (1910)	9
די צעהן צייכענס פון משיח'ן (1911)	19
דעם גיהנום (1908)	43
דער טורם אין רוים (1916)	61
אַ זעקעלע מעהל (1912)	91

צווייטע אָבטיילונג

חסידיש.

אָבגעלאַכט (1912)	107
אויף דער וואַך (1916)	125
אַ דין-תורה מיט גאָט (1908)	147
דער אַפּטער רב און ניקאָלאַי דער ערשטער (1913)	159
אַ שטרענגער פסק-דין (1920)	167

דריטע אָבטיילונג

מתנגדיש.

צוויי גדולים (1911) 161
ר׳ משה מאָנטעפיאָרע און ניקאָלאַי דער ערשטער (1913) . 191
מסירת נפש (1904) 197

פירטע אָבטיילונג

אַלערליי.

צוויי פרוכת׳ן (1920) 221
דער בעל-תשובה (1920) 235

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
0046027300

893.22R18
I1
v.1

DATE DUE

SEP 30 2005			
SEP 21 2005			
SEP 21 2005			

GAYLORD PRINTED IN U.S.A.

APR 4 1963